LS
00108

NEDERLANDSCH INDIË

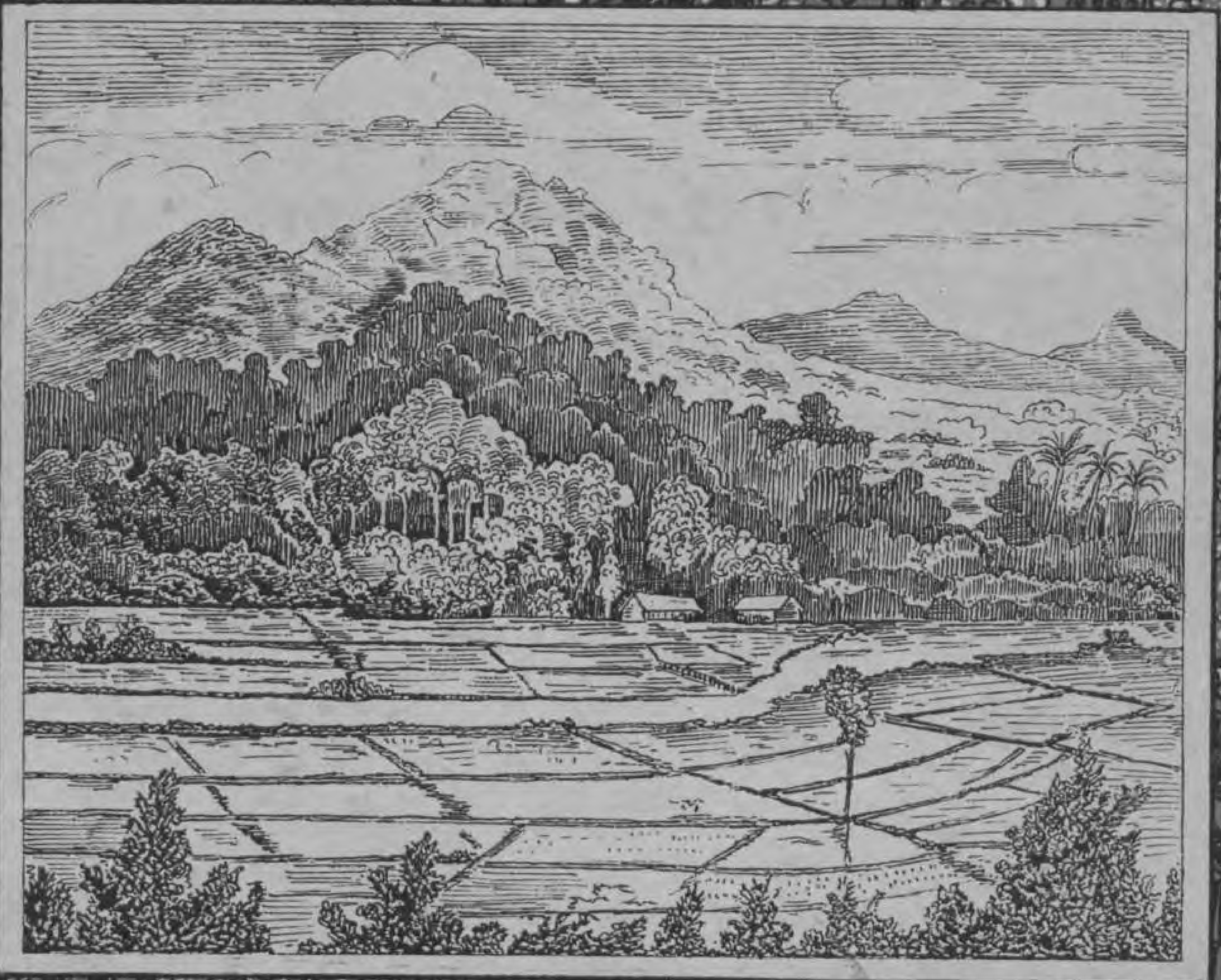

BIBL VRIJE UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

NEDERLANDSCH INDIË

PLATEN ATLAS

MET

KORTEN BESCHRIJVENDEN TEKST

UITGEGEVEN DOOR

VOLKSLECTUUR

WELTEVREDEN — JAVA

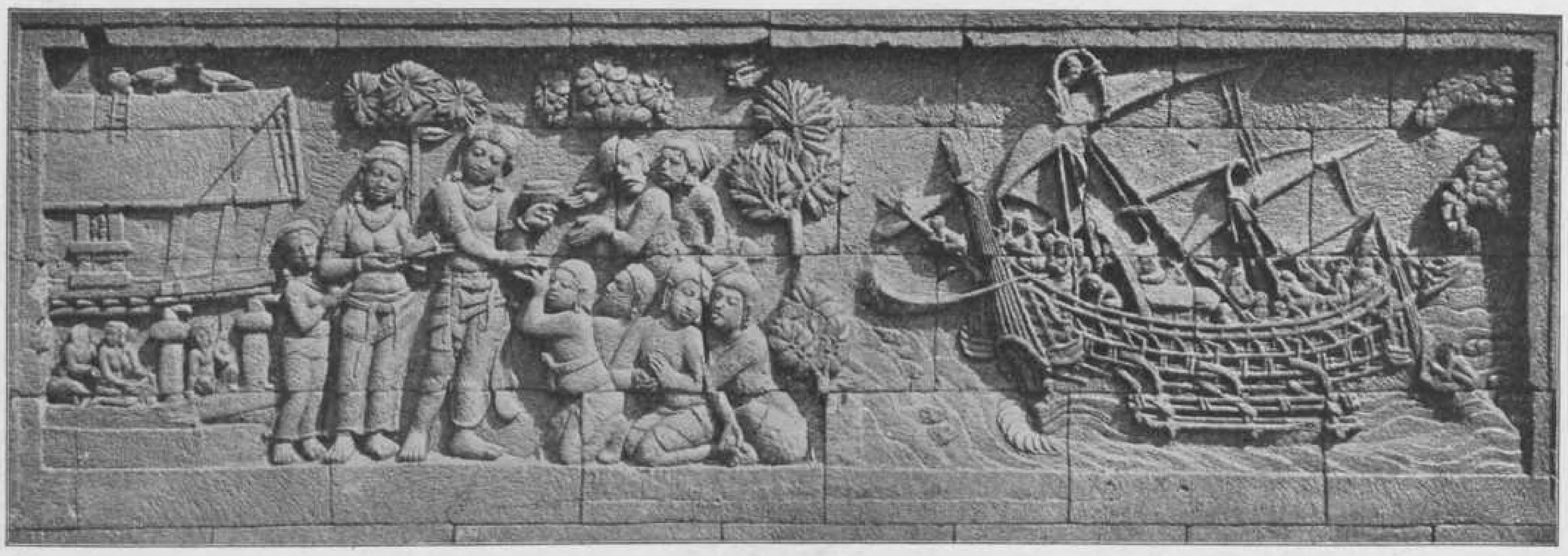

WELTEVREDEN, JANUARI 1926

Druk van G. Kolff & Co.

INHOUD

Hoofdstuk	I	Korte historische beschouwing	pagina	3
„	II	Land en Volk	„	24
„	III	Gezagvoering	„	54
„	IV	Godsdienst, onderwijs, opvoeding en maatschappelijk werk	„	75
„	V	Kunst en Wetenschap	„	101
„	VI	Inlandsche landbouw, kleine cultures, veeteelt en visscherij	„	119
„	VII	Europeesche cultures	„	135
„	VIII	Handel en Industrie	„	148
„	IX	Verkeer	„	160

BIBL. VRIJE UNIVERSITEIT AMSTERDAM
LS
00108

WOORD VOORAF.

SAUL heeft zijn duizenden verslagen, maar David zijn „tienduizenden”!
Zoo klonk eenmaal de reizang, vele eeuwen geleden.

Dat woord hield mij vast toen ik kennis nam van het werk, dat ter gelegenheid van het vijf=en=twintigjarig regeeringsjubileum van Hare Majesteit de Koningin door een speciale Commissie van Redactie in Indië is uitgegeven en van het voorliggend plaatwerk, dat door de goede zorgen van Dr. C. P. Gunning en van Volkslectuur is bezorgd en thans in Nederland verkrijgbaar is gesteld.

Ook voorheen werden loffelijke pogingen met die strekking ondernomen, maar ik waag het te voorspellen, dat die van Volkslectuur in beteekenis evenver boven die van vroeger zal uitsteken als David's exploiten die van Saul overtroffen.

Die vroegere werken toch konden meestal, zoowel om inhoud als om prijs, slechts door een kleinen kring van belanghebbenden gewaardeerd en aangeschaft worden. Thans wordt iets gegeven, dat geldelijk binnen het bereik van zeer velen valt en dat — in den goeden zin van het woord — populair genoeg is om in breeden kring waardeering te kunnen vinden.

Op zoo iets hebben wij lang gewacht.

Allicht te lang.

Maar nu is het er dan.

Een rijk plaatwerk met tekst. En die beide precies zooals ze zijn moeten om belangstelling te wekken en.... gaande houden.

H. COLIJN.

VOORBERICHT VAN VOLKSLECTUUR.

NEDERLANDSCH=INDIË is in de laatste decenniën aanzienlijk vooruitgegaan in stoffelijk en geestelijk opzicht en het is van veel belang dat die vooruitgang ook bij het opgroeiend geslacht in Nederland tot levendig besef kome. Voor Indië en Holland beide.

In het voorliggend plaatwerk hebben wij dat nieuwere Indië in beeld willen toonen, zonder nochtans de relieken uit vroegere tijden geheel te verwaarloozen. Eenerzijds als bewijs van eerbiediging van overgeleverde volksgewoonten en gebruiken, anderzijds vooral ook als hulde aan den forschen arbeid van onze voorouders, die deze landen geleidelijk in beheer namen.

Daarnaast mogen wij met gerechtvaardigden trots stellen hetgeen in den nieuweren tijd is gewrocht, aan algemeene organisatie van bestuur, rechtspraak, onderwijs, aan cultures en industrieën, op gebied van handel en verkeer.

Echter kon natuurlijk lang niet alles in dit werk worden opgenomen, zelfs soms niet altijd dat wat, naar ons oordeel, als het voornaamste zou dienen te worden beschouwd, terwijl bovendien talrijke manifestaties van vooruitgang, vooral op geestelijk gebied, nu eenmaal niet in eene illustratie zijn weer te geven.

Intusschen zou Volkslectuur dit werk, dat voor Nederland bestemd is, zeker niet hebben ondernomen, indien Dr. C. P. Gunning, Rector van het Amsterdamsch Lyceum, bij zijn bezoek aan Indië zich niet bereid had verklaard om voor de verspreiding in het moederland zorg te dragen en de daarvoor benoodigde organisatie in het leven te roepen.

Voor deze bereidwilligheid brengen wij hem hier gaarne onzen oprechten dank.

Weltevreden, Januari 1926. VOLKSLECTUUR.

H. M. KONINGIN WILHELMINA.

Z. E. H. COLYN
MINISTER=PRESIDENT

Z. E. Ch. J. I. M. WELTER,
MINISTER VAN KOLONIËN

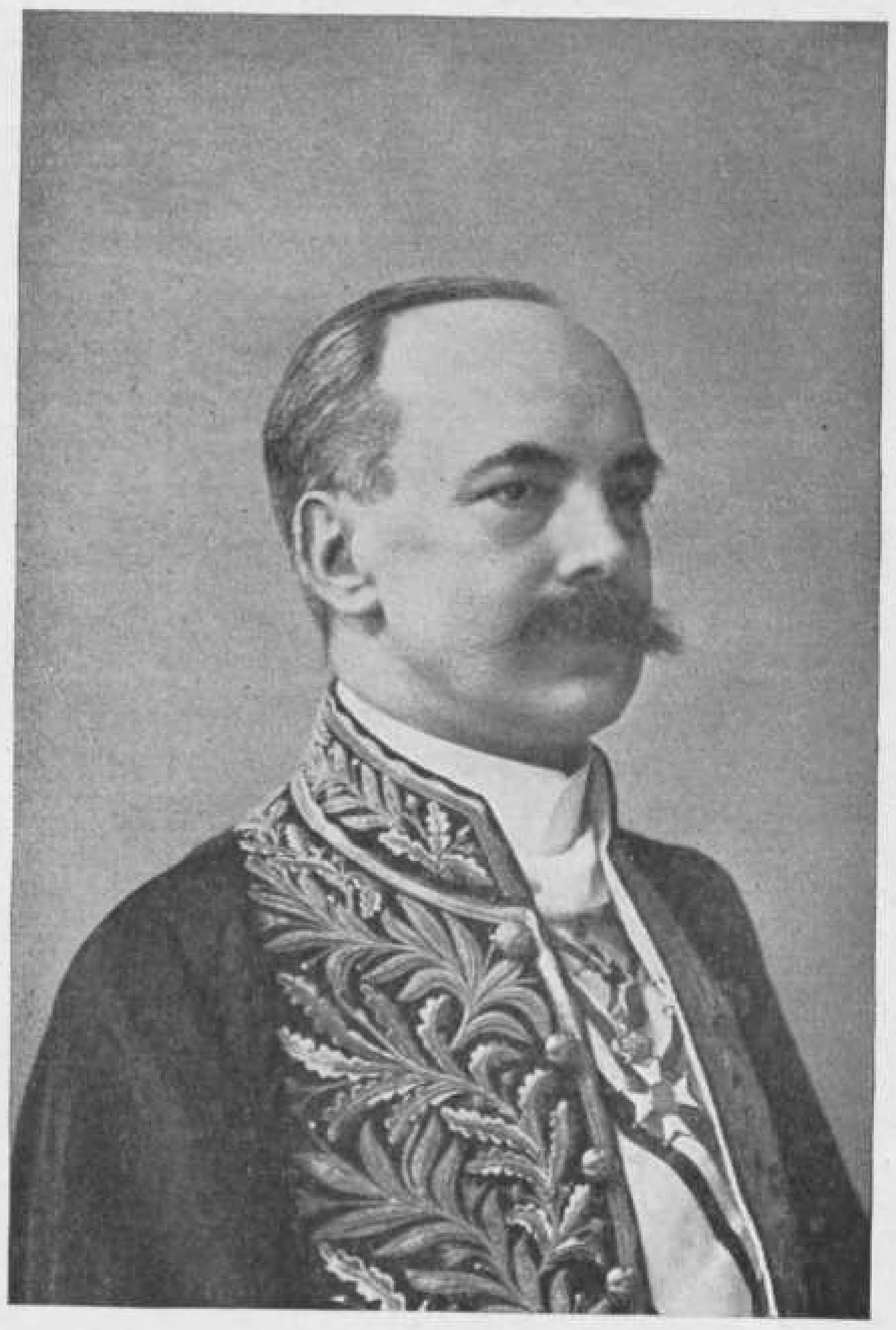

Z. E. A. W. F. IDENBURG
LID VAN DEN RAAD VAN STATE
OUD MINISTER VAN KOLONIËN
OUD GOUVERNEUR=GENERAAL VAN NED.=INDIË.

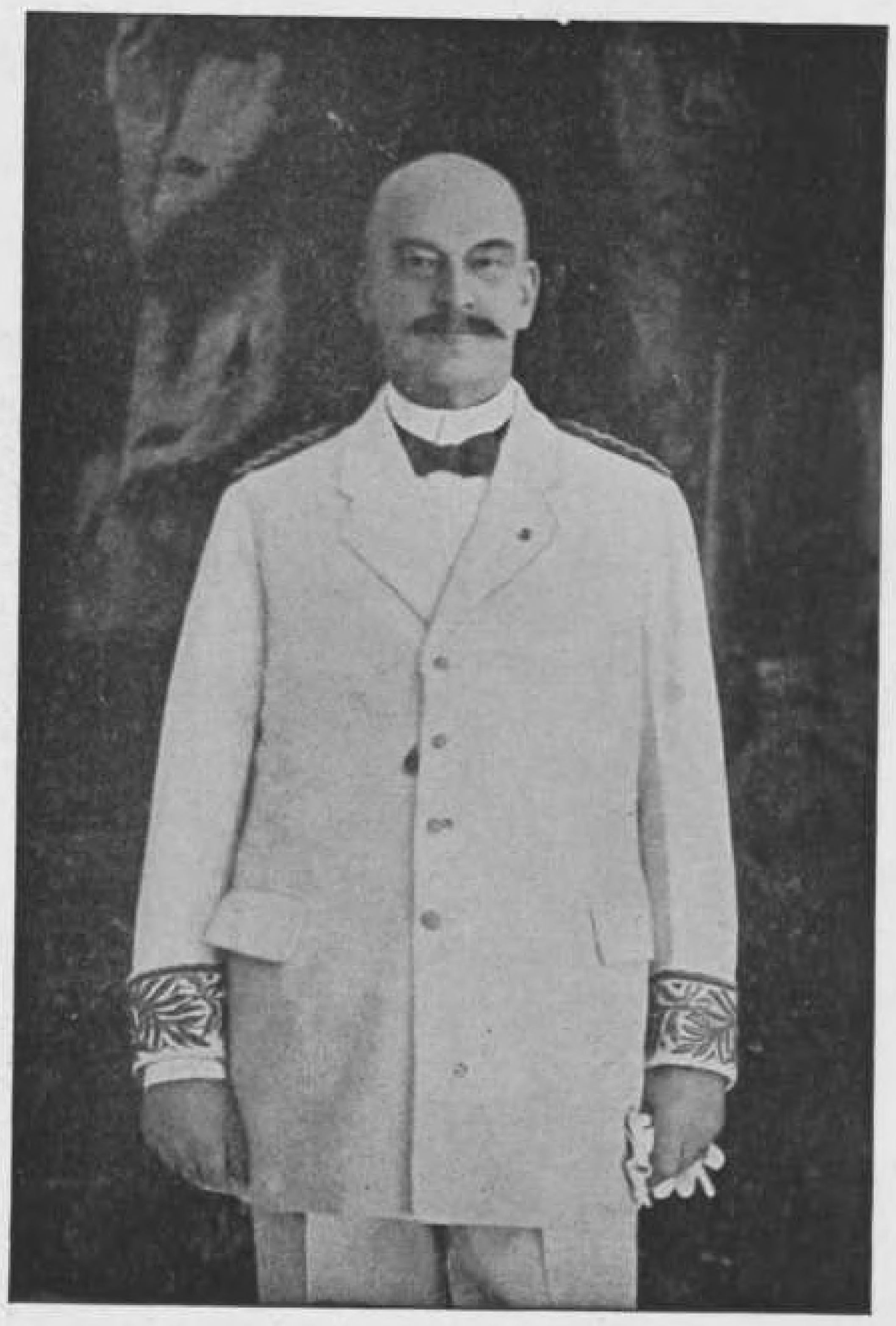

Z. E. Mr. D. FOCK,
GOUVERNEUR=GENERAAL VAN NED.=INDIE

HOOFDSTUK I

KORTE HISTORISCHE BESCHOUWING.

TOEN de koning van Spanje verklaard had, niet langer te willen toestaan, dat Nederlandsche kooplieden handel dreven op de Spaansche en Portugeesche havens, was een groot deel der Nederlanders, die immers hoofdzakelijk van den handel, de zeevaart en daarmede verwante bedrijven leefden, tot stilzitten gedwongen.

Het is begrijpelijk, dat dit zoo niet kon blijven en dat men naar middelen zon, om rechtstreeks uit Indië de specerijen aan te voeren.

Doch hoe den weg naar dit land te vinden? De Portugeezen, die de route in 1498 hadden ontdekt, hielden haar, uit vrees voor con= currentie, zorgvuldig voor andere natiën verborgen.

JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN, die met de Portugeezen zelf in Indië was geweest en onlangs in het vaderland teruggekeerd was, toonde nu met zijn inlichtingen de kans van slagen van in deze richting gemaakte plannen duidelijk aan. Toen gelukte het aan CORNELIS DE HOUTMAN met gegevens omtrent Indië, welke hij in het geheim op allerlei manieren en met veel moeite in Portugal op een handelskantoor had weten uit te vorschen, eenige kooplieden te Amsterdam er toe over te halen, geld bijeen te brengen om drie schepen en een jacht, tezamen met nog niet eens zooveel inhoud als een klein modern stoom= schip, naar Oost=Indië toe te rusten. Deze kooplieden stichtten met het doel, om handel op den Oost te drijven, „de Compagnie van Verre" en zoo was dus de grondslag voor de rechtstreeksche ver= binding tusschen Nederland en den O. I. Archipel gelegd. CORNELIS DE HOUTMAN en zijn broeder FREDERIK maakten twee reizen naar Oost= Indië mede. CORNELIS werd in 1599 op zijn schip voor Atjeh ver= raderlijk vermoord.

Het doel van den eersten tocht, in April 1595 aangevangen, was West=Java, waar de Portugeezen, zooals men uit de inlichtingen van VAN LINSCHOTEN wist, geen gezag hadden, zoodat zij er den Hollan= ders den handel niet zouden kunnen beletten. Eerst in Juni 1596 kwam men voor Bantam ten anker.

Welke ontzaggelijke moeilijkheden op de eerste reis doorstaan, welke gevaren er overwonnen moesten worden, kunnen wij hier niet vermelden, een indruk echter van den toestand, waarin de mannen, die door deze reis de verbinding tot stand brachten tusschen Neder= land en Oost=Indië, verkeerden, toen zij na twee jaren eindelijk thuis kwamen, en de groote vreugde, waarmede Amsterdam de terugkomst van deze eerste Oost=Indië=vloot vierde, geeft de volgende aanhaling uit het 32ste boek van de „Nederlandsche Historiën" van PIETER BOR CHRISTIAENSZ (1e druk 1626):

„...... en quamen na vele moeytens den 11 Augusti 1597 in Texel aan, wesende seer swak van volk en vele siek; want van de 250 personen die sij sterk waren als sij afvoeren, quamen niet dan negentig personen wederom thuys. Als de schepen daer na tot *Am= sterdam* quamen, bedreef men aldaer grote vreugde, met luyden van alle de klokken en andersints; want het noyt gesien was dat men bin= nen *Amsterdam* de Peper, Noten Muscaten, Folye, en alle andere specerijen en droguen, met sulke menigte opgedaen hadde!"

Een naam, dien wij hier bij de vermelding van de eerste reis naar Oost=Indië niet ongenoemd mogen laten, is die van den predikant PLANCIUS, die in geographie, cartographie en aanverwante zaken zeer geleerd was en als adviseur der Amsterdamsche reeders aan de hand van belangrijke kaarten en verdere gegevens, die een Spanjaard, on= danks de doodstraf, die op het verbod van den uitvoer van kaarten bestond, hem had gegeven, de zeekaart vervaardigde, waarop HOUT= MAN zijn weg naar den Oost vond. Wat de Nederlanders op het ge= bied van zeevaart= en kaartenkunde aan dezen PETRUS PLANCIUS te danken hebben, is waarlijk niet gering.

Aangemoedigd door het groote succes van deze eerste reis, rustten nu in 1598 ook de Zeeuwsche kooplieden schepen naar Indië toe. Het gevolg bleef niet uit, de concurrentie in Indië joeg weldra de prijzen tot ongekende hoogten op en men begon te gevoelen, dat men eenige orde moest stellen op dezen Oost=Indië=handel. Gemakkelijk ging dit evenwel niet, daar de Zeeuwsche en Hollandsche kooplieden niet erg tot samenwerken geneigd waren. In 1602 werd echter een uitgebreid octrooi voor den tijd van 21 jaren verleend op de vereeniging van beide handelslichamen, die van Holland en die van Zeeland, en zoo was de beroemde „Vereenigde Oost=Indische Compagnie", de V. O. C. tot stand gekomen. Al spoedig bleek, dat het bedrijf der V. O. C. in Indië veel meer met zich medebracht dan de behartiging der han= delsbelangen alleen. Deze laatste eischten reeds, dat men een vasten hoofdzetel had in den Archipel en men begreep naar de toenmaals heerschende opvattingen, dat deze het beste gelegen kon zijn op ver= overden grond. Dan moest deze zetel tegen den vijand versterkt wor= den en er moest een kolonie gesticht worden. In verband hiermede is de eerste persoon, die ons in de gedachten komt, de geniale JAN PIETERSZOON COEN, die met de verovering van Jacatra en de stichting van Batavia in 1619 den grondslag legde voor het Koloniaal bezit van Nederland. Doch verre van dat de moeilijkheden hiermede waren overwonnen, begonnen zij toen eerst recht. Immers, op de plaats van het door COEN verwoeste Jacatra moest nu een kasteel en een stad worden gebouwd. Deze plaats echter was, vooral in den regentijd, niet veel meer dan een groot moeras, met aan den eenen kant de zee en aan den anderen dicht bosch, wemelend van wild en verscheurend gedierte. Hier moest het toekomstige Batavia verrijzen, terwijl allerlei gereedschap voor den bouw, leeftocht enz., heel van uit Nederland moest worden aangebracht, langs een zeeroute waarop geen enkel rustpunt lag en blootgesteld aan alle gevaren van storm, zeeroof, oorlog e.a. Toen dit nu eenmaal geschied was, begon zich ook de macht en het bezit der V. O. C. uit te breiden. Dat deze uitbrei= ding vaak met krijgsgeweld geschiedde, is bekend. Wij denken hier o.a. ook aan CORNELIS SPEELMAN, die in 1669 de Makassaren tot vol= komen onderwerping bracht en in allerlei andere opzichten, civiele zoowel als militaire, aan de Compagnie uitstekende diensten bewees.

Doch met de uitbreiding van haar macht zag zich de Compagnie ook zekere verplichtingen als souverein opgelegd. En dat de vervulling dezer plichten met de behartiging der handelsbelangen niet gemakke= lijk was te vereenigen, begrijpt een ieder. Aan de V. O. C., die te veel slechts een handelslichaam wilde zijn, gelukte dit niet in voldoen= de mate: haar zaken gingen steeds meer achteruit.

VAN IMHOFF, die in 1740 tot Gouverneur=Generaal werd benoemd en in bestuursaangelegenheden groote werkzaamheid aan den dag legde, had reeds vóór zijn G. G.=schap aan de heeren bewindhebbers in Nederland door zijn „Consideratiën over den tegenwoordigen staat der O. I. Compagnie" haar verval aangetoond en tevens de middelen van herstel aangegeven.

Het mocht op den duur echter niet baten en in de 18e eeuw nam de Staat de Compagnie en de door haar achtergelaten chaos over.

Allereerst moest nu orde gebracht worden in de verwarde toestanden.

DAENDELS is de man, die dit met ijzere hand heeft getracht te doen. Een van zijn grootsche werken is de aanleg van den grooten postweg over geheel Java. Zoo streng was zijn bewind, dat thans nog in oude Inlandsche verhalen zijn naam met vrees wordt genoemd. Doch slechts geleidelijk kwamen overal betere toestanden, vooral toen men tevens het standpunt ging verlaten, om zooveel mogelijk rechtstreeksch voordeel te willen trekken uit de koloniën.

Het valt ten eene male buiten het bestek van deze beschouwing om ook maar in geringe mate in détails te willen treden over het vele en groote, dat hier in Indië is verricht. Het kan echter voor onzen trots voldoende zijn, dat wij uit een terugblik op het verleden en een beschouwing van het heden kunnen weten, dat dit vele en groote verricht is, verricht wordt en, zoolang bij ons allen de vaste wil daartoe voorzit, steeds zal worden verricht door Nederlanders, en onder Nederlandsche vlag.

Serenissimo y Potentissimo Rey y Principe.

El año passado de noventa y ocho partieron dos navios de Mercadores por mi orden de estas Provincias para hazer su trato en las INDIAS ORIENTALES, y boluieron a quinze d'Agosto del presente. Dando mer relation del buen recibimento y caricias que vra MAGESTAD les ha hecho a su venida en los Reynos de vra dicha Ma.d Y Que confiando se en aquella amistad prosseguieron su trato con todo lealdad y realmente segun el natural y costumbre delos de esta nation: Mas que los Portugueses subditos del Rey d'España y enemigos destos Estados, auiendo entendido Que los dichos Nauios estavan assegurados y amparados de baxo de la palabra Real de V. Ma auian dado a entender falsedades a vra dicha Ma.d y enganadole con mentiras: accusando los dichos Mercadores como Cossarios, y que auian venido para robar las tierras y subditos de vra Ma.d Que auia sido causa, Que vra Ma.d auia detenido en sus prisones a FADRIQZ HOUTMAN Capitan del vno de los dichos Nauios con algunos Marineros, de que he recebido pesadumbre: Mas confiando de la sincera voluntad y animo Real de vra Ma.d tengo esperança Que les auia mandado bien tratar como han sido los que han venido de aquellos Reynos, y bueluen agora con entera libertad. lo que yo confio que sera permitido tambien a los dichos presos que alla quedaron. Tambien me han dado parte de la guerra Que los Portugueses hazen en estas Reynos por mandado del Rey d'España Pretendiendo de quitarles su libertad y ponerles en subiection como a esclauos como lo han pretendido de hazer en estas Provincias por el espacio de mas de treinta annos continos. Lo que DIOS no ha querido: Mas antes les hemos resistido con fuerca de armas como aun lo hazemos de contino. Y Por tanto Supplico a vra Ma.d De no darse a los dichos Portugeses. Y para que vra Ma.d no tengo de oy mas occasion de alguna sospecha de los que de aqui venieren a tratar en sus Reynos He dado orden y prouision a los que lleuan estas que son quatro Capitanes (cuyos nombres son CORNELIO BASTIAENSEN. IVA TONNEMAN, MATHEO ANTHONISS y CORNELIO ADRIAENSS, y otros tantos COMISSARIOS qui se llaman, GERIT DE ROY. LORENCO BEGGER, IVAN IACOBSS y NICOLAO VA DER LEE, que bueluan a tratar con quatro nauios en mi nombre, con la Real persona de vra Ma.d y con sus subditos a cerca del soccorro que auia menester contre sus enemigos, que por esto effeto lleuan orden y poder bastante. Tambien les he dado cargo de dar a vra Ma.d algunos presentes a vso destas tierras, en señal del desseo que tengo de tener amistad con vra dicha Ma.d Supplico la los accepte de tan buena volontad como yo los embio, Y Con esso rogare a nro SEÑOR guarde la real persona de vra Magestad, y en Estados accresciente, como yo se lo desseo. De La Haya en Holanda a XIº de Decembre de Mil y Seiscientos años

Besa las manos de V. Ma.d su servidor

Maurice de Nassau

1. Reproductie van een Portugeeschen brief van Prins Maurits uit het jaar 1600 aan den Atjehschen Sultan Aloeddin. Deze brief bewerkte de vrijlating van Frederik de Houtman, die in Atjeh gevangen zat. Naderhand bezocht een gezantschap van dezen Sultan Prins Maurits in Nederland. Deze belegerde Grave toen het Atjehsche gezantschap in zijn kamp aankwam.

GROOTE MANNEN UIT DE GESCHIEDENIS VAN NEDERLANDSCH=OOST=INDIË.

2. Jan Huygen van Linschoten, die in 1592 in Holland terugkwam na een jarenlang ver= blijf in Portugal en Voor=Indië. Hij ver= schafte een schat van gegevens over de vaart naar het Oosten, de handelsgewoonten en de producten van alle daar wonende volken.

3. Petrus Plancius, predikant en aardrijkskun= dige, die de zeekaart voor de eerste reis naar Oost=Indië vervaardigde. Behalve ontwerper van kaarten was hij leeraar der stuurlieden, adviseur der Amsterdamsche reeders en fi= nanciëel deelgenoot der Compagnie van 1597.

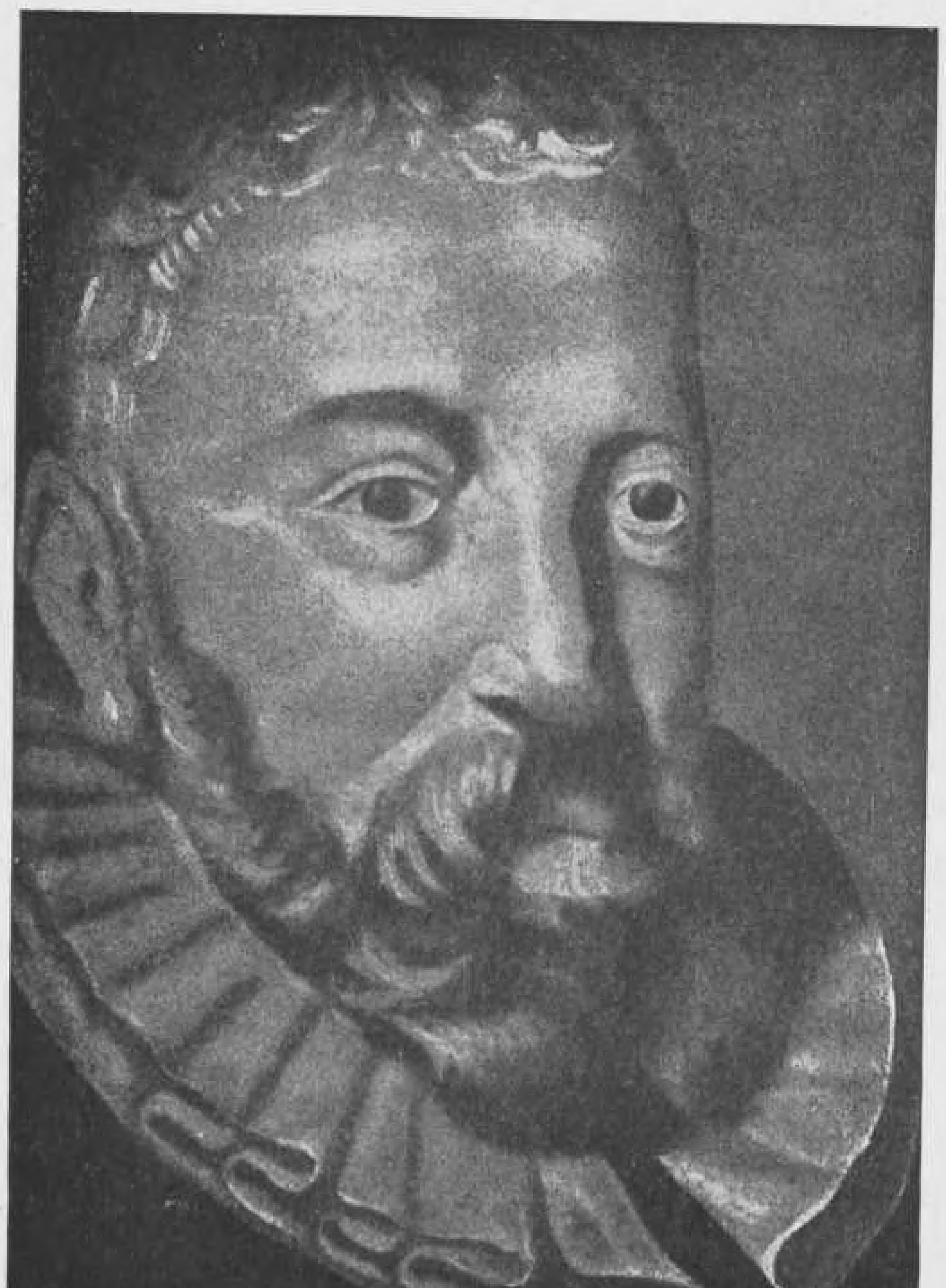

4. Cornelis de Hout= man, die als oppercom= mies den eersten tocht naar Indië als leider meemaakte en de han= delstransacties voerde. Op den 1sten Septem= ber 1599 werd hij aan boord van zijn schip voor Atjeh vermoord.

5. Jan Pieterszoon Coen, stichter van Batavia, Gouverneur=Generaal van 1619=1623. De man, die door zijn genie en ver vooruitzienden geest den grondslag wist te leggen voor het koloniaal bezit van Nederland.

6. Cornelis Janszoon Speelman, bedwinger der Makassaren, Gouverneur=Generaal van 1681=1684.

Op zulk een Speelmans toon en brommende oorlogssnaren
Danst in Oost=Indiën het heir der Macassaren.
.. ..
Jouparden wordt Rotterdam geheten,
Naar 's Helts geboortestadt. Geen eeu zal dit vergeten
De drij Molukken, eerst aen 't wanklen, staan nu stout.

(Vondel).

7. Gustaaf Willem Baron van Imhoff, Gouverneur=Generaal van 1743=1750.
Tijdens zijn bestuur kwam door een verdrag met den vorst van Mataram de N. O. kust van Java, van Cheribon tot Banjoewangi in handen der Compagnie.

8. Mr. Herman Willem Daendels, „de donderende Maarschalk", die orde schiep in de verwarde nalaten=schap der V.O.C. Gouverneur=Generaal van 1808=1811.

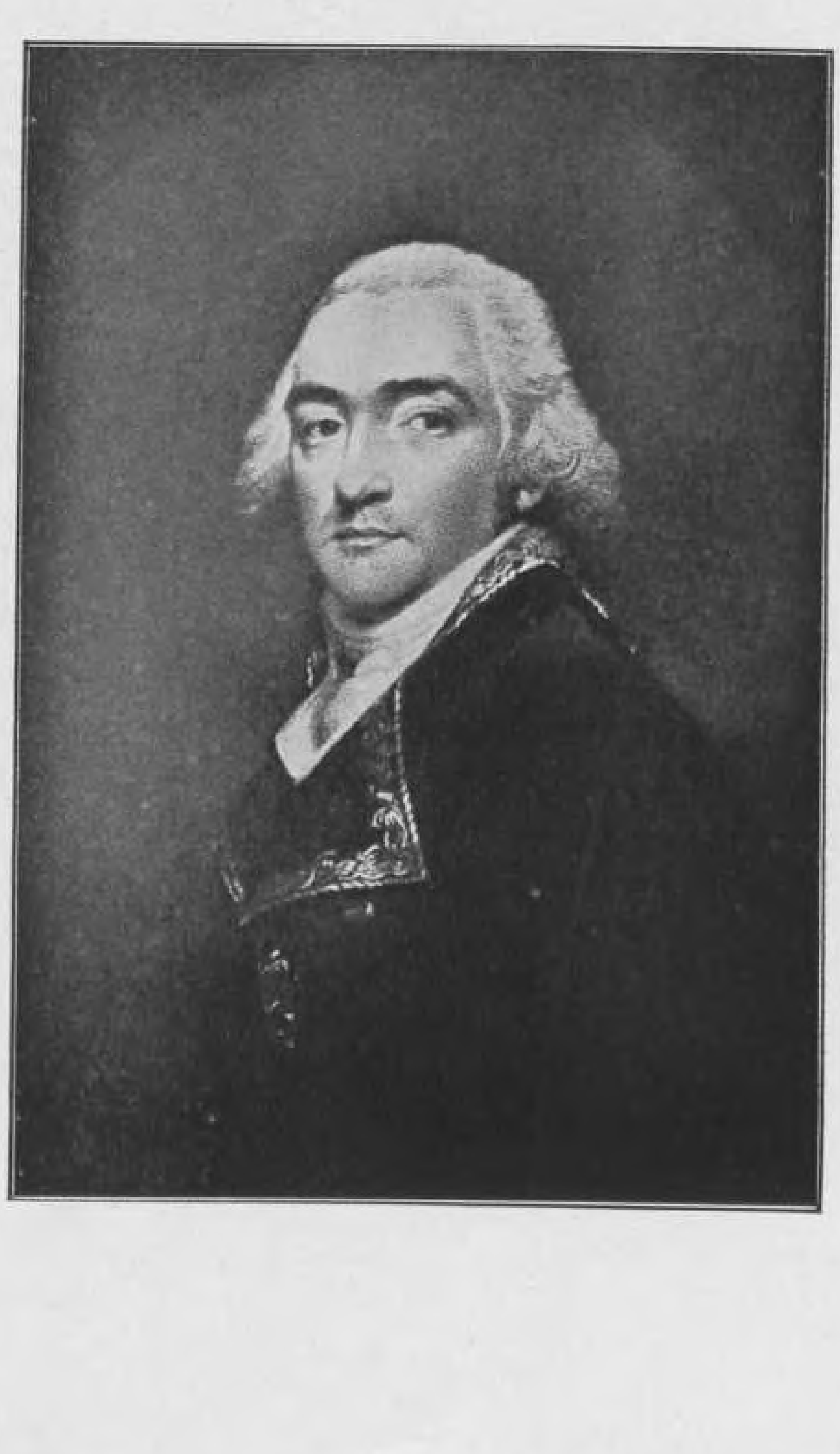

9. De inname van de stad Conchin (op de kust van Mallabar) door Van Goens opr. 7 Januari 1663.

De tijd, dat Rijklof van Goens Gouverneur=Generaal was (1678=1681), is wel de glorietijd geweest van de uitbreiding der macht van de V.O.C. Van Goens zelf bevond zich tijdens de verovering van Conchin niet op de vloot, maar bij het landleger. Onze plaat geeft een goeden indruk van de fraaie schepen der Compagnie.

10. Een Oost=Indië=vaarder uit het midden der 17e eeuw. De afbeelding toont het schip, terwijl men bezig is, het te tuigen. De „Salemander" is een bekend schip uit die jaren, dat vele reizen naar Oost=Indië maakte.

11. Twee schepen van de V. O. C. Op de „Paerrel", links, is men bezig, het schip zeeklaar te maken. Bij een vergelijking blijkt, dat het rechtsche schip, een West=Indië=vaarder, veel eenvoudiger is van bouw en versiering.

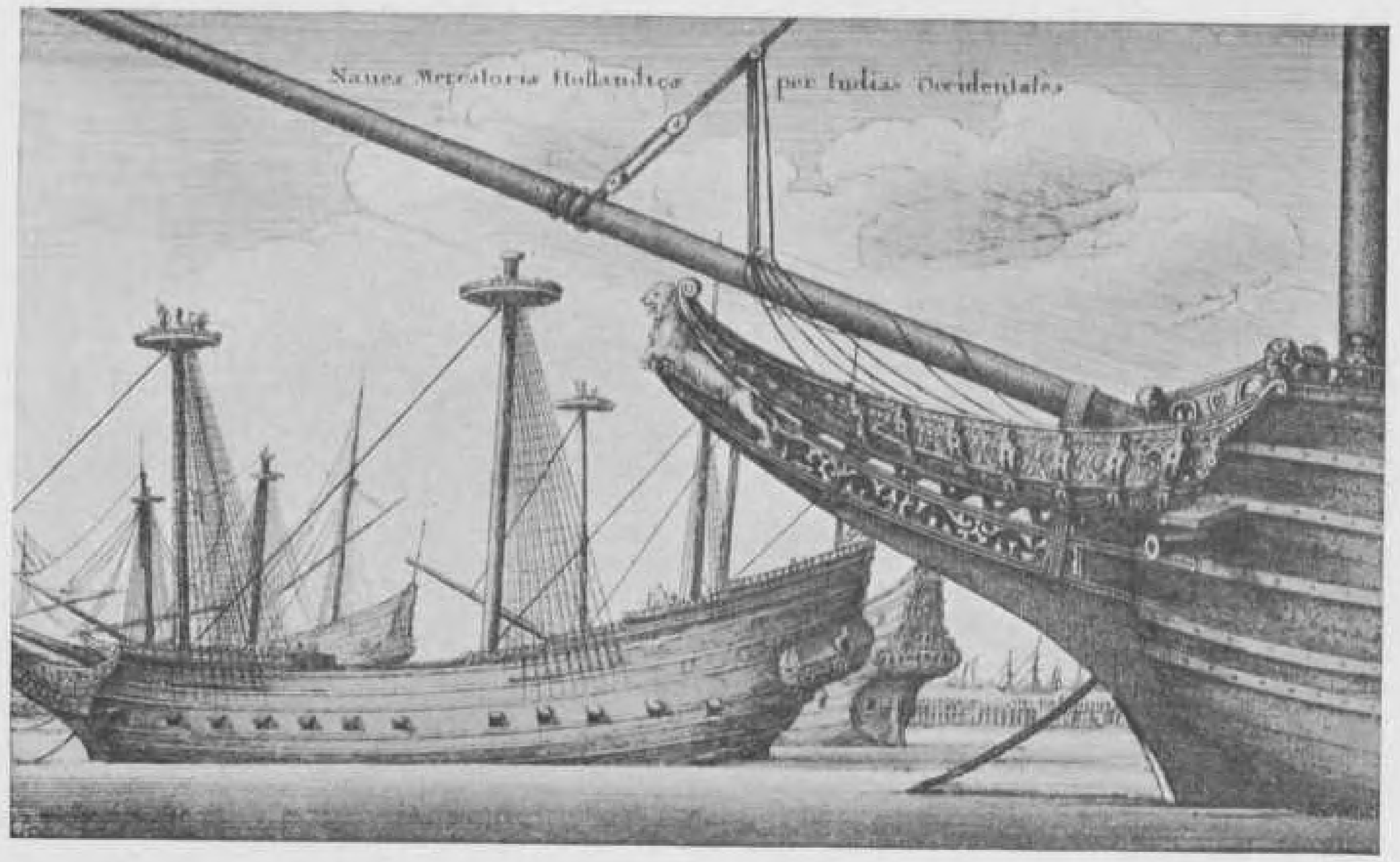

12. Het galjoen van een V. O. C.=schip, de verblijfplaats van de matrozen en de soldaten, waarboven wij den boegspriet zien.

13. Een groote „Oostindie=vaerder" op de werf. Men is bezig het schip te breeuwen en te teren. Men lette op het eigenaardige oploopen van het achterschip.

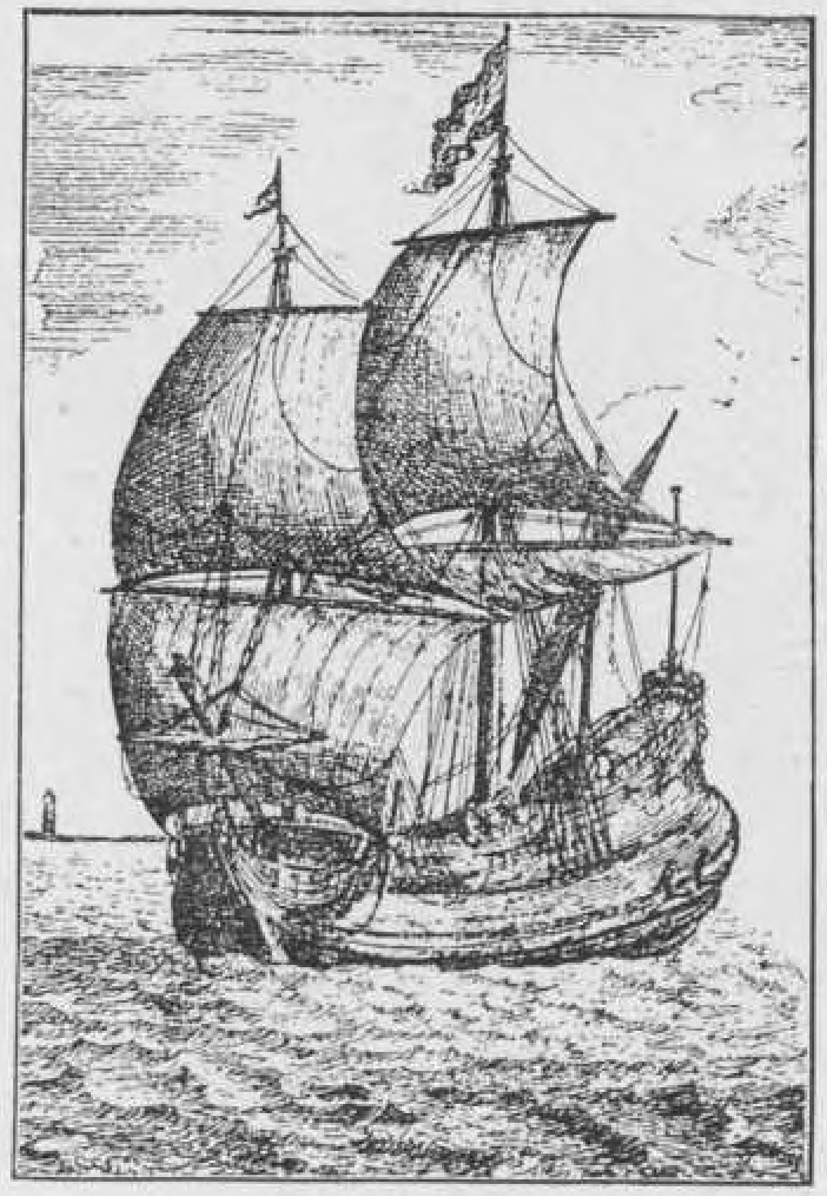

14. Een z.g. „Fluit", het type van een voor=treffelijk koopvaardij=schip.
In de 17e en 18e eeuw werd dit type van schip veel overgenomen door Engelsche en Fransche scheepsbouwers.

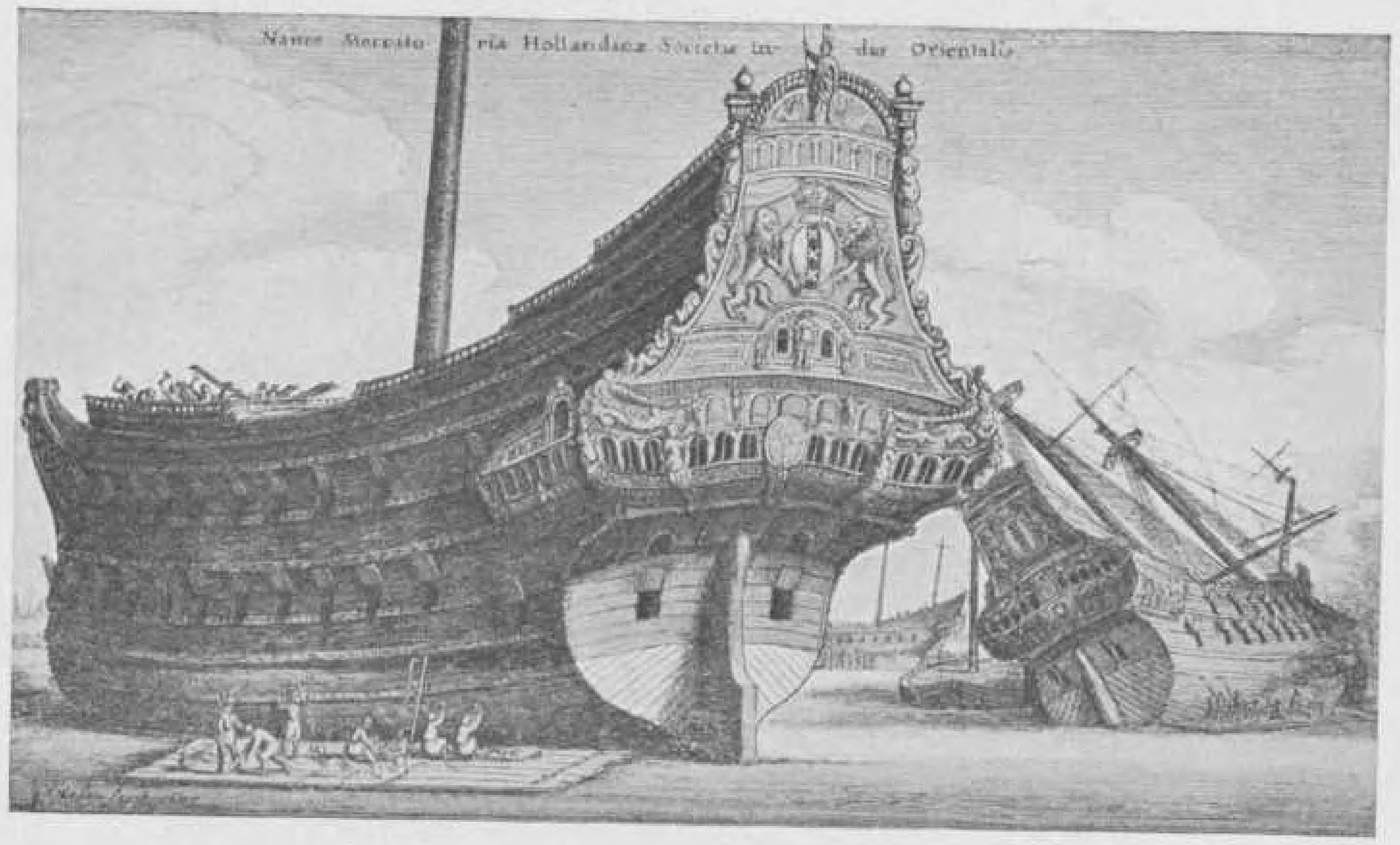

15. De rijk versierde achtersteven van een V.O. C.=schip uit 1647, een bewijs van de welvaart van die dagen.

BANTAM, DE OUDSTE NEDERZETTING DER NEDERLANDERS OP JAVA

16. Gevecht der eerste Neder=landsche schepen ter reede van Bantam.

De eerste plaats, welke de Hollanders in Indië leerden kennen en met wel=ke zij in handelsrelaties traden, was Bantam. Door onoordeelkundig op=treden van Cornelis de Houtman, de leider van den eersten tocht, werd de goede verstandhouding, welke in het begin tusschen de Hollanders en de Bantamsche regeering heersch=te, verstoord. Veel last had men ook van de Portugeezen, die ons bij de Bantammers trachtten zwart te maken, totdat wij hen van daar verjaagden. Eerst gedurende het verblijf van de tweede Nederland=sche vloot (1598) werd de vriend=schappelijke verhouding met de Bantammers hersteld. Dit was te danken aan het bezadigde optreden van den Admiraal van Neck, een beschaafd en ontwikkeld man, die goed maakte, wat Cornelis de Houtman door zijn ruwe handelwijze had bedorven.

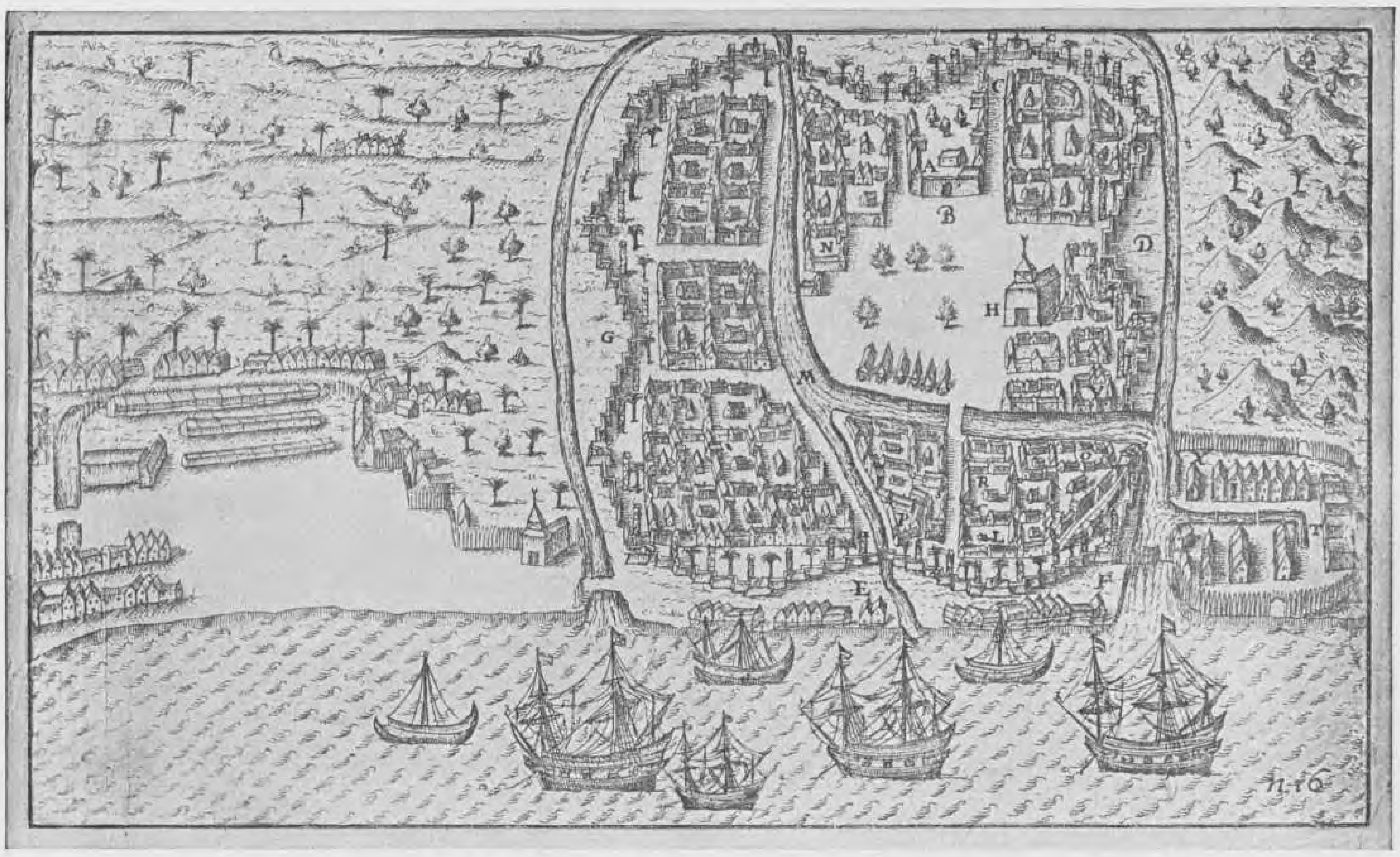

17. Een schetskaart van Bantam omstreeks het jaar 1600.

Op het einde der 16e eeuw was Bantam van geheel West=Java de voornaamste handelsplaats. Kooplieden uit alle Oostersche landen bezochten het en dreven er handel. De Bantamsche kooplieden maakten zelf geen handelsreizen, doch behaalden in hun woonplaats zelve groote winsten. De muren, die men rondom de stad ziet loopen en die van baksteen waren opgetrokken, bezaten in 1596 eenig geschut, waarmede echter de Bantammers niet konden omgaan. De poorten waren moeilijk toegankelijk en werden streng bewaakt. Zoo ordelijk als op onze afbeelding, die trouwens in haar geheel vrij onnauwkeurig is, stonden de huizen binnen de stad niet, daar men in het oude Bantam geen rooilijnen kende. De plaats ging door het geregelde bezoek der Hollandsche kooplieden steeds meer in bloei vooruit. Na de stichting van Batavia echter geraakte haar handel in verval. Thans is Bantam een verlaten, vervallen en vergeten plaatsje.

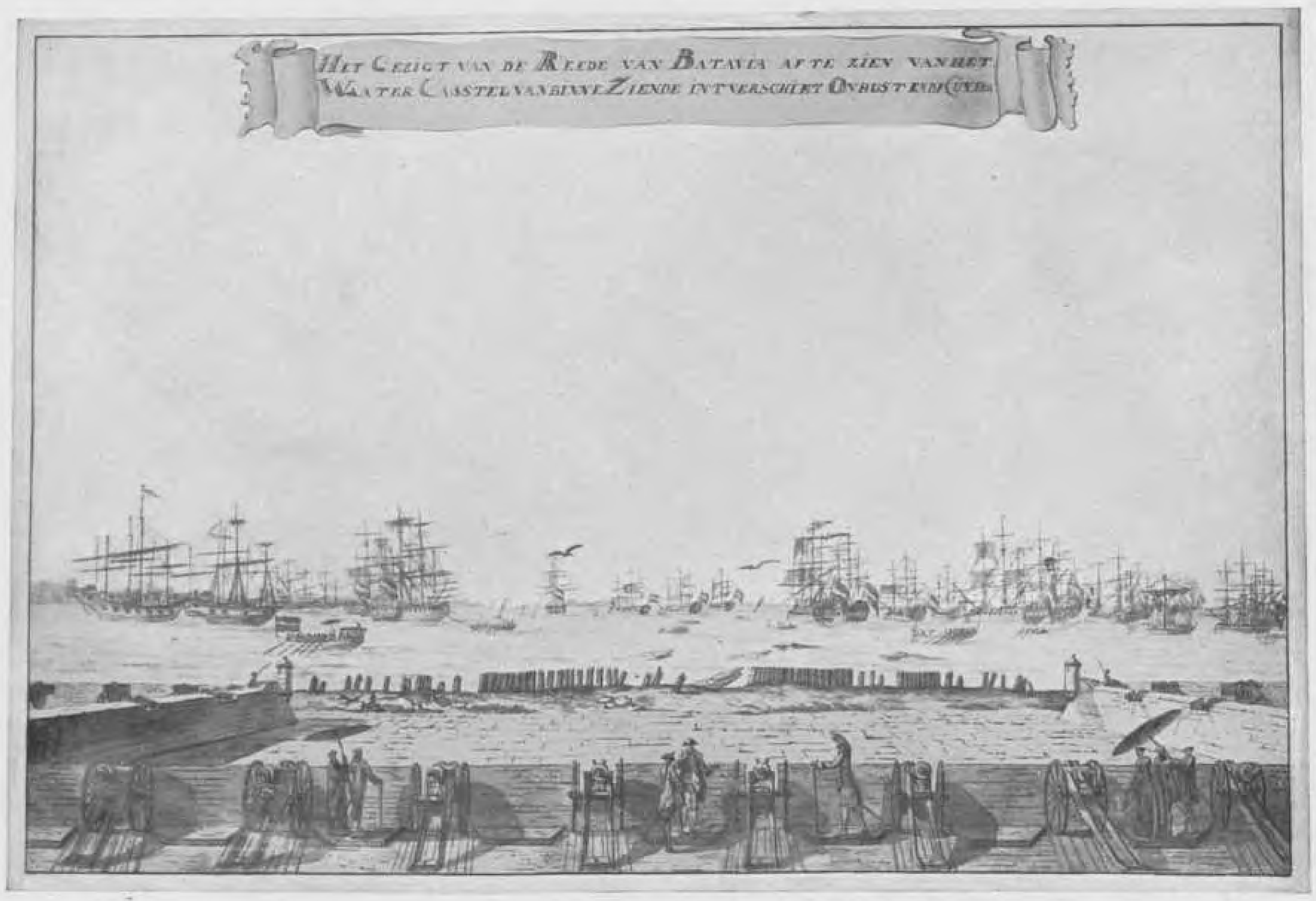

18. De reede van Batavia, gezien vanuit de Waterpoort met in het verschiet de eilandjes Onrust en Kuyper, waar oudtijds de scheepswerven waren, doch die nu dienen als quarantaine=stations voor bedevaartgangers van Mekka. Op deze plaats was het, dat men als Compagnies=dienaar den eersten voet aan wal zette. Was men dan aan land gestapt, dan marcheerde men met muziek door de Waterpoort het kasteel binnen.

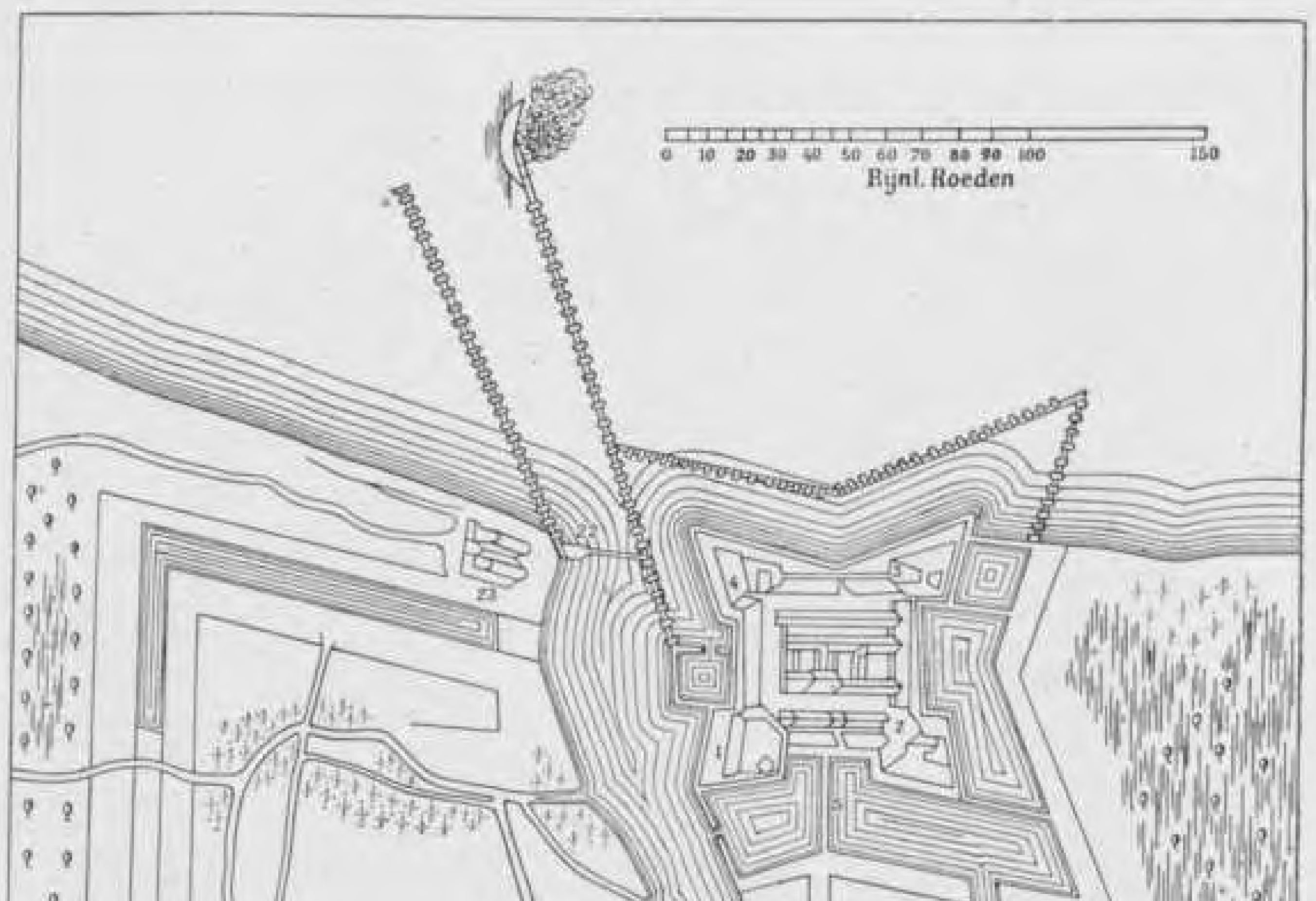

19. Plattegrond van Batavia omstreeks 1628.

Toen het oude Jacarta in 1619 grootendeels door Coen was verwoest en de bevolking naar Bantam was uitgeweken, had de Compagnie de plaats vrij om er haar langgezochte rendez=vous te bouwen. Aan de Oostzijde van de rivier van Batavia, de Tjiliwoeng, verrees een nieuw kasteel en aan de Zuidzijde daarvan een stad, welke in 1621 Batavia werd genoemd. Aan den Oostkant was de stad beschermd tegen dreigende aanvallen van den vijand door een gracht en een met forten versterkten wal. Tusschen gracht en rivier verrees de stad met rechte straten en grachten voor de afwatering en het vervoer. De huizen werden met het oog op brandgevaar zooveel mogelijk van steen gebouwd. Voor de uitbreiding der stad aan den Westoever der rivier maakte men in 1627 plannen. De omgeving der stad was zeer moerassig en stond in den regentijd onder water. Daar het er tevens wemelde van slecht volk en wilde dieren, begrijpt men, dat men zich in de eerste tientallen jaren niet buiten de wallen kon begeven en dat de oude Batavianen, mede door de bekrom=penheid hunner woonplaats, zeer in hun bewegingen waren beperkt. Tevens leefden zij, door de ontoegankelijkheid der omgeving, in groote onbekendheid met het binnenland. De bevolking der stad bestond grootendeels uit vreem=delingen. Het heeft lang geduurd eer de oorspronkelijke inwoners van Java er zich uit vrijen wil vestigden. Ook het aantal Hollanders, dat er na beëindiging van hun dienstverband bleef, was zeer gering.

1. Fort Diamant (steen); 2. Fort Robijn (steen); 3. Fort Safier (aarde en hout); 4. Fort Parel (aarde en hout); 5. Kasteels brug; 6. Stadhuis; 7. Fort Brabant (aarde); 8. Wachthuis; 12. Fort Groningen; 13. Fort Gelderland (steen); 14. Fort Utrecht (aarde); 15. Kerk; 16. Brassen=burch; 17. Schipbrug; 18. Hospitaal; 19. Fort Hollandia (steen); 20. Landpoort en brug; 21. Heerenweg; 22. Tolhuis en Boom; 23. Huis van den generalen ontvang; 24. Engelsche brug; 25. Engelsch huis; 26. Klap=pertuin; 27. Fort Zeeland (steen).

20. De binnenzijde van het kasteel van Batavia vanuit het Noorden gezien.

Op den achtergrond de Amsterdamsche poort, aan weerszijden verbonden met kazernes van 3 ver=diepingen hoog. Voor de rechtsche kazerne liggen kogelstapels en kanonloopen. Links de gerechts=plaats van den Raad van Justitie met schavot en daarachter het huisje van den Raad.
Op onze plaat ziet men een terechtstelling in vollen gang. Ruiters houden het terrein schoon. De man met de mand in den rechterhoek is een beambte der stadsreinigingsdienst. Achter hem ziet men 3 gestraften met ketenen aan de beenen een vat voorttrekken.

21. De Amsterdamsche poort in haar tegenwoordige gedaante.

Deze poort vormde vroeger de grens tusschen het kasteelsgebied en dat van de stad. Het kasteelsgebied stond, wat rechtspleging aangaat, onder den in 1620 ingestelden Raad van Justitie, de rechtbank der Compagniesdienaren, terwijl de Schepenen recht spraken over de burgerij in de stad.
Op de afbeelding van de binnenzijde van het kasteel zagen wij de poort in haar oude gedaante met een koepeldak, waarin een bel, die bij terechtstellingen werd geluid. Ook was zij toen veel dieper dan thans en bevatte bovenkamers, die als arrestantenlogies werden gebruikt. Wanneer zij tot haar tegenwoordige gedaante met de leelijke vazen er bovenop en de nog leelijker beelden links en rechts verbouwd is, weet men niet. Onlangs is er vlak achter een spoorwegviaduct gezet.

22. De bouwvallen van een fort te Japara.
Japara, dat oudtijds een zeer belangrijke handelsplaats was, is nu vervallen en doodsch. De Compagnie vestigde zich aldaar in 1615. Het fort werd vermoedelijk omstreeks 1677 gebouwd.

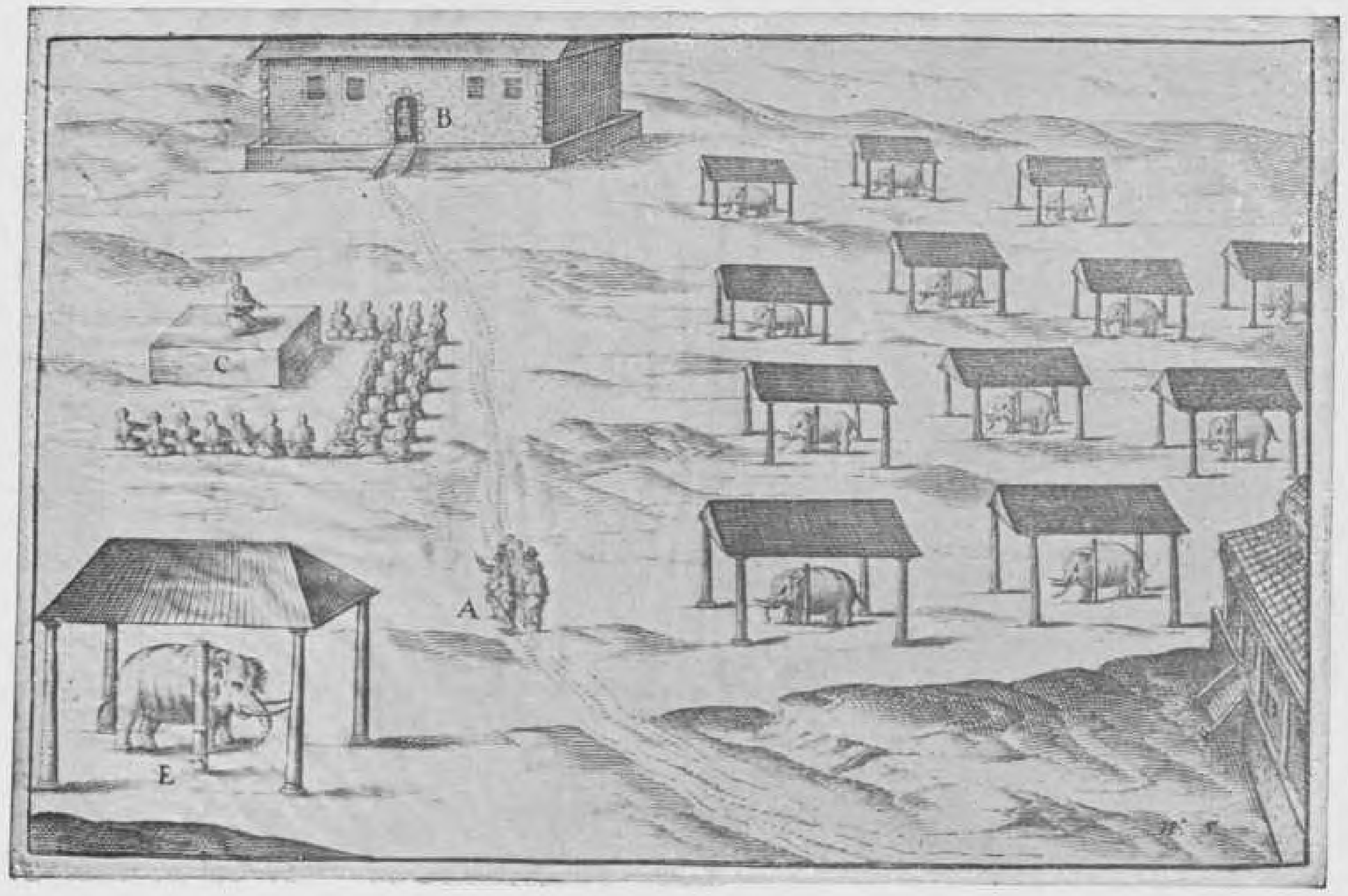

23. Toeban omstreeks 1599. Toeban was in den Compagnies=tijd een zeer be=langrijke handels=plaats. Met den koning, die vele olifanten bezat, stond de Com=pagnie in relatie. A. Weg naar het koninklijk paleis; B. Het paleis; C. Zitplaats des ko=nings. D. De mos=kee; E. De groote olifant des konings.

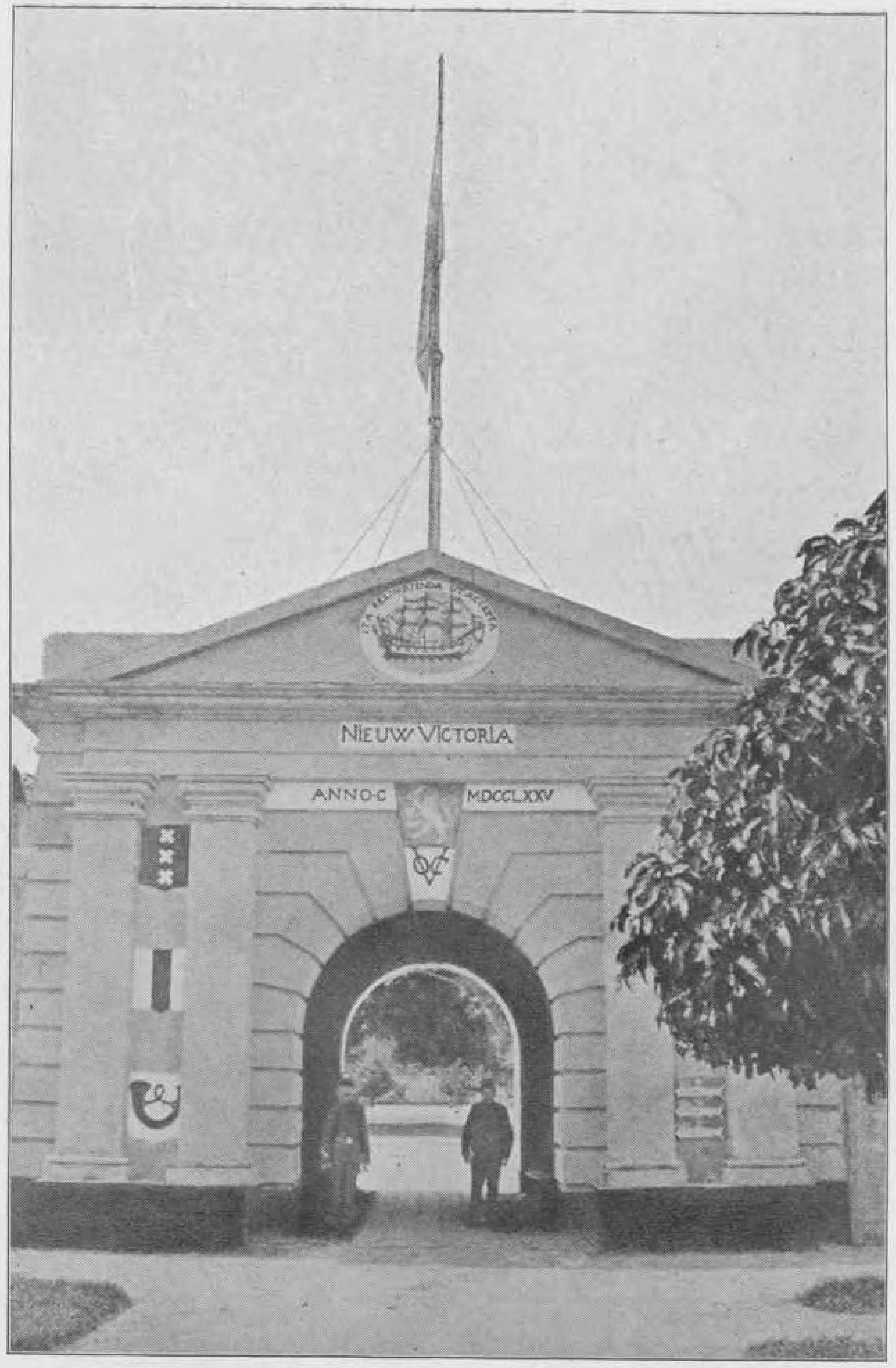

24. Het fort „Nieuw Victoria" te Ambon.
Ambon of Amboina is, zooals men weet, een der oudste neder=zettingen der Hollanders in den O. I. Archipel. Het thans nog be=staande fort „Nieuw Victoria" is ontstaan uit een kleine, door de Portugeezen gebouwde sterkte, welke in 1605 door de Hollanders werd genomen.

OUDE GEBOUWEN

25. De buitenplaats van den Gouverneur=Generaal van der Parra (1761=1775).

Toen het kasteel van Batavia langzamerhand te klein, te benauwd was geworden, gingen meer en meer de Compagniesdienaren, die erin behoorden te verblijven, zich in de stad, buiten het kasteel dus, vestigen. Onze plaat stelt het buitenverblijf voor van den G. G. van der Parra. De zwaarlijvige figuur op den voorgrond stelt vermoedelijk Zijn HoogEdel=heid zelf voor. De buitenplaats bestaat thans niet meer.

26. Het Observatorium van Ds. Mohr te Batavia.

Ds. J. M. Mohr had zich in het bijzonder aan de astronomie gewijd en bouwde op een hem toebehoorend terrein te Batavia een observatorium, een gebouw van zes verdiepingen, waarvan de benedenste diende als woonhuis. Het gebouw werd in de wandeling de „toren" genoemd. Thans is op het terrein de plaats ervan nog vast te stellen. De weg naar dezen toren, bestaat thans nog en heet Gang Torong (torong is een Maleische verbastering van „toren"). Ook de Chineesche tempel, welken wij op onze plaat zien, bestaat nog.

27. Interieur van de Portugeesche Buitenkerk te Batavia.

De Portugeesche Buitenkerk werd tusschen 1692 en 1695 gebouwd ten behoeve der Mardijkers (vrijgelaten Christen= en Mohammedaansche slaven van buiten den Archipel afkomstig). De kerk staat aan den ouden Jacatraschen weg, waar zich omstreeks 1663 de Mardijkers gevestigd hadden. Zij werd 23 October 1695 ingewijd. Op onze afbeelding zien wij op den voorgrond de vrouwenstoelen, op den achtergrond de zoogenaamde Gouverneur=Generaalsbank, uit drie gedeelten van verschillende hoogte bestaande. Het gebouw en het orgel werden in de jaren 1920 en 1921 geheel gerestaureerd. Thans worden er af en toe weer diensten in gehouden.

28. Een heerenhuis uit den Compagniestijd.

Zooals men uit deze afbeelding ziet, waren de oude heerenhuizen echte Hollandsche huizen. Het eenige bijzondere daaraan is het vooruitspringende dak, als luifel tegen zon en regen bedoeld. De gevel is tot aan de luifel fraai versierd. De deur en de groote vensterruiten, zooals de af= beelding ze vertoont, zijn modern. Dat dergelijke woningen weinig aan de moderne eischen der tropenhygiëne voldeden, ziet men zoo wel. Het afgebeelde huis werd laatstelijk gebruikt als algemeen kleedingmagazijn en is in 1921 afgebroken.

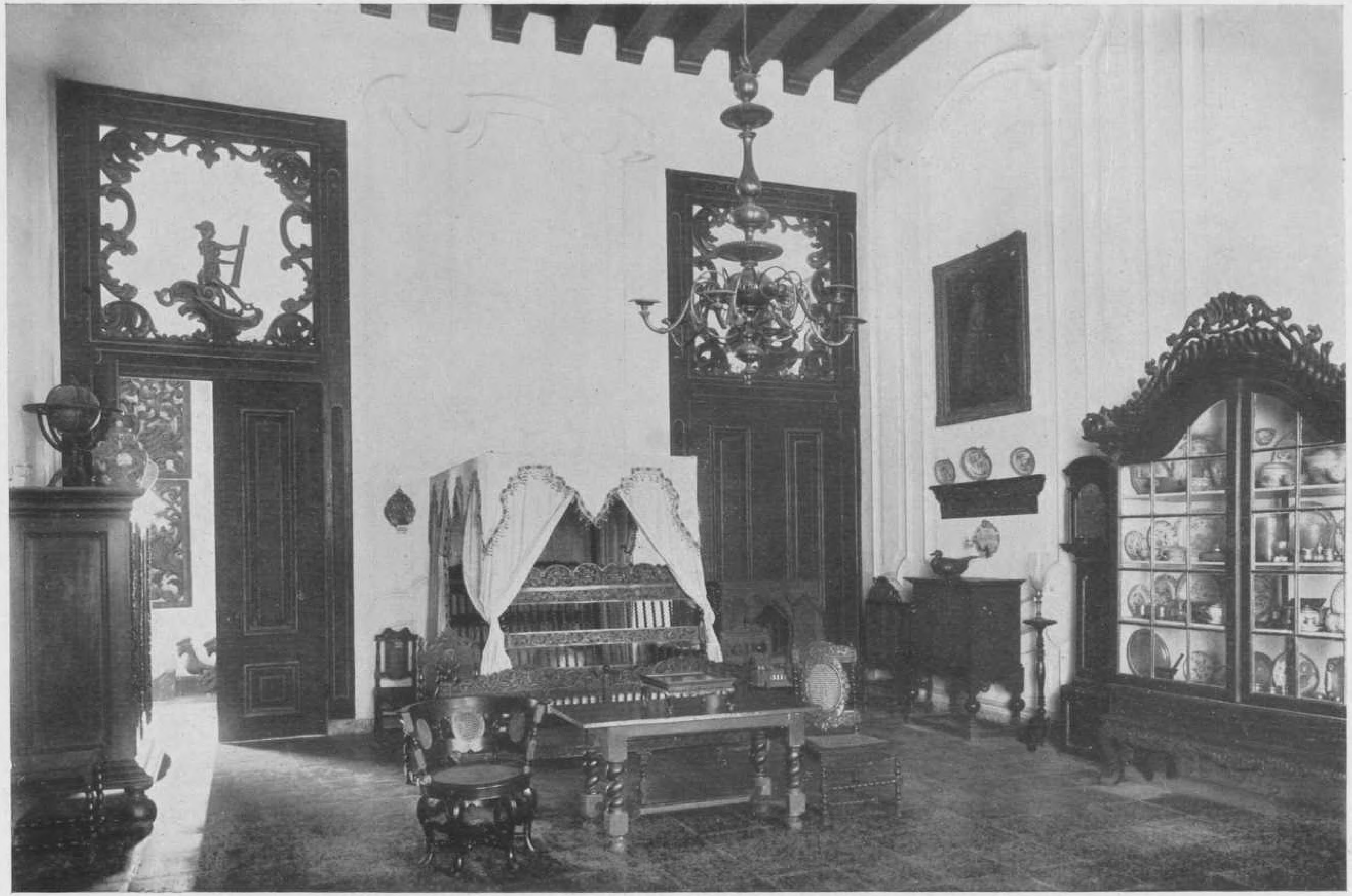

29. De z.g. Compagnieskamer in het Museum van het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen te Weltevreden.

Deze kamer geeft een goed beeld van de inrichting van een patriciërswoning uit den Compagniestijd. De zolderbalken en het overige houtwerk is donkerrood geschilderd, terwijl het houtsnijwerk veel verguldsel heeft. Het typische houten Oud=Indische bed, rijk met snijwerk versierd, ziet men van het voeteneinde. Voor dit bed staat een houten rustbank in denzelfden stijl, eveneens rijk met snijwerk versierd.

30. Het huis van den Gouverneur-Generaal de Klerk (1777-1780) op Molenvliet te Batavia.

Reinier de Klerk kocht in 1755 een stuk land, welk bezit hij langzamerhand uitbreidde en waarop hij het boven afgebeelde huis bouwde. Wij merken aan deze woning weer den Europeeschen gesloten bouwtrant op en het vooruitspringende dak. Na in den loop der eeuwen verschillende eigenaren te hebben gehad, werd het gebouw in 1900 door het Gouvernement aangekocht en geheel gerestaureerd. Thans is het Landsarchief erin ondergebracht.

31. Pakhuizen uit den Compagniestijd te Batavia.

Over de uit den pakhuismuur stekende zolderbalken liepen oudtijds balken, die een galerij droegen voor de patrouille. In het midden der afbeelding zien wij den stadswal met walgang en een peperbusvormig schilderhuis. Op den achtergrond het oude fortje Culemborg en de Uitkijk.

32. Een kijkje in de Chineesche wijk te Batavia.

Chineezen hebben van oudsher een belangrijk deel uitgemaakt van Batavia's inwoners en dit nijvere volk heeft voor een niet gering deel meegeholpen aan den opbouw van het oude Batavia. Vandaar dat men zich thans nog in de oude benedenstad van Batavia soms in een stad in China waant. Onze afbeelding vertoont enkele van die Chineesche woningen aan een typisch oud grachtje. De bovenverdieping van het rechtsche huis ziet er eenigszins Hollandsch uit. Boven de twee vensters zijn geen kleine vensters doch slechts Chineesch schilderwerk. Ook boven de deur is een Chineesch opschrift.

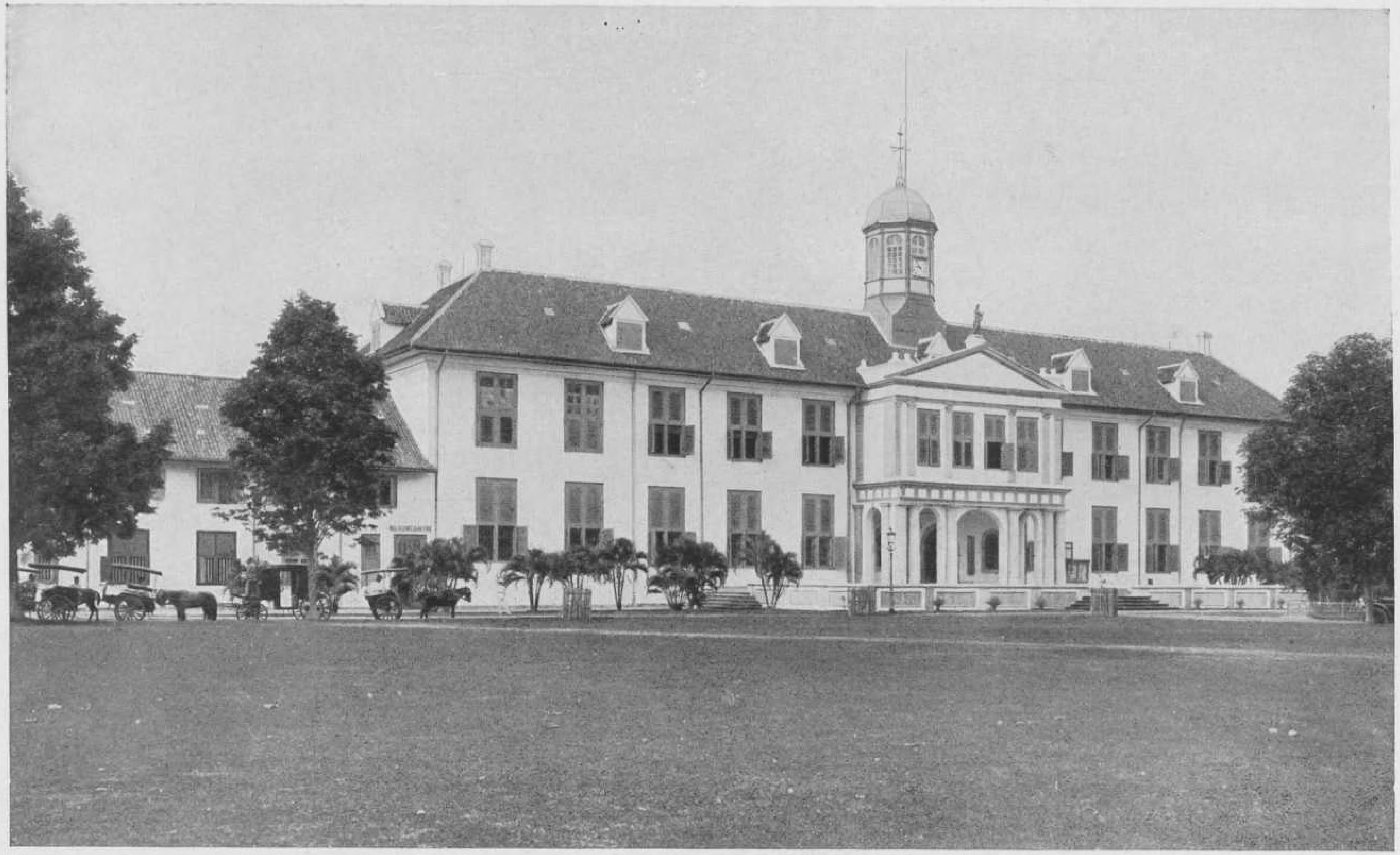

33. Het stadhuis van Batavia.

Het boven afgebeelde nog gebruikte stadhuis is het derde, dat Batavia heeft gehad en is tusschen de jaren 1707 en 1712 uit verbouwing van het tweede ontstaan. Het doet door zijn vooruitspringenden middenbouw, het koepeltje en de dakvensters een weinig denken aan het Amsterdamsche stadhuis.

34. Het z.g. „Witte huis" aan het Waterlooplein te Weltevreden.

Met den bouw van dit „Witte huis" is een aanvang gemaakt in 1809 door Daendels, die het voor paleis van den G. G. bestemd had. In 1828 is het onder den G. G. De Bus de Gisignies voltooid. Zijn oorspronkelijke bestemming van paleis heeft dit gebouw nimmer gehad. Thans is er het Departement van Financiën in gevestigd. Opmerkelijk is, dat de Inlanders het gebouw echter „kantor palis" noemen, d.i. het paleis=kantoor.

GROOTE MANNEN UIT DE NIEUWSTE GESCHIEDENIS VAN NEDERL.=OOST=INDIE.

35. Z. Ex. H. K. van der Heyden, geb. te Batavia 1826 overleden 1900.

Na alle rangen in het O. I. leger te hebben doorloopen overleed hij in 1900 te Bronbeek. V. d. Heyden is beroemd wegens zijn succes in Atjeh, waarvan hij in 1878 tot Gouverneur werd benoemd. De door zijn arbeid aldaar verkregen rust deed de Indische regeering ertoe overgaan, in Atjeh een geregeld bestuur in te voeren.

36. Z. Ex. J. B. v. Heutsz, geb. 1851, overl. 1924.

Gouverneur=Generaal van 1905=1909. Als Gouverneur van Atjeh, tot welke hooge post v. Heutsz in 1897 werd benoemd, bewerkte hij de onderwerping van dat gewest. Zijn bestuursperiode als G. G. kenmerkte zich door de voltooiing der pacificatie van de Buitengewesten.

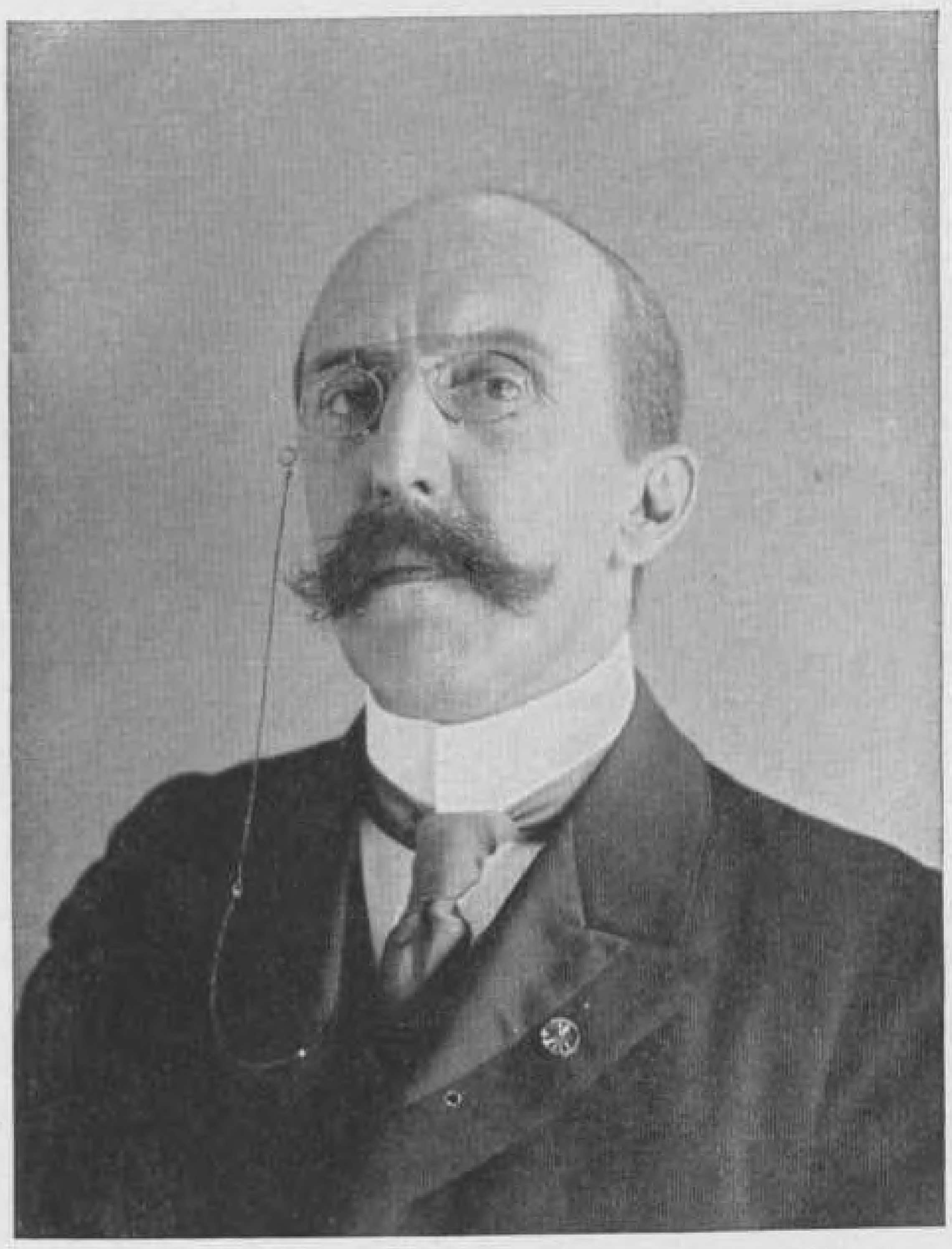

37. Dr. Melchior Treub, geb. 1851, overl. 1910.

Beroemd plantkundige, die van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg het wereldberoemde instituut wist te maken, dat het thans is. Van 1880 tot 1909 was Treub directeur van bovengenoemde instelling. Door zijn werken breidde zich de Plantentuin zoozeer uit, dat hij in 1905 werd omgezet in het Departement van Landbouw in Ned.=Indië.

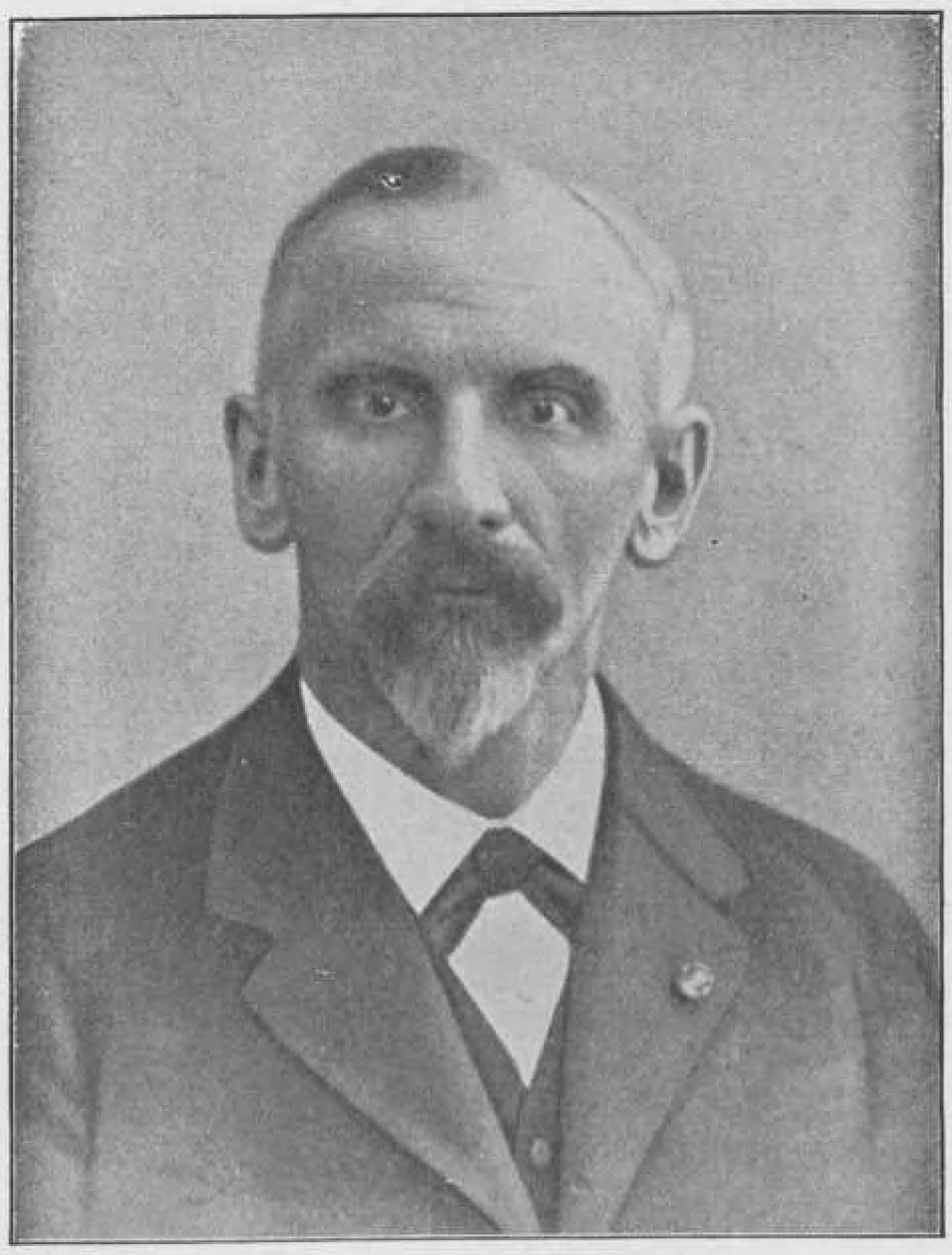

38. Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje.

Deze wereldvermaarde Nederlandsche kenner van den Islam en het Moslimsch recht werd in 1889 naar Indië uitgezonden als Regeeringsadviseur en bewees als zoodanig der Regeering diensten van onschatbare waarde. Ook als Hoogleeraar dient hij Haar thans nog vaak van advies. Een paar van zijn voornaamste werken zijn „Mekka" en „De Atjehers".

HOOFDSTUK II.

LAND EN VOLK.

NEDERLANDSCH Oost=Indië is een uit eilanden bestaand gebied, vandaar ook de naam Indische „Archipel", dat ligt tusschen 90° 40′ en 141° O. L. Gr. en tusschen 6° N. B. en 11° Z. B., in het midden dus der tropische luchtstreek.

Gaan wij de natuurlijke grenzen na, dan zien wij, dat de Indische Archipel in het Westen wordt begrensd door het vaste land van Zuid-Oost Azië. Wij kunnen echter wel aannemen, dat er oudtijds een natuurlijke landverbinding moet hebben bestaan tusschen dit deel van Azië en den Archipel: de ondiepe zeestraten in het Westen wijzen daarop.

Het oostelijk deel, dat eigenaardig is door zijn kleine eilanden, wordt begrensd door Nieuw=Guinea en Australië, van welke vastelanden de bodem op de architectuur van die van den oostelijken archipel invloed heeft uitgeoefend.

Wat bodemgesteldheid aangaat kunnen wij dan ook het Z. O. gedeelte van den Archipel rekenen te behooren tot Australië, het westelijk gedeelte, aan het einde der ijsperiode in Europa door rijzing van het niveau der zee ontstaan, tot Azië.

Het daartusschen liggende deel, met de versnipperde eilanden der Molukken en hun sterke vulcanische werking, vertoont een overgangskarakter tusschen Azië en Australië.

Wat de oppervlakte van onzen Oost aangaat het volgende: Java en Madoera zijn groot: 131.508 K. M²., Sumatra met de eilanden 467.236 K. M²., Borneo (Ned. gedeelte) 552.341 K. M²., Celebes met de eilanden 200.132 K.M². en het Nederlandsch gedeelte van Nieuw=Guinea met de eilanden 397.204 K.M². Wellicht drukt de volgende vergelijking met Nederland de grootte der Nederlandsche bezittingen in Azië beter uit. Ned. Borneo is ongeveer 17 × zoo groot als Nederland, Sumatra 13 ×, Celebes 5½ ×, Java 4 ×. De totaal oppervlakte van onze Oost=Indische koloniën bedraagt dus ± 58 × die van Nederland!

Door zijne eigenaardige ligging tusschen twee oceanen, den Grooten= en den Indischen Oceaan, en tusschen twee vastelanden, verkeert het land in een overgangstoestand, die zich in verschillende natuurlijke verschijnselen uit: het klimaat, de waterbeweging, de bodemgesteldheid, de fauna en flora en ook de bevolking.

Het klimaat wordt beheerscht door de werking van de groote vastelanden en de twee oceanen, die er beurtelings invloed op uitoefenen (Oost= en Westmoesson).

De beide vastelanden Azië en Australië verbreken de passaatwinden en doen ieder opzichzelf moessons ontstaan. Azië, dat het grootste is, roept de krachtigste moessons te voorschijn. De invloed der Australische moessons, wier gebied ongeveer tot aan den evenaar loopt, is echter toch belangrijker, omdat de grootste eilanden grootendeels tot dit gebied behooren: Zuid=Sumatra en Borneo, bijna geheel Celebes, Java, de Kleine Soenda=eilanden en N. Guinea. Deze Australische invloed is in regenval, regenverdeeling en windrichting in het oostelijk deel van den Archipel het sterkst merkbaar.

Ook door zijn ligging, bijna geheel buiten het cycloongebied, is de Indische Archipel in klimatologisch en meteorologisch opzicht merkwaardig, daar over het algemeen door deze ligging het klimaat er een regelmatig verloop heeft. Over het algemeen, want vele locale omstandigheden, de vele zeestraten tusschen de eilanden, de richting der bergketens ten opzichte der windrichting, de afwisseling van land en water enz., wijzigen het algemeen karakter van het klimaat, welke wijzigingen natuurlijk ook weer van belang zijn voor de bewoners, voor de cultures enz. Voor den aardkundige is Indië van belang wegens de vulcanische verschijnselen en de bijzonderheden van zijn wordingsgeschiedenis, waarop hier natuurlijk niet verder kan ingegaan worden.

De fauna en flora zijn, mede door de ligging der eilanden dicht bij groote vastelanden, niet geheel zelfstandig ontwikkeld. Dit wil daarom nog niet zeggen, dat de Oost=Indische natuur niets bijzonders vertoont, speciaal aan dit land eigen. Het feit alleen al, dat het land verdeeld is in eilanden, heeft gemaakt, dat door deze afzondering die verschillende eilanden in funa en falora onderlinge verschillen opleveren, die men bij de gelijkvormigheid van het klimaat niet zou hebben verwacht. Dit komt, doordat fauna en flora, behalve dat zij afhankelijk zijn van de twee meergenoemde vastelanden, ook in verband staan met de manier van ontstaan en den tijd van de wording der verschillende eilanden.

Het is ook weer deze verdeeling in eilanden, die de oorzaak is geweest, dat de bevolking verspreid is over afgezonderde gewesten, dat er stammen gevormd zijn, welke niet met elkaar verbonden werden door een nationalen band, doch ieder opzichzelf naast elkaar stonden. De bergachtigheid der eilanden met de daardoor ontstane natuurlijke afscheidingen zette de vorming van kleine bevolkingsgroepen verder voort.

Wij kunnen de bevolking van Oost=Indië verdeelen in twee hoofdgroepen: inboorlingen en vreemdelingen, die tijdelijk in het land vertoeven of er zich voor goed hebben neergezet. Langs de kusten der eilanden is deze bevolking gemengd, doch in de binnenlanden treft men nog volksgroepen aan, die bijna in hun natuurlijken toestand bewaard zijn gebleven en dus een belangrijk terrein opleveren voor volkenkundige studiën. Totaal bedraagt het aantal bewoners van Ned. Oost=Indië ± 48 millioen, waarvan ± 98% inboorlingen, Inlanders zijn en 2% vreemdelingen, Europeanen, Chineezen, Arabieren en andere vreemde Oosterlingen.

Onder Indonesiërs in engeren zin verstaat men nu de eigenlijke, oorspronkelijke inboorlingen van den Archipel waarvan nog eenige overblijfselen in de binnenlanden en uithoeken der eilanden zijn bewaard gebleven.

In de westelijke helft van den Archipel behoort de hoofdbevolking tot het *Maleische* ras, dat uit Azië afkomstig is en, naar men kan aannemen, de Indonesiërs heeft verdrongen. Tot dit ras behooren: de *Maleiers* (de volksstam dus), de *Atjehers*, de *Javanen*, de *Soendaneezen*, de *Madoereezen*, de *Balineezen*, de *Makassaren*, de *Boegineezen* en de *Maleiers* op verschillende eilanden van de Molukken. Deze Maleische volken zijn echter niet van onvermengde afkomst, Hindoes, Chineezen en andere Aziaten hebben zich erin opgelost. Heel het vraagstuk van deze nadere indeeling der bewoners van den Archipel

in rassen is trouwens nog lang niet algemeen opgelost. Een ander ras, dat men in het oostelijk deel aantreft, is het *Papoeasche*, dat in zeer veel opzichten van het Maleische verschilt.

Wij hebben daareven gezien hoe deze bevolking door de natuurlijke gesteldheden des lands in verscheidene afzonderlijke groepen is ver=deeld. Deze afzonderlijke gemeenschapskringen deden natuurlijk ook weer vele talen en dialecten ontstaan. De belangrijkste talen, die in den Archipel worden gesproken zijn: de *Sumatraansche* talen (Atjehsch, Bataksch, Maleisch enz.) en de *Javasche* talen, (Soendaneesch, Ja=vaansch, Madoereesch). Wat echter al die verschillende talen met elkaar gemeen hebben is het feit, dat allen behooren tot één groote taalfamilie, die men de *Maleisch=Polynesische* taalstam noemt, zoodat zij in laatste instantie ook weer allen aan elkaar verwant zijn.

De godsdienst, die de grootste invloed en het grootste aantal aan=hangers in Indië heeft, is de *Islam*, die door ± 5/6 der bewoners wordt beleden.

Andere godsdiensten, die in Indië door de Inlandsche bevolking worden beleden zijn het *Hindoeïsme* (Brahmanisme en Boeddhisme) op Bali en het *Christendom*, dat het laatst in den Archipel is inge=voerd en thans ongeveer een millioen aanhangers telt. De vreemdelin=gen, vooral de Chineezen, hebben hun eigen godsdiensten.

39. Zonsopgang in de Preanger.

40. Java's rotsachtige zuidkust in de Wijnkoops=baai (Zuid=Preanger).

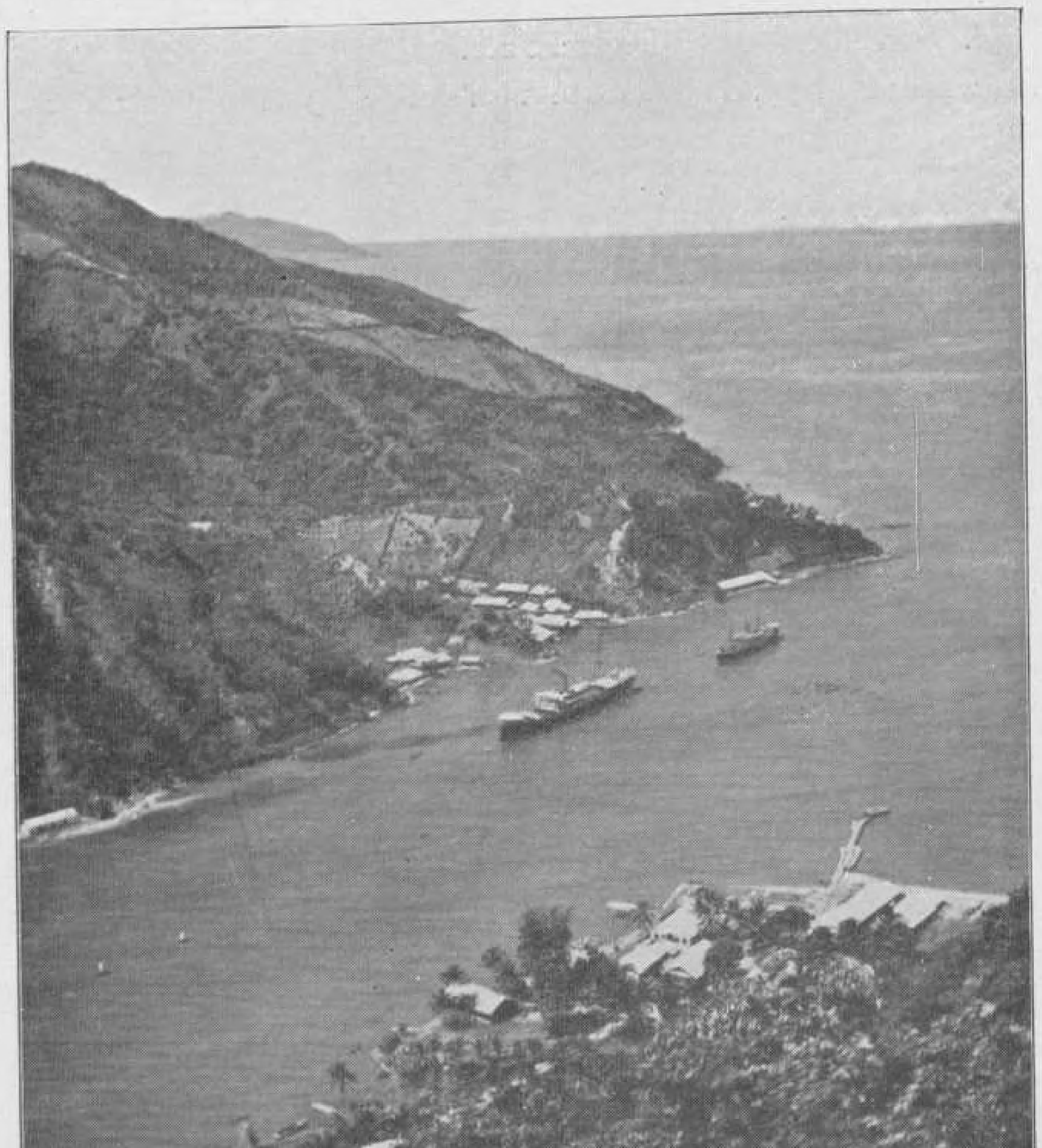

41. De reede van Gorontalo in de residentie Menado, Celebes.
Gorontalo ligt in de diepin=gesneden baai van Gorontalo. Hoewel de reede niet tot de besten behoort, is toch de handel in den loop der jaren toegenomen.

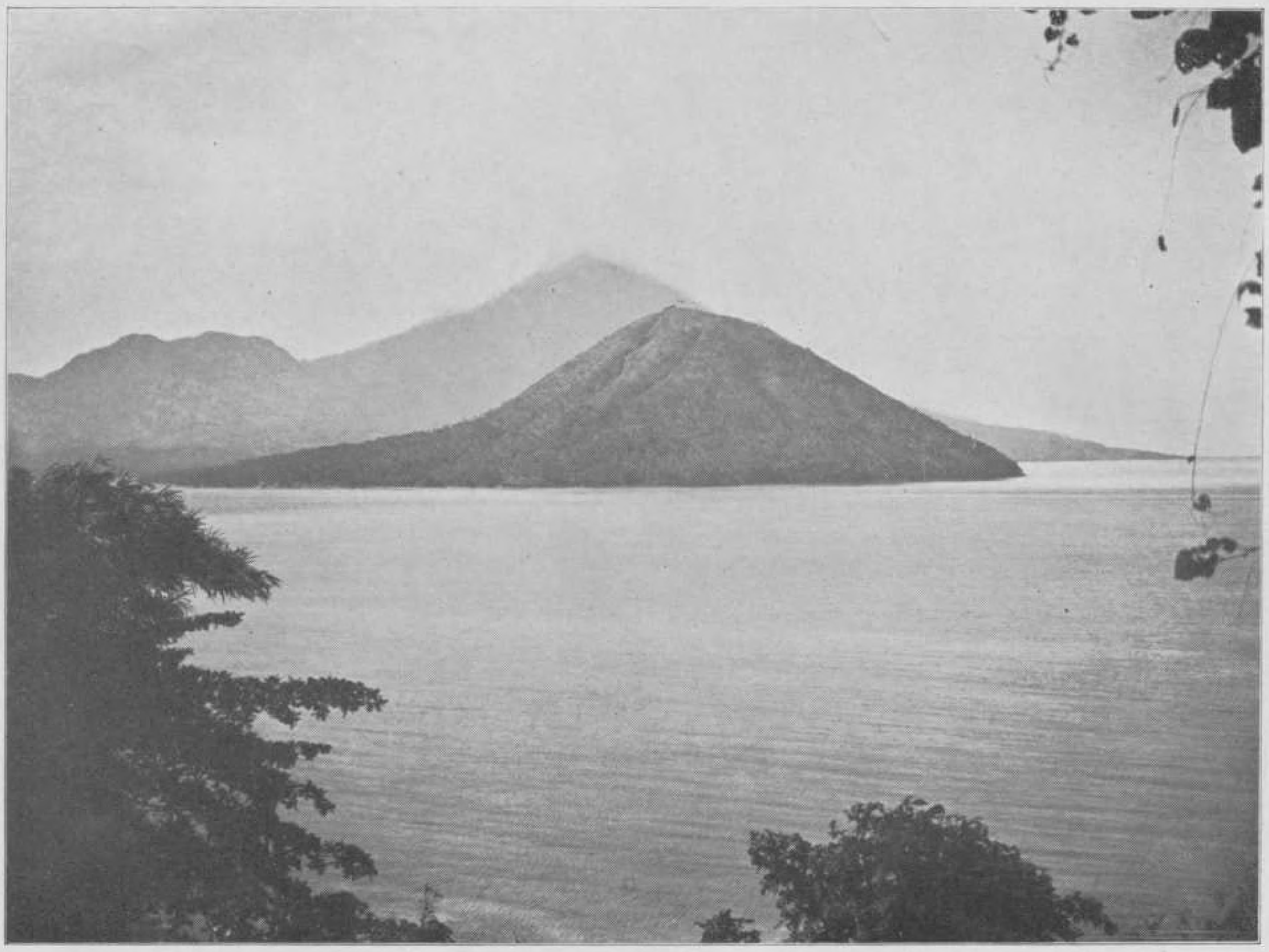

42. Een eiland in de Moluksche zee.
Met uitzondering van eenige koraaleilanden zijn de Molukken allen bergachtig en zeer vulcanisch.

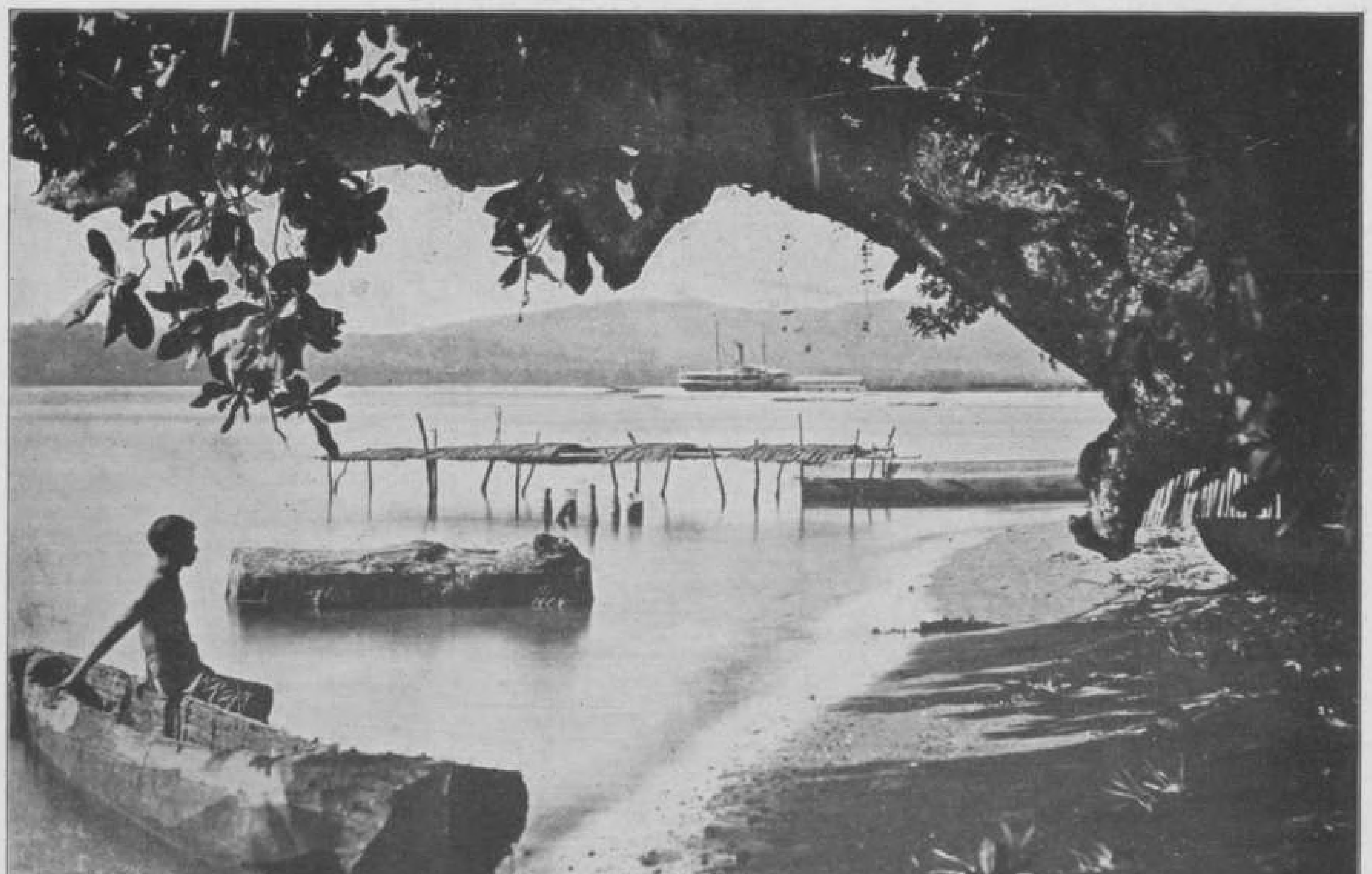

43. De reede van Banda.
Banda of Banda=Neira is de hoofdplaats der residentie Ambon. De Banda=eilanden zijn een groep van drie groote en zeven kleine eilanden.

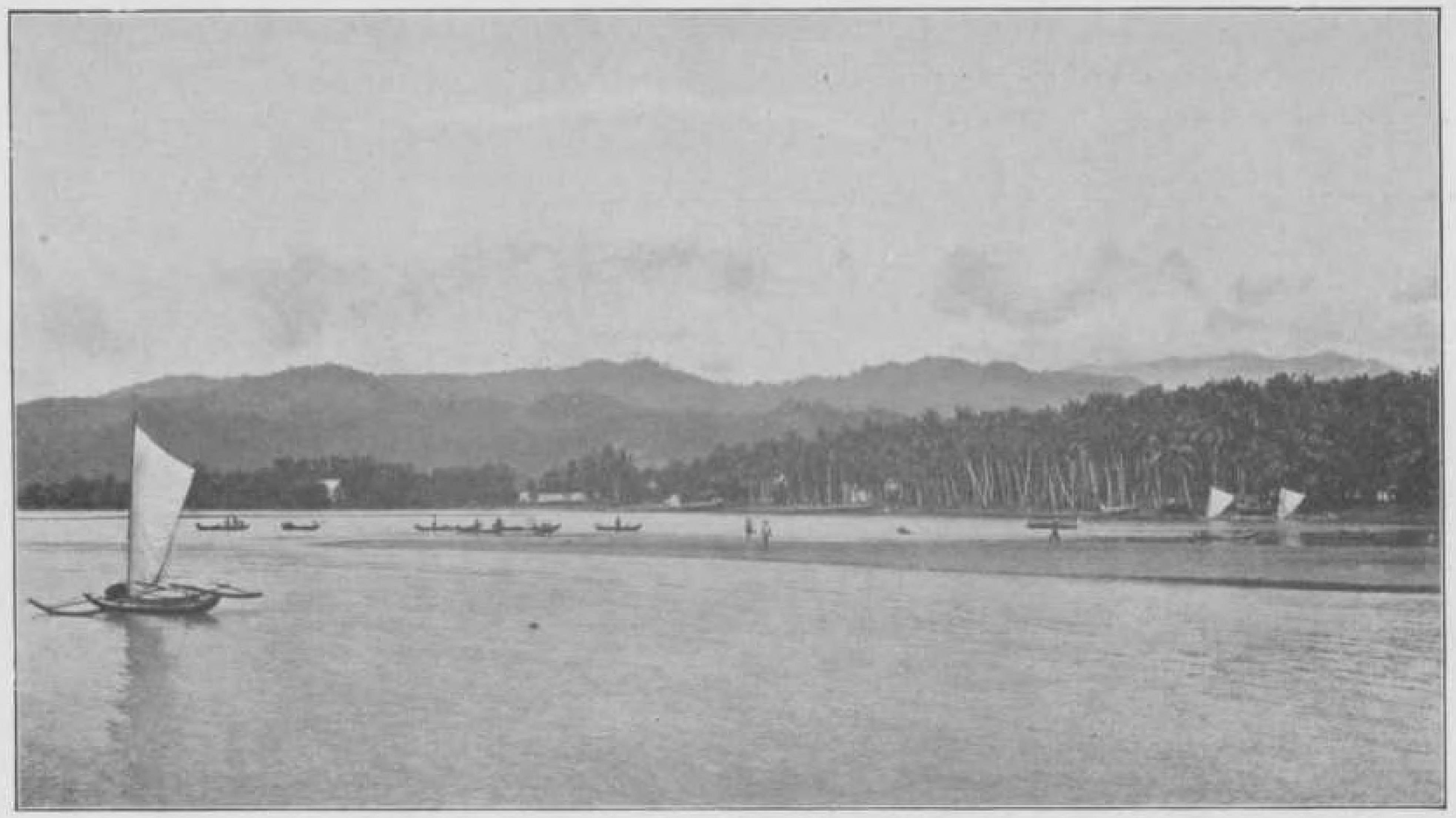

44. De reede van Telok Betong in de Lampongsche districten, Zuid=Sumatra.
Telok Betong is een klein, doch vrij belangrijk plaatsje. De landbouwondernemingen in de omgeving nemen steeds in aantal toe.

45. De baai van Ternate.
Ternate behoort tot de residentie Ternate en onderhoorigheden. Duidelijk zien wij op de plaat den Piek van Ternate, een zeer roerige vulcaan.

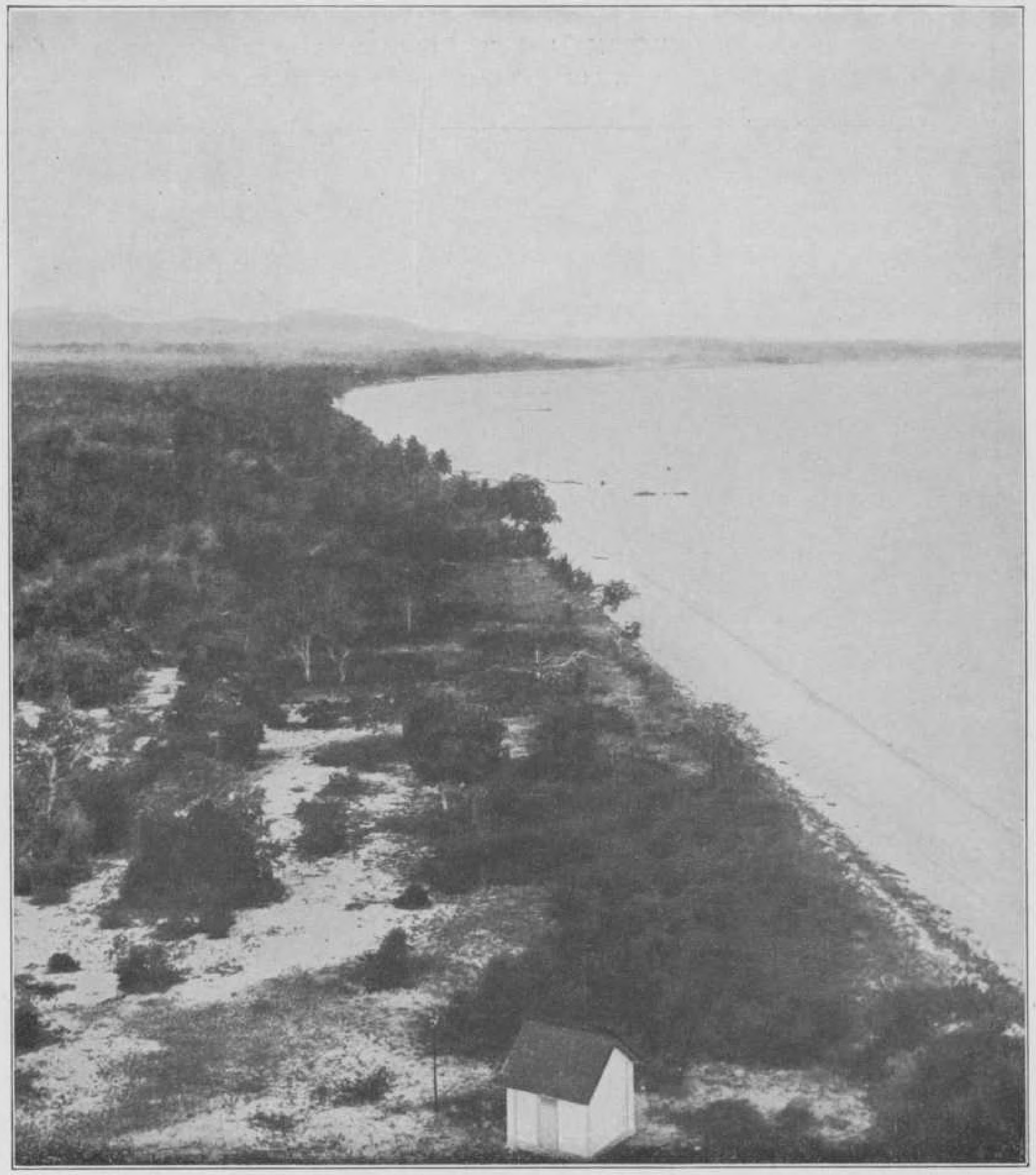

46. De kust van het eiland Banka.
Onze afbeelding geeft ons een duidelijk beeld van een vlakke kust. Men ziet, dat de plantengroei tot aan de zee doorloopt.

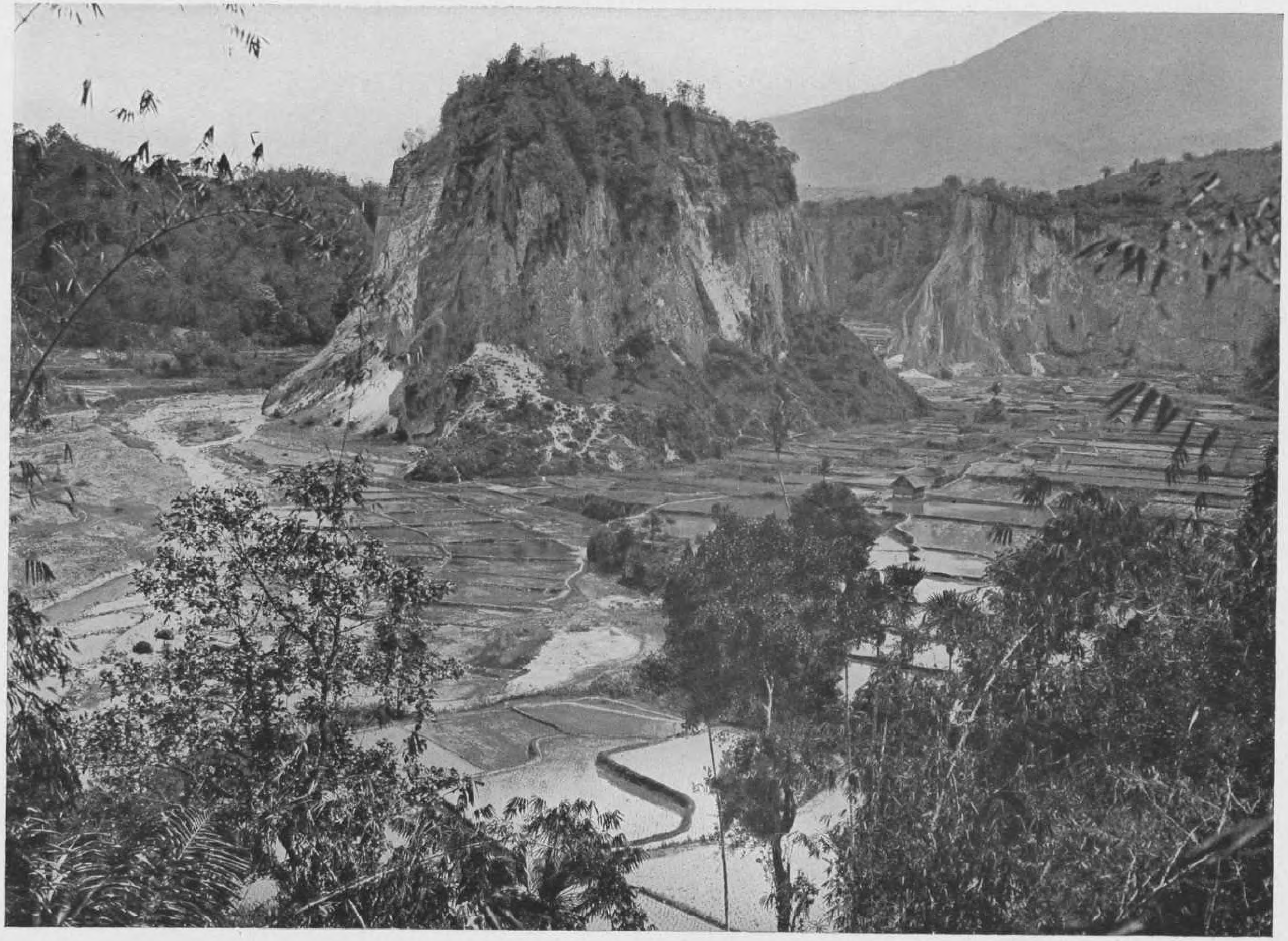

47. Het beroemde Karbouwengat bij Fort de Kock in de Padangsche bovenlanden, Sumatra.
Als een reus verheft zich de machtige steile rots te midden van de terrasvormige natte rijstvelden.

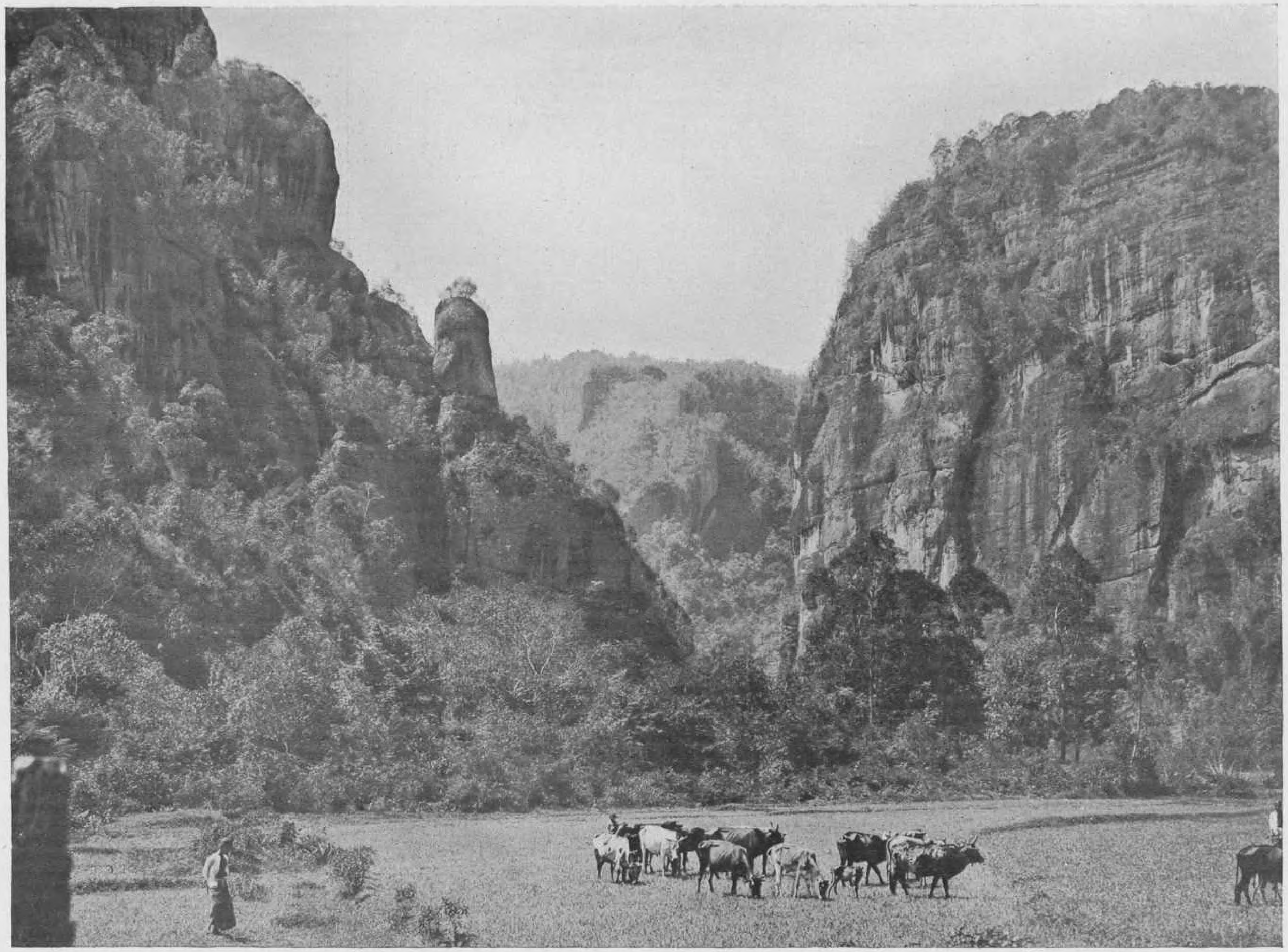

48. De Haraukloof bij Pajakoemboen, Padangsche bovenlanden, Sumatra.

Om een denkbeeld te krijgen van de hoogte der naakte, steile rotsen vergelijke men de in de grasvlakte grazende koeien met deze rotsen. De kloof is ook bekend om haar fraaie echo.

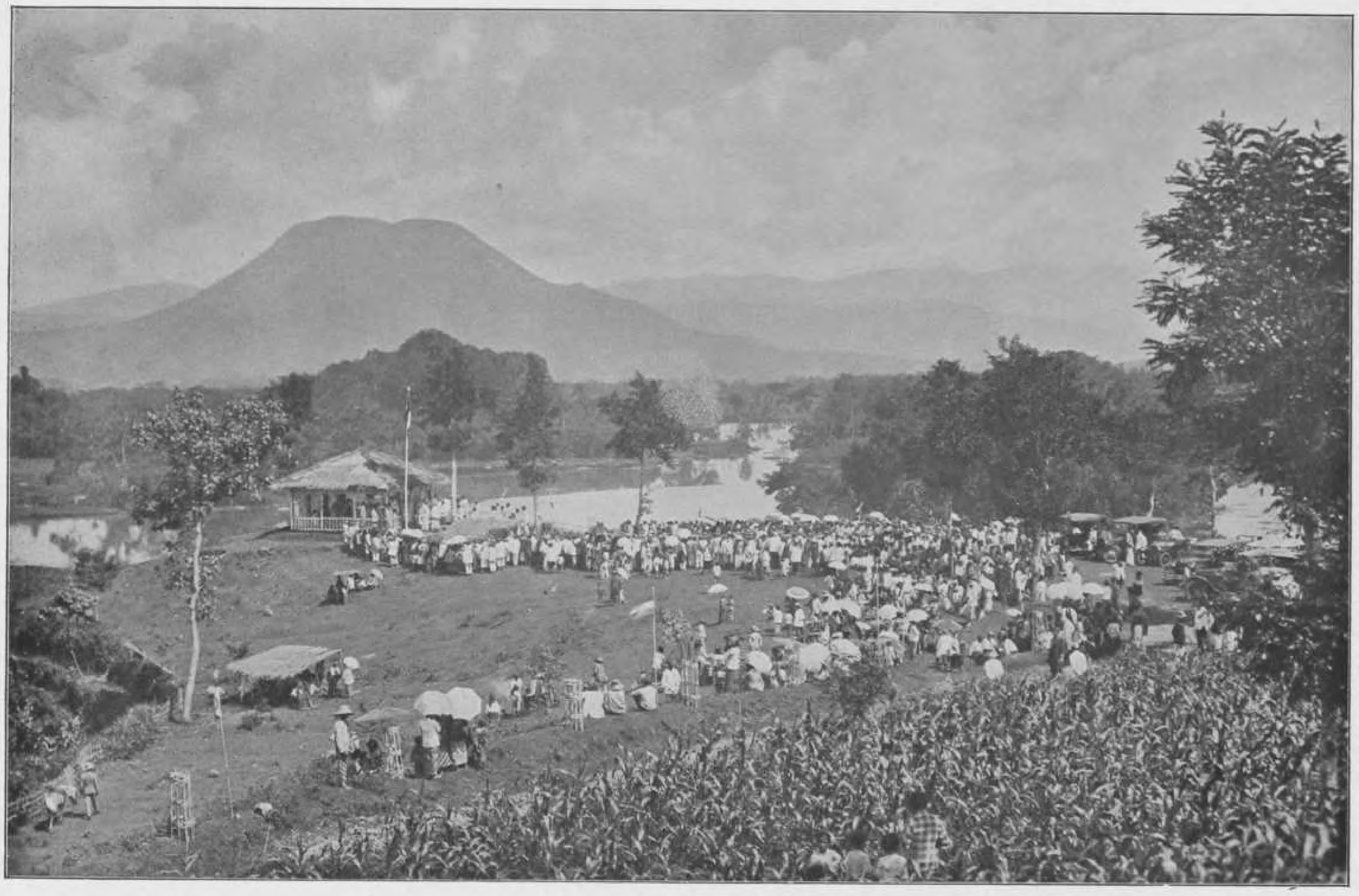

49. Het Tjangkoeang=meer nabij Garoet, Preanger, Java.

Garoet is een bergplaatsje van groote vermaardheid om zijn koel klimaat en zijn heerlijk natuurschoon. Een van de zoo talrijke mooie plekjes in Garoet's omstreken zien wij hierboven afgebeeld.

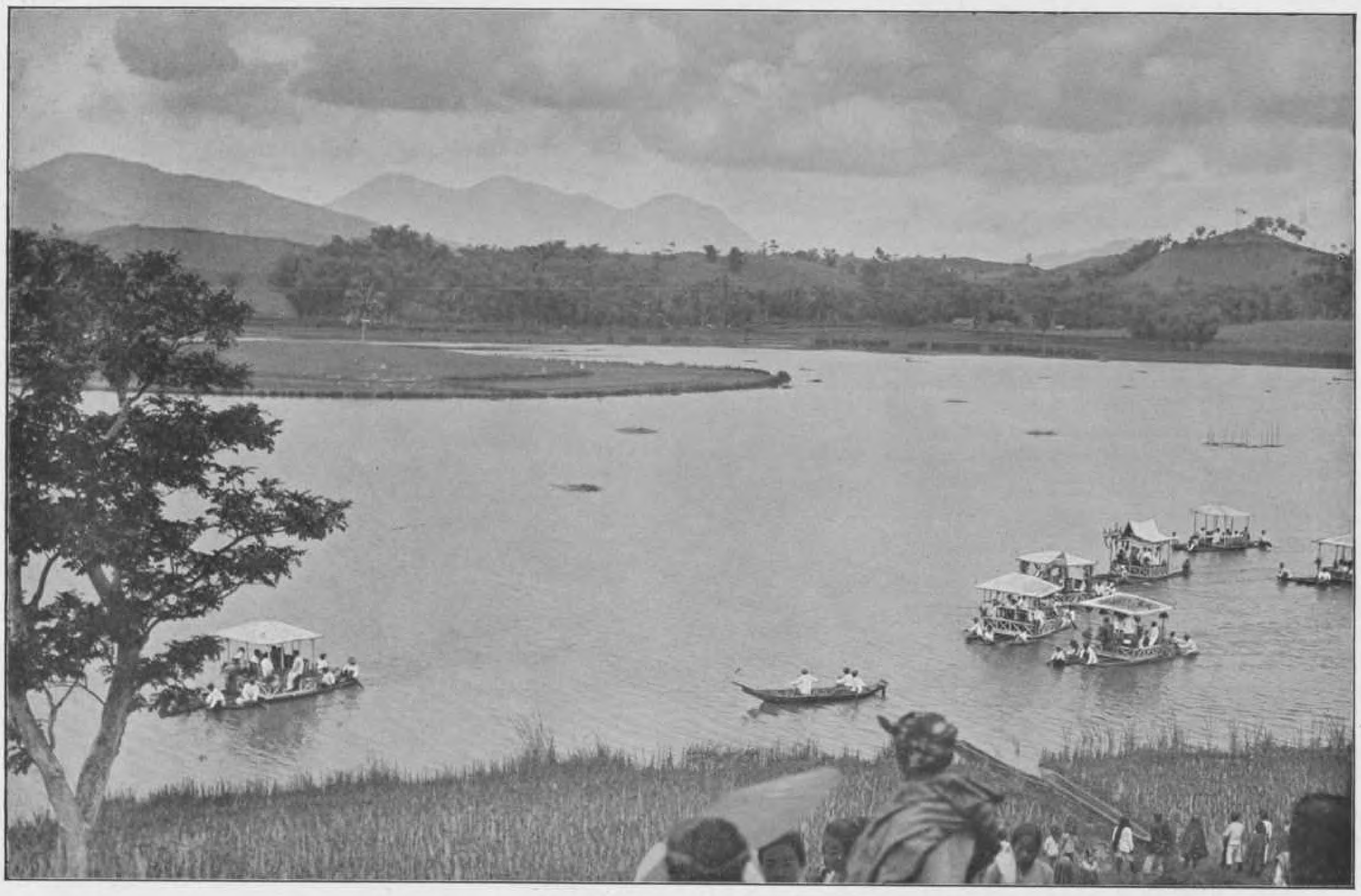

50. Het meer van Bagendit bij Garoet, Preanger, Java.

Nog een idyllisch plekje in de omstreken van Garoet. Een attractie van het meer van Bagendit is het spelevaren en de muziek, die de Inlanders daar voor de bezoekers maken met hun angkloengs, bamboeze muziekinstrumenten, tezamen een orkestje vormende, welks droomerige klanken over het meer verweg verklinken. Een merkwaardigheid dezer beide foto's is, dat zij genomen werden, toen v.d. Hoop en v. Weerden Poelman, de twee Indië=vliegers, deze meren bezochten.

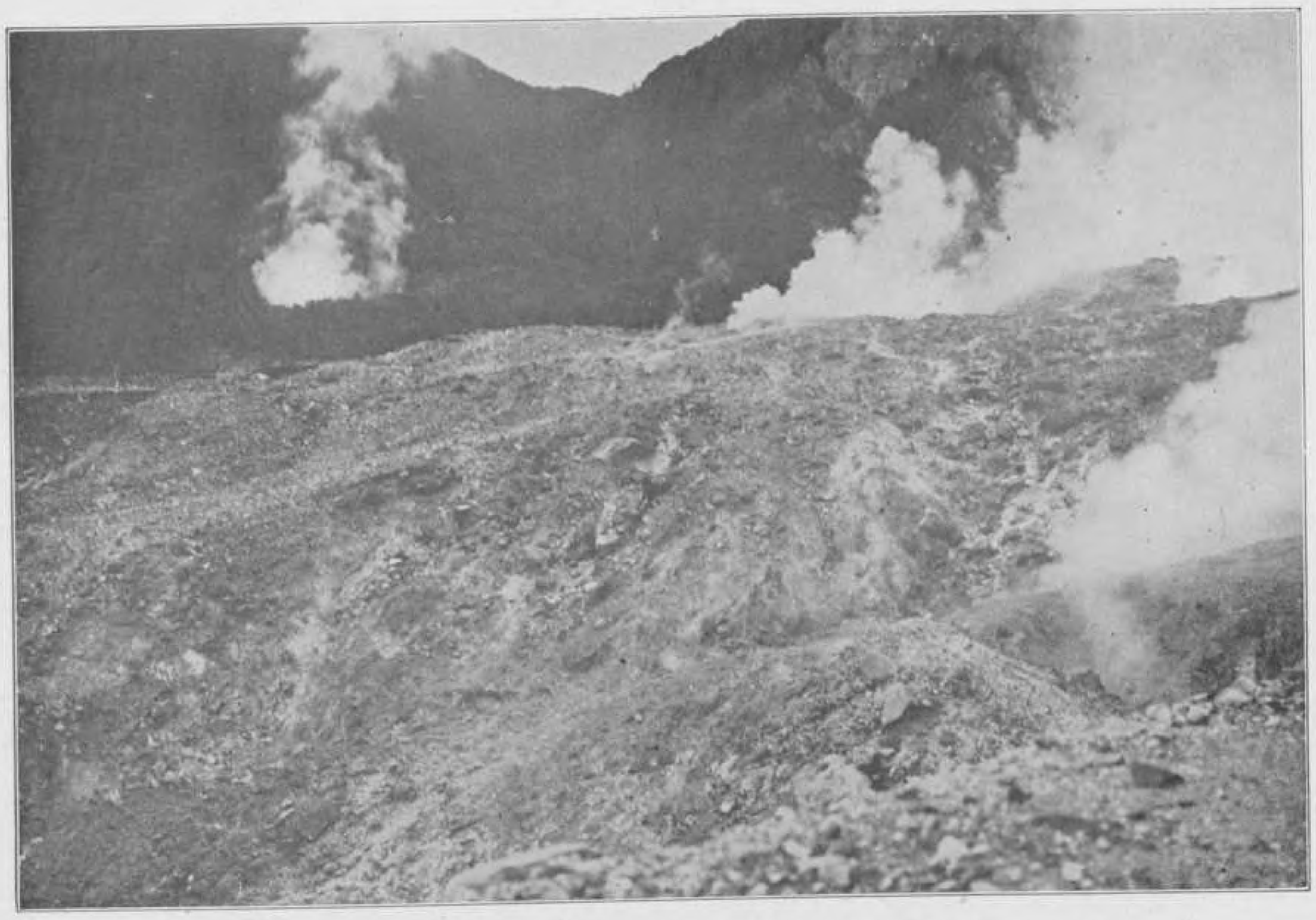

56. Het kratergebied van den vulkaan Papandajan, Preanger, Java.
De Papandjan is, zooals onze afbeelding ons ook doet zien, een der werkzame vulkanen van Java.
Hoog stijgen de verstikkende rookzuilen uit den lava=bodem omhoog.

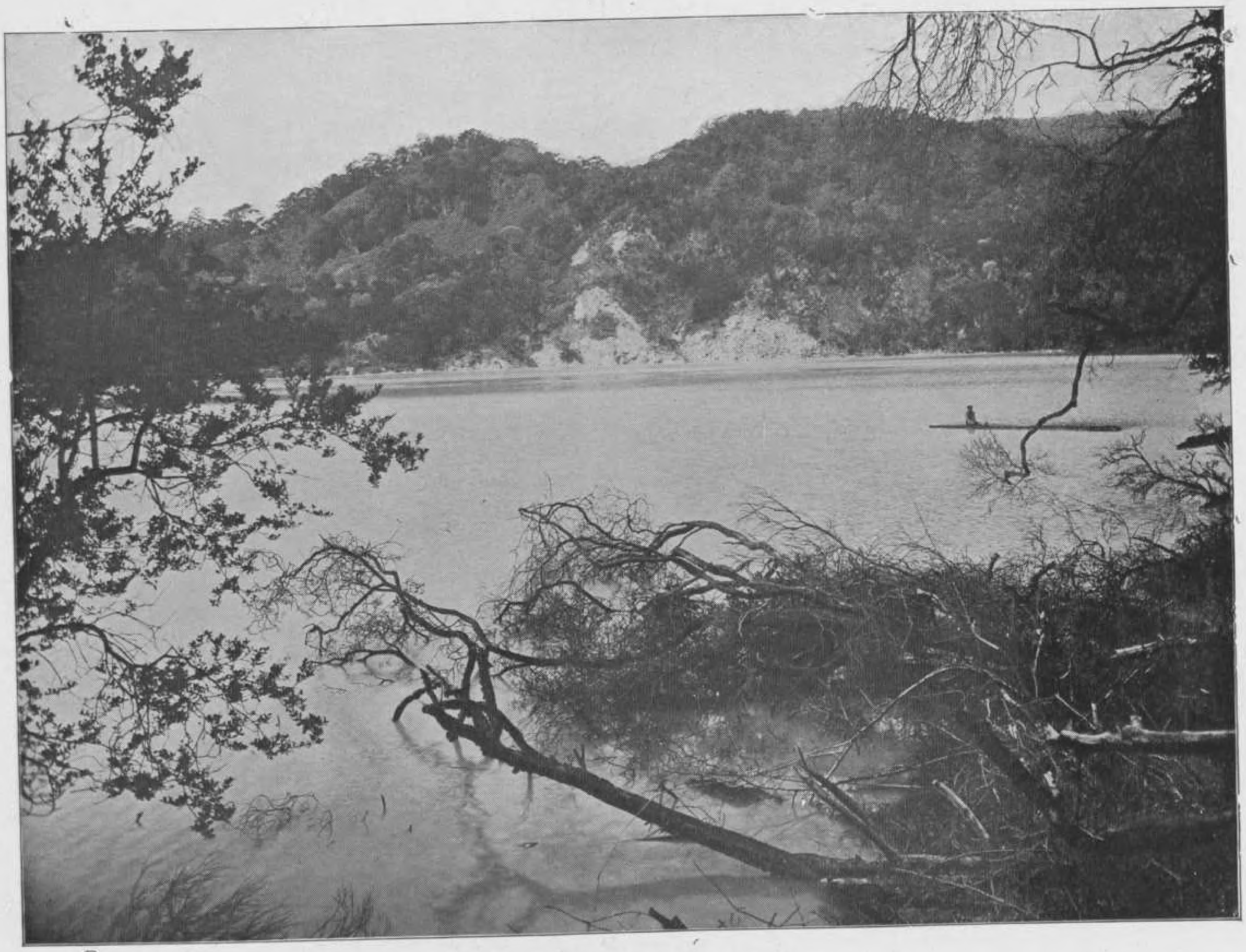

57. Een krater=meer in de Preanger, Java.

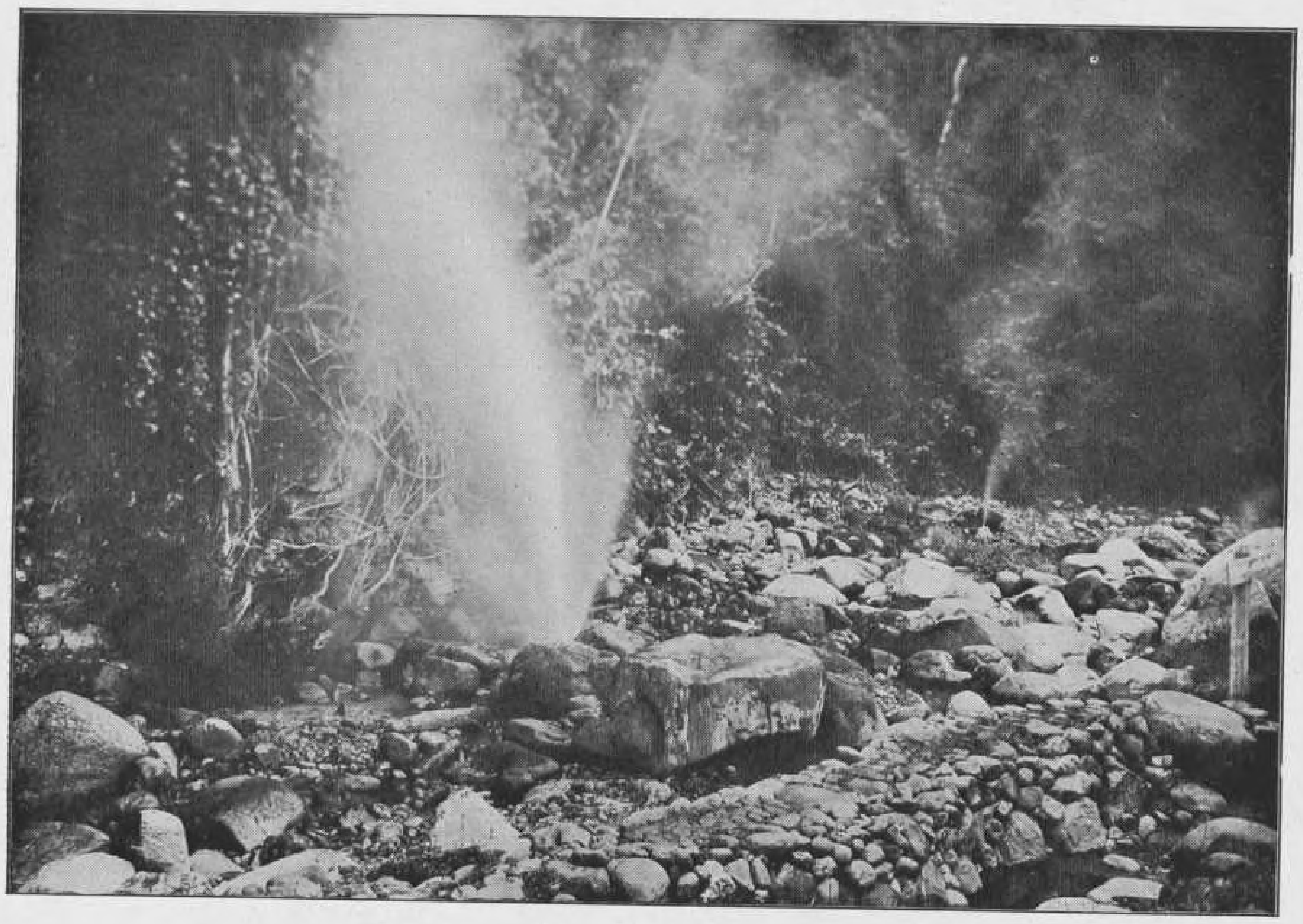

58. Spuitende „warme bronnen bij Tjisolok, Preanger, Java.

Tjisolok is een gehucht aan de Wijnkoopsbaai. Men vindt er in de bedding van een kleine beek spuitende bronnen van sterk zwavelhoudend, kookend water.

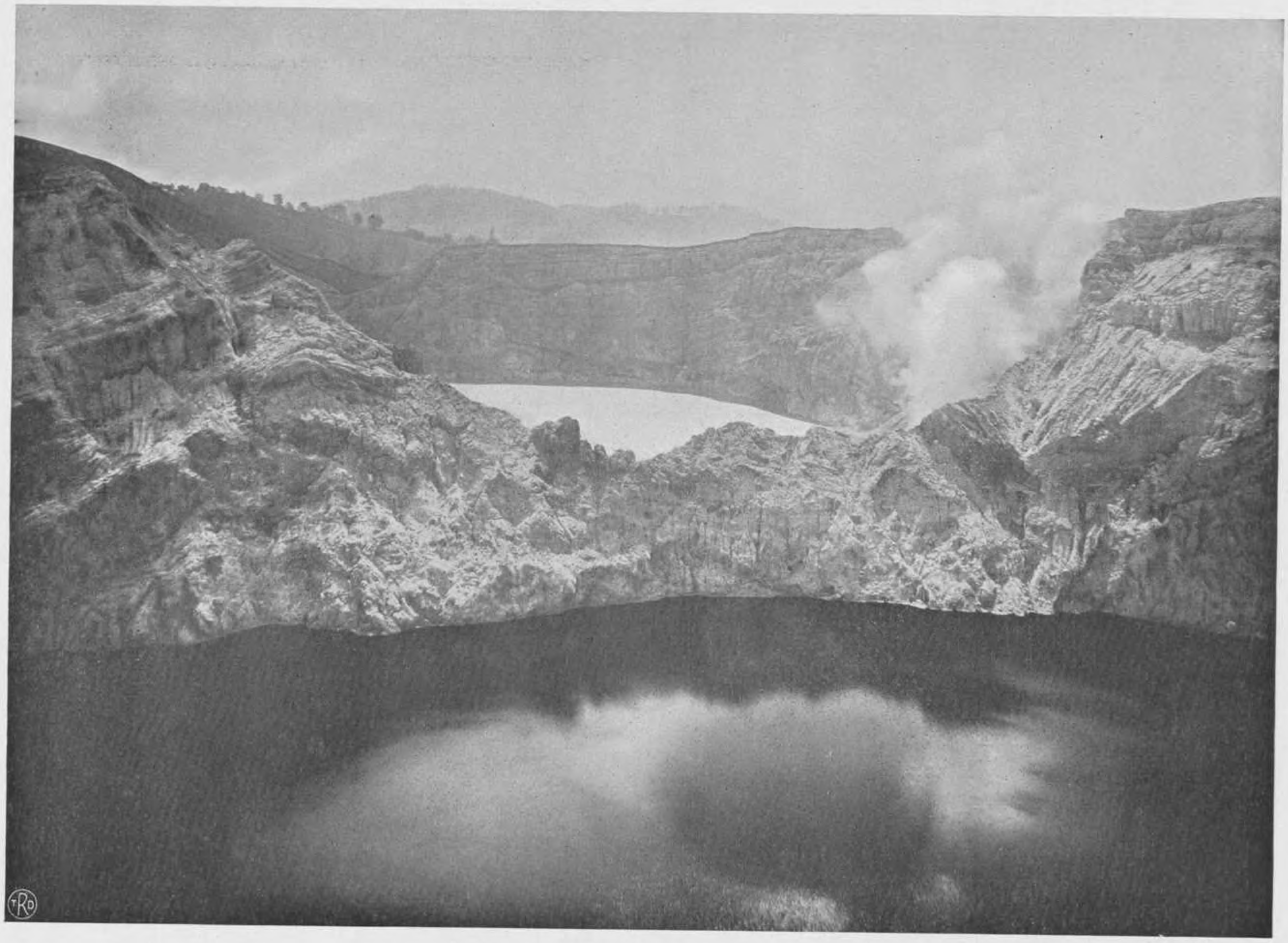

59. Kratermeren van den berg Kelimoetoe, Endeh, Flores.
Op den voorgrond het bloedroode meer of het meer der beheksten, op den achtergrond het groene solfatarenmeer, het meer der jongelieden en maagden.

60. Stroomversnelling in den bovenloop van de Kampar=rivier, Sumatra.

De Kampar is de natuurlijke waterweg van de Padangsche bovenlanden naar Sumatra's Oostkust. Om deze stroomversnelling te passeeren moeten de vaartuigen eerst worden ontladen; zij gaan dan ledig door de stroom=versnelling heen en worden aan den anderen kant weer beladen.

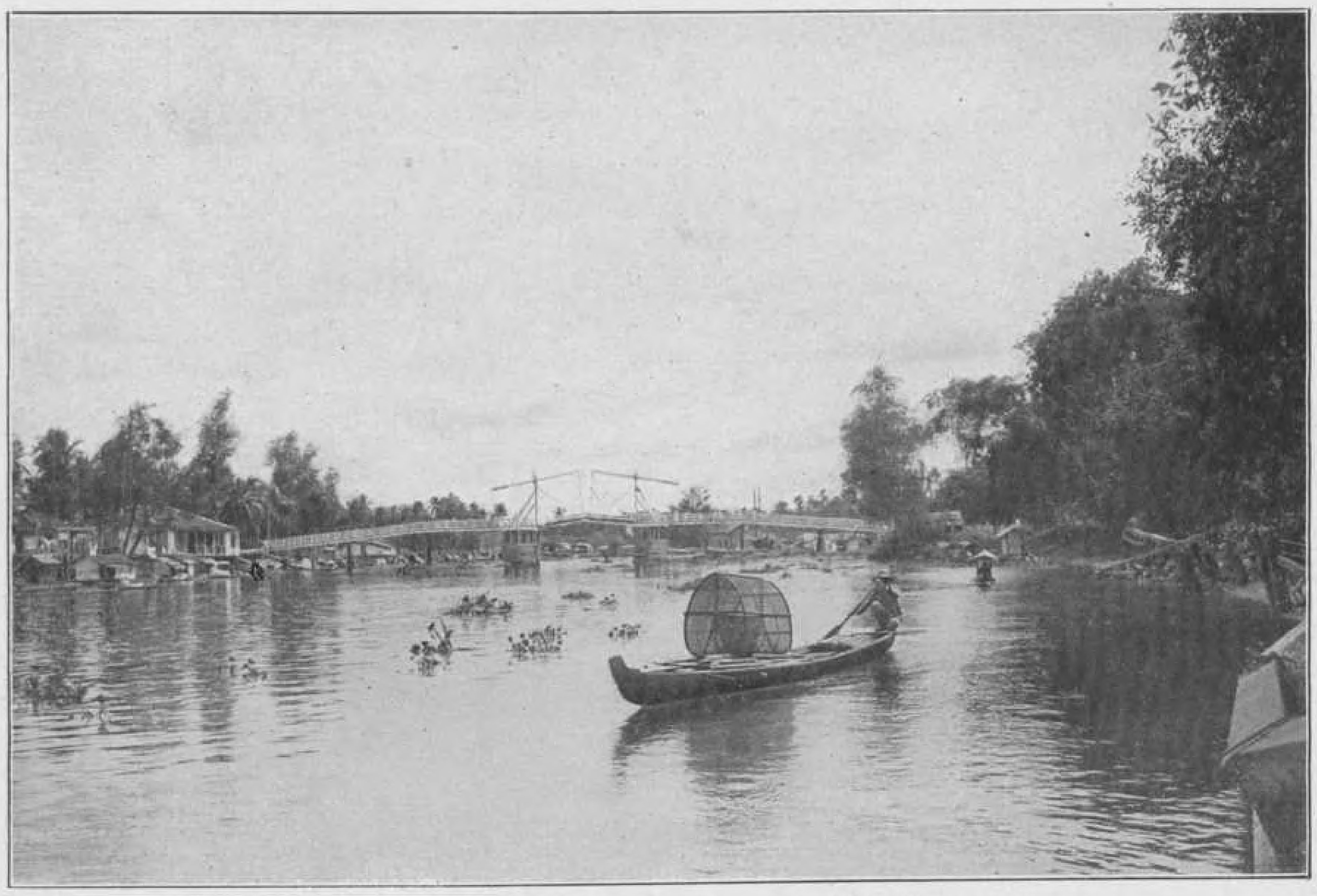

61. Riviergezicht bij Bandjermasin, Z. en O. Afdeeling van Borneo.

Bandjermasin is de hoofdplaats der residentie Z. en O. Afdeeling van Borneo, vroeger de zetel van den sultan van het rijk van dien naam. De plaats ligt, tusschen de Barito en Martapoera rivie=ren, niet ver van hun samenvloeiïng, buitengewoon gunstig voor den handel, daar niet alleen de breede en diepe Barito, maar ook de rivier van Martapoera voor groote schepen bevaarbaar is. Eigenaardig doet de typisch Hollandsche ophaalbrug in deze omgeving aan.

62. Een gedeelte van Weltevreden, de bovenstad van Batavia, in vogelvlucht.
De vierkante vlakte, links op onze afbeelding, is het Waterlooplein met in het midden het monument van den slag bij Waterloo. Aan de linkerzijde van het plein zien wij midden in een grasperk het standbeeld van J. P. Coen. Duidelijk herkenbaar is ook rechts op den voorgrond de citadel en links daarvan, aan den rand van het Waterlooplein de R. K. kathedraal.

63. Een kijkje in een der Chineesche handelswijken in de benedenstad van Batavia.
De echt Chineesche bouwtrant der huizen, meest allen Chineesche winkels, zou ons doen denken, in een stad in China te zijn. De benedenstad van Batavia is thans door Europeanen als woonplaats zoo goed als geheel verlaten. Zij is echter nog het centrum van den handel. Europeesche winkels treft men er niet aan, wel de kantoren der groote handels=instellingen. Tot 's avonds laat heerscht er nog een gezellige drukte in en om de zoo talrijke Chineesche winkels.

64. Een Indisch woonhuis uit de vorige eeuw.
Men lette op het verschil tusschen dit huis, met zijn luchtigen open bouw, en de oude Compagnieshuizen, in het vorige hoofdstuk afgebeeld.

65. Nieuw Bandoeng in vogelvlucht.
Deze afbeelding geeft ons een goede voorstelling van de Europeesche woonhuizen uit de nieuwste tijden, allen in villatrant opgetrokken.

INLANDSCHE WONINGEN.

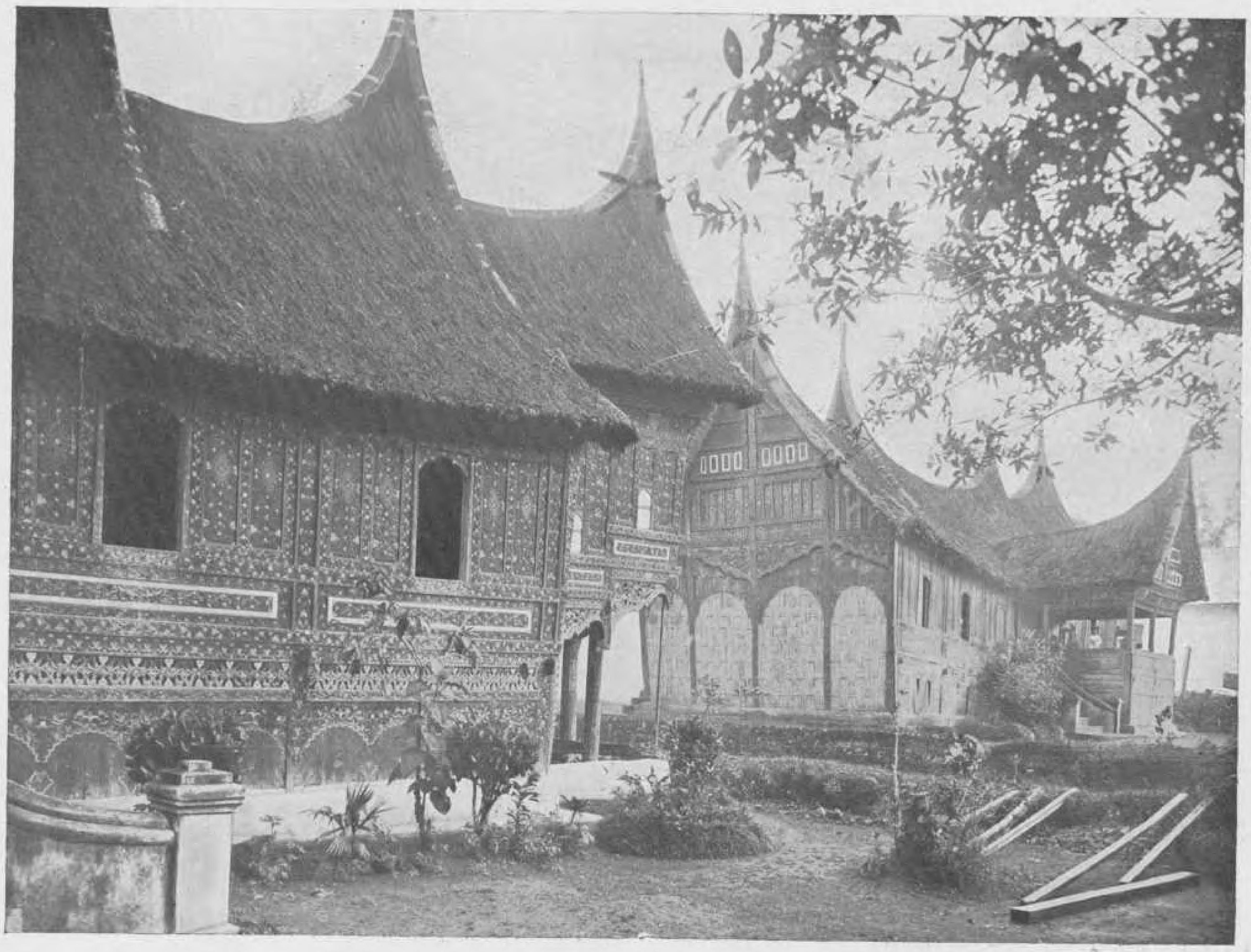

66. Menangkabausche woonhuizen op Sumatra.

Het Menangkabausch woonhuis munt uit door zijn sierlijke lijnen en bij de gegoeden door zijn kunstig houtsnijwerk in verschillende kleuren. De woningen zijn meestal op palen gebouwd, waarvan het aantal van die in de diepte het meerdere of mindere aanzien ervan aanduidt.

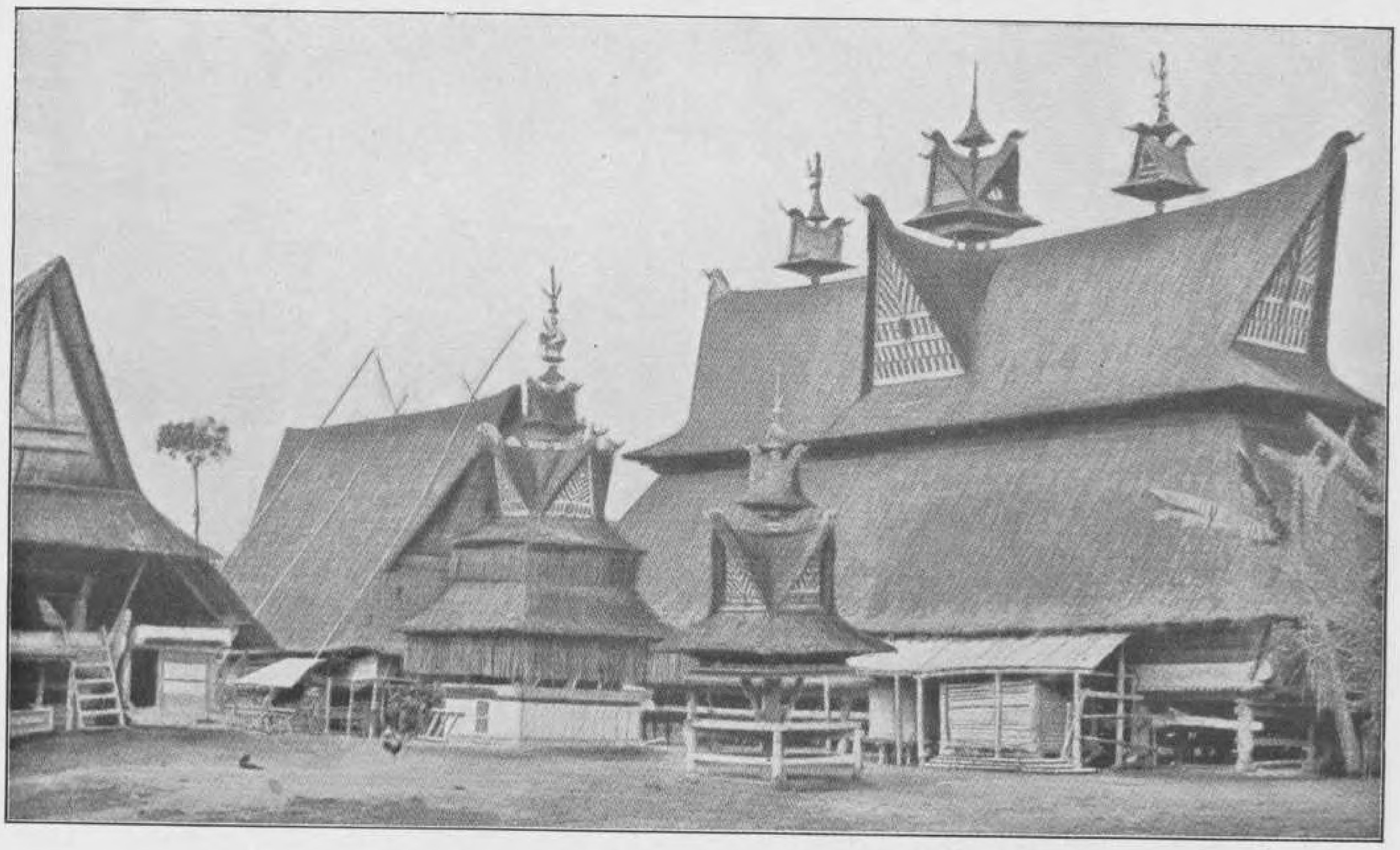

67. Een kijkje in een Bataksch dorp.

Zooals de afbeelding ons doet zien bezitten de Bataksche huizen fraaie lijnen. Ook zijn zij versierd met kunstsnijwerk. De ruimte binnenshuis is niet door wanden in vertrekken afgedeeld, hoewel gewoonlijk verscheidene gezinnen in één huis wonen. De gebouwtjes op den voorgrond dienen tot het bewaren van rijst.

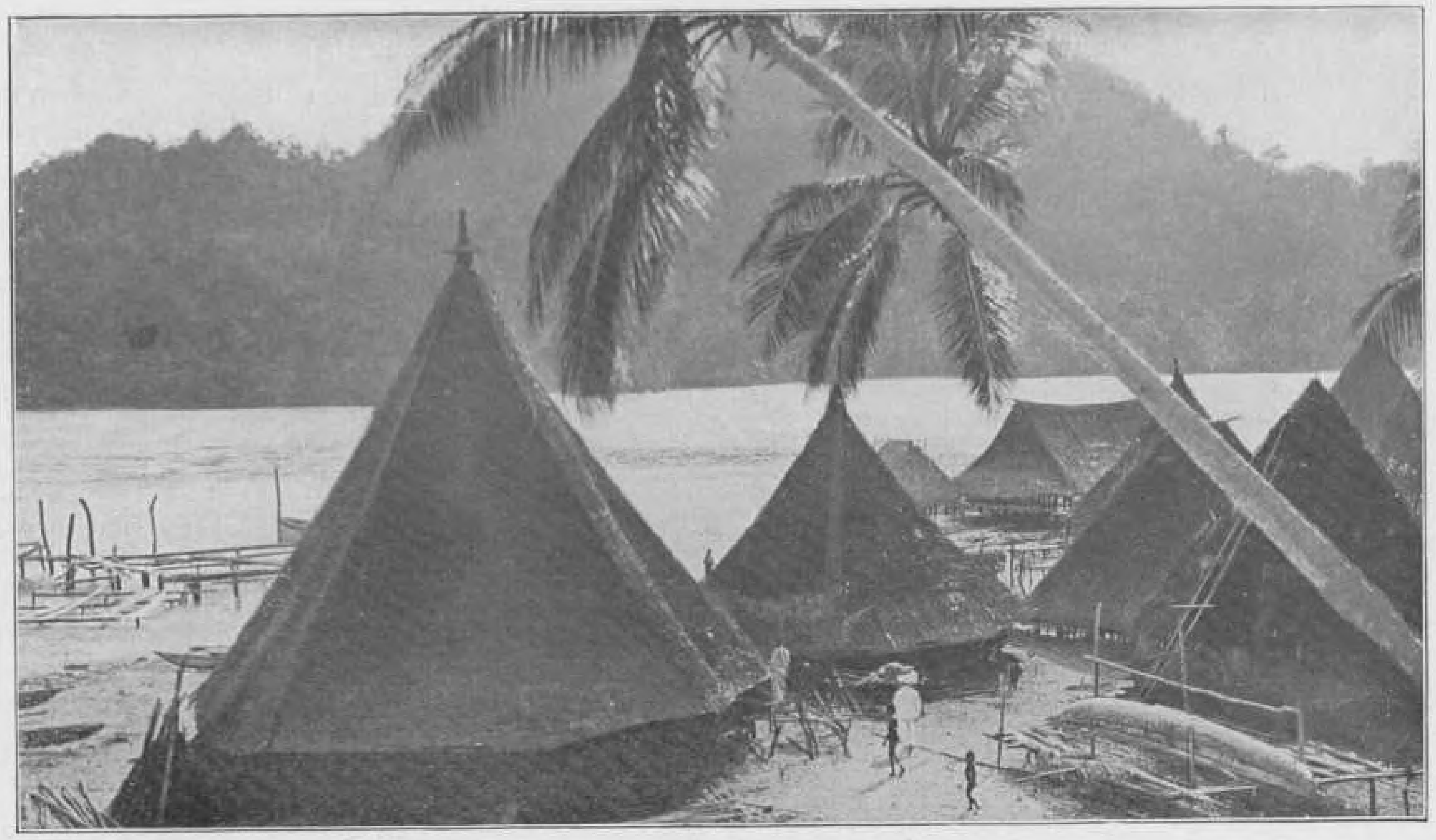

68. Een visscherskampong aan de Humboldts=baai, N. Guinea.
Eigenaardig zijn de pyramide=vormige daken van deze primitieve woningen.

69. Een kamponggezicht op Java.
De bamboe=woningen, die wij hier zien afgebeeld, zijn geen huizen van gegoe=den, wat goed zichtbaar is door hun armelijk voorkomen.

70. Een kampong van paalwoningen der Badjau's.
De Badjau's, die men in het Oostelijk deel van den Archipel aantreft, zijn een eigenaardig volk. Zij zijn echte zeezwervers, hoewel zij zich in de laatste tijden meer en meer voor goed aan wal vestigen. In het kalme jaargetijde houden zij zich bezig met de vischvangst. Heele gezinnen trek=ken dan in hun prauwen erop uit en blijven soms maanden achtereen weg.

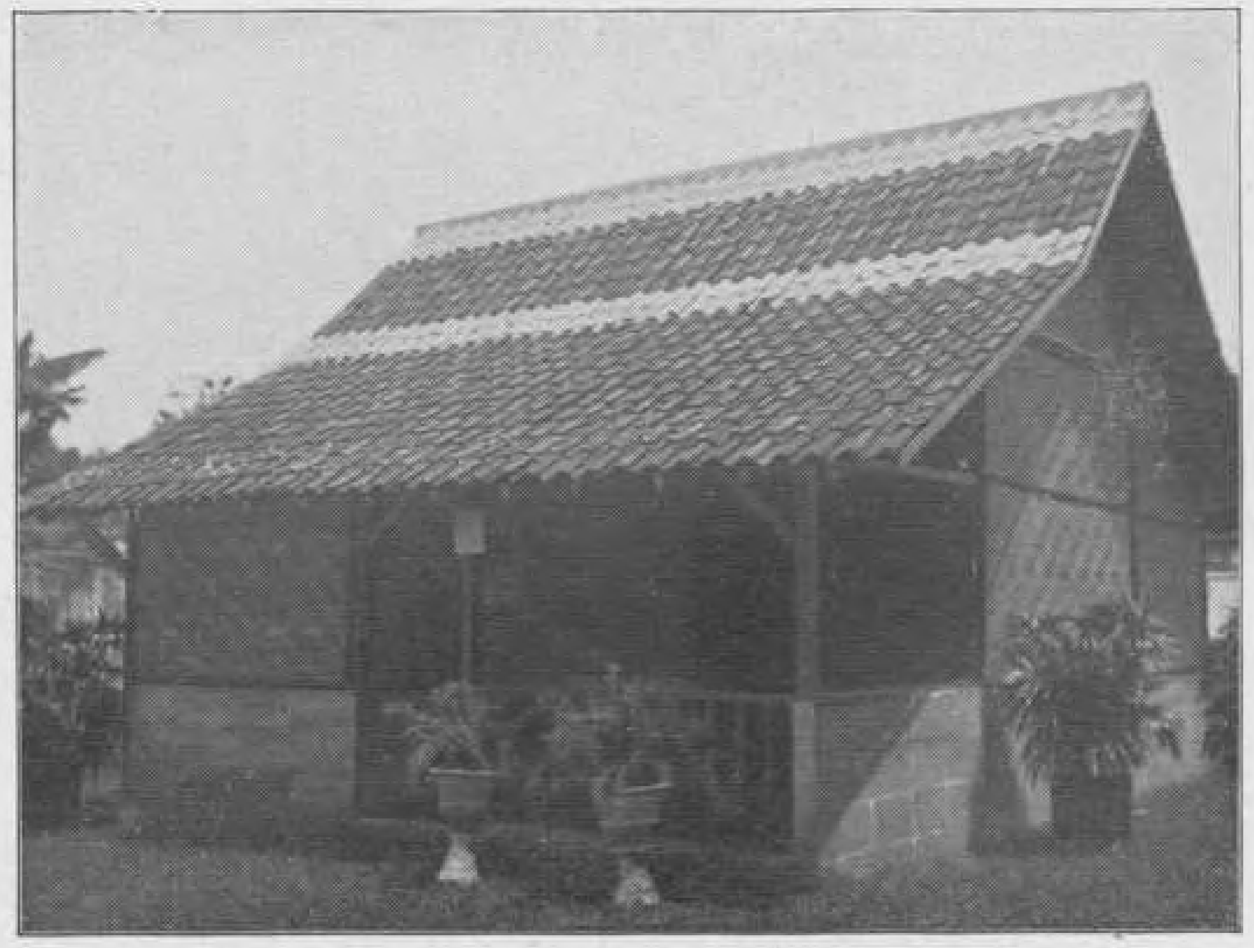

71. Woonhuis van een gegoeden Inlander op Java.
Men vergelijke deze nette woning met die op bovenstaan=de foto. Met eenvoudige middelen is dit huis keurig opgetrokken.

72. Een Javaansch echtpaar in oud=Javaansche, vorstelijke kleederdracht.

Men lette op de rijke gouden sieraden, armbanden, oor= en borstsieraden, zoowel door de vrouw als door den man gedragen. De kris, op den rug gedragen, behoort ook thans nog tot de dagelijksche zuiver nationale kleederdracht der mannen.

73. Een groep moderne Javaansche jongelieden.

Zooals men ziet heeft de kleederdracht zich aan de Westersche mode aangepast. De sarong is als beenbekleeding behouden, doch daarbij draagt men thans veelal een jas, gesloten of open, van Westerschen snit.

74. Type van een Javaansche dame.

Zuiver Inlandsch is de haardracht: de haren, geolied, strak naar achter gekamd en daar vastgehouden in een wrong. Onze afbeelding is het portret van de bekende R.A. Kartini, de schrijfster van het boek „Door duisternis tot licht", de ontwikkelde vrouw, die tijdens haar leven zooveel deed voor de opheffing der Inlandsche vrouw.

75. Een Soendaneesche familie.

De Soendaneezen zijn de Inlandsche bewoners van de vier Westelijke residenties van Java (Bantam, Batavia, Preanger en Cheribon) en zijn zeer na verwant aan de Javanen. Ook deze afbeelding doet ons zien, hoe de kleederdracht zich meer en meer aan de Westersche mode aanpast. Eenige kinderen van deze voorname familie zijn zelfs geheel Europeesch gekleed.

76. Type van een Soendanees in dagelijksche kleeding. Men vergelijke deze foto met de nevenstaande. Bij den Soendanees frissche, levendige kleuren, bij den Javaan alles even stemmig.

77. Een Javaan in zuiver nationale, dagelijksche kleeding. Treffend zijn de stemmige, haast sombere kleuren van het Javaansche costuum.

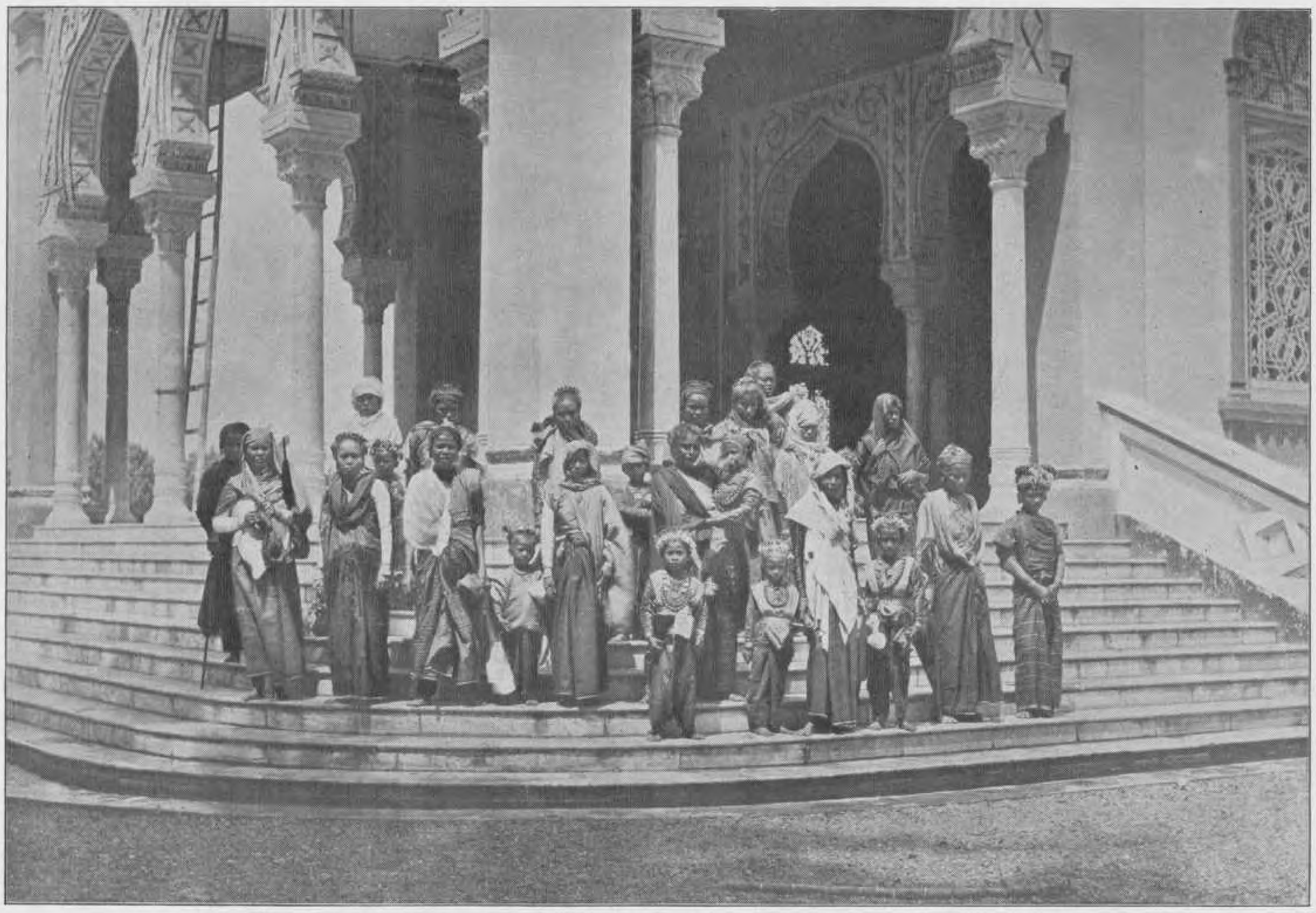

78. Een groep Atjehers voor de moskee.

Wat de herkomst van deze bewoners van Noord=Sumatra aan=gaat, ontbreekt het ons aan betrouwbare gege=vens. Vast staat wel, dat vreemdelingen uit Hin=dostan, Arabië, Java enz. in deze bevolking zijn opgelost. De Atjeh=sche kleederdracht on=derscheidt zich door de wijde broek, zoowel door mannen als door vrouwen gedragen. Het bovenlijf is bedekt met een baadje, terwijl de vrouwen nog een kleed om de schouders slaan.

79. Bataksch meisje.

De Bataks bewonen het Zuidelijk deel van de Noor=delijke helft van Sumatra en bestaan uit een groot aantal genealogische eenheden. Men lette op de zware, zilveren oorversiering, kenmerkend voor de Karo=Bataksche vrouw.

80. Menangkabausche vrouwen in feestkleeding.

De Menangkabauers bewonen in hoofdzaak de Padangsche bovenlanden en aangren=zende streken. De kleederdracht der vrouwen bestaat uit een baadje, een kain als been=bekleeding, een slendang (over de schouders geworpen kleed) en een hoofddoek. De hoofddoek zoowel als de slendang zijn bij de gegoeden rijk met gouddraad doorweven. De sieraden bestaan uit oorhangers, hals= en armbanden. De kains van de vrouwen op onze afbeelding zijn aan den onderrand ook met gouddraad versierd.

81. Kijkje in een Menangkabausch dorp.
Op onze foto komen weer de sierlijke Menangkabausche woningen uit. De personen in het midden van de groep zijn twee bruidsparen, wat blijkt uit hun versierde kleeding.

82. Dansers en danseressen uit de Lampongsche districten, Zuid=Sumatra.

De Lampongers leven over het algemeen eenvoudig en sober. Zij zijn echter zeer ijdel, de mannen dragen gaarne verheven namen en de vrouwen bij feestelijke gelegenheden kostbare sieraden. In beschaving staan zij niet ten achter bij de bevolking der aangrenzende gewesten. Deze beschaving der Lampongers blijkt uit hun kleeding, hun huizen= bouw en de hooge ontwikkeling der weefkunst.

83. Een kampong op het eiland Nias, Sumatra.

Nias is het grootste en dichtst bevolkte eiland ten Westen van Sumatra en behoort tot de residentie Tapanoeli, Sumatra. De bewoners van dit eiland, die grootendeels nog heiden zijn, behooren tot de kleinste volken van den Archipel. Van karakter zijn zij zorgeloos, vroolijk, kinderlijk, zij vieren zeer veel feest en gaan zich dan gaarne aan palmwijn te buiten. Uit onze plaat blijkt, dat wij te maken hebben met een kampong op Zuid=Nias, wat te zien is aan de langwerpig=vierkante huizen. Deze zijn allen op palen van 2 á 3 M. hoog gebouwd en wat onderdeelen aangaat, soms zeer fraai afge= werkt. Tusschen de huizenrijen of op een pleintje vindt men steenen gedenkteekenen, in verband met belangrijke feesten en den voorouderdienst opgericht. Onze plaat toont er een van. De kleeding der heidensche bevolking bestaat voor man= nen uit een lendengordel met buikband en soms nog een baadje zonder mouwen. De vrouwen dragen een of meer rokken.

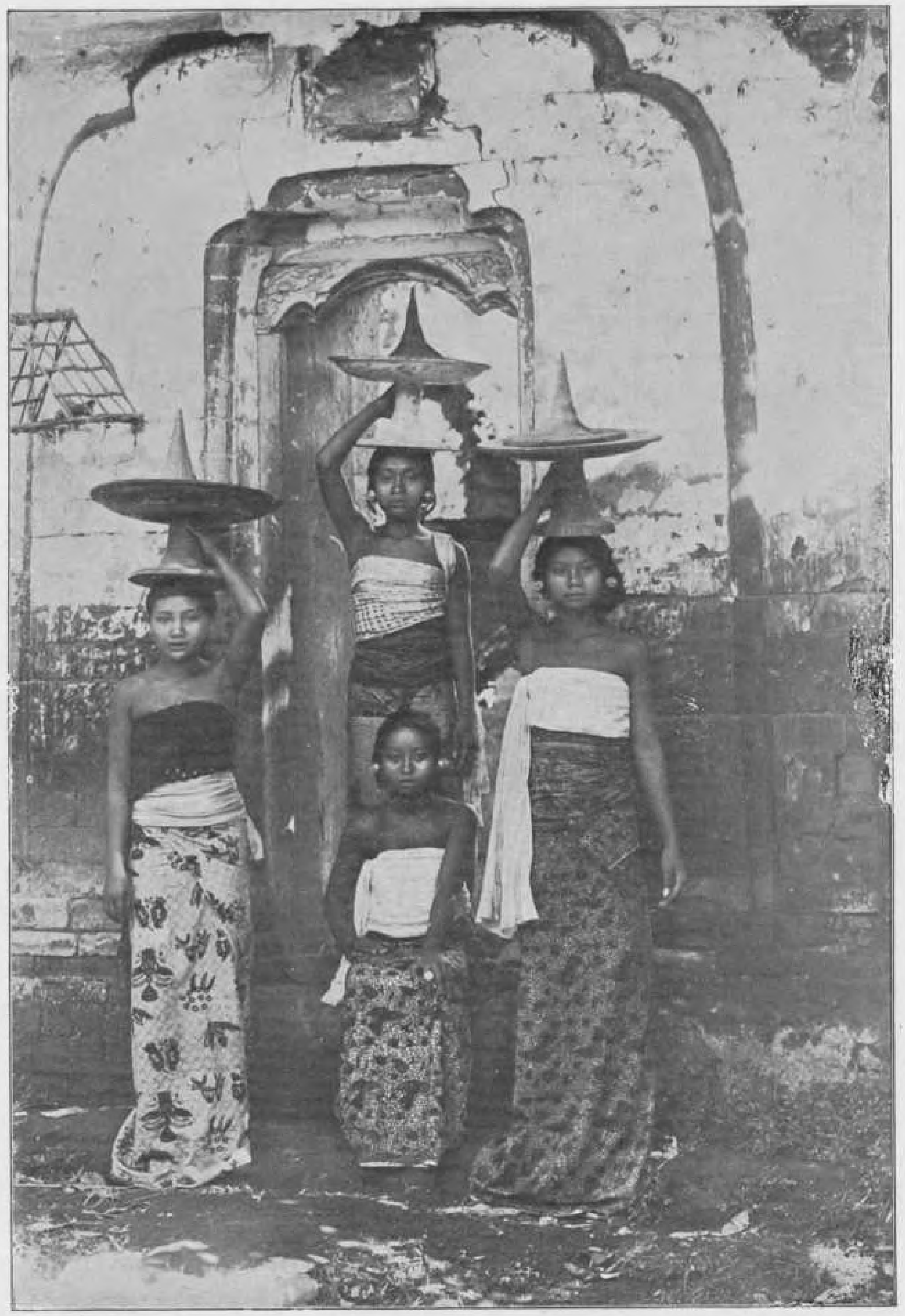

84. Balineesche vrouwen, offers brengende bij een tempel.

Het schoone eiland Bali wordt door een bevolking bewoond, die den Boeddhistischen godsdienst belijdt. De Balinees is krachtig en schoon van lichaamsbouw en stamt af van naar Bali geëmigreerde Hindoe=Javanen. Zijn geest is evenals zijn lichaam forsch, hij is leergierig, uit zich vrijmoedig, is gastvrij, ordelievend en loyaal. De vrouwen zijn bescheiden, arbeidzaam, levenslustig en zachtzinnig.

85. Een voorname Baliër in statiekleed.

De kleeding van den man bestaat uit een smalle, om de lendenen gewonden doek, waarover, met een buikband, hoog, vaak vlak onder de armen be=vestigd, een bovenkleed wordt gedra=gen, en wel zoodanig, dat er van voren een lange slip afhangt, die bij aanzien=lijken vaak over den grond sleept (zie de afbeelding). Het bovenlijf der vrou=wen is, behoudens bij godsdienstfees=ten en huwelijksplechtigheden, naakt.

86. Een Balische danseres.

Men lette op de rijke sieraden en de fraaie kain, die het meisje om haar bovenlijf draagt. De Balineesche weefsels, rijk met gouddraadfiguren versierd, zijn bijzonder fraai.

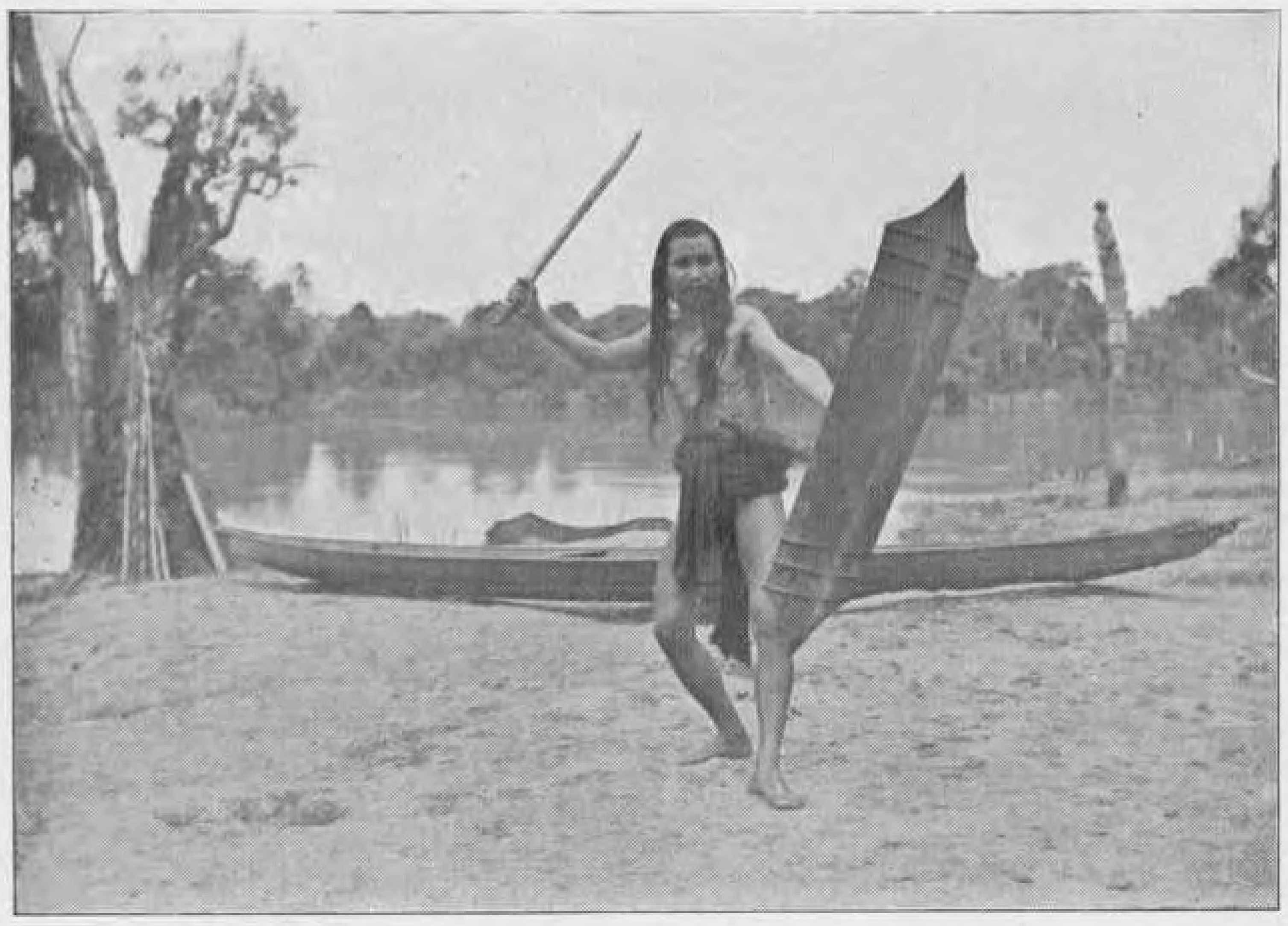

87. Een gewapende Dajak.

Onder den naam Dajaks verstaat men gewoonlijk de inheemsche, niet-Mohammedaansche bevolking van Borneo, die in een groot aantal stammen is verdeeld. Dajaks zijn over het algemeen goed gebouwd, doch klein. Van karakter zijn zij eerlijk, openhartig en gastvrij, doch zij bezitten weinig energie. Hun kunstzin is bijzonder hoog ontwikkeld. De dagelijksche kleeding bestaat bij den man uit een lendendoek en buitenshuis vaak een baadje. Als sieraad worden door de mannen halskettingen gedragen. De kleeding der vrouwen bestaat uit een schortje van boombast of katoen, beneden den navel om het lijf gebonden en tot de knieën of wel tot aan de enkels reikend.

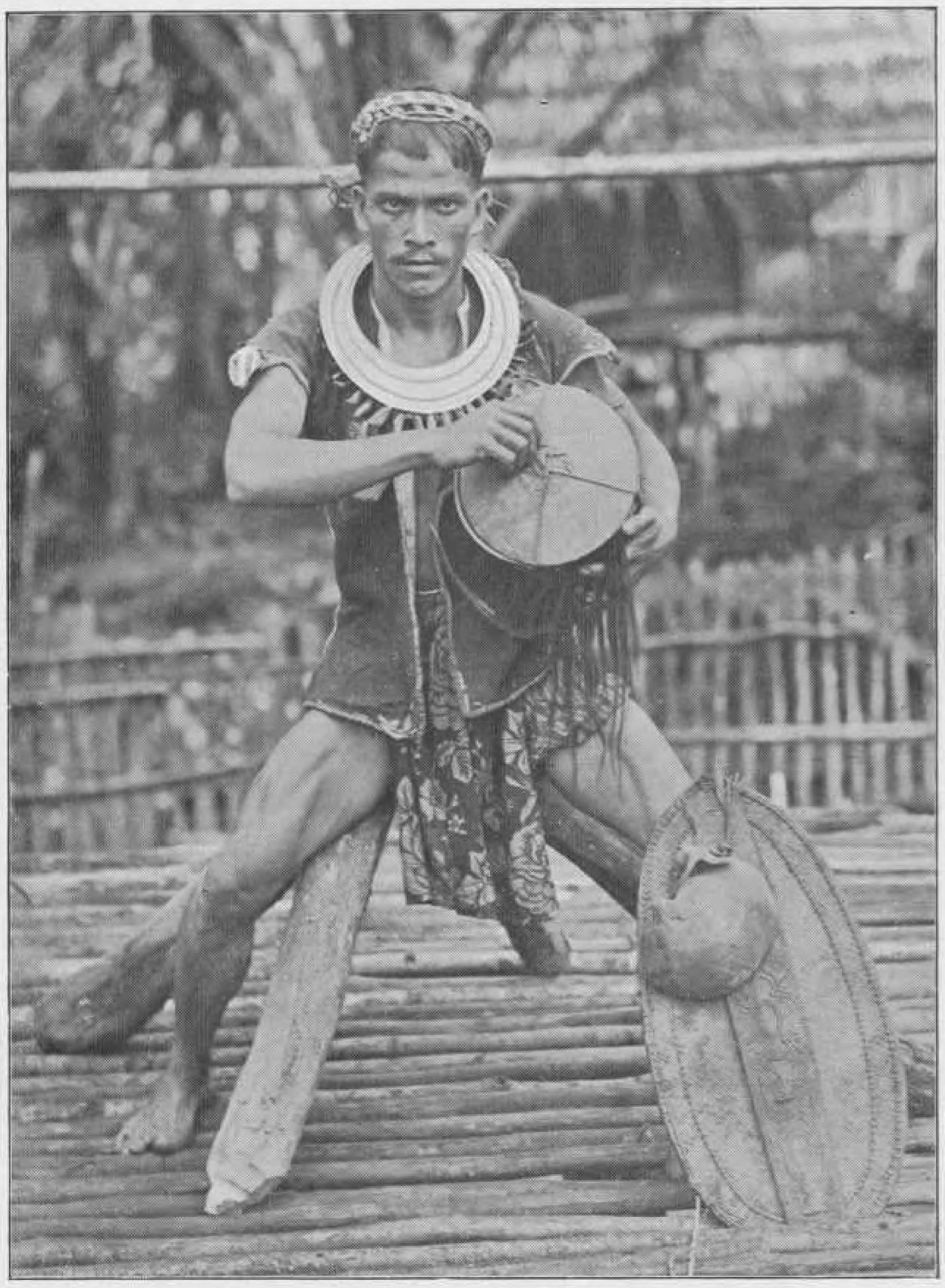

88. Een Dajaksch hoofd.

De aanzienlijkheid van het boven afgebeelde hoofd valt af te leiden uit de drie groote, dunne platen, die de man als halssieraad draagt.

89. Een Dajaksche familie, die zich aan de moderne beschaving heeft aangepast.

Hoewel, naar wij zien, de mannen zich reeds geheel Westersch gekleed hebben, heeft de vrouw toch nog meer van haar oorspronkelijk costuum behouden, de halsringen draagt zij nog als sieraad en ook reikt haar beenbekleeding nog tot even over de knieën.

90. Toradja's in feestkleedij.

Met den naam Toradja's duidt men de heidensche bergbewoners van midden=Celebes aan. Het zijn goedige, vroolijke en eerlijke menschen, die Europeanen dadelijk voor zich innemen. Hun gevoel voor recht is zeer sterk ontwikkeld. Eigen=aardig is bij de bovenafgebeelde feestkleedij de groote, op hoorns gelijkende hoofdversiering der mannen.

91. Een bergkam=pong op Flores.

Het eiland Flores ligt in een gebied, waar men veron=derstelt, dat de grens tusschen de rassengroepen der Maleiers en Pa=poea's zich be=vindt. Op Flores hebben zich beide rassen vermengd, zoodat de be=volking er een overgangstype vertoont. In het binnenland liggen de dorpen meestal op de bergtoppen of op de hoogste punten der berg=ruggen. Zij zijn van verre zicht=baar doch moei=lijk te naderen.

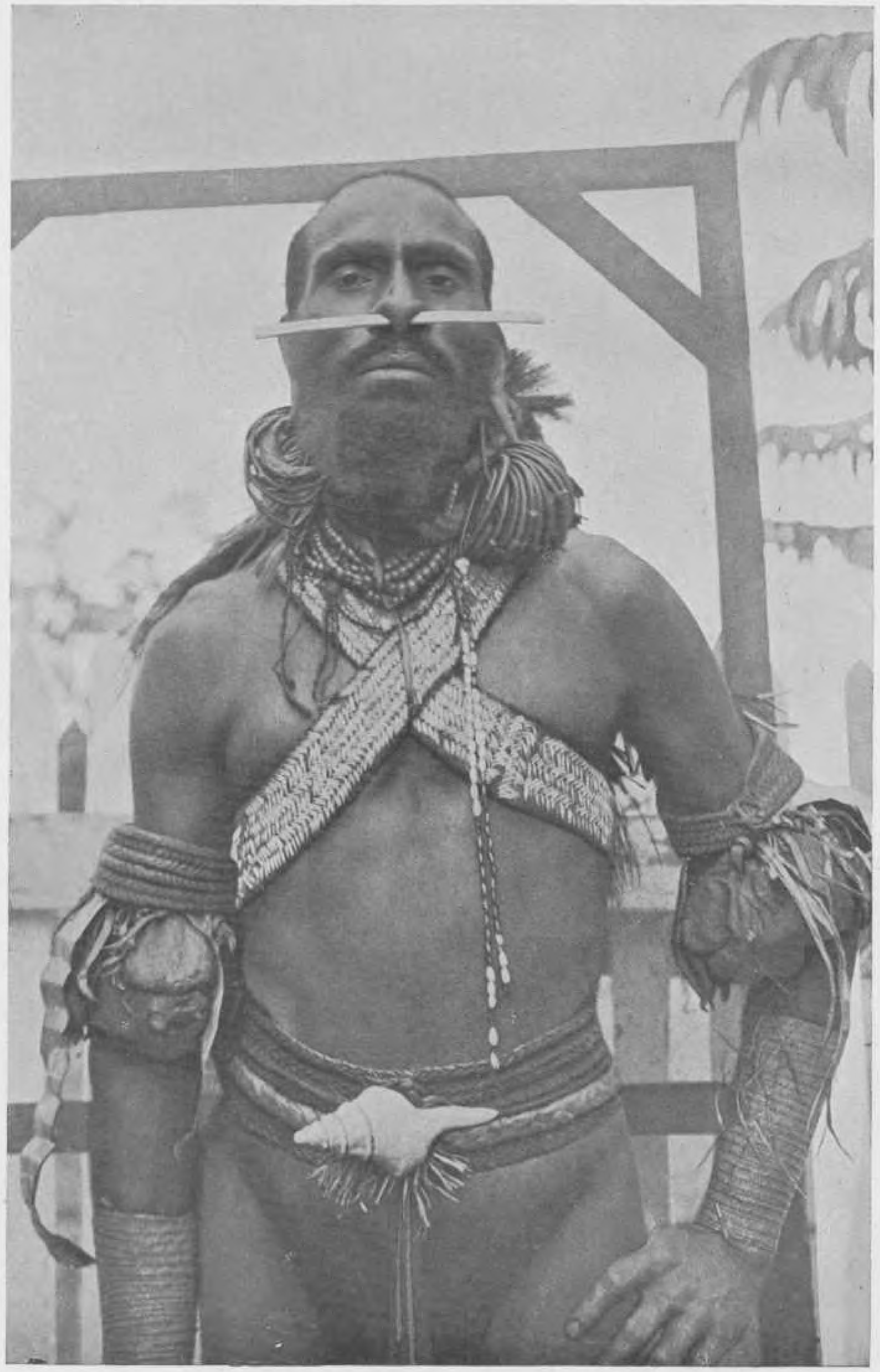

92. Papoea=man van Merauke, N. Guinea.
De Papoea's van Merauke behooren tot den grooten stam der Marinde. Ofschoon van uiterlijk forsch, zijn zij toch zwak. Zooals men uit de afbeel= ding ziet is de kleeding al zeer primitief en onvolledig.

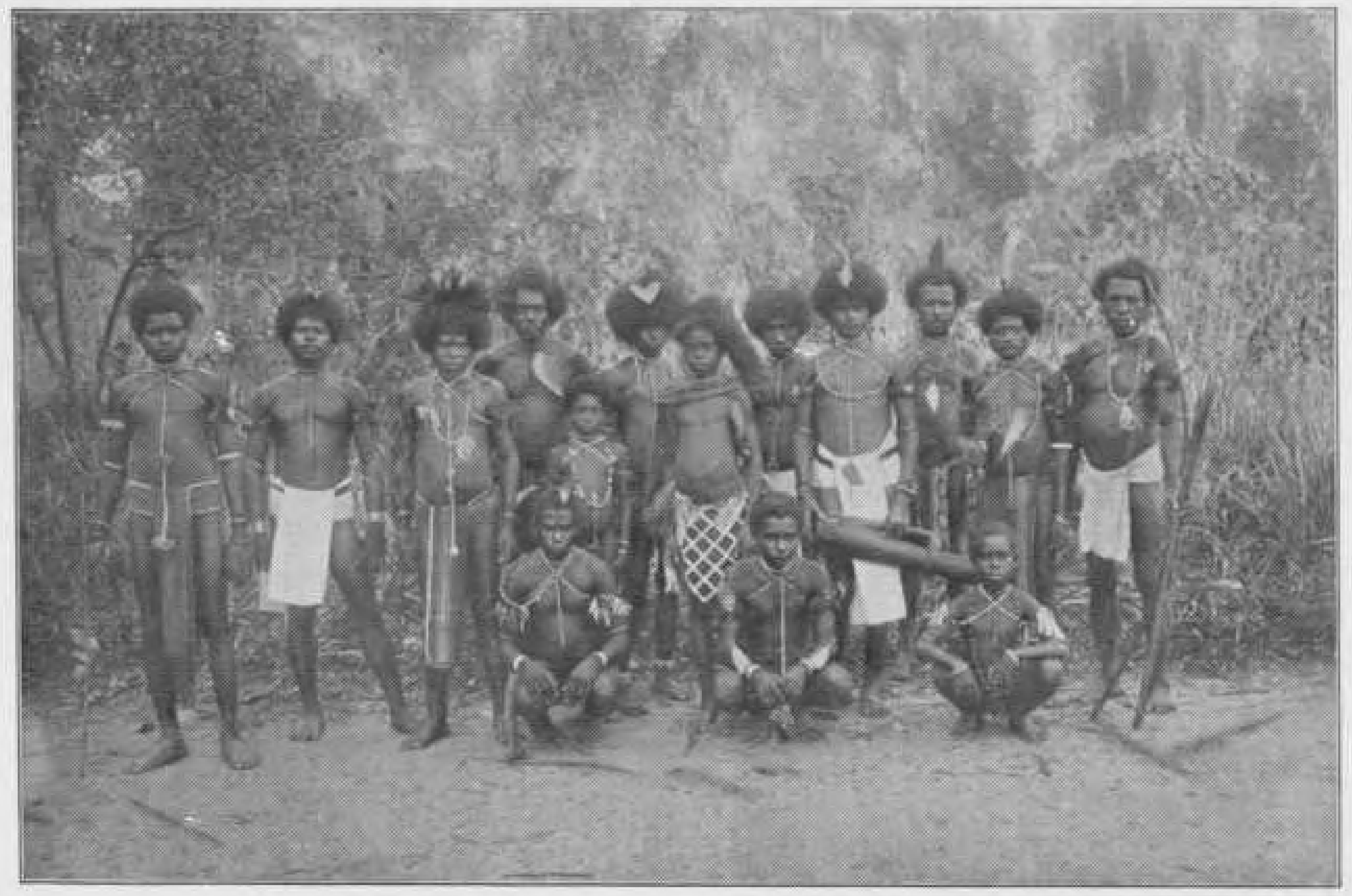

93. Een groep Papoea's van Nieuw=Guinea.
De papoea's van Nieuw Guinea zijn in vele stammen onderverdeeld. In ontwikkeling verschillen zij echter niet veel van elkaar. Zij zijn het meest achterlijk van de vele bevolkingsgroepen in den Archipel.

94. Mannen van Timor.
De bevolking van het eiland Timor is waarschijnlijk ontstaan uit een vermenging van Maleische en niet=Maleische volken. De kleeding der mannen bestaat gewoonlijk uit twee grove doeken, een om de beenen, een om het bovenlijf, of om de lendenen gewonden. Echt Timo= reesch zijn ook de drie lenderen taschjes aan den gordel en de haar= dracht van den linkschen man.

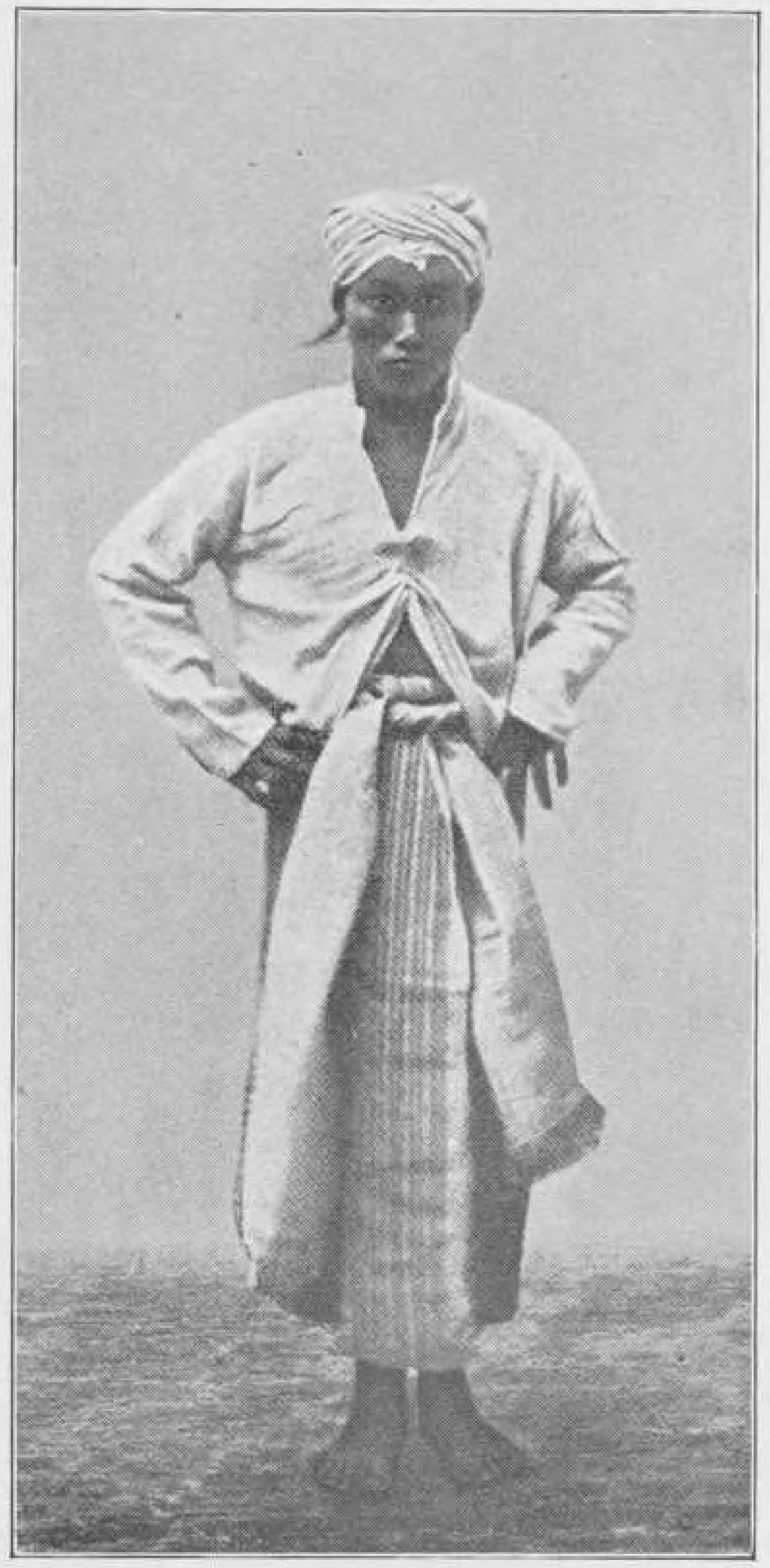

95. Een Badoei=man
Een geheel apart staand volkje op Java vormen de Badoei's, die een klein gebied in de binnenlanden der residentie Ban= tam bewonen. Algemeen wordt aangeno= men, dat zij de nakomelingen zijn van hen, die bij de invoering van den Islam op Java de nieuwe leer niet wilden aan= nemen, hun oude geloof trouw bleven en naar de destijds ondoordringbare bin= nenlanden uitweken. Zij leven er thans nog in afzondering van de buitenwereld.

VREEMDE OOSTERLINGEN.

96. Een vooraanstaande Chinees.
Deze Chinees is geen volbloed, doch een z.g. peranakan, d.w.z. een van gemengd Inlandsch bloed.

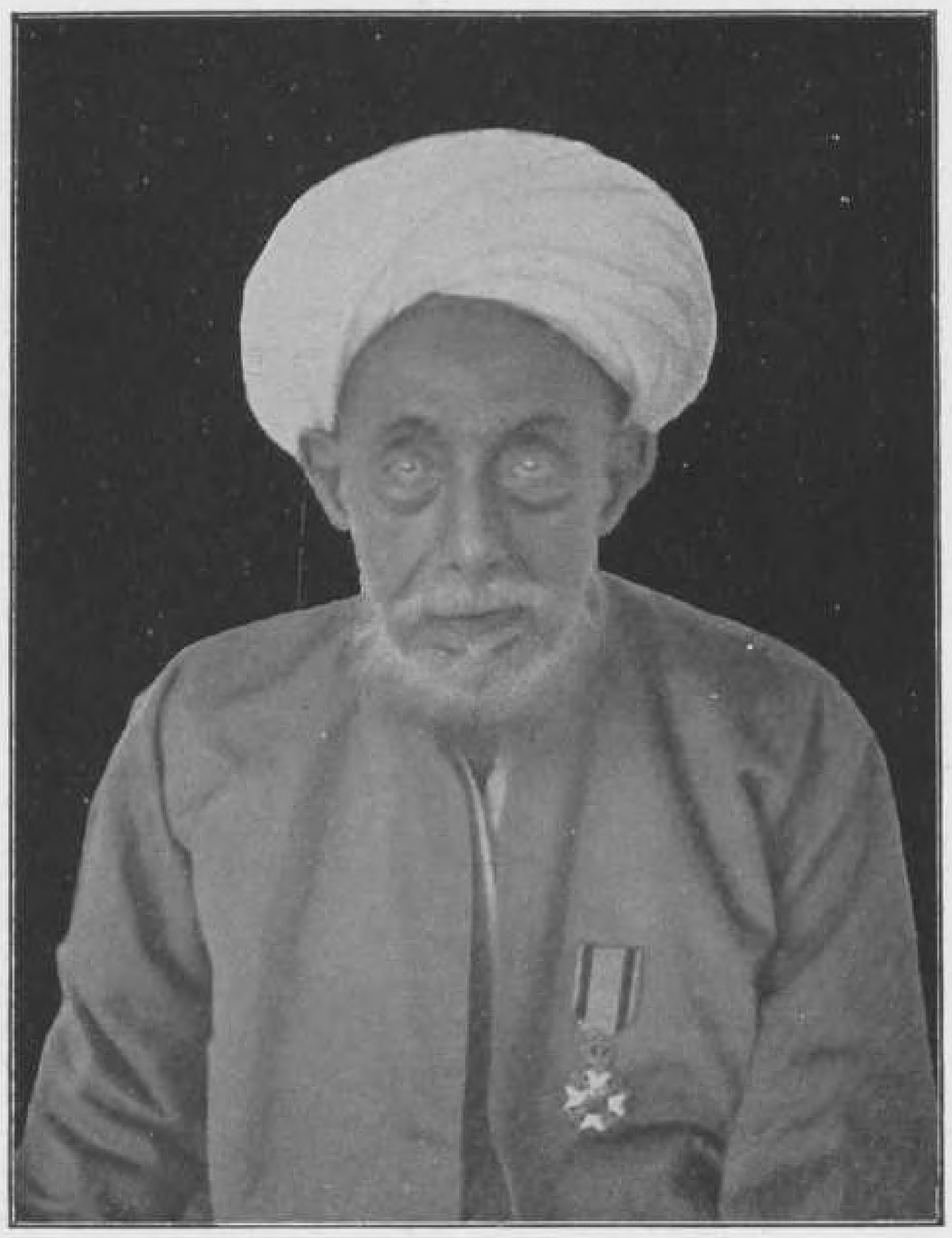

97. Een Arabier van naam.
Het meerendeel der Arabieren in den Archipel is afkomstig van het land Hadramaut, Zuid Arabië.

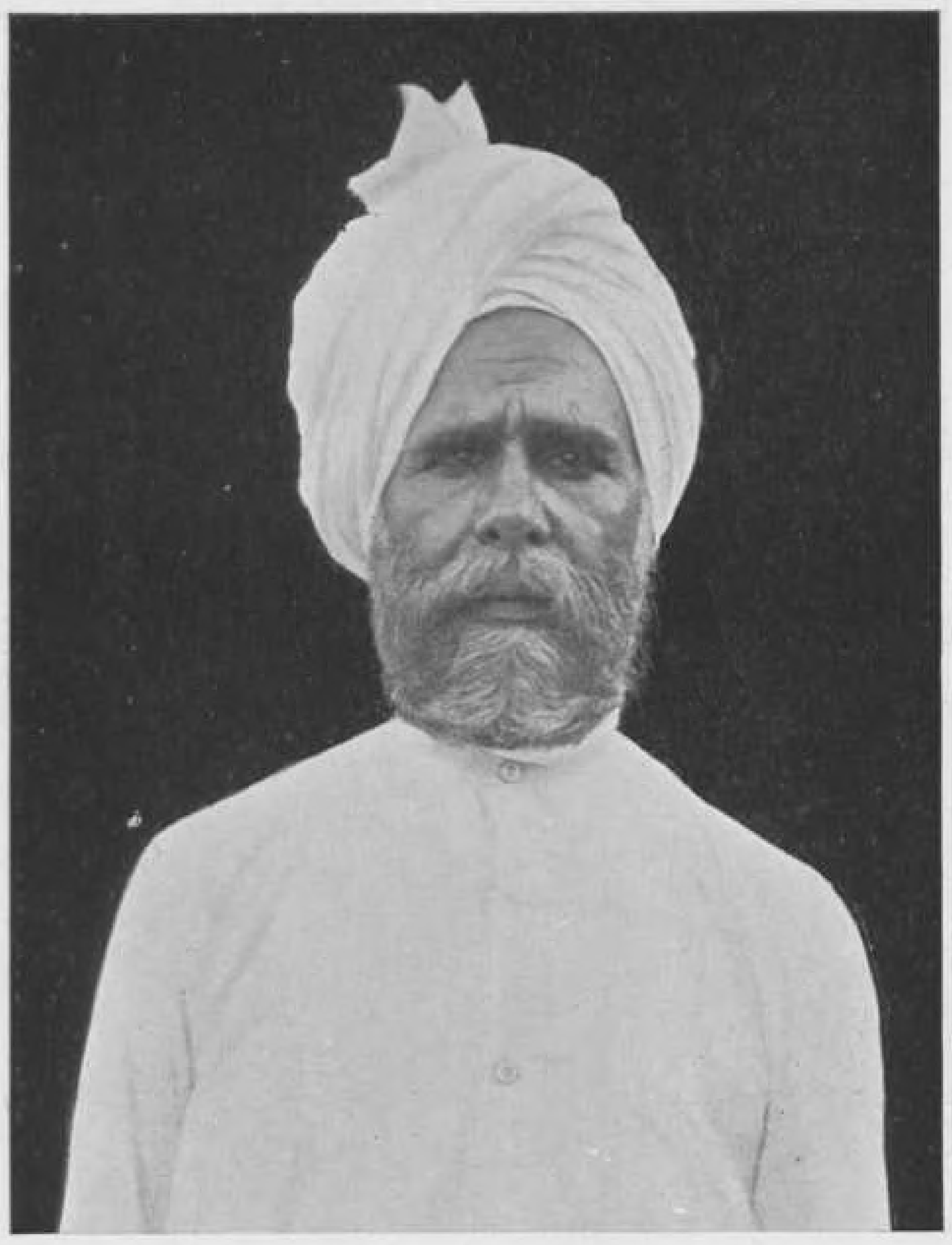

98. Een Britsch=Indische nachtwaker.
De boven afgebeelde man is een Sikh. Door hun rijzige, forsche gestalte en hunne baarden zien de Sikhs er eerbiedwaardig en, in de oogen van den Inlander althans, schrikwekkend uit. Daarom ver=dienen zij veelal hun brood als dag= of nachtwaker.

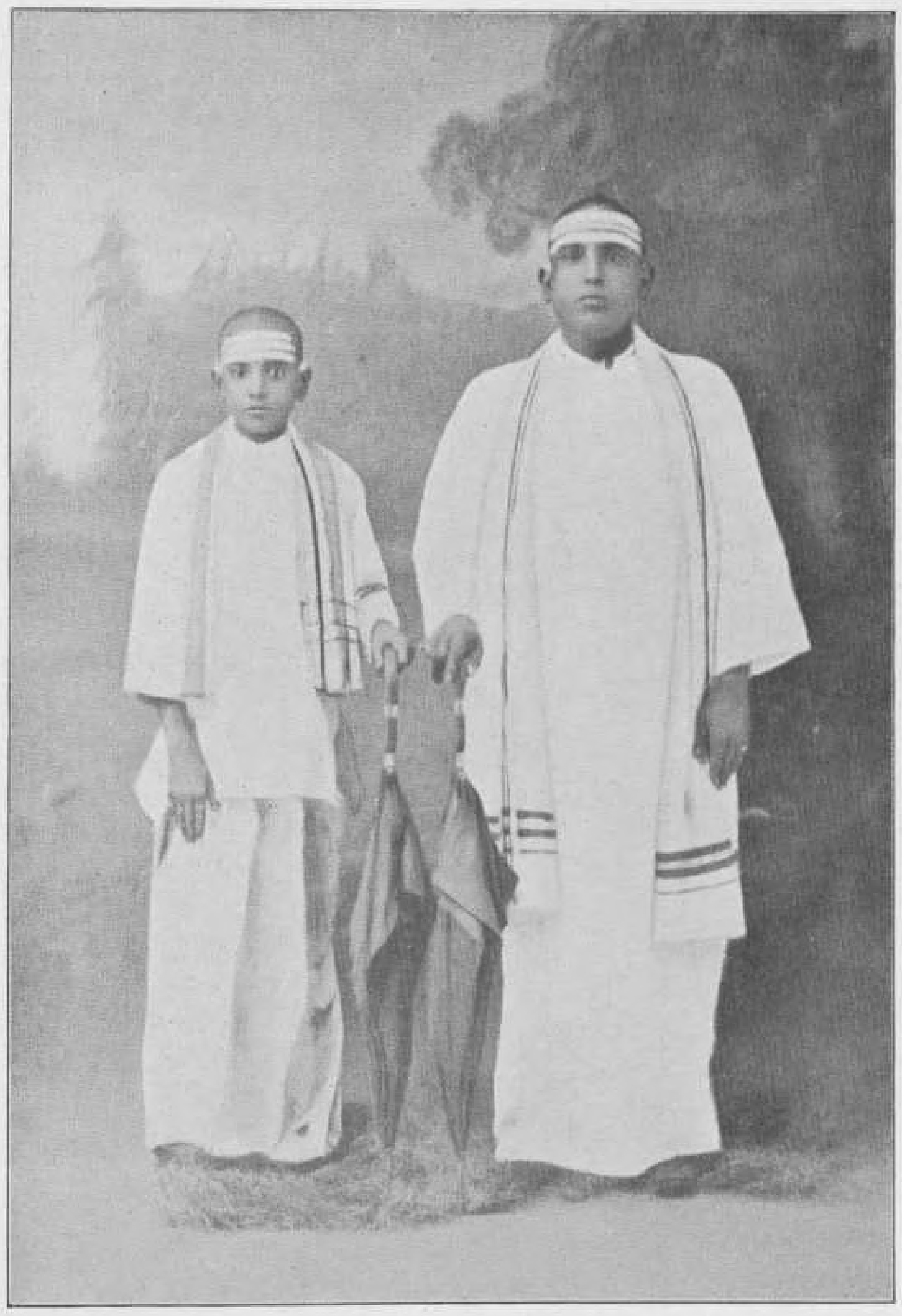

99. Een Tjetti en zijn helper van Medan, Sumatra.
De Tjetti's zijn Britsch=Indiërs, die men op Sumatra's Oostkust, vooral op groote plaatsen, aantreft. Veelal zijn zij afkomstig van Madras en leven zonder uitzondering van den woeker.

100. Een huwelijk van Mohammedanen van vorstelijken bloede.
Men ziet het bruidspaar, rijk gekleed op den fraaien huwelijkstroon zitten. De twee vrouwen ter linker zijde van de bruid gezeten zijn haar helpsters, terwijl ook de bruidegom vrouwelijke helpsters naast zich heeft.

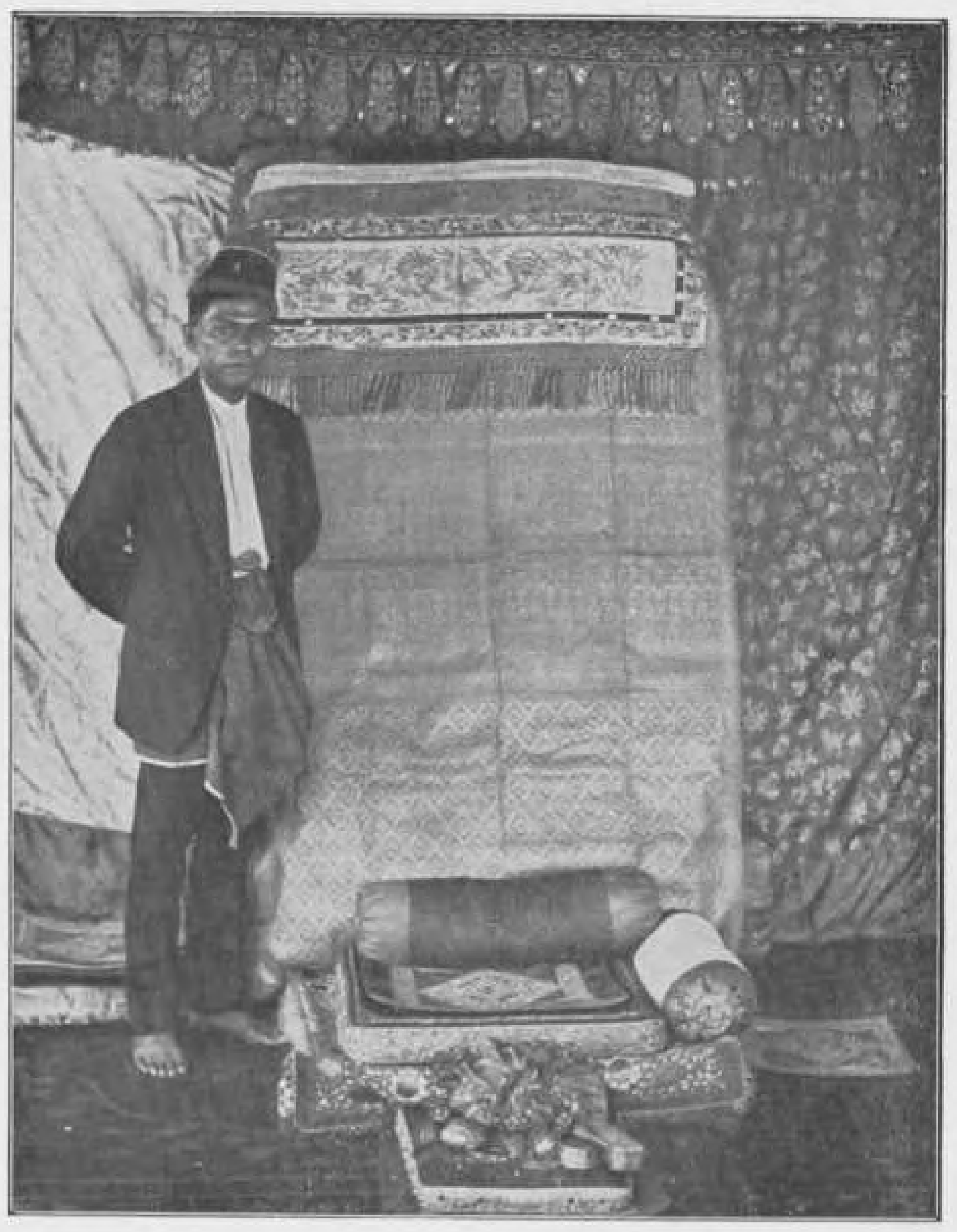

101. De zitplaats van een vorstelijken Atjeher.
Men lette op de fraaie doeken en kussens, waar= uit deze zitplaats bestaat.

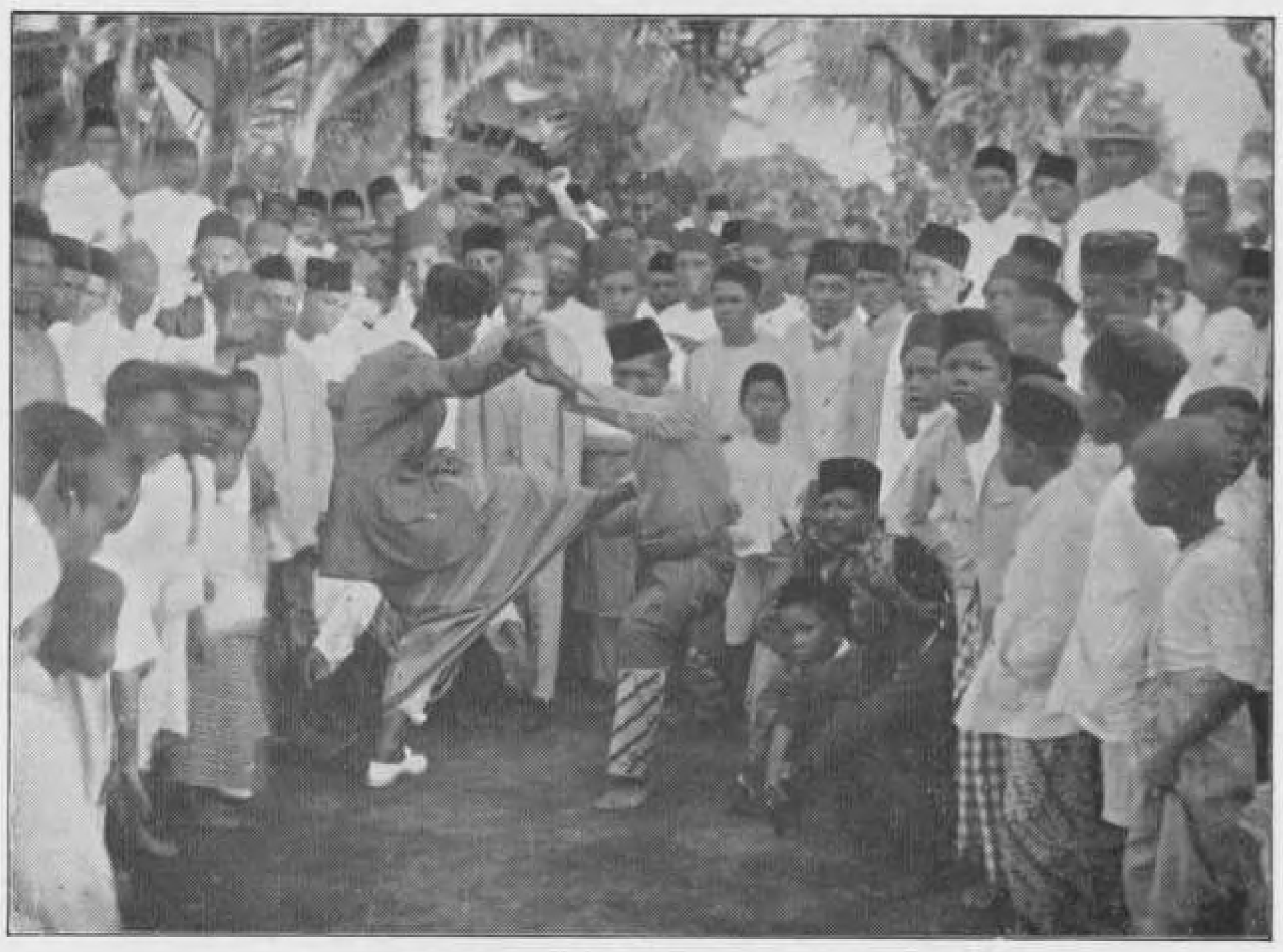

102. Menangkabausche vechtdans, pentjak genaamd.
De pentjak is een nationale zelfverdedigingskunst, die bijna door iederen Menangkabauer verstaan wordt. Bij feestelijke gelegenheden worden deze vechtdansen vertoond. Boven afgebeelde mannen voeren den pentjak uit met messen en, zooals men ziet, spelen ook de beenen in deze kunst van zelfverdediging een zeer voorname rol.

103. Pagaai=wedstrijden op de Koeantan=rivier of rivier van Indragiri, Sumatra's Oostkust.
Dat de deelnemers aan dezen wedstrijd vol vuur zijn, ziet men wel aan de houding der stuurlieden, achter op de lange, snelle, prauwen.

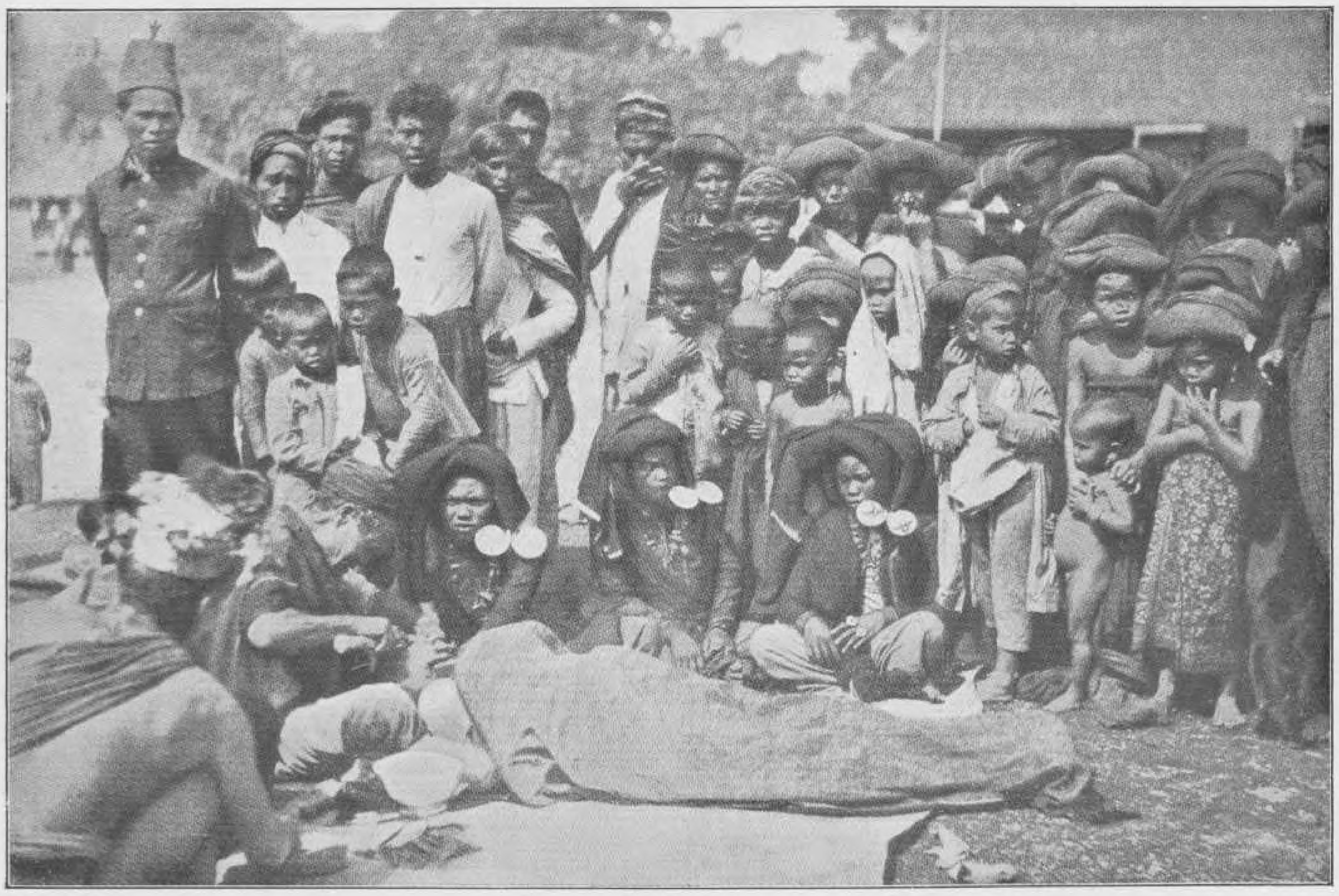

104. De ceremonie van het tandenvijlen bij de Bataks.
Bij de Bataksche meisjes, zoowel als de jongens, worden, zoodra zij huwbaar zijn, de tanden gevijld. Wij zien op onze afbeelding zulk een operatie plaatsvinden. De operateur wordt de „datoek" genoemd. Eerst worden de tanden met een tang korter gemaakt en vervolgens met een vijl bijgewerkt. De instrumenten worden, vóór het gebruik, gedoopt in een kommetje met water, waarin bloemen gedaan zijn en waarover zegenspreuken zijn uitgesproken. Dat de bewerking niet pijnloos is, behoeven wij wel niet te zeggen.

105. Een Javaansche stoet van „Koeda kèpang".

Een koeda kèpang is een uit bamboe gevlochten stokpaard zonder stok Bij feestelijke gelegenheden worden deze „stokpaard=jes" bereden ter opluistering van een stoet en worden ermede door twee partijen, aangevoerd door twee grappenmakers, vermakelijke spiegelgevechten uitgevoerd.

106. Soendaneesche boog=schutters.

Het boogschieten is een ge=liefde nationale Soendanee=sche sport, waaraan door voorname zoowel als niet voorname mannen wordt deelgenomen.

107. Soendaneesche bokken=gevechten.

Een ander zeer geliefd Soen=daneesch vermaak is het bok=kengevecht.

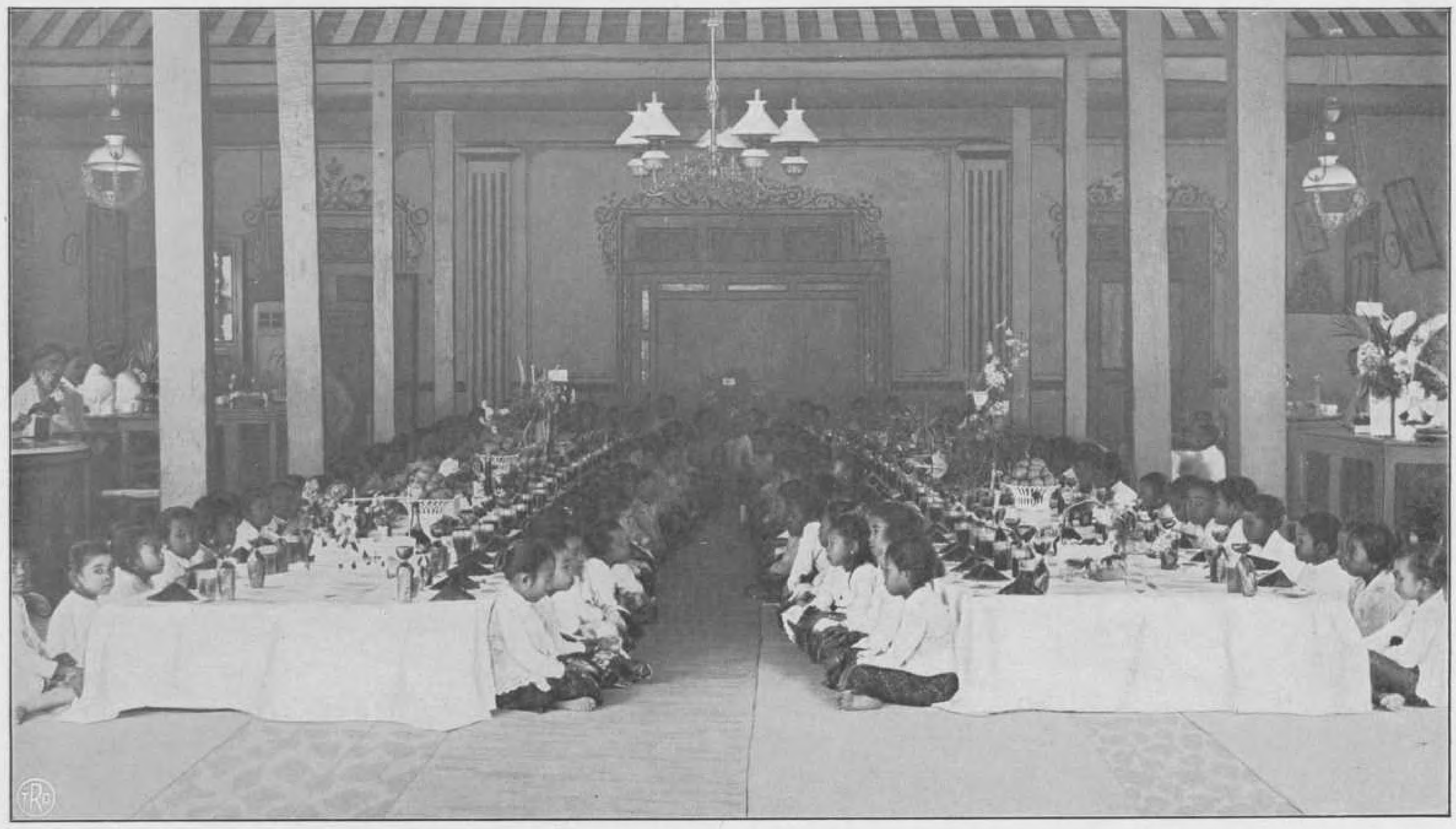

108. Een Inlandsche feestmaaltijd voor kinderen.

Deze kleuters vieren het 15=jarig bestaan van hun school. Netjes aangekleed zitten zij op den met matten bedekten grond voor de lage tafels gehurkt het oogenblik af te wachten, dat zij op de heerlijkheden mogen aanvallen.

109. De voetbalclub Hamidia te Ambon.

Niet alleen worden de nationale sporten door de Inlanders van thans beoefend, doch ook de moderne Westersche.

110. De Sibolga tennisclub.

Ook deze tennisclub van Inlanders toont ons hun liefde voor de mo=derne Westersche sporten.

HOOFDSTUK III.

GEZAGVOERING.

HET opperbestuur over Nederlandsch-Indië is, volgens de Grondwet, in handen van de Wetgevende Macht in Nederland, d.i. de Koning en de Staten-Generaal te samen, terwijl bij artikel 61 van die Wet is bepaald, dat de regeling van de inwendige aangelegenheden van Nederlandsch-Indië overgelaten wordt aan aldaar gevestigde organen op de wijze bij de wet vast te stellen, tenzij de bevoegdheid tot regeling van bepaalde gevallen aan den Koning is voorbehouden.

De Koning, die onschendbaar is, wordt in de uitoefening van zijn macht bijgestaan door verantwoordelijke ministers, dus ten aanzien van het Opperbestuur in Indië door den Minister van Koloniën.

De Regeering over Nederlandsch-Indië zelf wordt in naam des Konings uitgeoefend door den Gouverneur-Generaal, die door de Kroon, op voordracht van den Ministerraad, wordt benoemd en ontslagen. In verband met de Grondwet-herziening van 1922 heeft het Reglement op het beleid der Regeering in Nederlandsch-Indië principiëele wijziging ondergaan bij de wet van 23 Juni 1925, waardoor de benaming van Regeeringsreglement verviel en in de plaats daarvan gesproken wordt van de Staatsinrichting van Ned.-Indië. Deze wijziging is echter nog niet in werking getreden.

De Gouverneur-Generaal heeft naast zich den Raad van Nederl.-Indië, bestaande uit 1 vice-president en 4 leden, die allen door den Koning worden benoemd en ontslagen. Waar hij dit noodig oordeelt, vraagt de G.G. het advies van den Raad over alle zaken van algemeen of bijzonder belang. In met name in het Regeeringsreglement genoemde gevallen is hij daartoe verplicht, doch in elk geval beslist alleen de Gouverneur-Generaal. Ten aanzien van de uitvoerende macht is de Raad van Indië dus een zuiver adviseerend lichaam.

In de uitoefening der wetgevende macht en in sommige bepaalde gevallen moet de G.G. in overeenstemming met den Raad handelen of wanneer hij zich met 's Raads advies niet vereenigt, de uitspraak van den Koning inroepen.

Als vertegenwoordigend College kent Indië sedert 1918 den Volksraad, die alleen een adviseerende stem heeft en door den Gouverneur-Generaal geraadpleegd wordt over alle zoodanige onderwerpen, als waarover hij het oordeel van den Raad wenscht te vernemen. Ten aanzien van bepaald aangewezen onderwerpen is hij tot die raadpleging verplicht.

Aan den Gouverneur-Generaal is een kabinet toegevoegd, bekend onder den naam van Algemeene Secretarie, aan het hoofd waarvan de Algemeene Secretaris staat, die wordt bijgestaan door Gouvernements-Secretarissen en verder bureau-personeel.

Het administratief beheer van N. I. is verdeeld onder de Departementen van Algemeen Burgerlijk Bestuur, het Departement van Oorlog en dat van Marine.

De Departementshoofden vereenigen zich tot een Raad van Departementshoofden, telkens wanneer de Gouverneur-Generaal hunne samenwerking beveelt.

Met het oppertoezicht op het beheer en de verantwoording van alle landsgelden en goederen is belast de Algemeene Rekenkamer, bestaande uit 1 president en 6 leden, allen benoemd en ontslagen door den Koning.

Europeesch Bestuur.

De hoogste ambtenaar van het Europeesch bestuur is het hoofd van gewestelijk bestuur, in zijn ressort de hoogste vertegenwoordiger van het Nederlandsch-Indisch Gezag.

De hoofden van gewestelijk bestuur hebben over het algemeen den titel van Resident, die van Sumatra's Oostkust, Atjeh en Onderhoorigheden en Celebes en Onderhoorigheden voeren den titel van Gouverneur. Op Java is, door samentrekking van de voormalige residenties Bantam, Batavia, Preanger en Cheribon, ingesteld de provincie West-Java, aan het hoofd waarvan een Gouverneur staat.

Ieder gewest is verdeeld in afdeelingen, aan het hoofd waarvan assistent-residenten staan, aan wie controleurs zijn toegevoegd. In de Buitengewesten zijn die controleurs tevens hoofden van onderafdeelingen.

Inlandsch-Bestuur.

De hoogste ambtenaar van het Inlandsch bestuur op Java en Madoera is de Regent, wiens bestuursressort in het algemeen samenvalt met de afdeeling en aan wien een patih is toegevoegd als rechterhand van den Regent.

Het regentschap is verder verdeeld in districten en onder-districten, aan het hoofd waarvan onderscheidenlijk wedana's en assistent-wedana's staan.

In het bestuursorganisme op Java en Madoera nemen de dorpsinstellingen een belangrijke plaats in. Aan die gemeenten worden overgelaten de verkiezing van hare hoofden en verdere bestuurders, zoomede de regeling van hare huishoudelijke belangen, behoudens verordeningen van hooger hand en de goedkeuring van het gewestelijk gezag. De desahoofden genieten geen bezoldiging, doch ontvangen 8% collectieloon van de door hen geïnde belastingen, verder beschikken zij over de opbrengst van hun ambtsvelden.

In de Buitengewesten is het Inlandsch bestuur verre van uniform, vooral door de verschillende zelfbesturende landschappen, die men er aantreft, en de verschillende benamingen der diverse rangen en functies van de Inlandsche bestuursambtenaren en hoofden. In de Vorstenlanden op Java heeft men nog Javaansch Zelfbestuur, n.l. in de residentie Soerakarta van den Soesoehoenan en den Mangkoenegara, in de residentie Djogjakarta van den Sultan en den Pakoe-Alam.

De Oostersche vreemdelingen, voorzoover zij in voldoende getale ergens gevestigd zijn, staan onder hun eigen hoofden, die den titel hebben van majoor, kapitein of luitenant, en van wijkmeester.

Politie en Justitie.

Voor de handhaving van de openbare orde en de zorg voor het voorkomen en opsporen van misdrijven en andere rustverstoringen beschikt het Binnenlandsch Bestuur over Algemeene, Gewapende en (of) Veldpolitie.

Onder de algemeene leiding van den Procureur=Generaal en onder superintendentie van de verschillende afdeelingshoofden staat de al= gemeene politie gewestelijk onder de bevelen van een hoofd=commis= saris, die bijgestaan wordt door adjunct=hoofdcommissarissen, com= missarissen en opzieners van politie. De veldpolitie is de geheel georganiseerde plattelandspolitie; de gewapende politie is militair af= gericht en uitgerust, doch wordt meer en meer door het leger vervangen.

De rechtspraak in Nederlandsch=Indië in het rechtstreeksch be= stuurd gebied berust bij de daarvoor bij algemeene verordening aan= gewezen ambtenaren (landrechter, magistraat, residentierechter) en colleges (districtsgerecht, regentschapsgerecht, landraad, raad van Jus= titie en Hoog=Gerechtshof).

De Procureur=Generaal is het hoofd van het Openbaar Ministerie en heeft de officieren van Justitie onder zijn rechtstreeksche bevelen.

De Raad van Justitie is de dagelijksche rechter voor de Europeesche en daarmede gelijkgestelde bevolkingsgroep, de landraad is zulks voor de Inlandsche of daarmee gelijkgestelde. De landrechter is de dagelijksche rechter voor allen in zaken van overtredingen en kleine strafzaken, de magistraten zijn het in de Buitengewesten voor de In= landsche en daarmee gelijkgestelde groep.

Leger.

Het Leger staat onder het commando van een Luitenant=Generaal, die tevens hoofd is van het Departement van Oorlog. De Gouverneur= Generaal is echter opperbevelhebber van Zee= en Landmacht in Indië.

Andere legerkorpsen in Indië zijn: het legioen van Mangkoenegara en de barisan in Madoera.

Voor Europeanen is sedert eenige jaren de militieplicht ingevoerd, zoodat in voorkomende gevallen het staande leger al dadelijk aanzien= lijke uitbreiding krijgen kan met het militie=leger.

Vloot.

De zeemacht in Indië wordt gevormd door de Koninklijke Neder= landsche Marine, voor zooveel het militaire gedeelte betreft, en door de Gouvernements Marine voor zooveel het politioneele en civiele ge= deelte betreft. De zeemacht staat onder commando van een Neder= landsch vlagofficier (Schout bij Nacht of Vice=Admiraal), die tevens hoofd is van het Departement van Marine. De Gouvernements Ma= rine bestaat uit kleine vaartuigen, bestemd voor politie=toezicht binnen de territoriale wateren, voor vervoer van landsdienaren, goederen en gel= den, voor hulp bij zeerampen enz. De oorlogsvloot is een deel der Ne= derlandsche Marine en bestaat uit slagschepen, kruisers, torpedoboot= jagers, onderzeeërs en watervliegtuigen. Soerabaja is het marinestation.

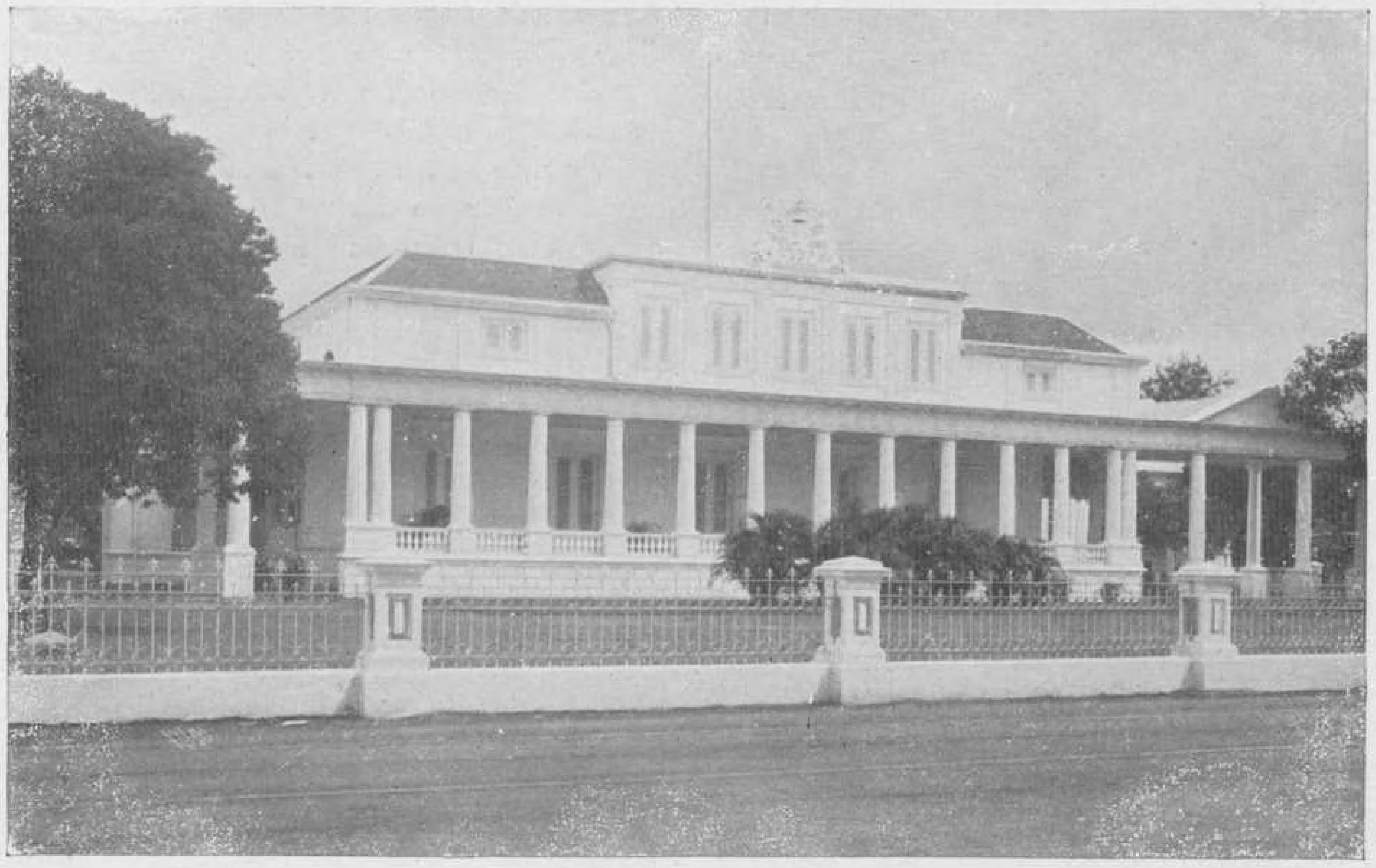

111. De voorgevel van het paleis van den Gouverneur-Generaal op Rijswijk te Weltevreden, Batavia.

112. Het paleis van den Gouverneur-Generaal te Buitenzorg.

Het paleis te Buitenzorg, waar de Gouverneur-Generaal meestentijds verblijft, is gelegen in 's Lands Plantentuin, waarvan een gedeelte dan ook niet voor publiek toegankelijk is en speciaal als wandeltuin voor den Landvoogd is gereserveerd.

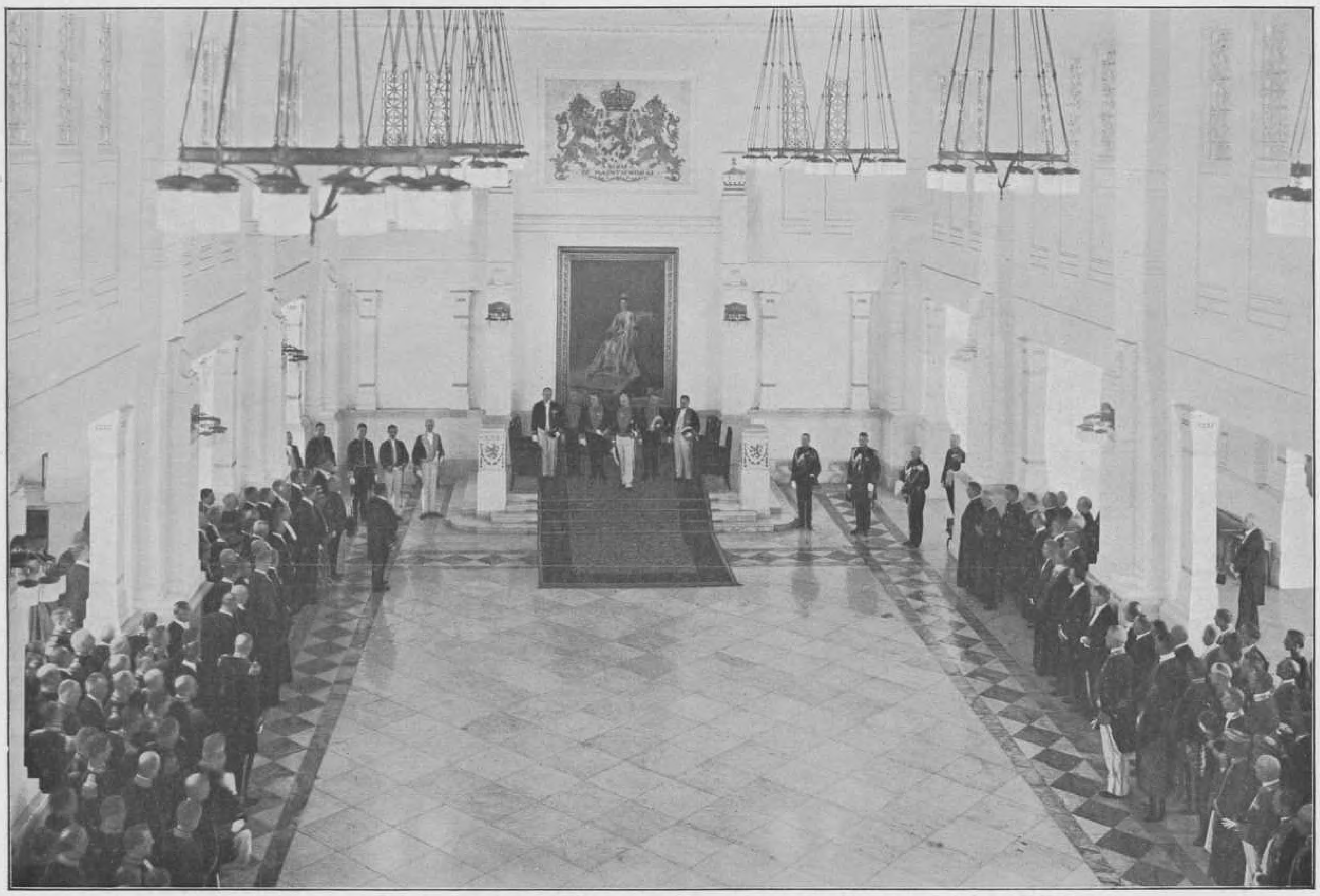

113. Een openbaar gehoor op Koninginne=verjaardag ten paleize van den Gouverneur=Generaal te Weltevreden.

114. Bijeenkomst van den Raad van Nederlandsch=Indië.

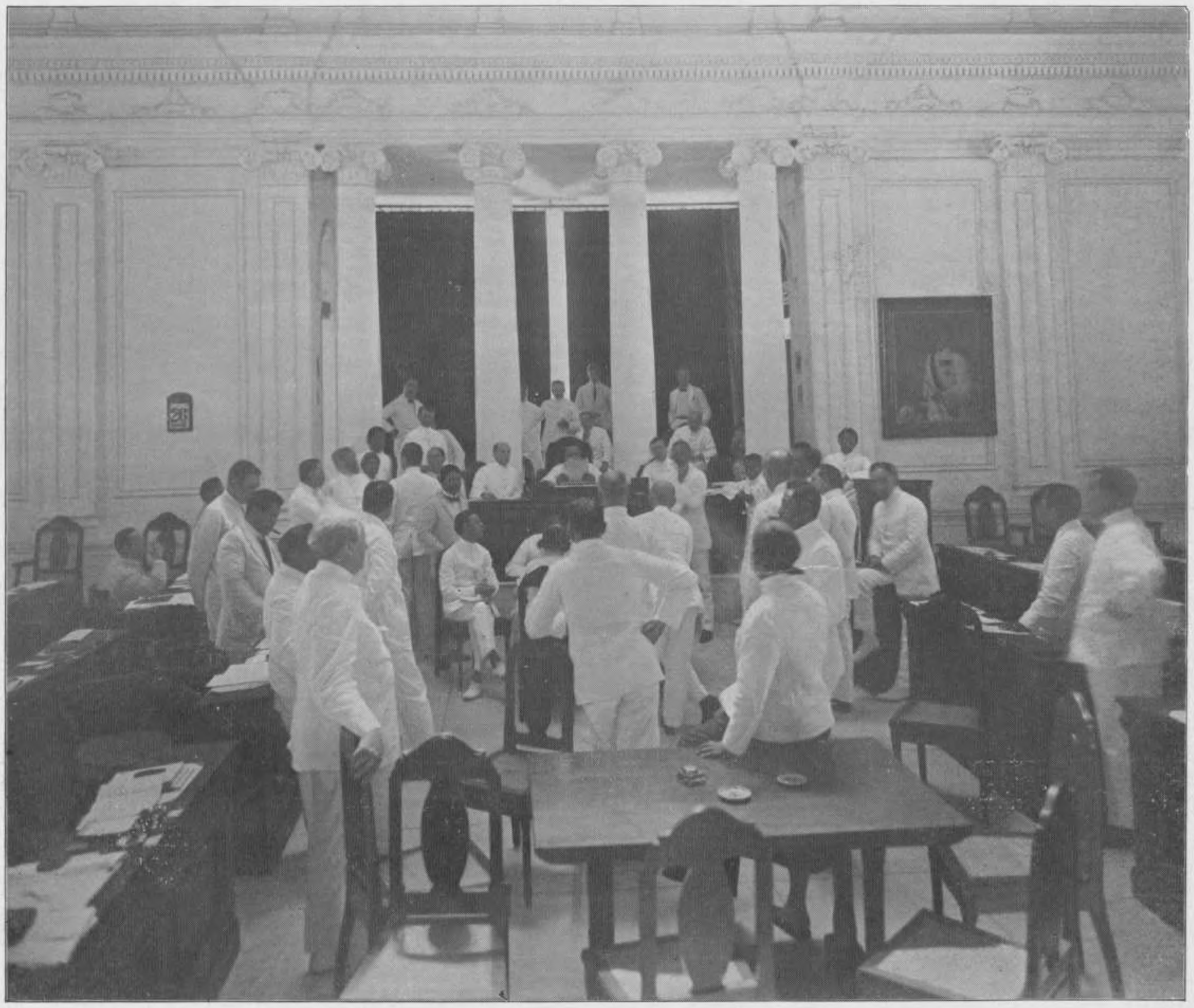

115. Een zitting van den Volksraad.

116. Een resident in ambtsgewaad.

117. Een regent in ambtsgewaad.

118. Een groep Inlandsche Gouvernements=ambtenaren op Java in ambtsgewaad.

119. Een luitenant der Arabieren in ambtsge=waad.

Het portret stelt voor Said bin Abdoellah Baä=di'llah van Banda, die een vermogend man is en de parelvisscherij uit=oefent. Links zien wij een paar van zijn sche=pen, waarmede in de Moluksche zee naar parels wordt gevischt.

120. Een luitenant der Chineezen in ambtsgewaad.

ZELFBESTUUR.

121. Pakoeboewono X, Senopati Ingalogo Abdoer=rachman, Saijidin Panoto Gomo, Soesoehoenan van Soerakarta, met de Ratoe Mas (voornaamste echtgenoote).

122. Hamengkoe Boewono Seno=pati Ingalogo Abdoerrachman Saijidin Panoto Gomo VIII, Sul=tan van Djokja=karta.

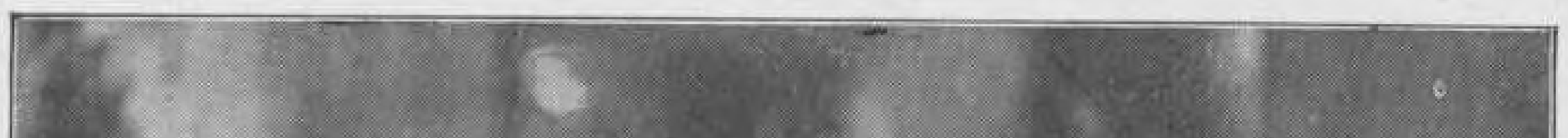

123. Goesti Pangeran Adipati Arja Mangkoenegara VII, hoofd van het Mangkoenegarasche Huis, met echtgenoote.

124. Goesti Pangeran Adipati Arja Pakoe=Alam VII, hoofd van het Pakoe=Alamsche Huis met echtgenoote.

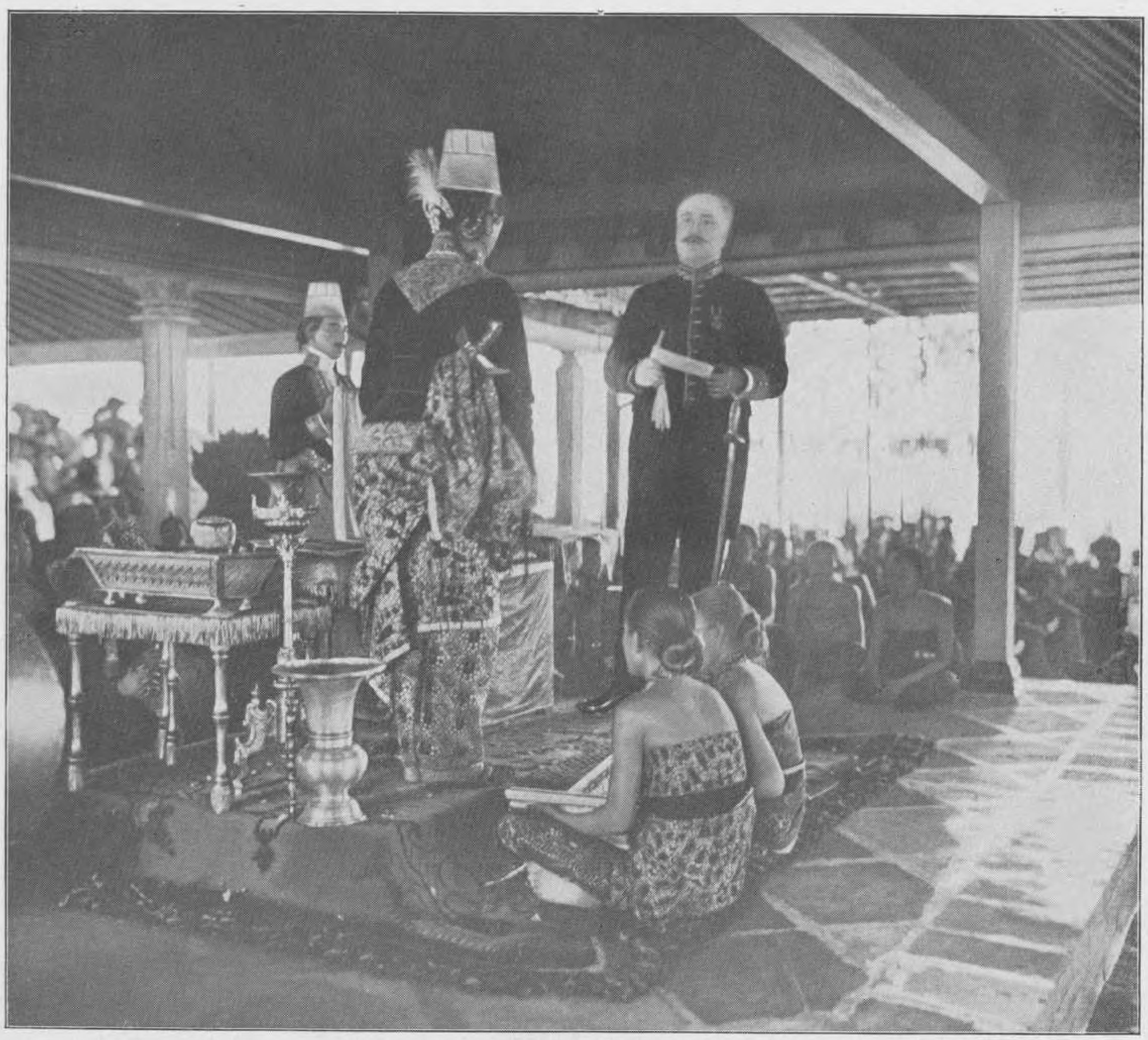

125. De kroningsplechtigheid van den Sultan van Djokjakarta.
Men ziet op de afbeelding den Resident namens de Regeering den Kroonprins van Djokja tot Sultan kronen.

126. Een galareceptie ten huize van den Resident van Djokjakarta.
Men ziet links op den troon den Sultan van Djokja naast den Resident gezeten. De vrouwen, die voor den troon op den grond zitten, zijn „bedojo's", hofdanseressen.

127. Het speciaal voor de prinsessen bestemde gedeelte van het paleis van den Sultan van Soerakarta. Dit gedeelte van het paleis draagt den naam van „Probosoejoso." In het midden zien wij een rijk versierd bruidsbed, als een koepel opgetrokken en dienende tot sieraad.

128. Draagsters der waardigheidsteekenen van den Sultan van Soerakarta.
De waardigheidsteekenen bestaan uit verschillende voorwerpen, deels uit edelmetalen vervaardigd. Zoo zien wij een gouden eend en een kip. Bij feestelijke gelegenheden, wanneer de Sultan in statie zich buiten het paleis begeeft, worden deze waardigheidsteekenen voor hem uit gedragen door de afgebeelde vrouwen.

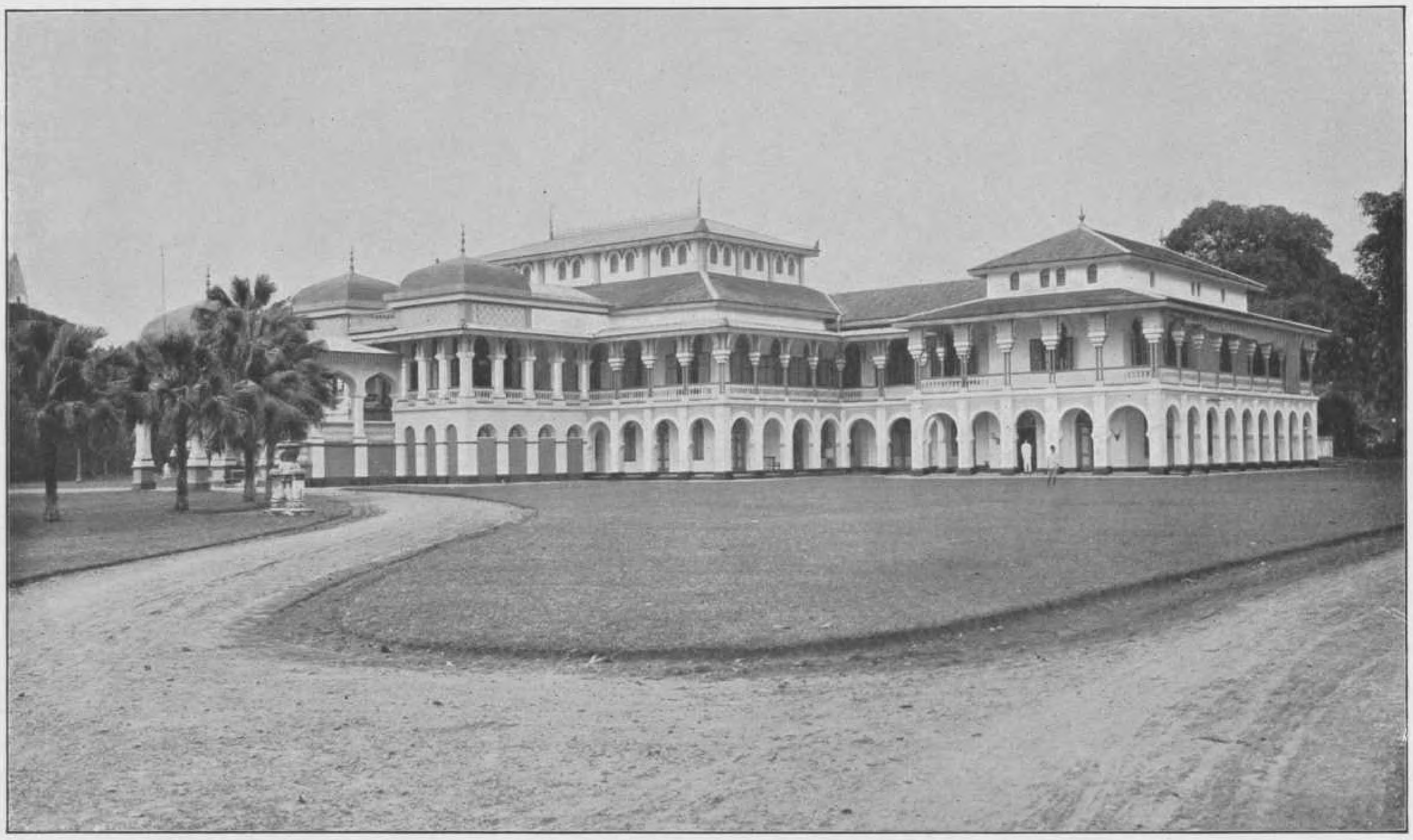

129. Het paleis van den Sultan van Deli te Medan=Deli, Sumatra's Oostkust.
Het directe gebied van den Sultan van Deli bestaat uit een klein gebied in den Noord=Westelijken hoek van Deli en een land=strook langs de Deli=rivier van het mondingsgebied ongeveer tot Delitoea.

130. Amaloedin SaniPerkasaAlam Sjah, Sultan van Deli, in Maleisch=nationale kleeder=dracht.

131. Abdoel Aziz bin Abdoel Djalil Rah=mat Sjah, Sultan van Langkat. Het zelfbe=sturend landschap Langkat, in het Gouver=nement Sumatra's Oostkust, grenst ten W. en N. aan Atjeh, ten O. aan Straat Malaka en ten Z. aan Deli. Van groot belang zijn de petroleumbronnen aldaar.

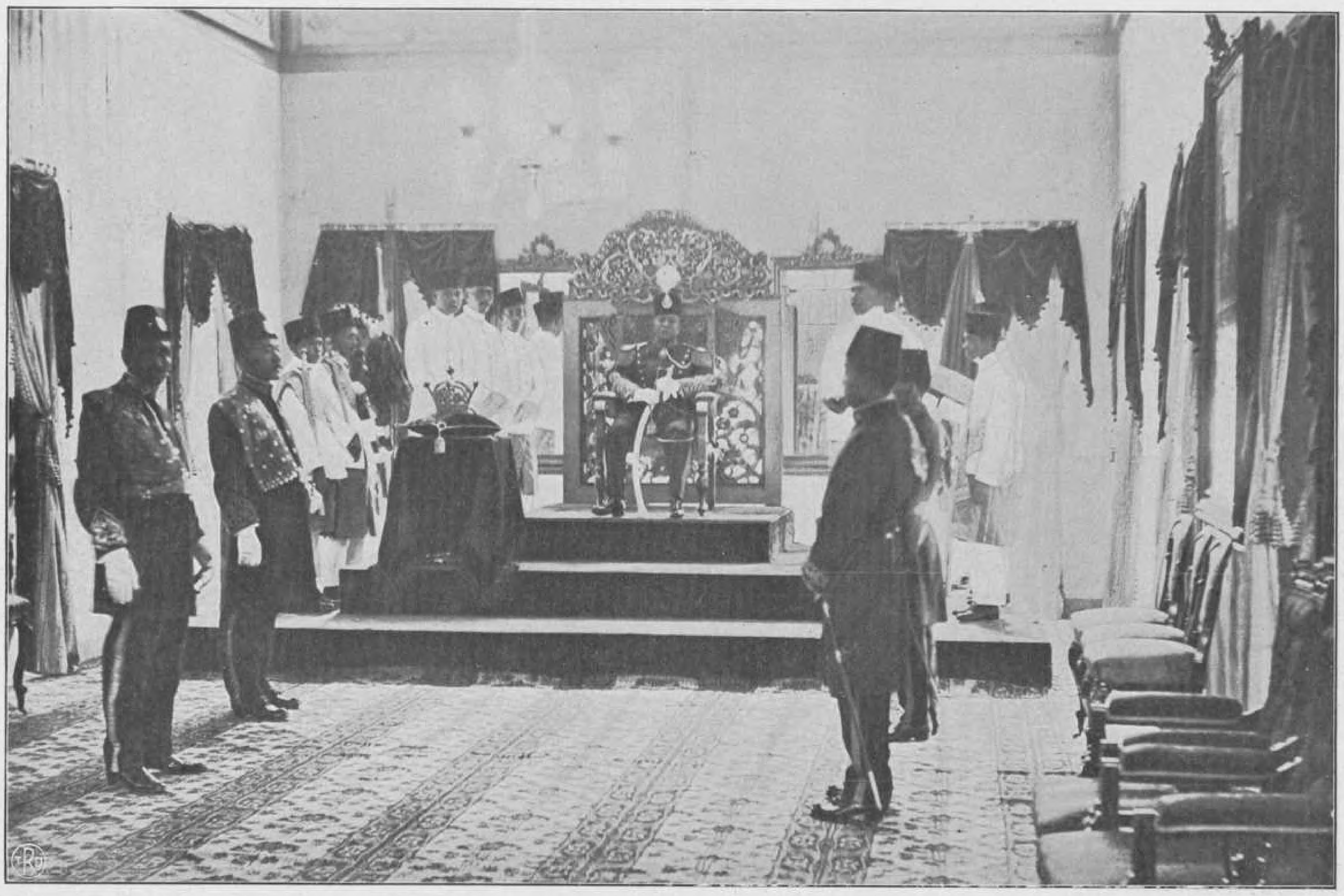

132. Sjarif Kasim Abdoel Djalil Saifoedin, Sultan van Siak, met zijn hofgrooten tijdens zijn tienjarig jubileum als Sultan. Siak Sri Indrapoera en onderhoorigheden is een zelfbesturend landschap, behoorende tot de afdeeling Bengkalis van het Gouver=nement Sumatra's Oostkust.

133. Sjarif Mohammad, Sultan van Pontianak.

Het zelfbesturend landschap Pontianak is ge=legen op de Westkust van Borneo en ressorteert onder de afdeeling en onderafdeeling Pontia=nak van de residentie Wester afdeeling van Borneo. Het vorstengeslacht is van Arabische afstamming.

134. Goesti Ba=goes Djelantik, stedehouder van Karangasem.

Karangasem is een Gouvernements=landschap op Bali, dat namens het Gouvernement onder leiding van een controleur door een stedehouder wordt bestuurd. Het is een onderafdeeling der afdeeling Zuid=Bali.

RECHTSPRAAK EN POLITIE.

135. Een zitting van een Landraad.

Landraden zijn colleges, die recht spreken in burgerlijke rechtsvorderingen tegen Inlanders, boven *f* 50.—, in alle vorderingen, waarin een Europeaan eischer is en in misdrijven en overtredingen, door Inlanders begaan.

136. Een Djaksa in ambtsgewaad.
Djaksa's zijn Inlandsche officieren van Justitie, die op de zittingen van Inlandsche rechtbanken het Openbaar Ministerie uitoefenen.

137. Een kijkje op de binnenplaats van een Indische gevangenis; rondom zijn de lokalen en cellen, waarin de gestraften verblijven. Men ziet ze op de afbeelding gereed, om aan hun dagelijkschen arbeid binnen de gevangenismuren te beginnen.

138. Een groep Inlandsche gevangenen.
De kleeding van Inlandsche gevangenen bestaat uit een bruin baadje, bruine broek en hoofddoek van dezelfde kleur.

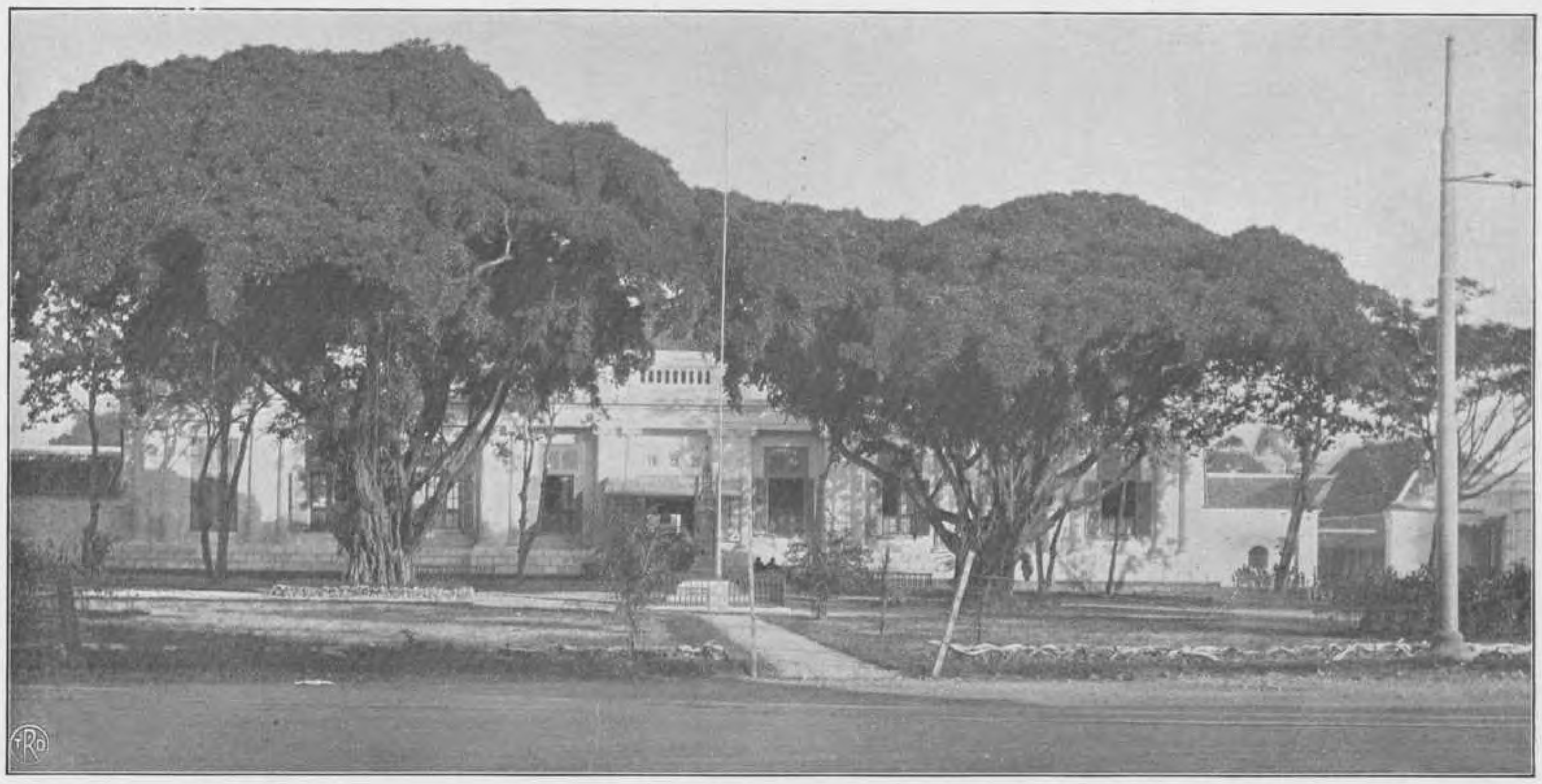

139. Het hoofdbureau van politie te Soerabaja.
In het midden van den voortuin, vlak achter den vlaggestok, staat een Bali=gedenkteeken.

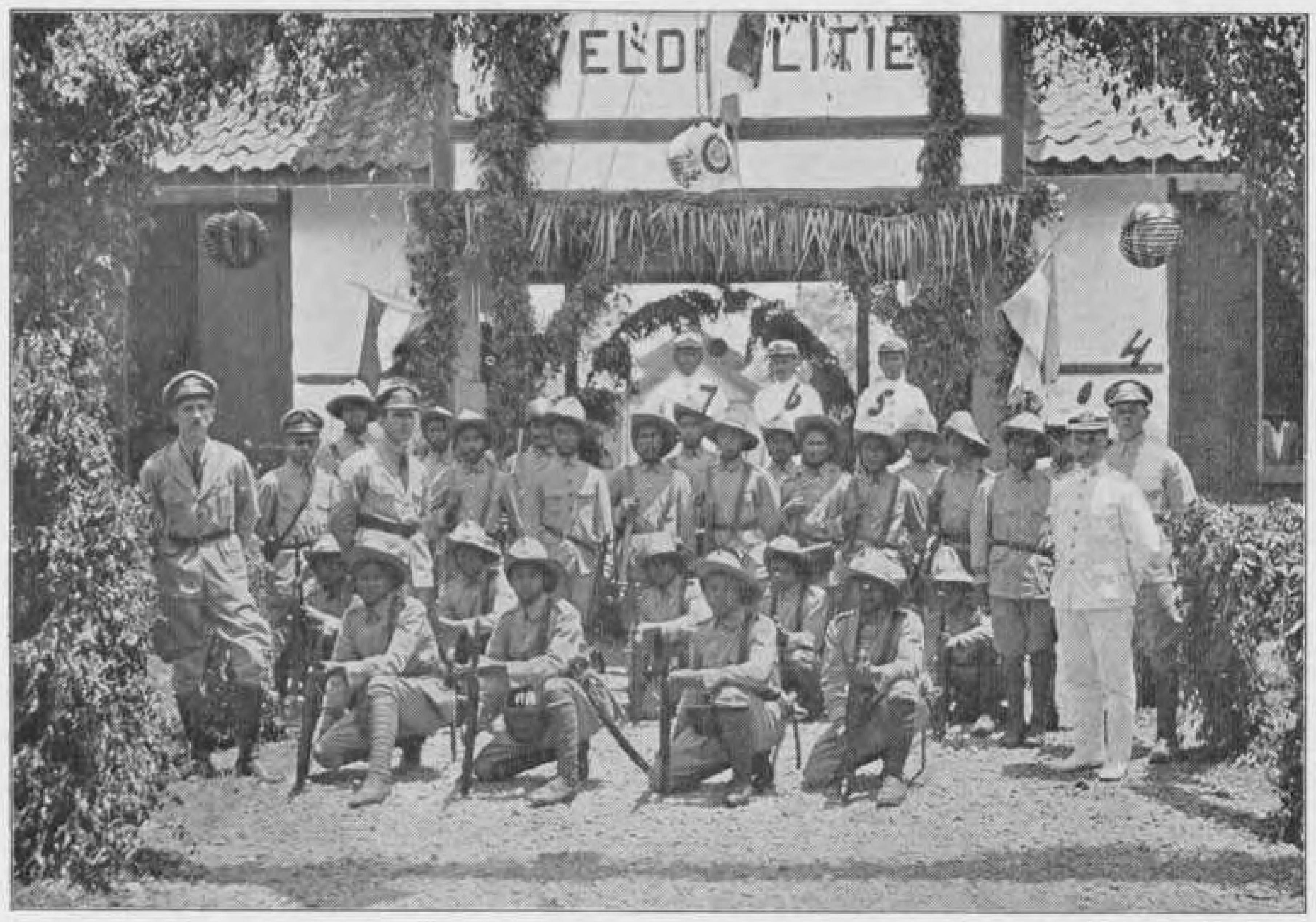

140. Manschappen van de veldpolitie voor den ingang van hun kazerne.

Het personeel der Alge=meene politie bestaat uit Europeanen en In=landers, die een speciale opleiding genoten hebben. Voor het kader bestaat hiertoe in Indië een politie school. Onze foto is blijkbaar geno=men bij een feestelijke gelegenheid, daar de ingang versierd is.

141. Een kijkje binnen een kazerne der Alge=meene politie.

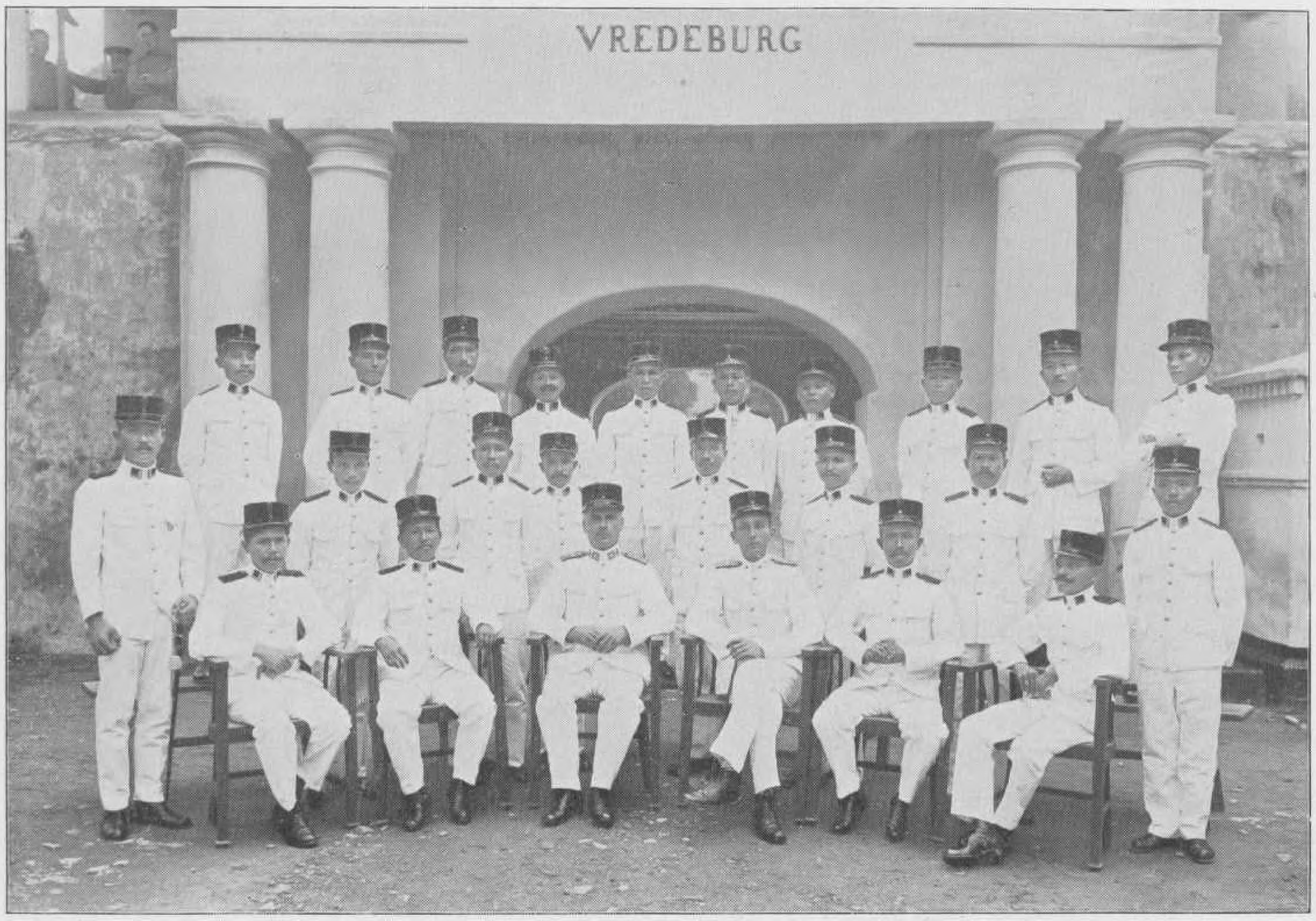

142. Een groep Europeesche officieren en Europeesche en Inlandsche onderofficieren van het Ned.=Indische leger in uitgaans=uniform. Het dagelijksch tenue is van groen=grijs katoen gemaakt.

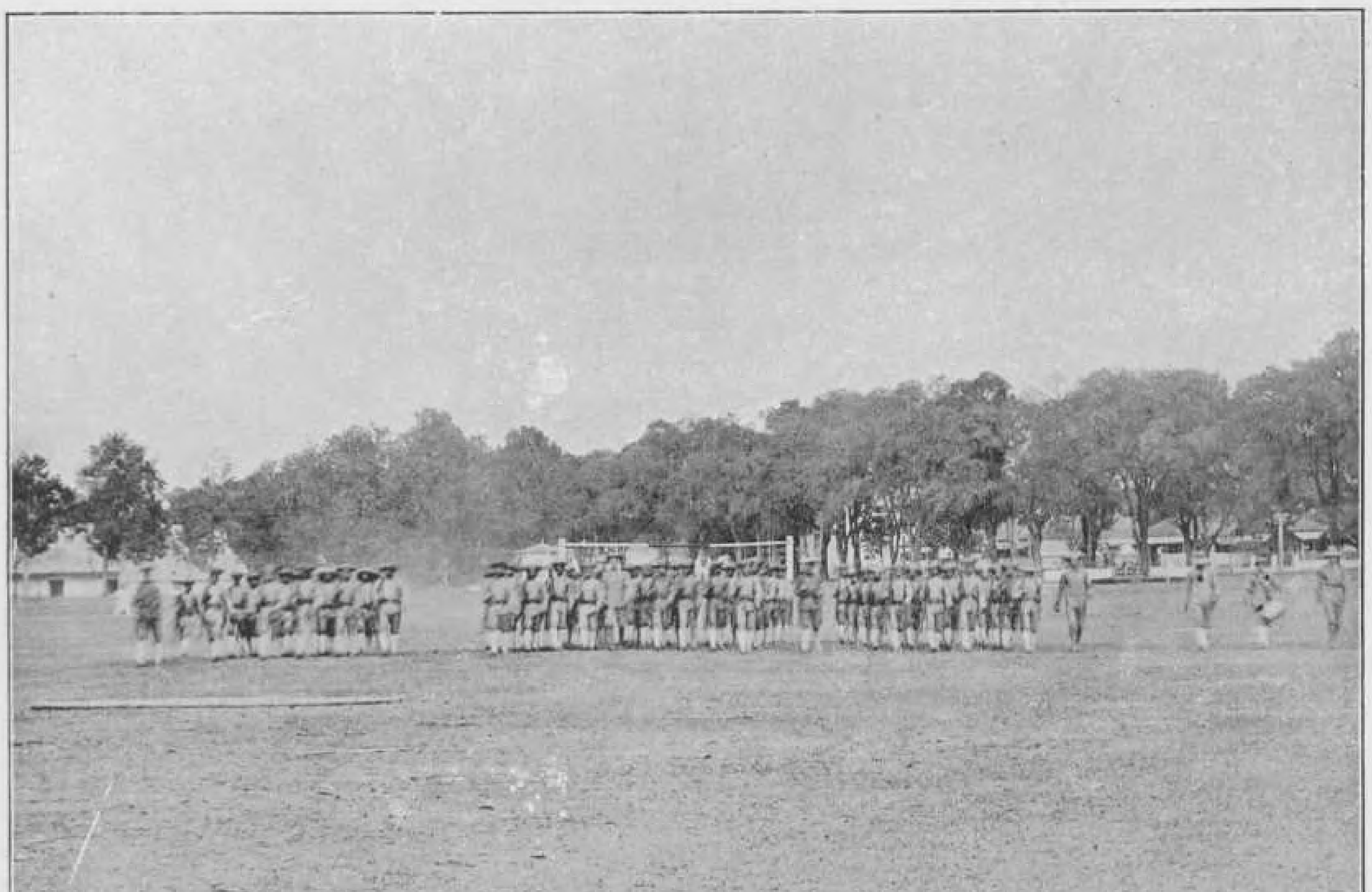

143. Een exercitie van infanterie=miliciens bij het Nederlandsch=Indische leger. Men ziet de man=schappen gekleed in het grijs=groene veldtenue en bamboezonne=hoeden.

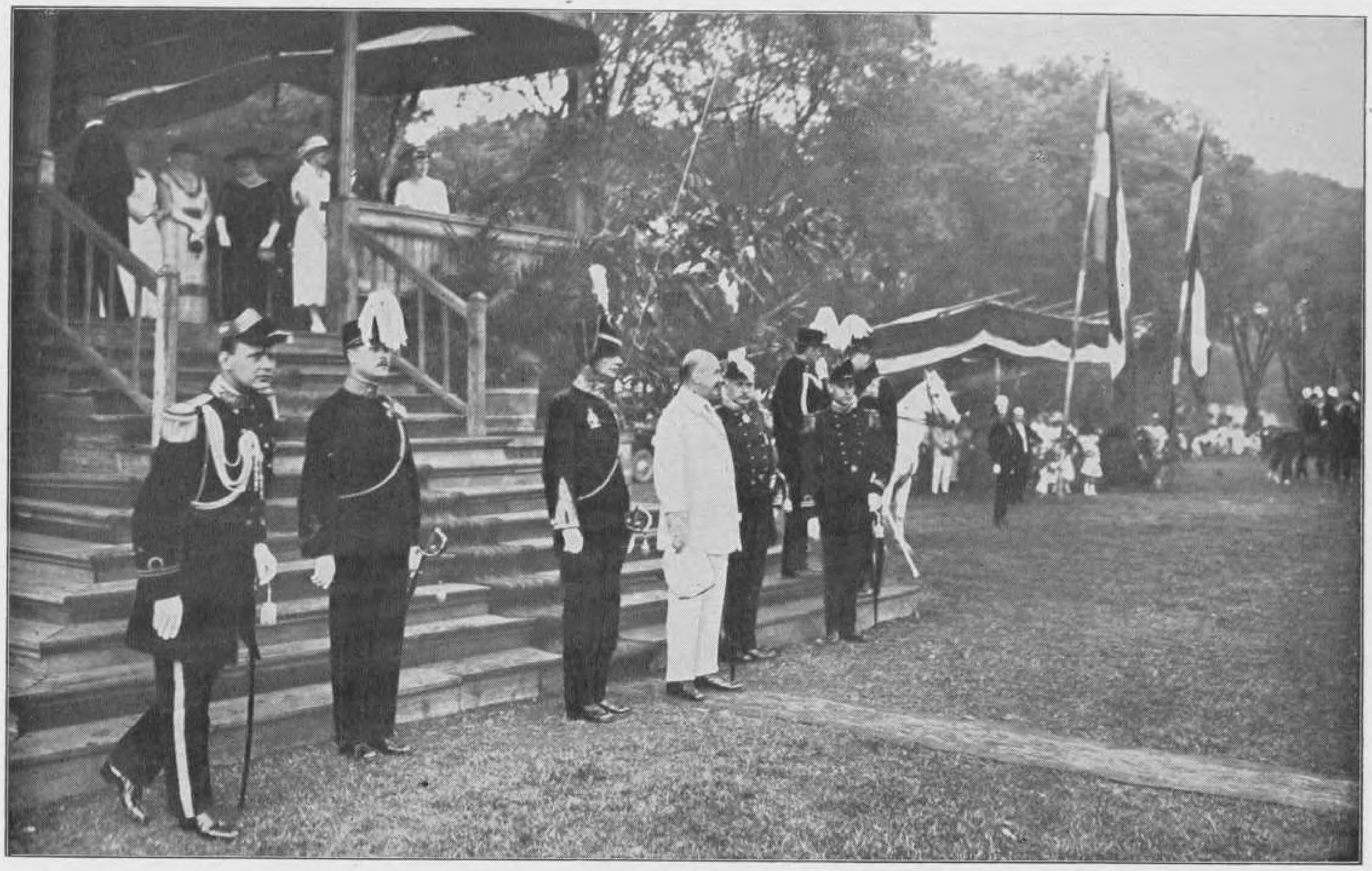

144. De Gouverneur=Generaal woont een militaire parade bij.
Aan beide zijden van den Landvoogd ziet men zijn adjudanten, officieren van land= en zeemacht.

145. Een expeditie van het leger in de buiten=gewesten.

Onze foto geeft een vreedzame ontmoeting weer van soldaten met Koeboe's. De Orang Koeboe worden be=schouwd de oudste bewoners van Sumatra te zijn. Zij waren vroe=ger nomaden, doch zijn in de laatste jaren tot vaste nederzetting ge=drongen. Bijzonder schuw zijn zij nog steeds, zoodat een ontmoeting met hen tot de zeld=zaamheden behoort.

146. Een militair vliegveld nabij Bandoeng.

Behalve over de vliegvelden Andir en Soeka=miskin, nabij Bandoeng, beschikt het leger nog over verscheidene nood=landingsterreinen over geheel Java en enkelen op Sumatra.

147. De Militaire=school te Meester=Cornelis, Batavia.

De Militaire School te Meester=Cornelis werd in 1852 opgericht en leverde tot 1893 officieren voor het Ned. Indische leger af. Sindsdien is zij een voorbereidende school geworden, om onderofficieren op te leiden voor den hoofdcursus in Nederland. De school is verdeeld in twee studiejaren.

148. Het Michiels=monument aan het Waterlooplein te Weltevreden, Batavia.

Andreas Victor Michiels werd in 1797 geboren en trad reeds op 17=jarigen leeftijd in den militairen dienst. Na zich op alle mogelijke manieren onderscheiden te hebben en tot den Generaalsrang te zijn opgeklommen, sneuvelde hij in 1849 op Bali.

149. Het Atjeh=monument in het Wilhelminapark te Weltevreden, Batavia.

Dit monument werd opgericht ter gedachtenis aan de pacificatie van Atjeh.

150. Ingang tot het kerkhof te Peutjoet bij Kotaradja, Atjeh.

Dit kerkhof werd voorname=lijk bestemd voor de op de verschillende expedities in Atjeh gesneuvelden. Hun namen vindt men in de steenen wanden der toegangs=poort gebeiteld.

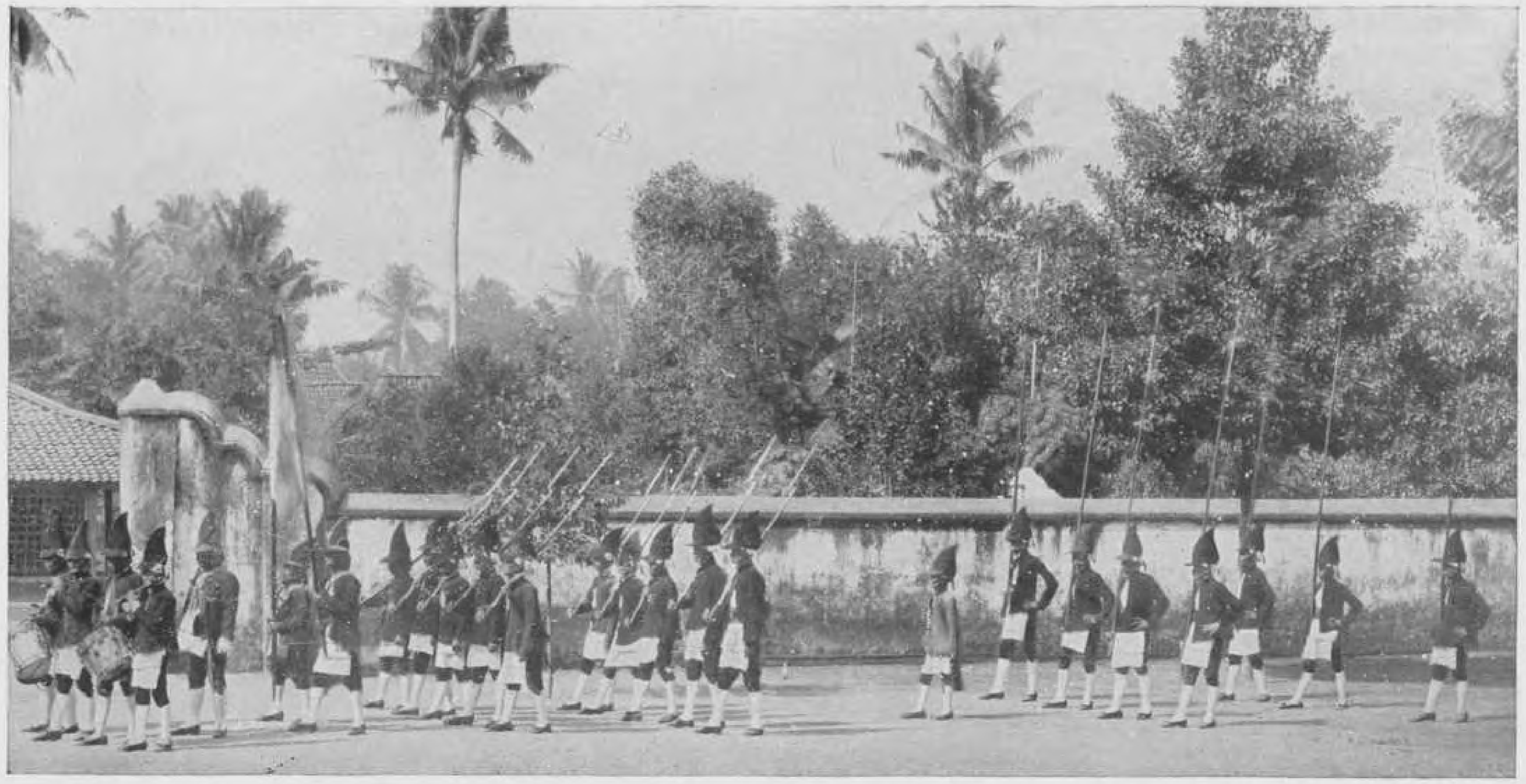

151. De lijfwacht van den Sultan van Djokjakarta.
Vreemd doet ons de oud=Hollandsche uniform van deze Inlandsche lijfwacht aan, de ouderwetsche bewapening en de ouderwetsche, groote trommen.

152. Commandant en officieren van het legioen van Mangkoenegara.

Het legioen van Mangkoe=negara dateert van het einde der 18e eeuw, toen aan Mangkoenegara I een jaarlijksche toelage werd toegekend voor de onder=houdskosten zijner troe=pen. Commandant is het hoofd van het Mangkoe=negarasche huis met den rang van Luitenant=Kolo=nel of Kolonel.

153. Niassche krijgslieden in oorlogskleeding.

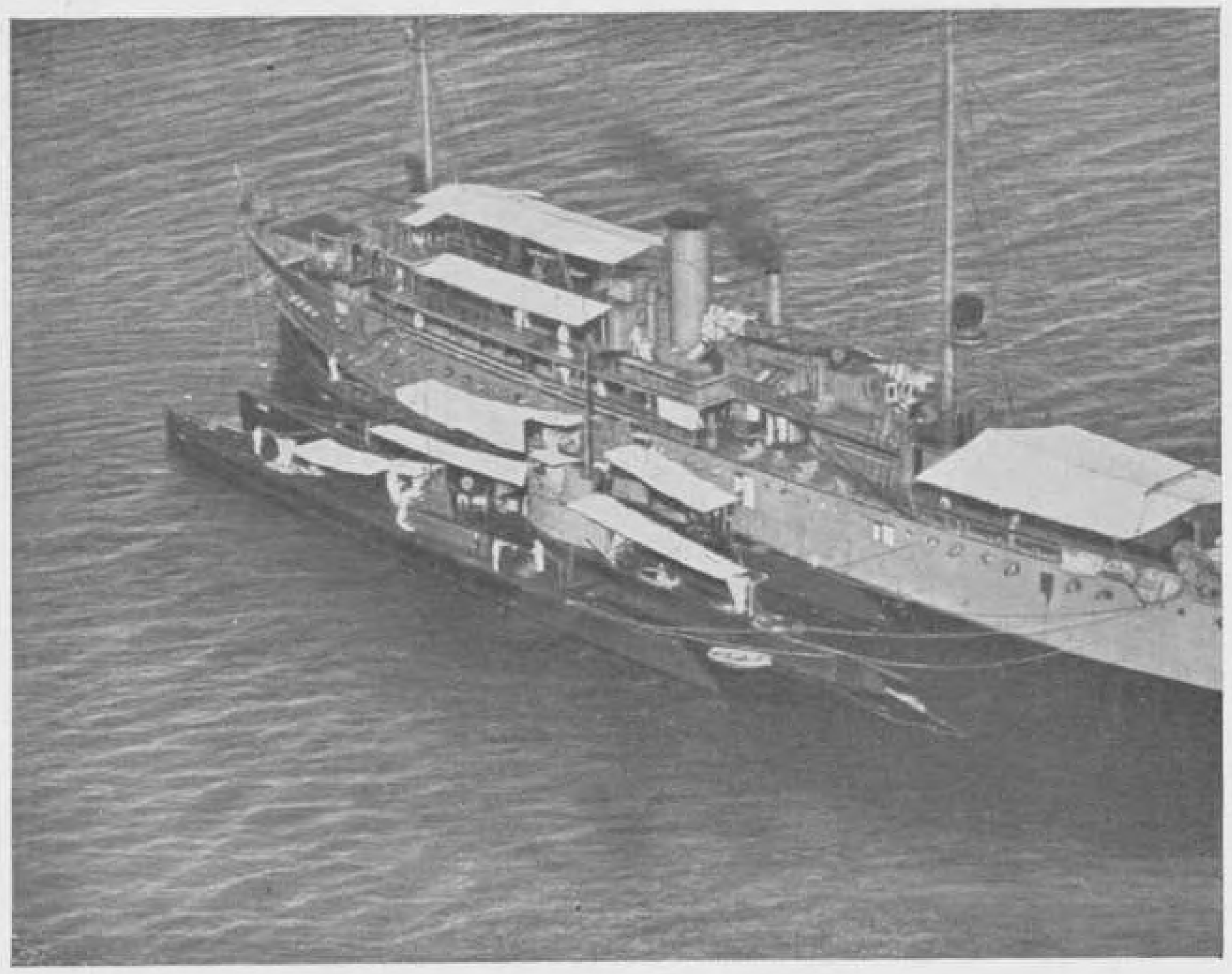

154. Hr. Ms. „Pelikaan", moederschip voor onderzeebooten. Dit schip heeft aan dek tevens plaats tot berging van een paar vlieg=tuigen. Naast het schip zien wij twee onderzeebooten vastgemaakt.

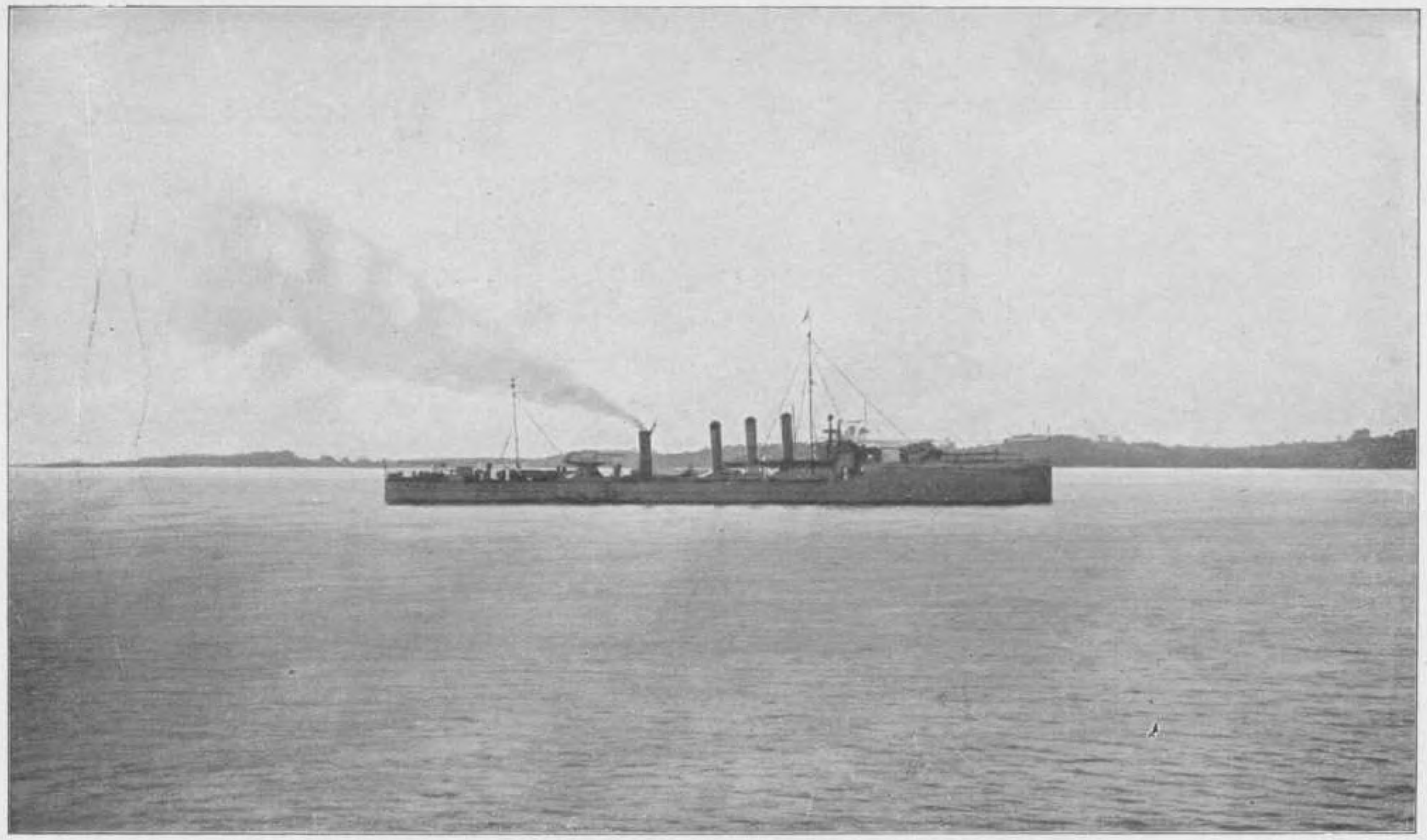

155. Een torpedobootjager. De eerste torpedobootjager van dit type verscheen in 1911 in de Indische wateren.

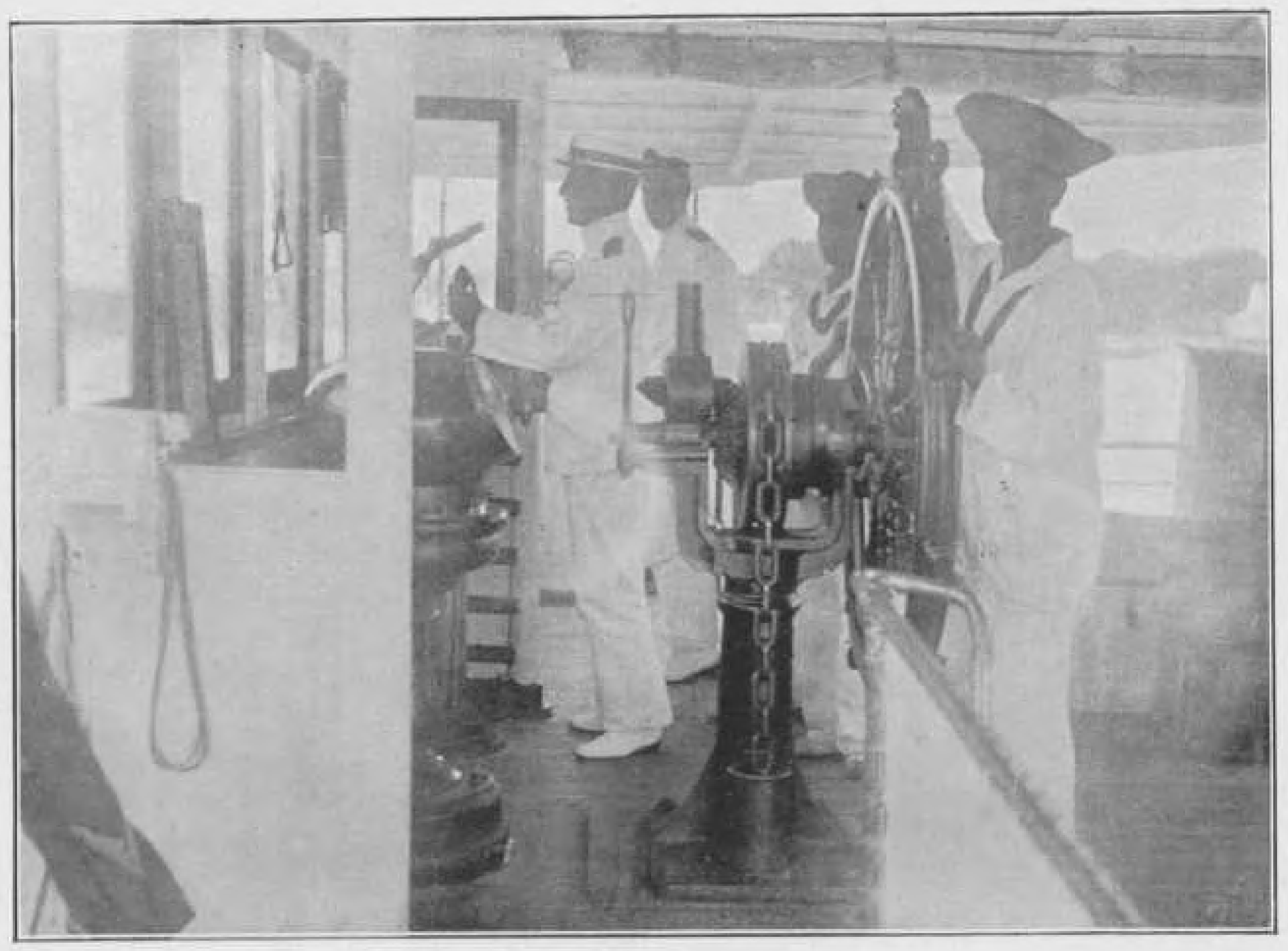

156. Een oefening in het sturen van de leerlingen der Kweek=school voor Inlandsche schepelingen te Makassar.

157. Een watervliegtuig van de Marine.
De watervliegtuigen verrichten belangrijke diensten voor de verkenning uit de lucht en ook op hydrografisch gebied, zooals het opsporen van onbekende riffen.

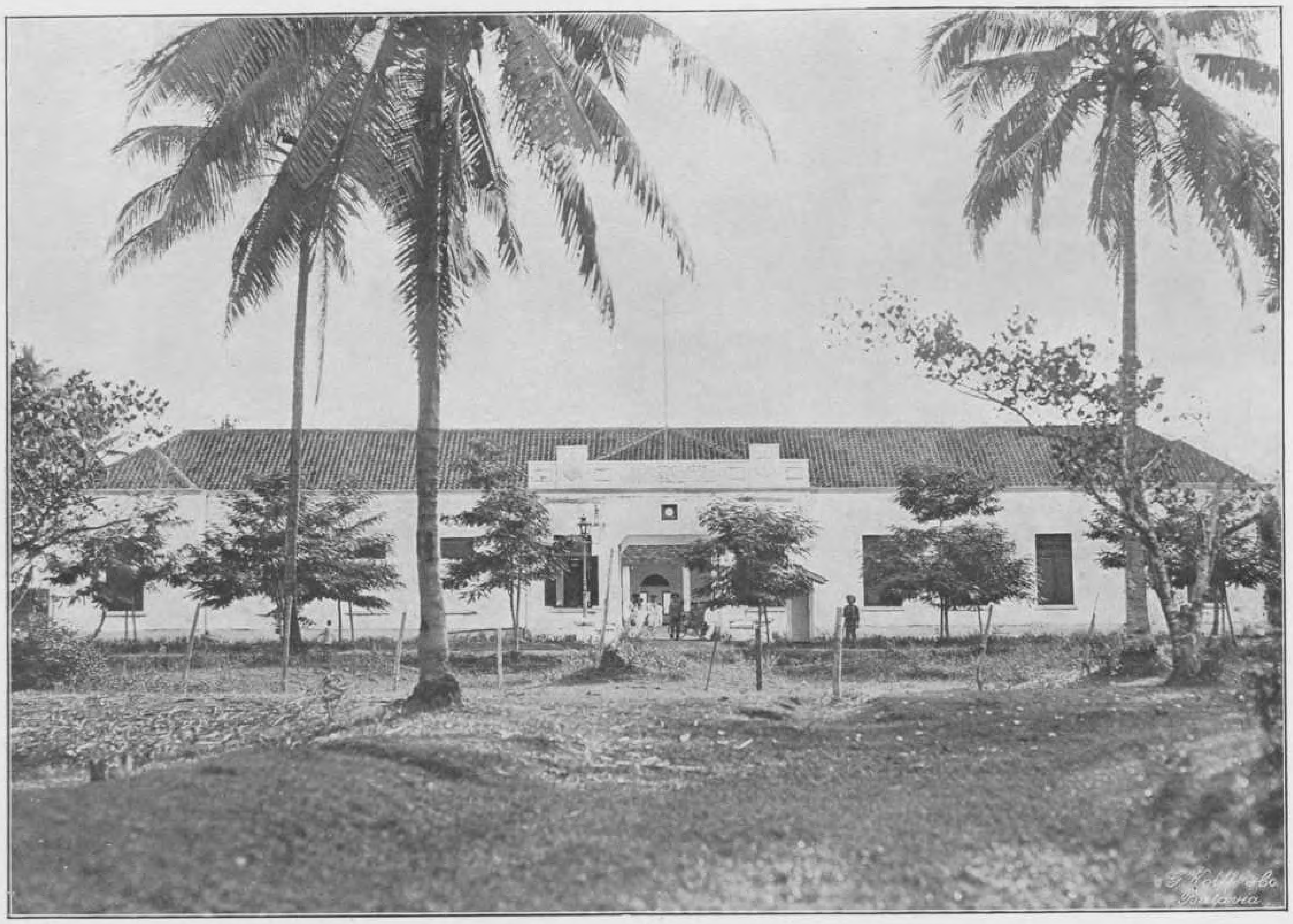

158. Het gebouw van de Kweekschool voor Inlandsche schepelingen te Makasser.

Toen gebleken was, dat, om de vloot in Indië naar den eisch bemand te blijven houden, op ruime schaal van inheem= sche krachten gebruik gemaakt moest worden, ging men in 1916 over tot de opening van bovengenoemde kweekschool, waar a.s. Inlandsche schepelingen een degelijke vooropleiding in alle vakken bij de Marine kunnen krijgen.

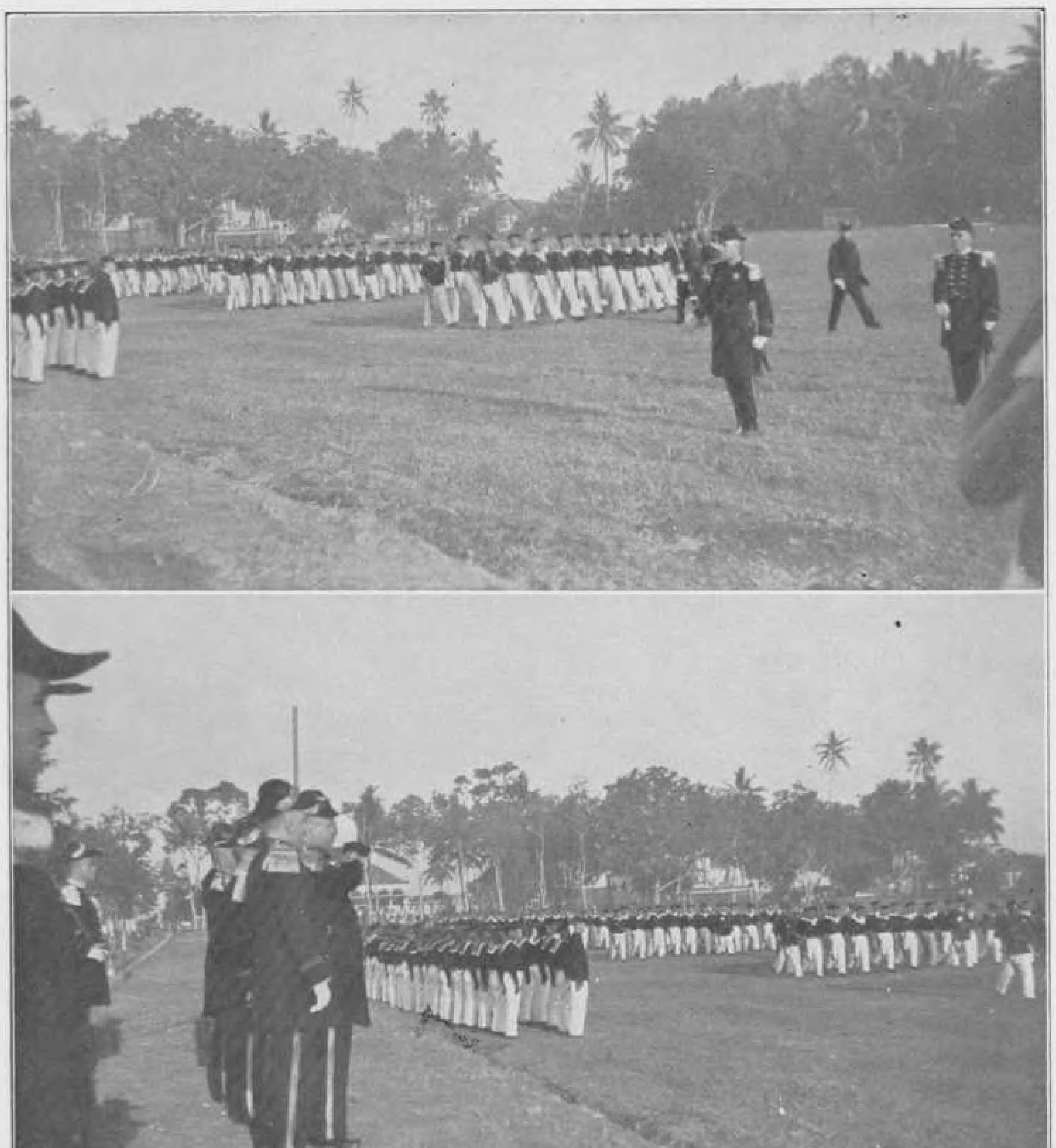

159. Parade van de leerlingen van de Kweekschool voor Inlandsche schepelingen op Koninginne= verjaardag.

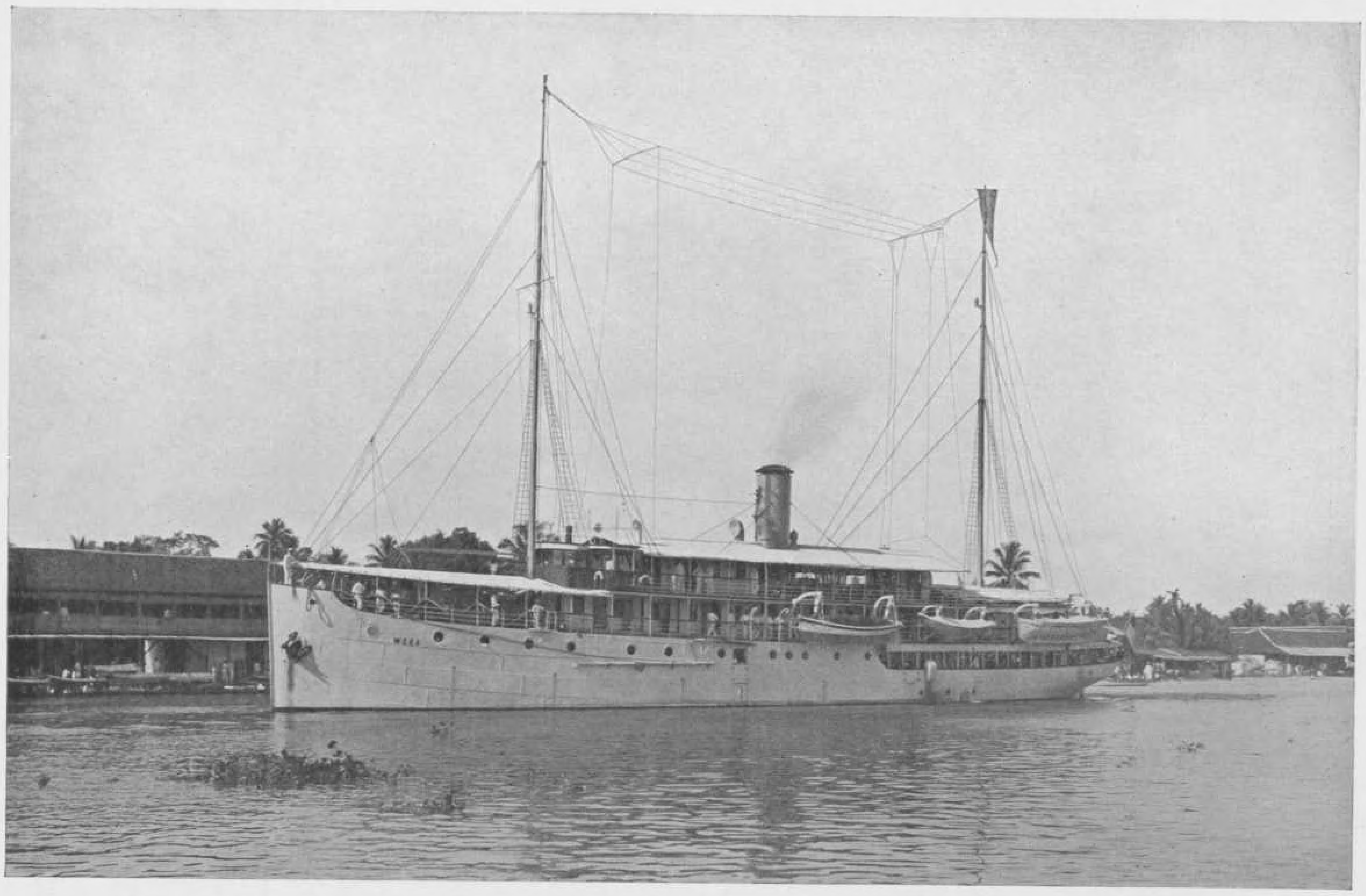

160. Het s.s. „Wega" van de Gouvernements Marine.
Onze foto stelt het schip voor, te Bandjermasin liggend met den Gouverneur=Generaal aan boord, wat wij kunnen zien aan den drijvenden standaard, geheschen aan den achtertop.

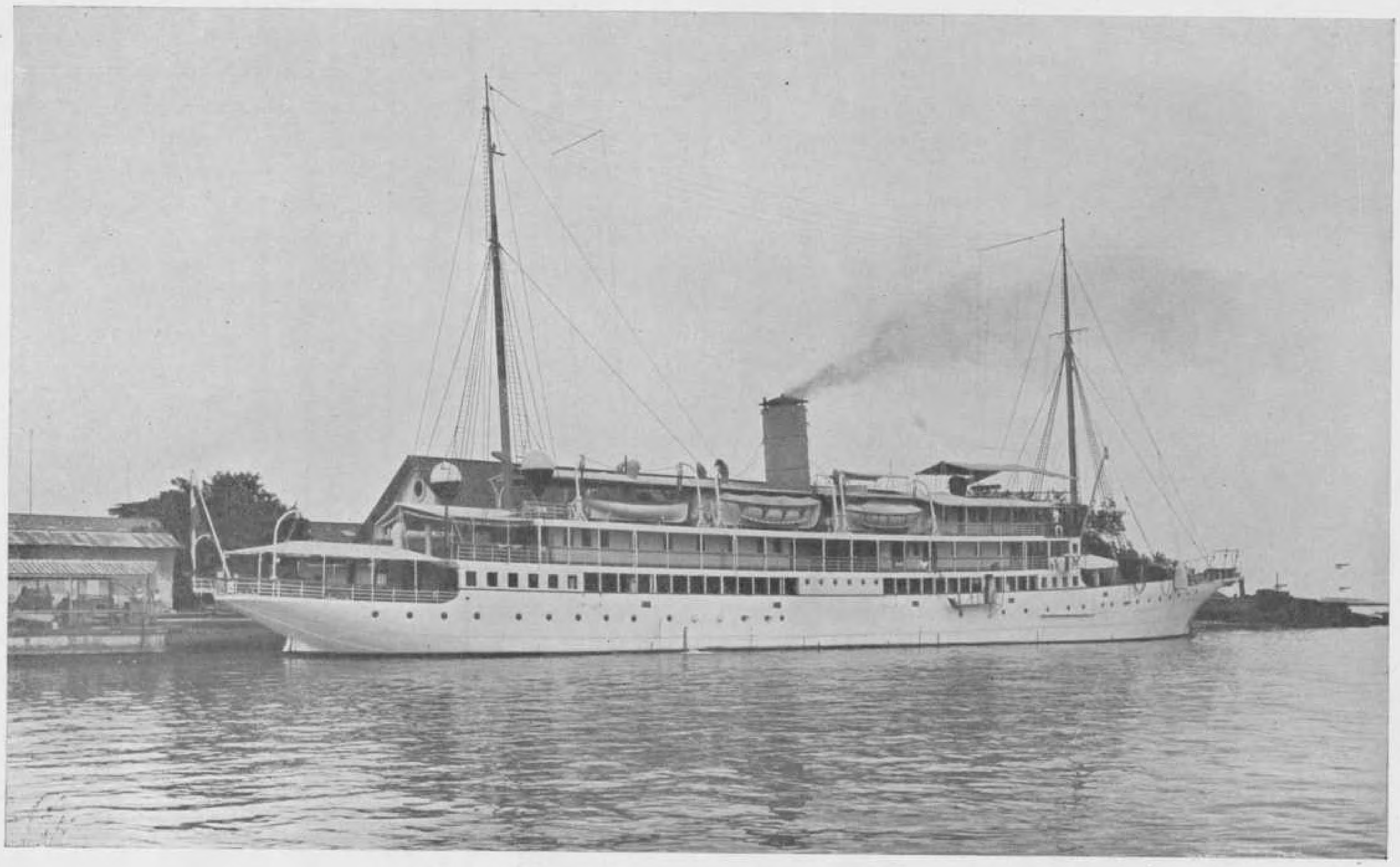

161. Het kabelschip „Zuiderkruis" van de Gouvernements Marine.
De kabellegger „Zuiderkruis", een waar model=kabelschip. Het biedt, behalve de ruimte voor de officieren, werk=tuigkundigen en de bemanning, gelegenheid tot vervoer van twaalf passagiers, meestal ambtenaren van den Post=, Telegraaf= en Telefoondienst, ter beschikking van welken dienst het schip is gesteld.

HOOFDSTUK IV.

GODSDIENST, ONDERWIJS, OPVOEDING EN MAATSCHAPPELIJK WERK

NEDERLANDSCH=INDIË wordt als geheel gerekend tot de Mohammedaansche landen te behooren, daar de Islam er de meeste aanhangers telt. Naast de Islamieten vindt men nog verspreide groepen der bevolking, die het Hindoeïsme en het Chris=tendom zijn toegedaan. Wat echter het godsdienstig leven van heel de bevolking van Indonesië, welken godsdienst zij ook belijdt, in meer of mindere mate beheerscht is die soort levensopvatting, welke wij met den algemeenen naam van „Animisme" aanduiden. Groepen van de bevolking, die nog niet een der openbaringsgodsdiensten als den Islam en het Christendom of het Hindoeïsme belijden, leven nog geheel animistisch.

Het Animisme is een levensbeschouwing, waardoor de primitieve mensch de verschijnselen, welke hem omringen, verklaart, natuurlijk zonder gebruik te kunnen maken van de feitenkennis, waarover de ontwikkelde mensch beschikt.

Het berust op het volgende drievoudige dogma: 1e. het geloof aan een „alziel", een onpersoonlijke zielestof, die al wat bestaat vervult en doet leven, 2e. het geloof aan een persoonlijke menschelijke ziel, die na den dood blijft voortbestaan, zonder de menschelijke eigenschappen te verliezen en 3e het geloof aan ronddwalende geesten en goden, die, behept met menschelijke eigenschappen, den mensch kwaad doen of beschermen.

Een ieder, die omgang heeft of had met den Inlander, weet hoe zeer nog steeds, dit drievoudig grondbeginsel zijn leven beheerscht. Zijn zeden en gewoonten hangen er voor een deel mee samen; vele handelingen, die niet in overeenstemming te brengen zijn met den godsdienst, dien hij officieel belijdt, vinden hun verklaring in zijn animistische oer=levensopvatting.

Het spreekt vanzelf, dat, waar andere ideeën, hoogerstaande be=schavingsphases binnenkwamen, het animistische gedachtenleven moest vervagen, in meer of mindere mate verdwijnen. De oudste gods=dienst, die in Indië binnendrong, is het *Hindoeïsme*, thans nog alleen op Bali beleden. Hoewel belangrijk, is toch de invloed, dien deze godsdienst op het primitieve denken van den Inlander heeft uitgeoe=fend, niet zoo groot, daar het geloof aan velerlei goden, die rechtstreeks op het leven van den mensch inwerken, dat deze godsdienst kenmerkt, vrijwel strookte met de animistische levensopvattingen.

Ook verbreidde zich het Hindoeïsme niet over den geheelen Archipel (Sumatra en vooral Java); vele streken bleven dus buiten den invloed ervan.

De grootste wijziging in het primitieve denken van den Indonesiër heeft de *Islam* gebracht, die over Perzië op vreedzame wijze in Indo=nesië binnenkwam en het Hindoeïsme verdrong. Wanneer precies het Mohammedanische den Archipel is binnengekomen, weten wij niet, daar onze kennis betreffende de vroegste periode over slechts weinig gegevens beschikt.

De Inlandsche bronnen over den gang der bekeering in verschil=lende streken zijn onbetrouwbaar, daar zij bijna geheel op legenden berusten. Meestal vermelden zij de komst in een bepaalden streek, liefst uit Arabië, van een Moslimsche Wali (vriend, intimus van God), die dan de bevolking door wonderen tot den Islam bekeert. Het gevolg van het feit, dat de Islam over Perzië en Hindoestan tot de bevolking van Indonesië kwam is, dat deze bevolking hem aanvanke=lijk leerde kennen in een door de zeden en denkwijzen der bewoners van Voor=Indië reeds gewijzigden vorm. En met deze zeden en denk=wijzen was het Indonesische volk reeds door het Hindoeïsme eenigermate bekend. Naast het groote aanpassingsvermogen van den Islam is ook de gemakkelijke verbreiding van dezen godsdienst wel uit dit feit te verklaren. Uit gegevens uit reisverhalen en Moham=medaansche grafsteenen met opschriften uit de 15e eeuw valt af te leiden dat de Islam destijds reeds vasten voet had gekregen, zoowel op de N. O. kust van Sumatra (de Moslimsche rijkjes Perlak en Pasé in ± 1300) als kort daarna op de N. O. kust van Java. Tot de streken, die reeds vroegtijdig werden bekeerd, behooren o.a. de Molukken, Atjeh en Palembang, terwijl ook de Menangkabausche Maleiers reeds in oude tijden tot den Islam moeten zijn overgegaan.

Verscheidene kenmerken van den Islam in den Indischen Archipel moeten verklaard worden uit de Perzische en Voor=Indische afkomst van dien godsdienst hier te lande. Naar mate echter het rechtstreek=sche verkeer tusschen den Archipel en Arabië van meer beteekenis werd en de stoomvaart=maatschappijen de bedevaart (den „hadj") vergemakkelijkten werden zuiver Arabische invloeden sterker. Door dit betere en meerdere verkeer komt het ook, dat vele Inlandsche jongelieden thans hun godsdienstige studies in Egypte en andere Mohammedaansche landen voltooien, zoodat de modern=reformato=rische bewegingen in den Islam zich ook in den Archipel doen gelden.

Zoowel door de Protestantsche Zending als door de Roomsch=Katholieke Missie wordt de Christelijke godsdienst onder de bevol=king verspreid. Het werk, dat zendelingen en missionnarissen voor de geestelijke opheffing van het volk doen, is waarlijk niet gering te achten. De bewoners van Ambon zijn reeds eeuwen Christen; reeds in het begin der 16e eeuw werd in de Molukken het Christendom gepredikt.

Goed gevolg had ook de zending in de Minahasa (Celebes) en in de Bataklanden (Sumatra). Op Java vindt men de belangrijkste centra in Midden= en Oost=Java. In latere tijden is men ook aangevangen met zending en missiewerk onder de Mohammedanen. Weliswaar bedraagt het aantal gedoopten nog niet veel, doch men moet niet uit het oog verliezen, dat er in Indië millioenen Moslims wonen. Een zeker getal Inlandsche Christenen is reeds tot den geestelijken stand gewijd en bestuurt zelfs kleine gemeenten.

Het onderwijs aan en de opvoeding van de jeugd heeft in Indië in den loop der tijden een enormen stap vooruit gedaan. De V. O. C. bekommerde zich, zooals van een handelslichaam niet anders ver=wacht kan worden, niet bijster veel om het onderwijs. Het eerste Westersche onderwijs in Indië werd gegeven op Ambon, waar de Compagnie de daar bestaande Portugeesche scholen overnam. Ook op Java zorgde zij voor Christelijk onderwijs, doch hier maakte dit onderwijs niet zooveel vooruitgang daar immers op Java de Islam al gevestigd was en een sterke eigen cultuur bestond. Langen tijd beperkte

zich de Overheid slechts tot het onderwijs aan het Europeesche kind. De eerste Europeesche school op Java dateert van 1630 en werd met 90 leerlingen begonnen. Geleidelijk echter groeiden met de behoeften ook het aantal Europeesche onderwijsinstellingen, particuliere en Gouvernementeele. Het zou ons te ver voeren, om deze ontwikkelingsgang nader te beschouwen.

Genoeg zij te constateeren, dat men tegenwoordig in Indië, wat verder dan lagere=school=onderwijs aangaat, lang niet meer zoo aangewezen is op Europa als eenige jaren geleden. Behalve goed Europeesch lager=onderwijs kan men thans op de hoofdplaatsen van Java middelbaar=onderwijs genieten aan H.B.S.=sen en M.U.L.O.=scholen. Zoover is de ontwikkeling thans gevorderd, dat men behalve aan de artsenscholen, de S.T.O.V.I.A. (School tot opleiding van Indische artsen) te Weltevreden en de N.I.A.S. (Ned. Indische artsenschool) te Soerabaja, zelfs hooger onderwijs kan genieten aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng en de Rechtshoogeschool te Weltevreden. Ook het onderwijs aan en de opvoeding van het Inlandsche kind is sterk vooruit gegaan. Behalve dat kinderen van alle rassen toegang hebben tot de Europeesche lagere scholen, kunnen Inlandsche kinderen uitnemend lager onderwijs genieten aan de Hollandsch=Inlandsche scholen, zelfs kent men thans Hollandsch=Chineesche scholen. Ook de inrichtingen voor middelbaar en hooger=onderwijs zijn voor leerlingen van allerlei landaarden toegankelijk.

Onder de opvoedingsinrichtingen moeten wij in de eerste plaats noemen het Oranja=Nassau=gesticht onder den bekenden „Pa van der Steur" te Magelang, de Witte=kruis kolonie bij Salatiga en de Roomsch Katholieke St. Vincentius=gestichten. Naast deze inrichtingen heeft men nog vele weeshuizen en andere gestichten voor de opvoeding en verzorging der alleen staande jeugd. Ook de Mohammedaansche vereeniging „Moehammadijah" beweegt zich veel op dit terrein en op dat van ander maatschappelijk werk. Een der belangrijkste instituten voor maatschappelijk en opvoedkundig werk is wel het „Bureau voor de Volkslectuur en aanverwante aangelegenheden", die door verspreiding van nuttige lectuur op allerlei gebied in de voornaamste Inlandsche talen ervoor zorgt, dat de eenmaal door den Inlander verworven kennis onderhouden en aangevuld kan worden.

162. Offerfeesten bij de Toradja's.

De Toradja's zijn animisten. Hun heidendom concentreert zich om de vereering der dooden. Offerfeesten worden vooral gehouden bij het uitplanten van de rijst. Zooals onze afbeelding doet zien, vallen daarbij vele karbouwen als slachtoffer.

163. Oude graven in Menado.

Dat deze graven nog uit den animistischen tijd dateeren, kunnen wij zien uit de versiering met menschelijke figuren, die wel zullen moeten dienen om de graven voor de invloeden van kwade geesten te behoeden.

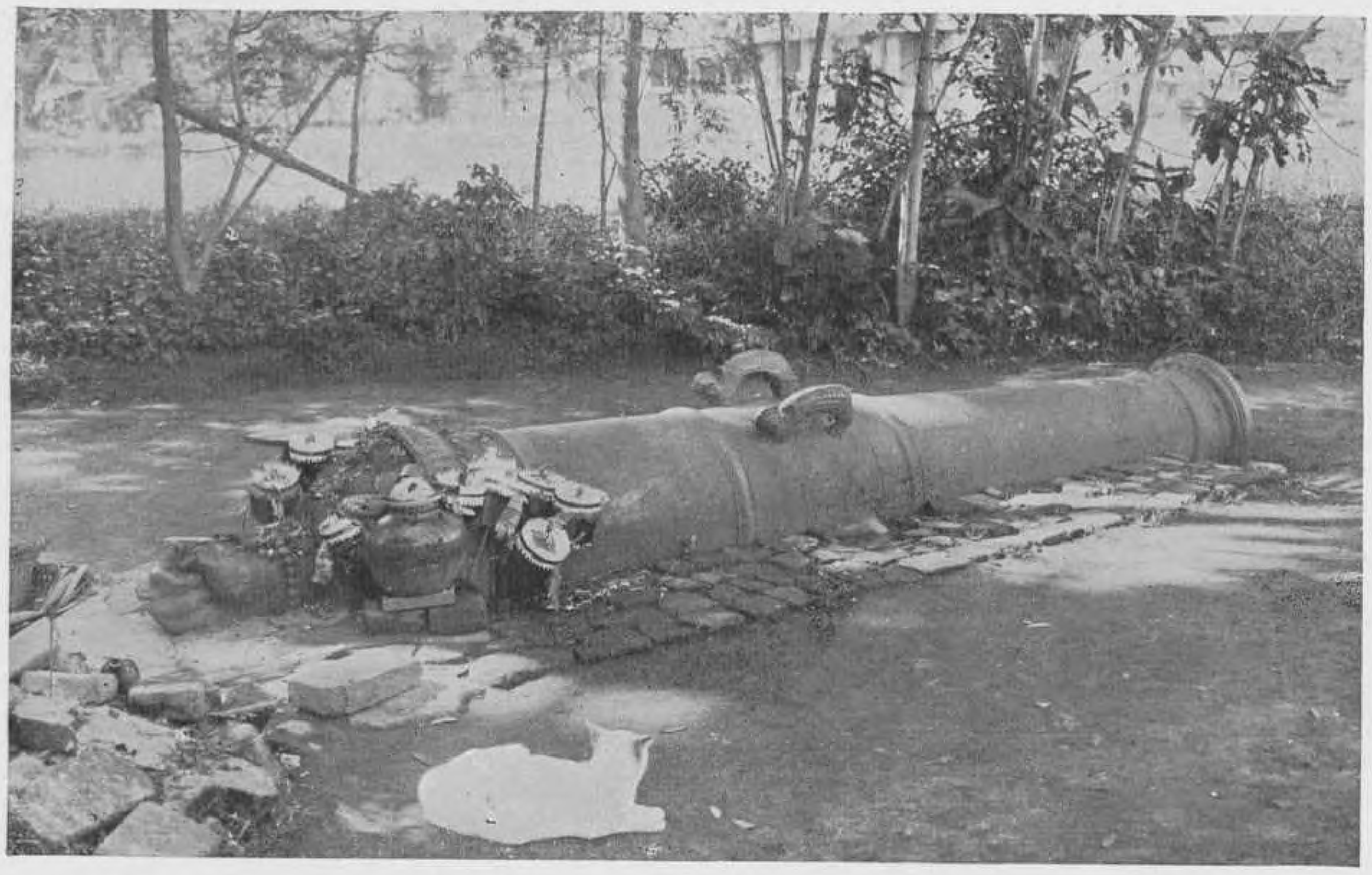

164. Het heilige kanon te Batavia.

Een merkwaardig overblijfsel van animistisch denken in het tegenwoordige Inlandsche volksleven is de vereering van een oud kanon uit den Compagniestijd te Batavia. De Inlanders kennen dit kanon, dat zij Kiai Djagoer noemen, wonderbare krachten toe, waarom zij daar vaak wierook komen branden en kleurige papieren siervoorwerpen en bloemen offeren.

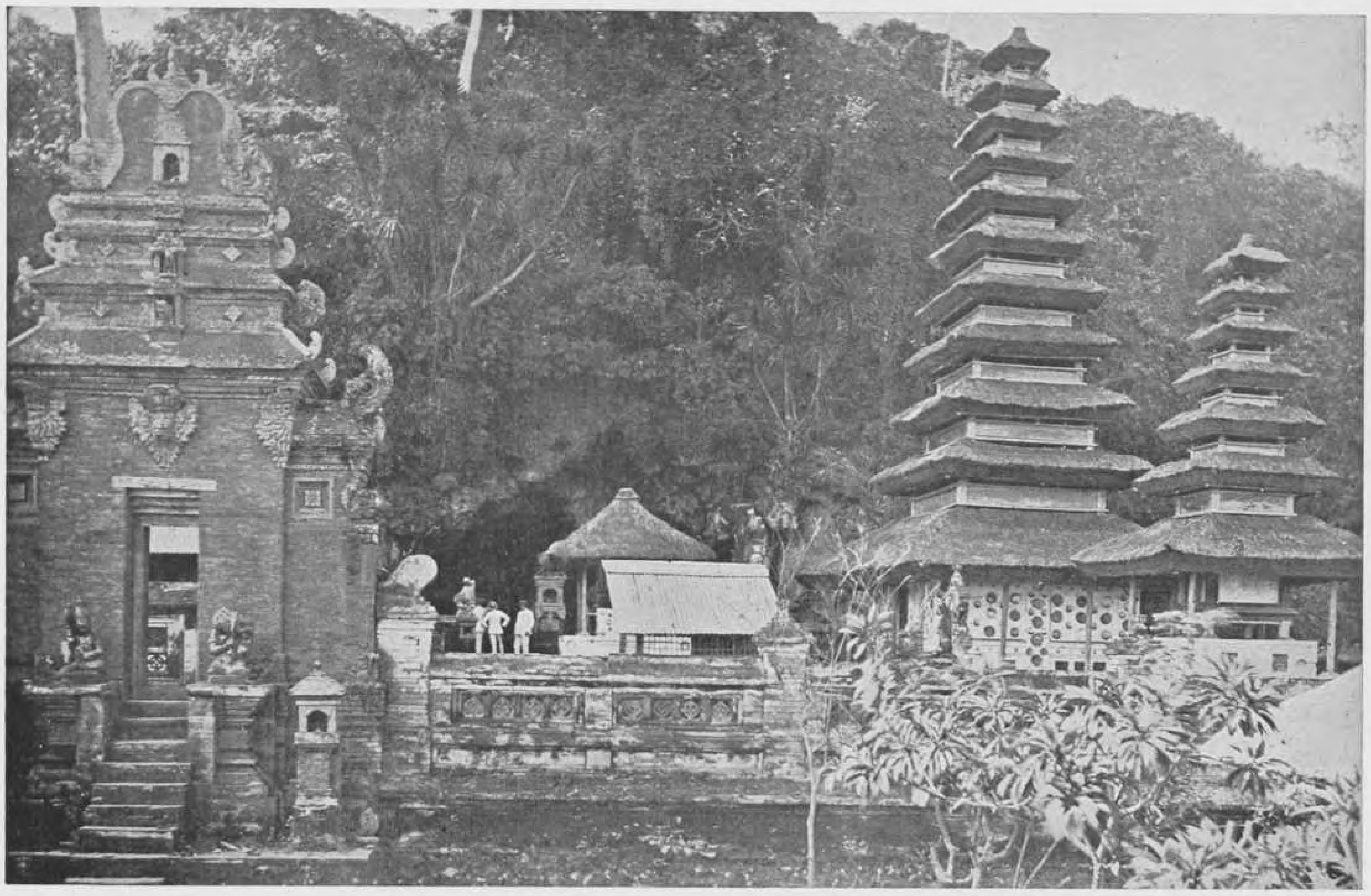

165. Tempel, met vleermuizengrot op den achtergrond bij Koesambe, Bali.

166. Een Hindoeïstische priester (pe=danda) op Bali, met voor zich de voorwer=pen, bij de godsdienstige ceremonieele handelingen in gebruik.

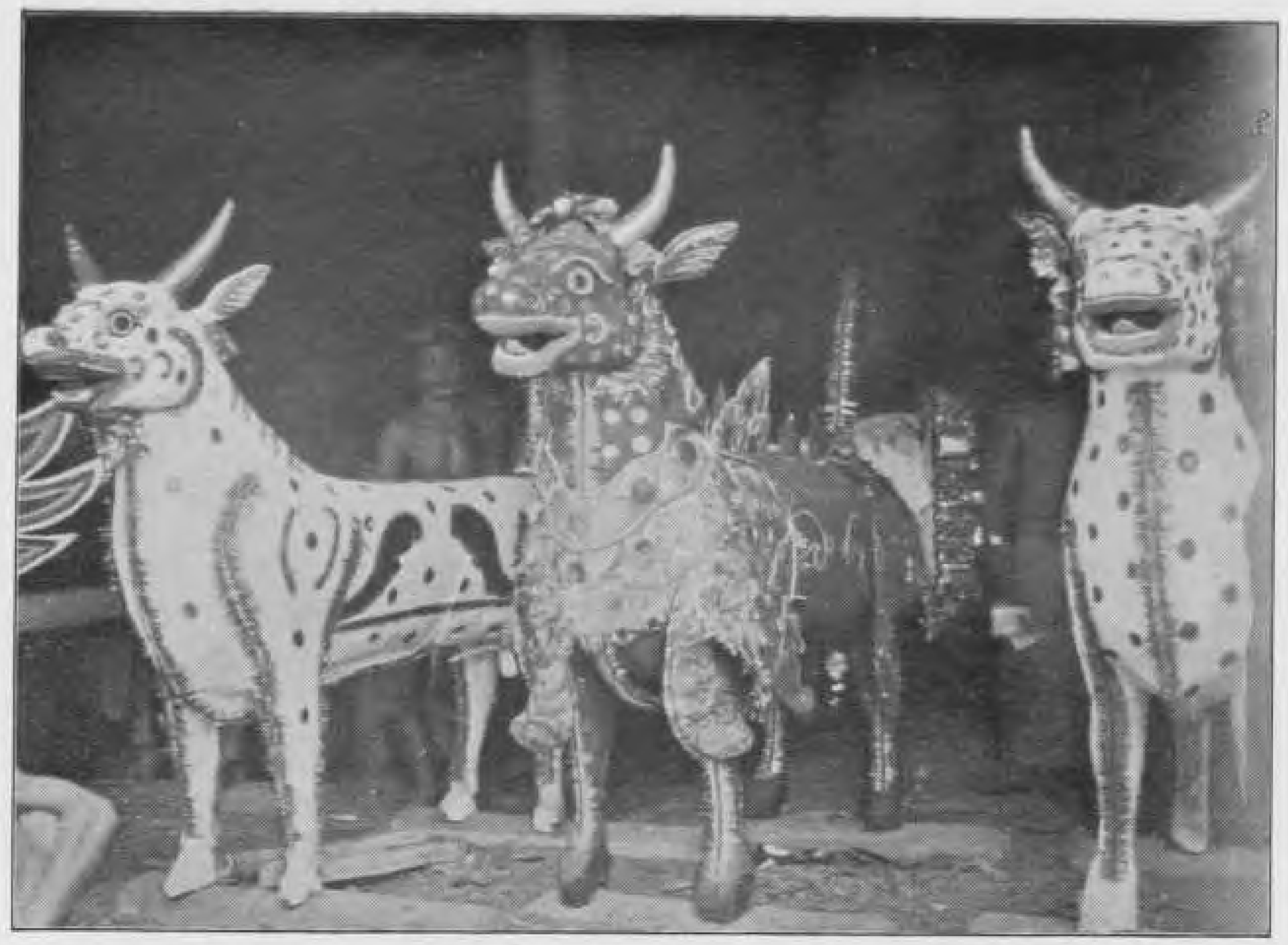

167. Van hout vervaardigde dierenfiguren, die dienen, om daarin de lichamen van overleden Balineesche landsgrooten te bergen, om tegelijk met deze dierenfiguren te worden verbrand. Aangezien een lijkverbranding van wege de groote feesten steeds zeer kostbaar is, worden gewoonlijk de lichamen der overledenen zoolang bewaard, tot er een voldoend aantal is, om één groot lijkverbrandingsfeest te houden. Zooals men weet is de lijkverbranding een oud Hindoesch gebruik, dat op Bali nog in zwang is.

168. Reusachtige poppen, bij de begrafenis van een vermogenden Chinees voor in den stoet gedragen. Deze poppen hebben een godsdienstig-symbolische beteekenis.

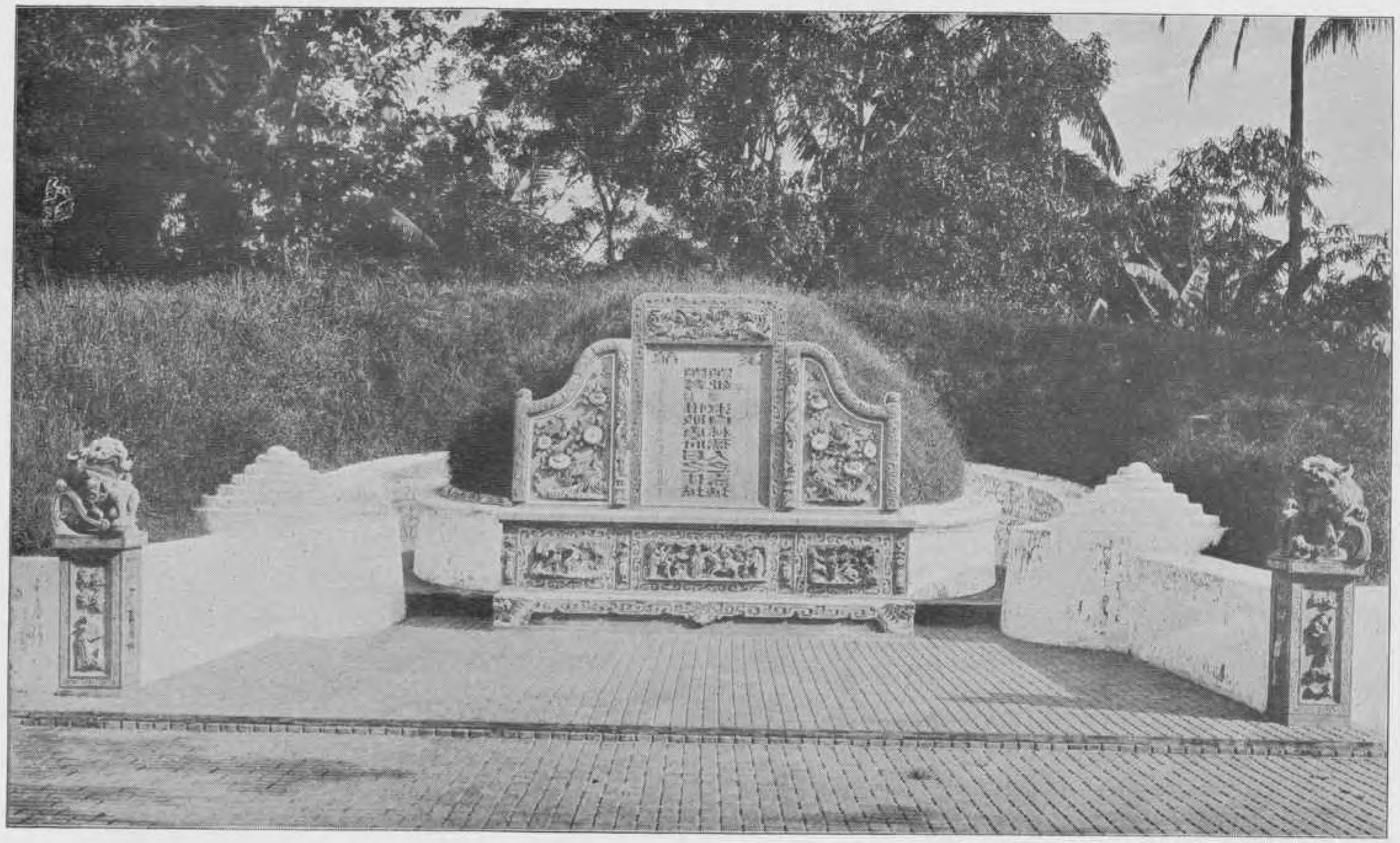

169. Een Chineesch graf, rijk met gekleurd beeldhouwwerk versierd.

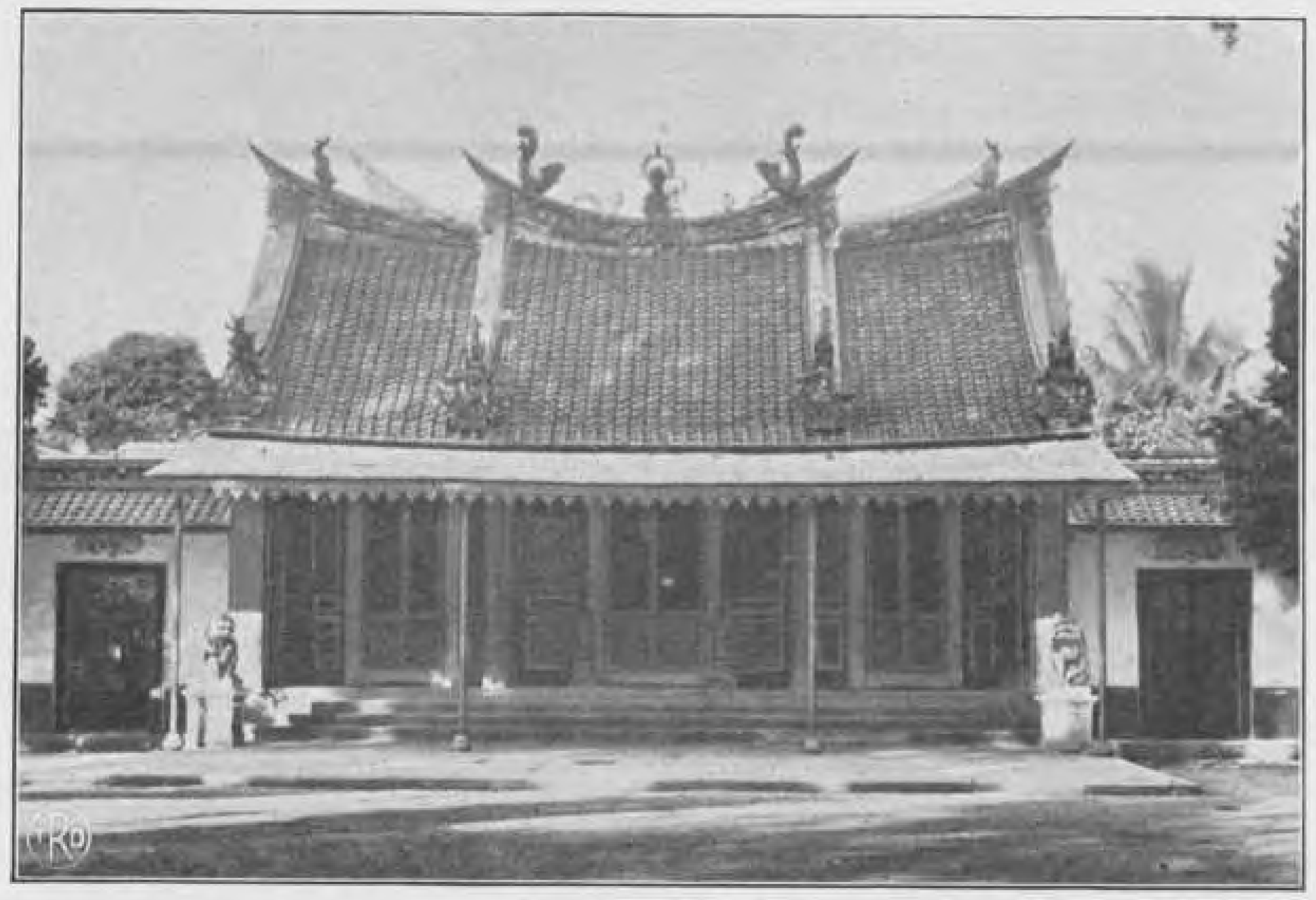

170. Een Chineesche tempel (kelenteng) te Madioen. Deze tempel is een der schoonste in den Archipel.

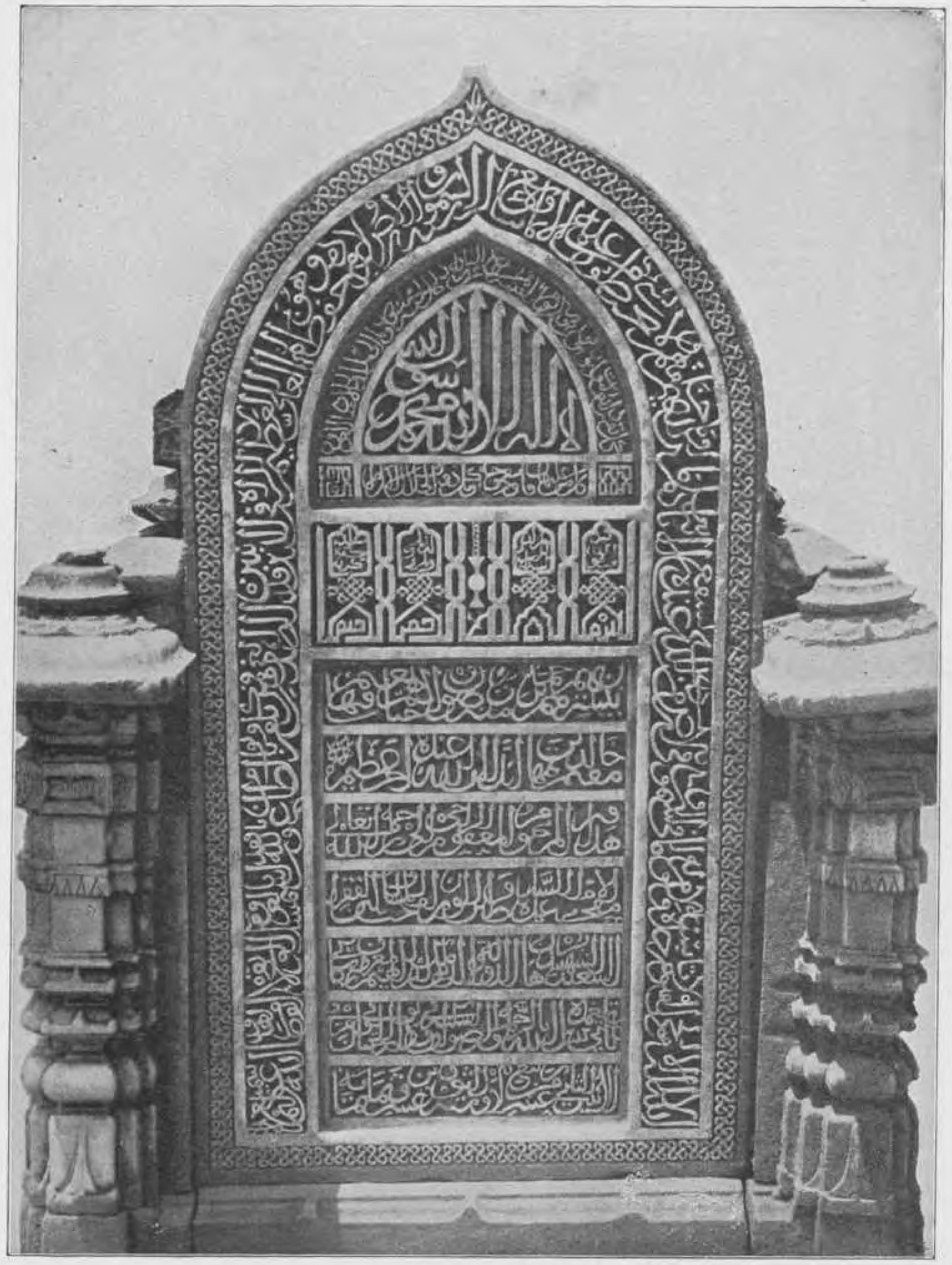

171. Steen op het graf van Malik Ibrahim op het kerkhof Gapoera Wetan te Gresik, Soerabaja.

Malik Ibrahim was een handelaar, vermoedelijk een Pers uit Kashan, die gedurende zijn leven op Java zich inspande, om de bevolking te Islamiseeren. Hij overleed in 1419 te Gresik.

172. Het oude kerkhof te Gresik met het graf van Malik Ibrahim.

173. Toegangspoort tot het graf van Malik Ibrahim. Eigenaardig is, dat deze poort in het geheel niet in Arabischen bouwtrant is opgetrokken.

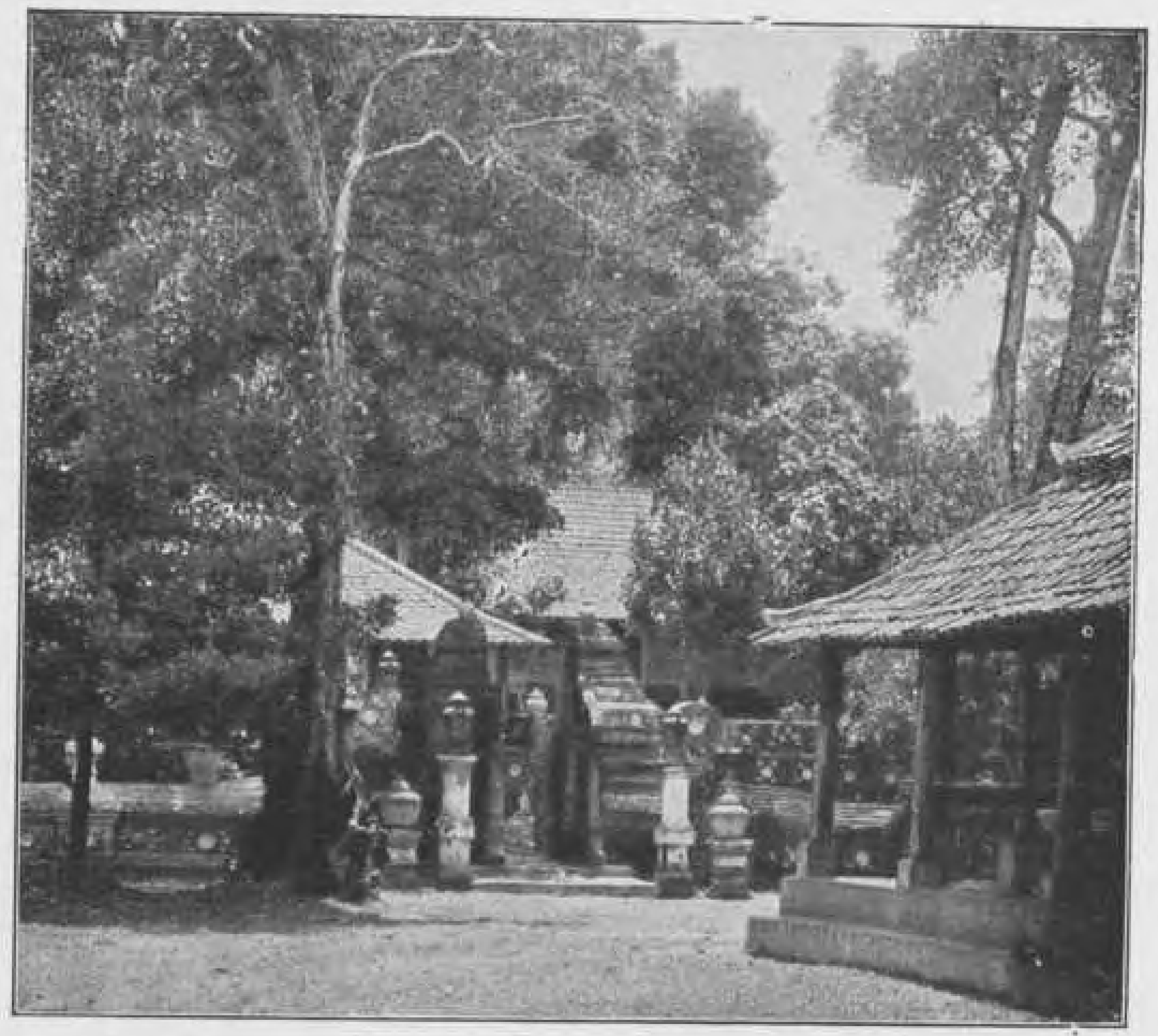

174. Toegang tot het graf van Soenan Goenoeng Djati nabij Cheribon.

Soenan Goenoeng Djati was een Mohammedaan, vermoedelijk uit Pasei (Noord-Sumatra) afkomstig, die met zijn godsdienst-onderwijs op Java veel opgang maakte. Hij stierf in ± 1570 te Cheribon, waar hij op een heuvel, de „goenoeng Djati", werd begraven. Vandaar de hem, na zijn dood gegeven naam: Soenan Goenoeng Djati.

175. De fraaie, oude menarah (moskeetoren) te Koedoes, Java.

De boven afgebeelde menarah is, zooals wij duidelijk kunnen zien, nog geheel volgens oude Hindoesche motieven gebouwd. Dit is te verklaren uit het feit, dat de bouwkunst van den Mohammedaanschen godsdienst geen nieuwe in=spiratie kreeg. Men bleef de oude, bestaande Hindoesche modellen volgen, zelfs voor moskeeën, zonder dat iemand er zich aan stootte.

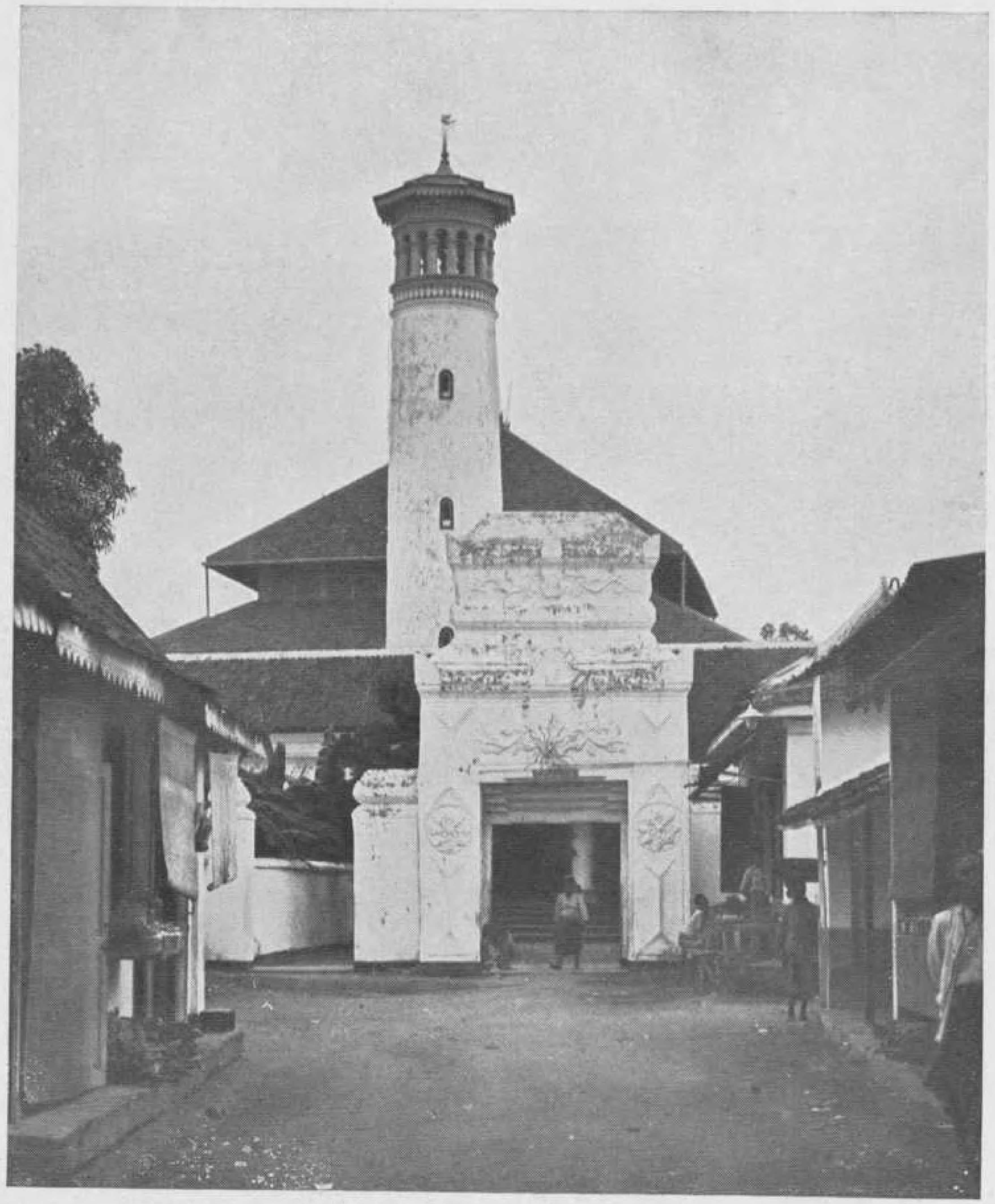

176. De moskee van Ngampel, Soerabaja.

Het plaatsje Ngampel of Ampel, een wijk van Soerabaja, is bekend geworden als vestigingsplaats van Raden Rahmat, een Mohammedaan van vorstelijke familie uit Tjampa en een der eerste verspreiders van den Islam in den Archipel. Hij vestigde zich te Ngampel en werd naar die plaats Soenan Ngampel of Soenan Ampel genaamd.

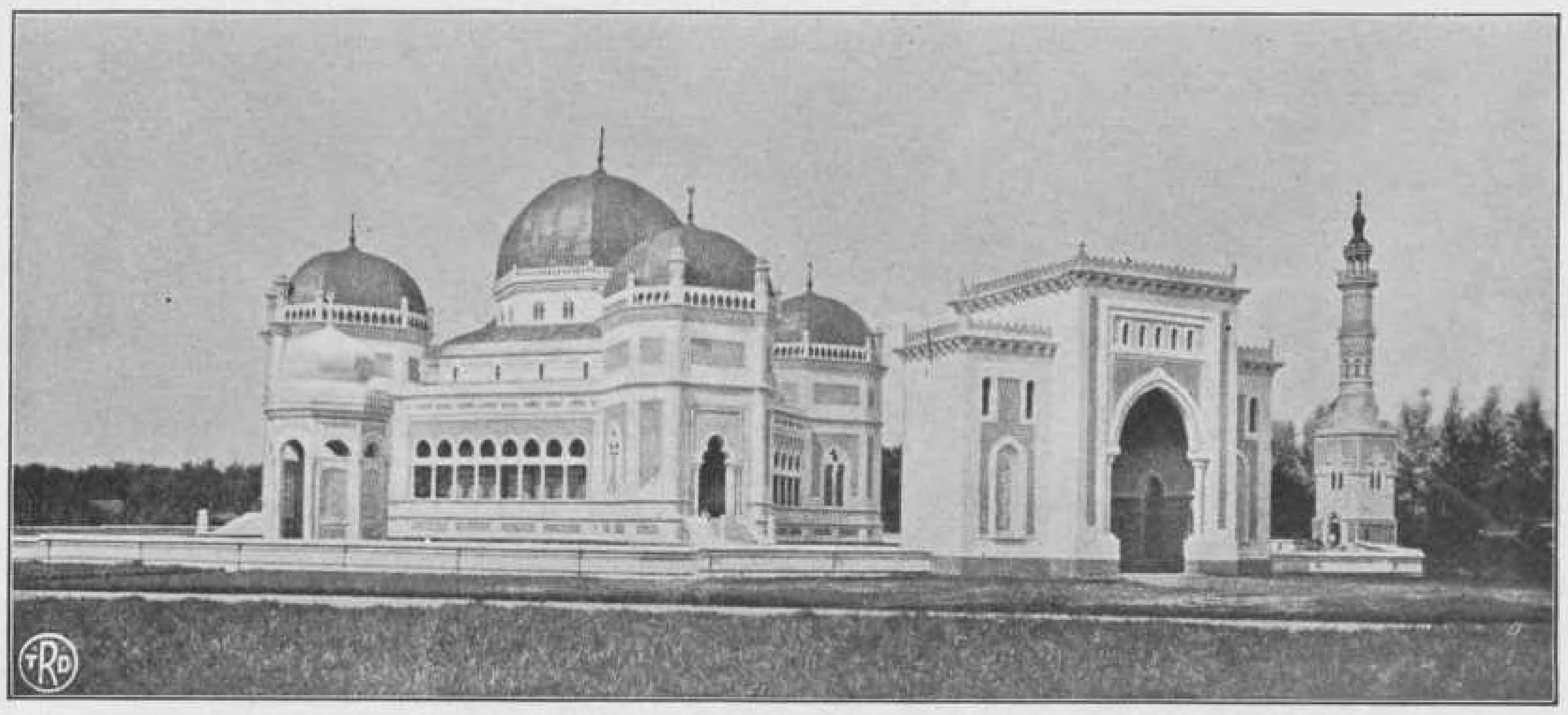

177. De groote moskee van Medan=Deli, S.O.K.
De moskee van Medan is een der meest imposante van den Archipel. Zij is in Voor=Indische, Mohammedaansche stijl opgetrokken.

178. Een kijkje in het inwendige van de moskee van Medan=Deli.
Rechts zien wij den minbar, de plaats vanwaar bij de Vrijdagsgodsdienstoefening de openbare vermaner de verzamelde geloovigen toespreekt.

179. De moskee van Taloek, Padangsche bovenlanden, Sumatra.

Ook hier zien wij weer het typische gebroken dak van den Indonesischen bouwtrant. Naast het moskeegebouw staat een fraaie, slanke menarah (moskeetoren) in Arabischen bouwstijl.

180. Het heilige graf te Loear=Batang, Batavia.

Het moskeegebouwtje, in de buurt Loear Batang te Batavia, wordt druk door Mohammedanen, zoowel als niet=Mohammedanen bezocht wegens het zich daar bevindende heilige graf van Sajjid Hoesein bin Aboebakar al=Aidroes, een Arabier. Wij zien op de afbeelding dit heilige graf met daaromheen stapels Korans, in gereedheid gehouden voor de geloovigen, die zich bij dit graf door het reciteeren uit dit heilige boek willen stichten.

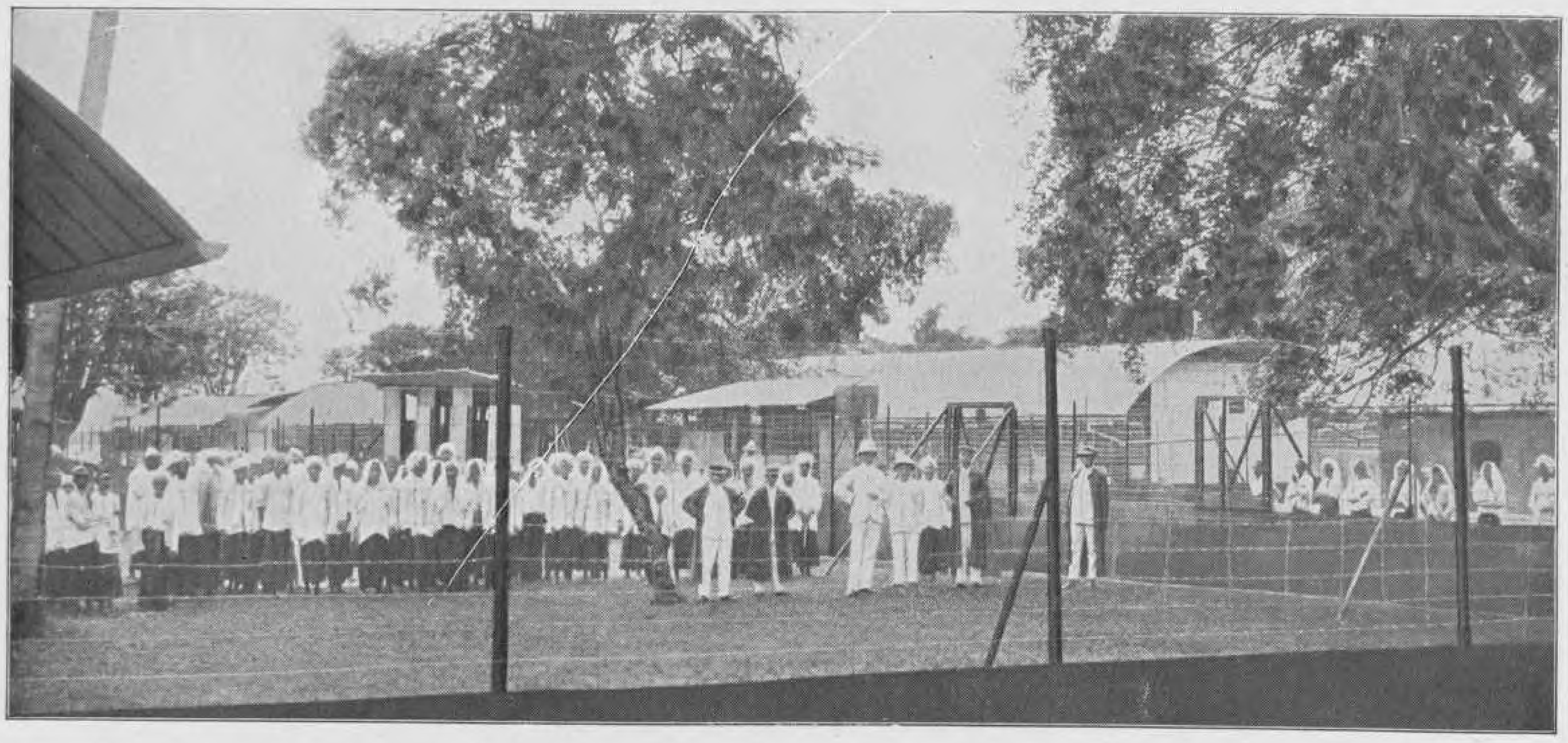

181. Terugkomende hadji's op het quarantaine=eiland Onrust, ter reede van Batavia. Wanneer de bedevaartgangers uit Indonesië uit het heilige land terugkomen worden zij eerst gedurende eenige dagen in quarantaine gehouden op een der eilandjes Kuiper en Onrust ter reede van Batavia. Dit is wel noodig, daar de onhygiënische toestanden in Arabië maken, dat velen ziek van hun bedevaart terugkomen.

182. De Protestantsche kerk te Banda=Neira, Molukken.

De eigenlijke Inlandsche bevolking der Banda=eilanden bestaat uit een zeer gemengd ras, afstammelingen van bewoners der omliggende eilan=den en van Javanen. Een overwegend deel dezer Inlandsche bevolking belijdt den Christelijken godsdienst. Onze afbeelding toont de feeste=lijke viering van het 50=jarig bestaan der Protestantsche kerk te Banda.

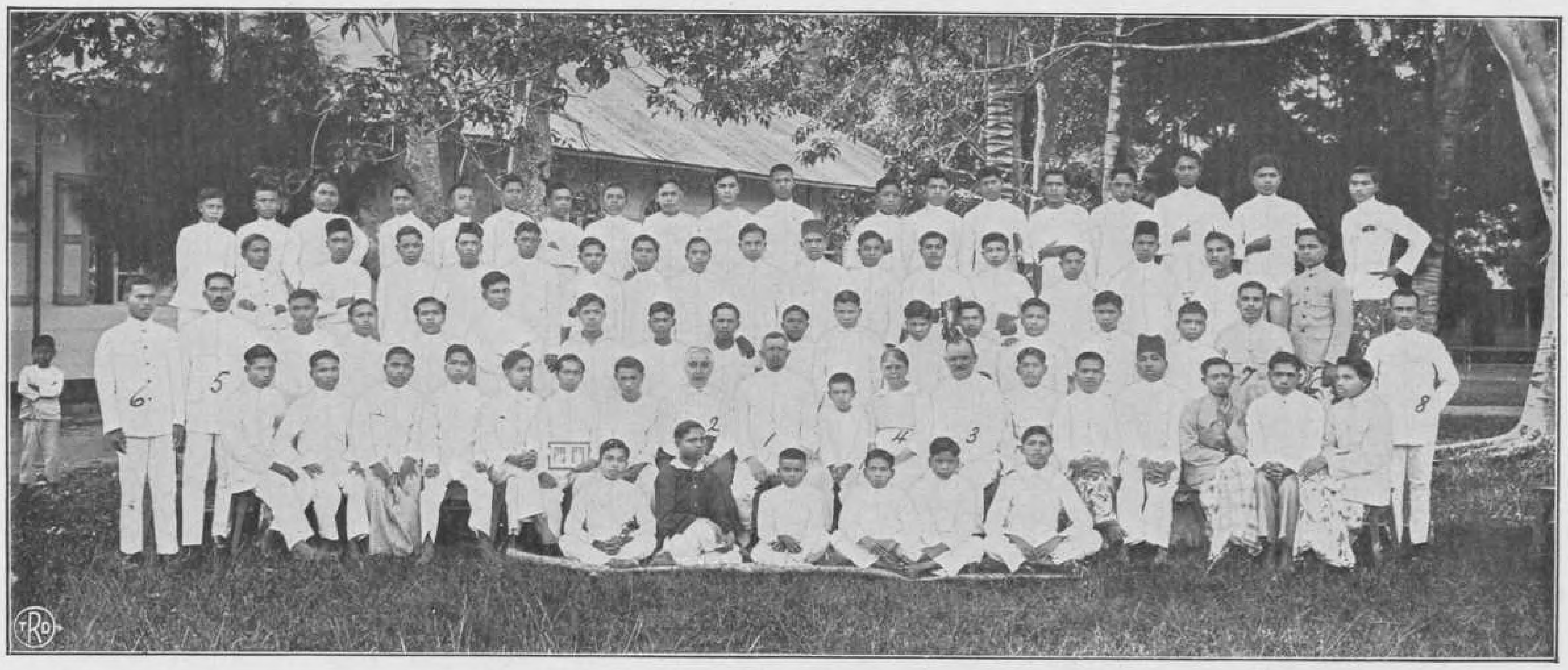

183. Leerlingen van het Seminarium te Sipoholon, residentie Tapanoeli, Sumatra.

Een groot gedeelte der Inlandsche bevolking van de residentie Tapanoeli, vooral van de afdeeling Bataklanden, belijdt den Christelijken godsdienst. Door de Protestantsche zending zijn daar dan ook vele lagere scholen, z.g. „zendingsscholen" opgericht, die subsidie van het Gouvernement genieten. De leerkrachten voor deze scholen worden aan het seminarium te Sipoholon opgeleid.

184. De zangvereeniging ,,Mahalalel'' te Banda=Neira.

De Christelijke zangvereeniging ,,Mahalalel'' te Banda=Neira, Molukken, bestaat uit Europeesche en Inlandsche Christenen. Onze afbeelding toont ons het zangkoor benevens eenige gasten, bijeengekomen om het 50=jarig bestaan der Protestantsche kerk te Banda feestelijk te vieren.

185. Het kerkgebouw van de Roomsch=Katholieke kweekschool te Moentilan.

Nabij het plaatsje Moentilan in de residentie Djokjakarta ligt dicht bij de oude Hindoetempels, de Boroboedoer en de tjandi Mendoet, een complex gebouwen van het Roomsch=Katholieke St. Xaverius=College. In deze gebouwen wordt aan de Inlandsche bevolking allerlei onderwijs gegeven, zelfs kunnen daar jongelieden tot onderwijzers opgeleid worden. Vandaar, dat deze stichting het meest bekend is onder den naam van de Katholieke Kweekschool te Moentilan.

186. De Roomsch=Katholieke cathedraal aan het Waterlooplein te Weltevreden. Op deze plaats werd in 1829 de eerste Roomsch=Katholieke kerk ingewijd. Deze kerk stortte echter in 1890 in. Op dezelfde plaats stichtte men toen dit schitterende bouwwerk met zijn slanke, opengewerkte torenspitsen.

187. De Protestantsche Willems=kerk aan het Koningsplein te Weltevreden. Dit Godshuis dateert uit 1834, toen het oude Batavia als woonplaats meer en meer verlaten werd en de bovenstad Weltevreden ontstond. Het gebouw is onlangs geheel gerestaureerd.

188. Protestantsche kerk tevens school te Haroekoe op het gelijknamige eiland in de Banda=zee. De bevolking van Haroekoe bestaat uit Christenen en Mohammedanen. Op het plaatsje Haroekoe, dat een der voornaamste is, is een hulpprediker gevestigd.

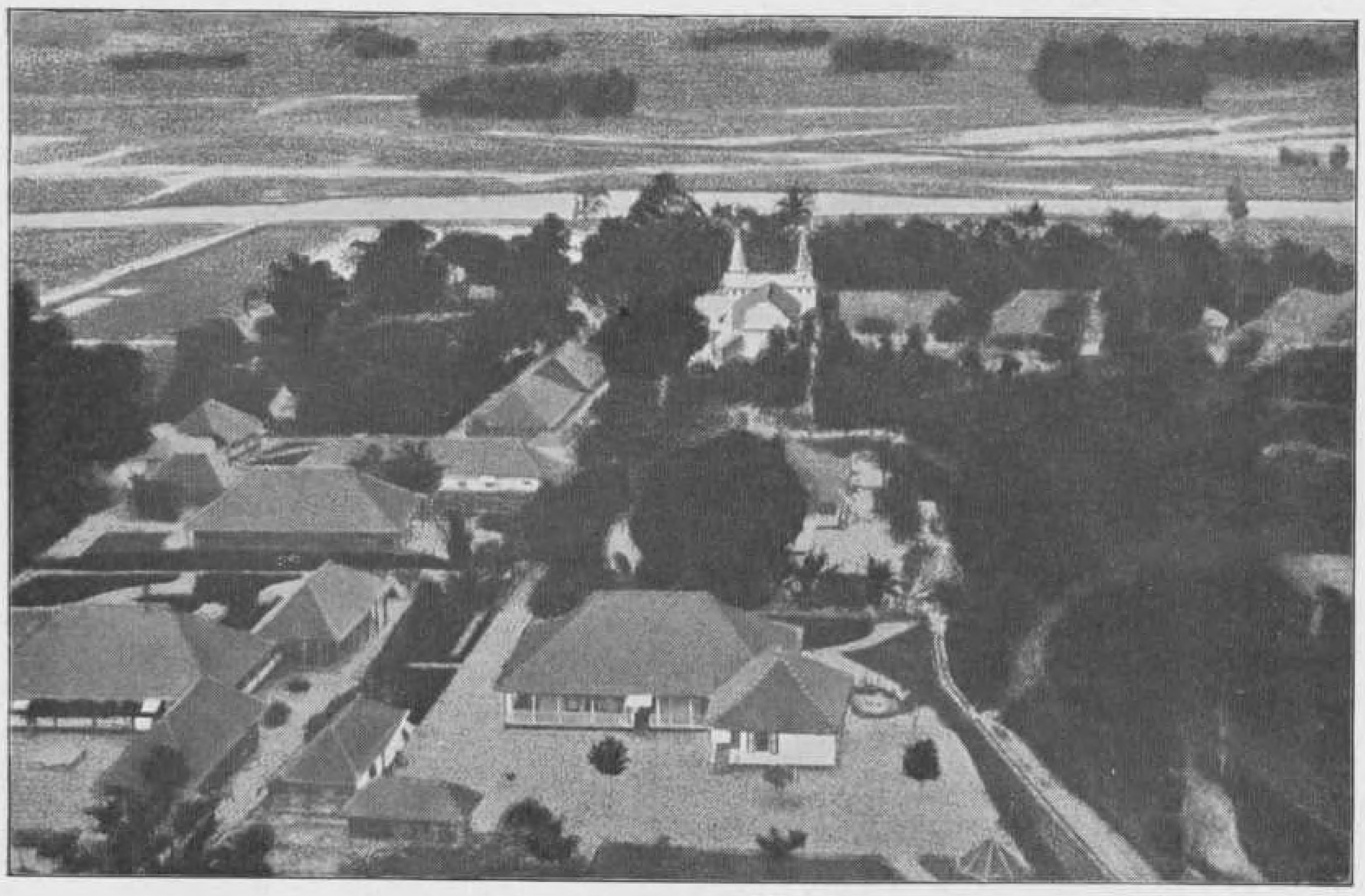

189. Het zendingshos=pitaal te Taroetoeng, Bataksche hoogvlakte, Sumatra.

Dit groote zendingshos=pitaal werd gesticht door de „Rheinische Mis=sionsgesellschaft" te Barmen, welke sedert 1861 onder de heiden=sche Bataks in de Toba=hoogvlakte met veel succes werkt.

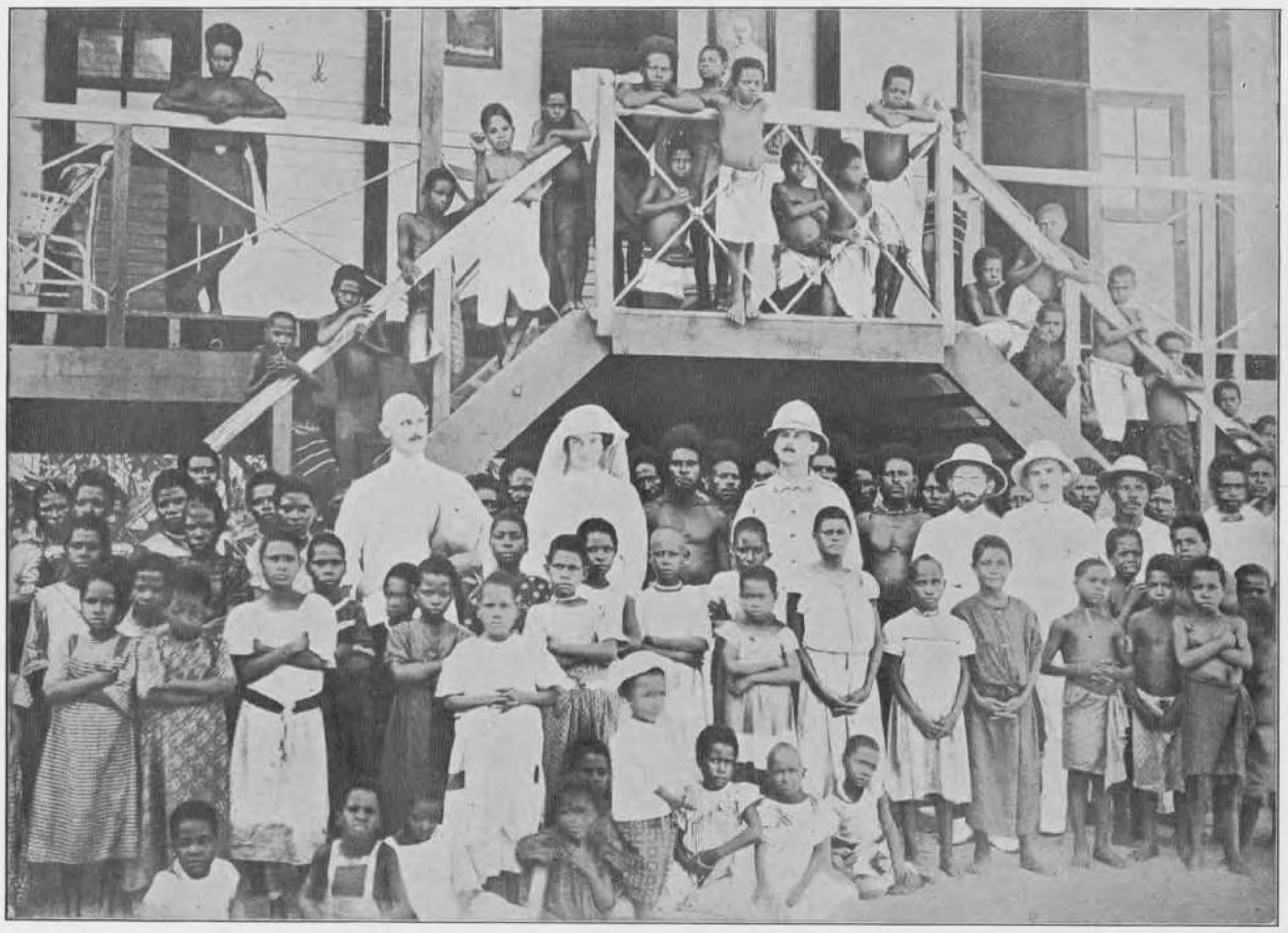

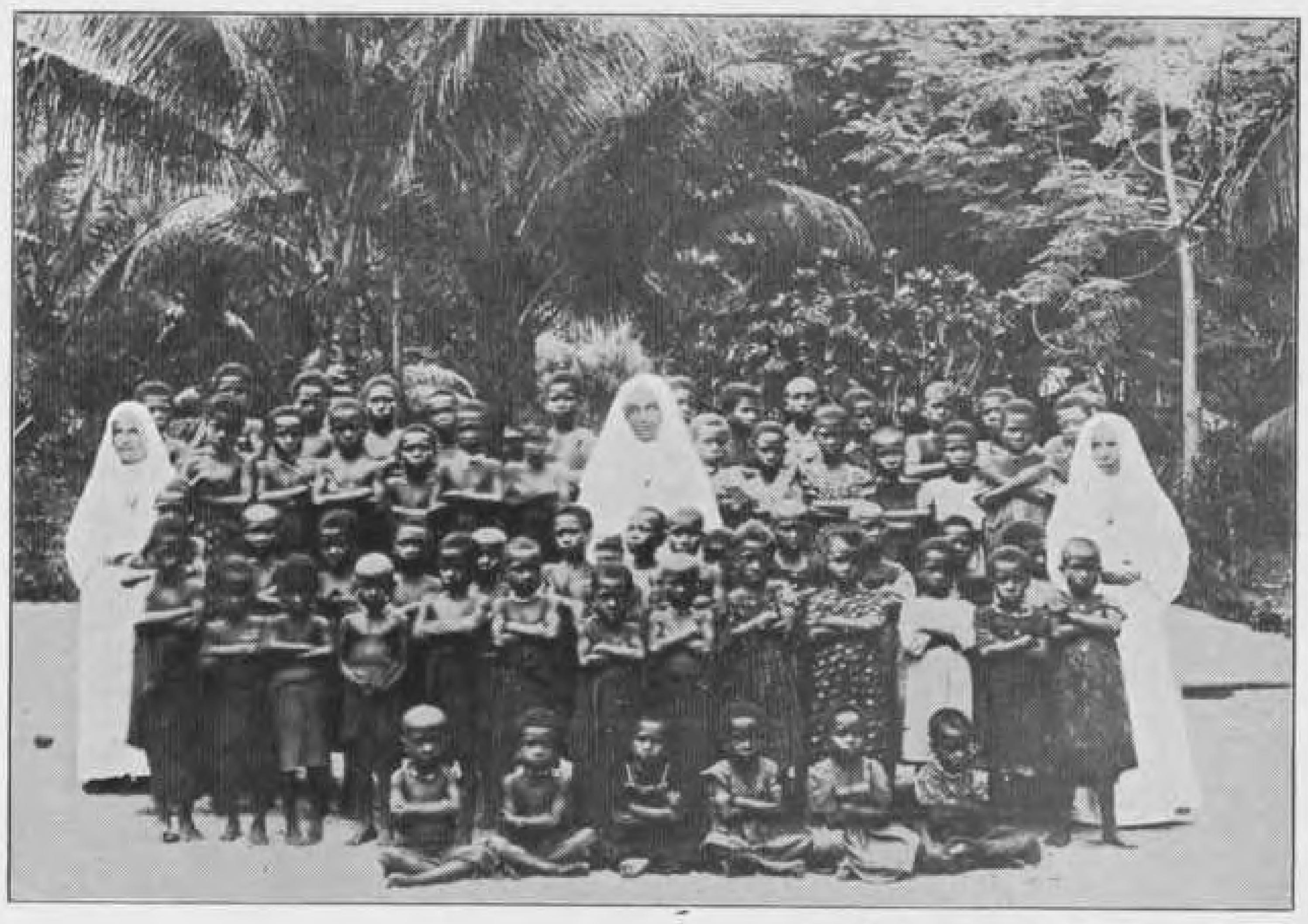

190, 191, 192. De afbeeldingen op deze bladzijde geven ons een in=druk van het zelfopofferende werk der Roomsch=Katholieke zending onder de Kaja=kaja's op Nieuw=Guinea. Met den naam Kaja=Kaja duiden niet=inboorlingen van Nieuw=Guinea de kustbewoners van Zuid Nieuw=Guinea ten Oos=ten van de Prinses Marianne=straat aan. Hun eigenlijke naam is echter Marinde=anim. Het woord Kaja=Kaja is eene verbastering van de uitdrukking „kai=kai" = „wij zijn vrienden", met welk gezegde de inboorlingen, toen zij voor het eerst met de onzen in aanraking kwamen, van hun vriendschappelijke gezind=heid wilden blijk geven. Dit volkje is door het heilzame werk der zen=delingen in korten tijd, wat bescha=ving en ontwikkeling betreft, sterk vooruit gegaan, hetgeen ook wel te danken is aan hun groote mate van bevattelijkheid.

193. Het gebouw van de S.T.O.V.I.A. (School tot opleiding van Indische artsen) te Weltevreden.
Het medische onderwijs in Indië heeft in een eeuw tijds alle stadia doorloopen van primitief vakschooltje tot Hoogeschool toe. Werden oorspronkelijk slechts „Javaansche artsen" met een beperkte kennis en bevoegdheid afgeleverd, thans kunnen aan de artsenscholen in Indië jongelieden opgeleid worden tot volledig bevoegde „Indische artsen". Sinds 1920 wordt te Weltevreden het medische onderwijs in boven afgebeeld gebouw gegeven, waaraan verbonden is de groote Centrale Burgerlijke Ziekeninrichting.

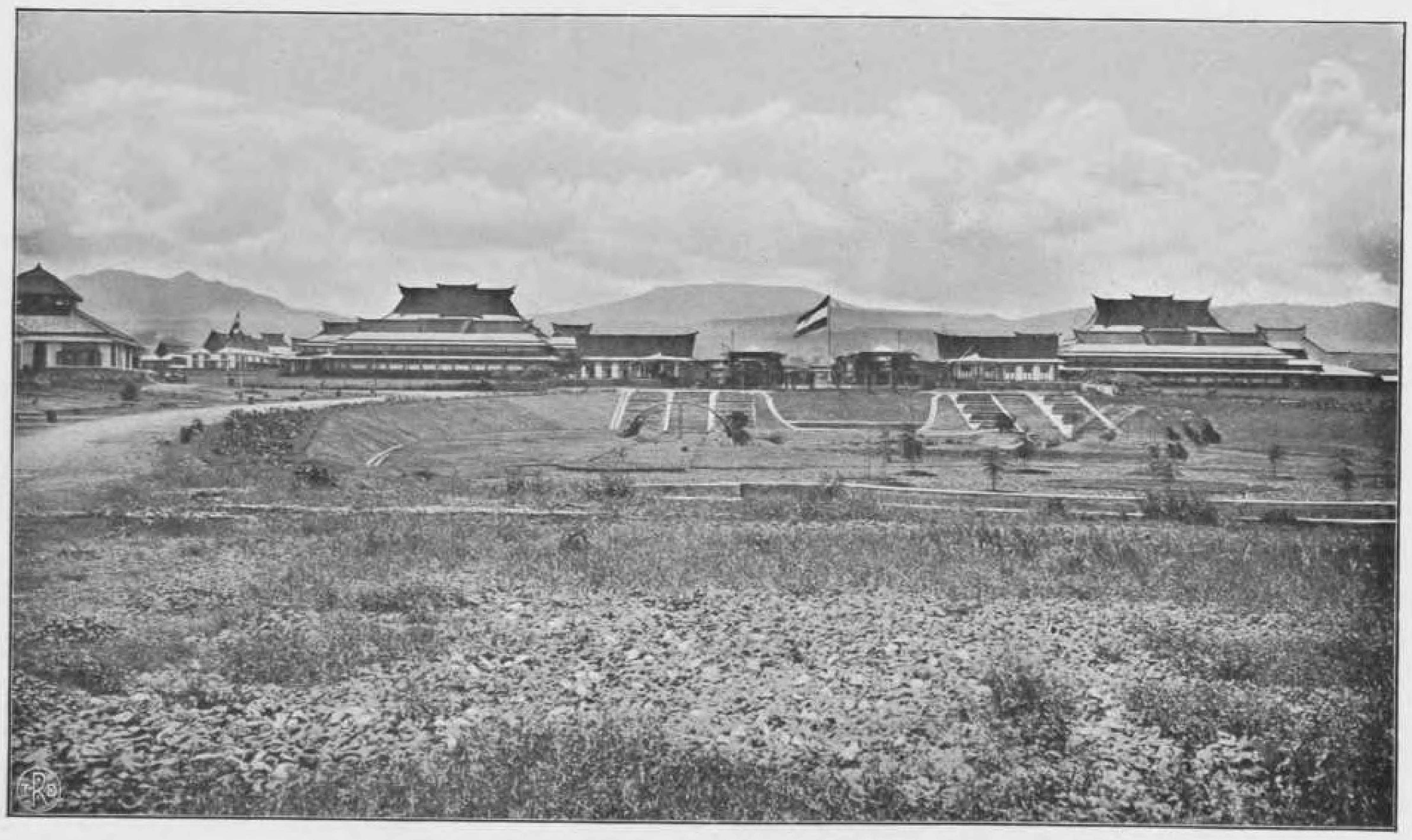

194. De Technische Hoogeschool te Bandoeng.
De eerste pogingen voor ambachtsonderwijs dateeren uit het midden der 19e eeuw, toen op alle gebied van onderwijs uitbreidingsplannen ontstonden. Verscheidene ambachtsscholen kwamen toen tot stand en men wierp ook de vraag op, of Hooger Onderwijs noodig was. Deze vraag kwam tot oplossing, toen in 1918 een aantal groote bedrijven aan Indië de Technische Hoogeschool ten geschenke aanbood. Deze Hoogeschool te Bandoeng werd in 1920 geopend, is gelijkwaardig aan die van Delft en werd in 1924 door het Gouvernement overgenomen.

195. De opening van de Rechts=Hoogeschool te Weltevreden.
De Rechtshoogeschool, de eerste in Nederlandsch=Indië, werd te Weltevreden in October 1924 geopend. Geheel links op onze afbeelding zien wij den Gouverneur=Generaal zitten.

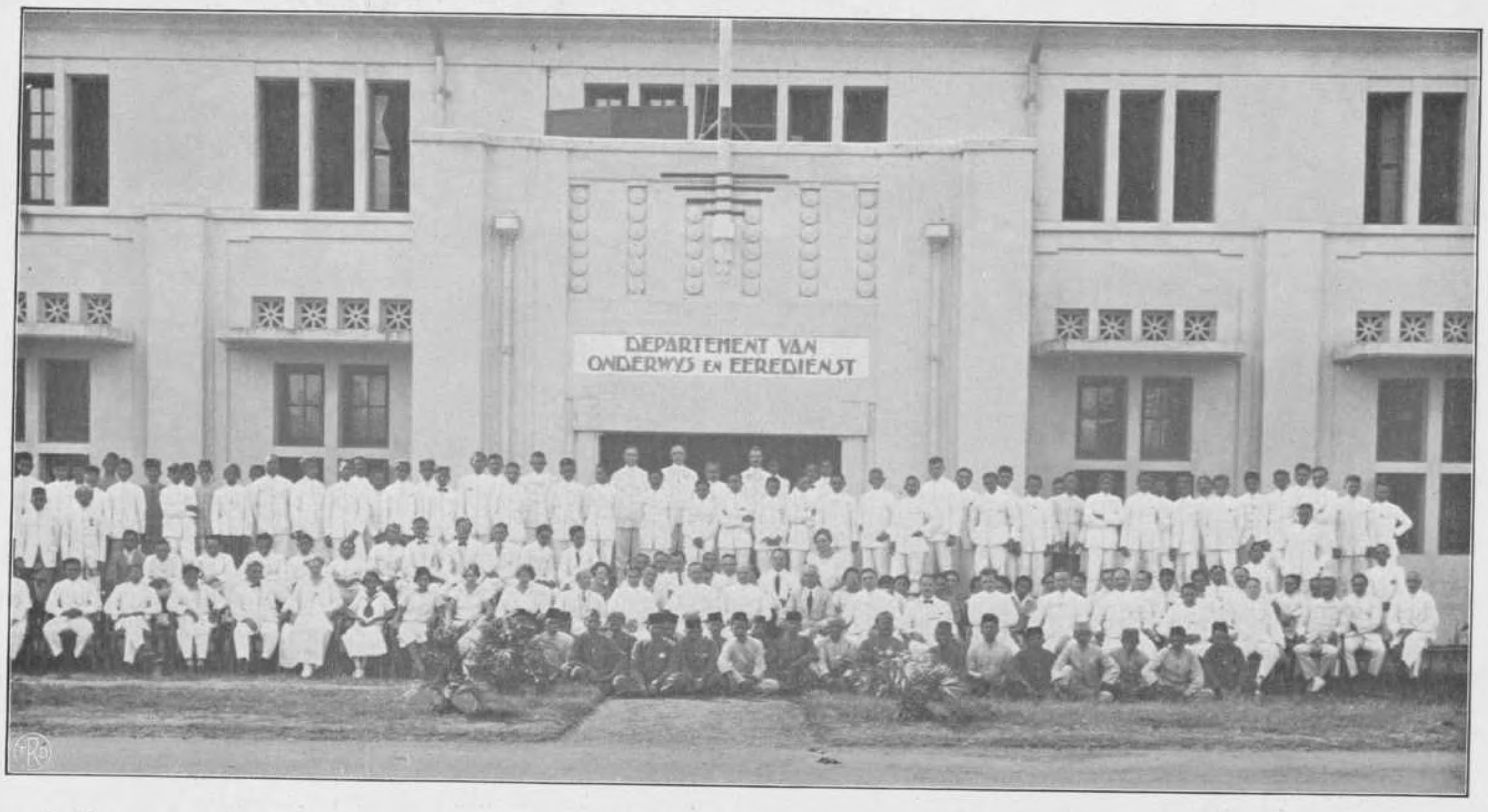

196. Het personeel van het Departement van Onderwijs en Eeredienst voor het gebouw van dit Departement te Weltevreden.

197. Het gebouw eener 1e Europeesche lagere school.

De Europeesche lagere scholen zijn zoo ingericht, dat zij geheel bij de scholen in het moederland aansluiten en hebben een 7=jarigen cursus. Leerlingen van allerlei landaarden hebben er toegang. Deze lagere scholen zijn verdeeld in „meisjes=", „gemengde=" „eerste=" en „niet=eerste=" scholen, de laatste verdeeling naar gelang van het schoolgeld.

198. Een M. U. L. O. school.

Op de oorspronkelijke M.U.L.O. scholen in Indië werden alle drie moderne vreemde talen on= derwezen. Toen echter ook in de Inlandsche wereld zich een sterke drang openbaarde tot voort= gezet onderwijs, veranderde het karakter der M. U. L. O. scholen, doordat het onderwijs in de Fransche taal facultatief werd. Hierdoor voldeed de school meer aan Indische en vooral ook aan Inlandsche behoeften. Bijna alle groote plaatsen in Indië, ook buiten Java, hebben thans een M. U. L. O. school.

199. Het H. B. S. gebouw te Bandoeng.

De vier groote steden van Java (Batavia, Semarang, Soerabaja en Bandoeng) hebben een H.B.S. met vijfjarigen cursus, terwijl Batavia bovendien een driejarige heeft, waarop een tweejarige handelsschool aansluit. Bovendien zijn er zes particuliere meisjes=H.B.S.=en. Het onderwijs, dat op de Indische H.B.S.=en genoten wordt, is precies gelijk aan dat op de Nederlandsche.

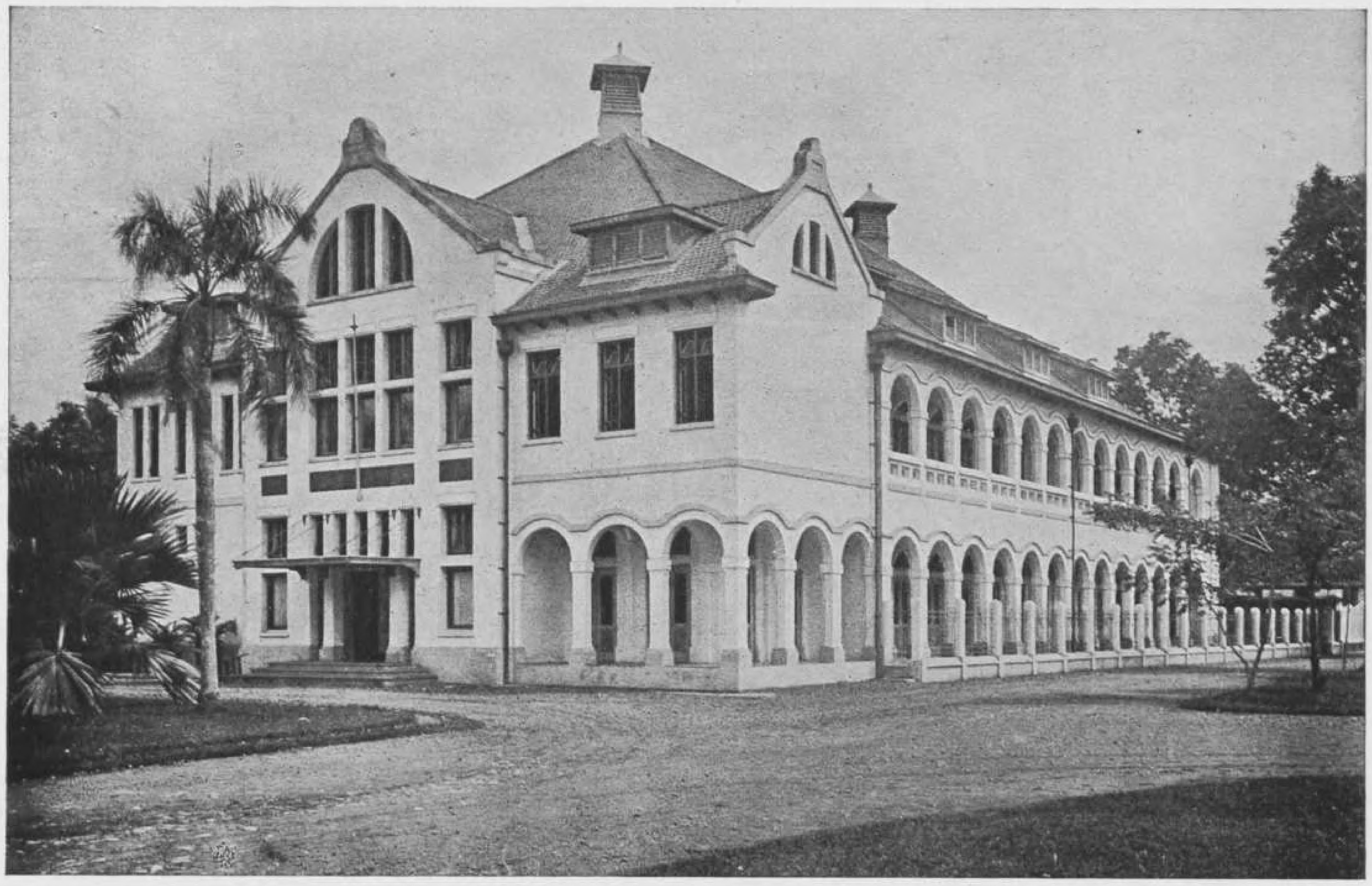

200. De Roomsch=Katholieke „Prinses Juliana" H.B.S. voor meisjes te Weltevreden.

De Katholieken hebben in Indië, behalve lagere scholen, een groot aantal leergangen voor Middelbaar Onderwijs gesticht. Het onderwijs aan deze inrichtingen wordt algemeen erkend als op hoog peil te staan.

201. Een kijkje in een der leslokalen van de school van den Post=, Telegraaf= en Telefoondienst te Weltevreden.
Aan deze inrichting van onderwijs kunnen jongelieden van alle landaarden opgeleid worden voor de verschillende takken van dienst bij de Post, Telegraaf en Telefonie. In de vakken, die verband houden met den dienst, wordt door hoogere Postambtenaren onderwijs gegeven, terwijl de algemeene schoolvakken door leeraren van het Middelbaar Onderwijs gedoceerd worden.

202. Een Hollandsch=Inlandsche school.
Hollandsch=Inlandsche scholen zijn onderwijs=inrichtingen, welke niet Nederlandsch sprekende kin=deren opleiden voor het voortgezet onderwijs in het Nederlandsch. Zij duren 7 jaren met de voorklasse der M.U.L.O. school erbij, en vormen de basis voor de hoogere studie van de meeste Inlandsche jongelui.

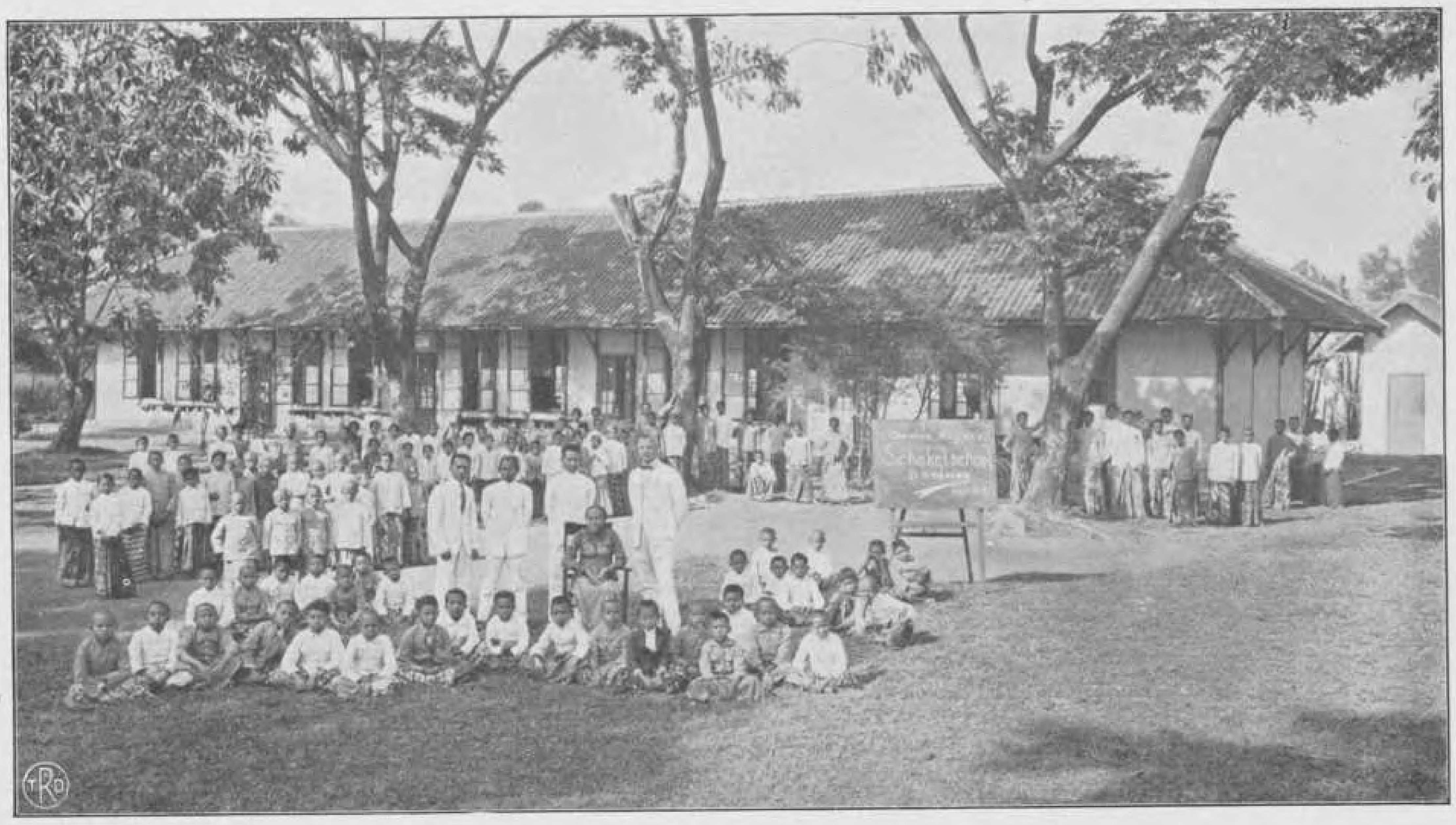

203. Een z.g. Schakelschool.

Schakelscholen hebben ten doel om in 5 jaren tijds een aantal der beste leerlingen van Inlandsche scholen, die 3 of 4 jaren onderwijs genoten hebben, even ver te brengen als de Hollandsch=Inland=sche scholen, n.l. hen geschikt te maken tot het volgen van het onderwijs aan een M.U.L.O. school.

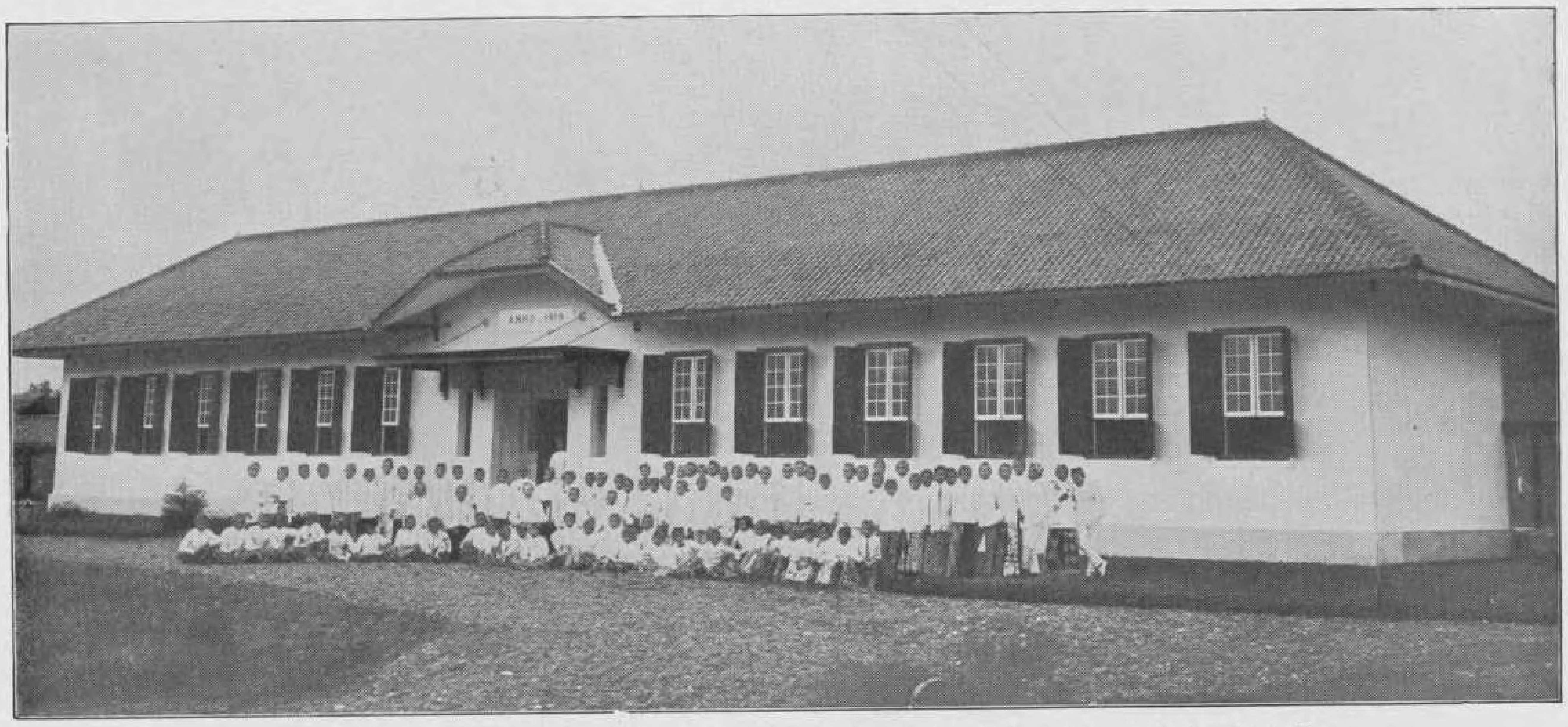

204. Een groep van leerlingen voor het gebouw der Inlandsche Normaalschool te Garoet.

Op de Inlandsche normaalscholen worden in een vierjarigen cursus de hulponderwijzers voor het Inlandsche onder=wijs opgeleid. Het geheele onderwijs op de Normaalscholen wordt in de landstaal gegeven, terwijl het Maleisch steeds daarbij onderwezen wordt. Nederlandsch wordt niet onderwezen, doch een groot aantal uren wordt doorgebracht met onderwijs in landbouwkundige richting.

205. De Opleidingsschool voor Inlandsche Ambtenaren te Serang (Bantam, Java).

De oude, primitieve opleidingsschooltjes voor Inlandsche bestuursambtenaren van vroeger zijn thans uitgegroeid en verbeterd tot werkelijke vakscholen, die den naam dragen van „Opleidings=scholen voor Inlandsche Ambtenaren" en waar Nederlandsch de voertaal is.

206. De Chineesche Kweekschool te Meester=Cornelis, Batavia.

De Chineesche Kweekschool te Meester=Cornelis leidt de onderwijzers voor de Hollandsch=Chineesche scholen op. Zij worden aan deze inrichting geheel Nederlandsch gevormd. De school wordt ook bezocht door een groot getal Chineesche meisjes, die in het internaat een uitmuntende opvoeding ontvangen.

207. Een groep leerlingen der Van Deventer=school te Semarang.

De Van Deventerschool is een particuliere school, waar Inlandsche meisjes zoodanig opgeleid worden, dat zij goede huisvrouwen en moeders zullen zijn en tevens de geschiktheid krijgen om op te treden als onderwijzeressen voor de aanvangsklassen van Gouvernements= en particuliere Inlandsche scholen.

208. Het gebouw der Kartini=school te Batavia.

Ook de Kartini=scholen zijn particuliere scholen, die in de eerste plaats beoogen, Inlandsche meisjes tot goede huisvrouwen op te leiden. Het onderwijs, dat deze meisjes er behalve in huishoudelijke vakken bovendien genieten, staat zoo hoog, dat Kartini=scholen particuliere Hollandsch=Inlandsche scholen voor meisjes genoemd zouden kunnen worden. Zij ontleenen hun naam aan de bekende Raden Adjeng Kartini, die tijdens haar leven zoo veel deed voor de opheffing der Inlandsche vrouw en wier portret wij afdrukken in hoofdstuk II van dit werk.

209. Een meisjes=school der Javaansche vereeniging Boedi=Oetomo.

Dat niet alleen het Gouvernement en Europeesche particuliere instellingen zich inspannen voor de opheffing der Inlandsche vrouw door het geven van onderwijs, doet ons bovenstaande afbeelding zien. „Boedi=Oetomo" is een zuiver Javaansche vereeniging.

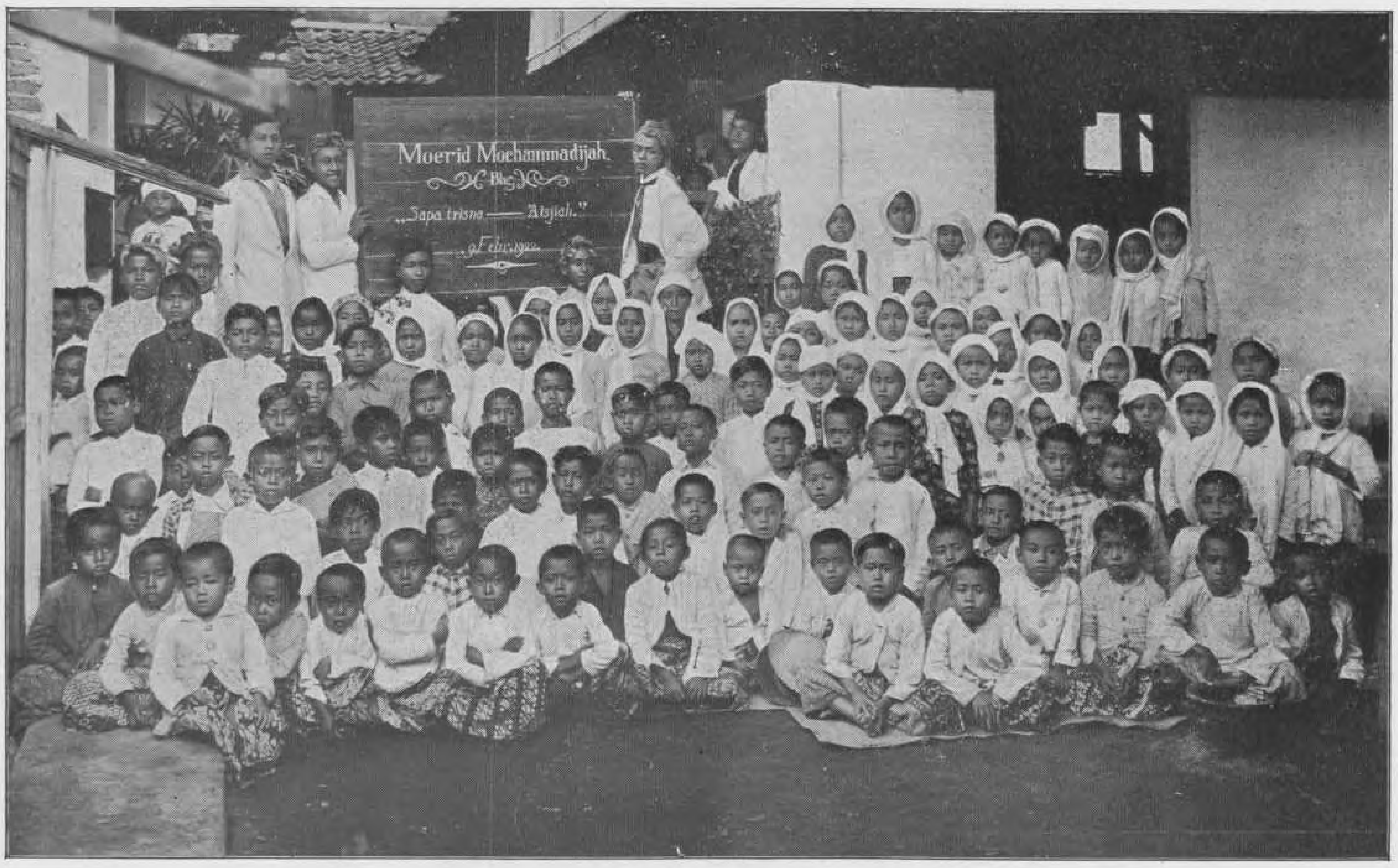

210. Leerlingen eener school van de Inlandsche vereeniging „Moehammadijah".

„Moehammadijah" is een Inlandsche vereeniging, welke zich ten doel stelt, den Islam te verspreiden en op Islamitischen grondslag onderwijs=instellingen, ziekenhuizen, voorschotbanken, bibliotheken enz. ten behoeve van het Inlandsche volk op te richten en te onderhouden.

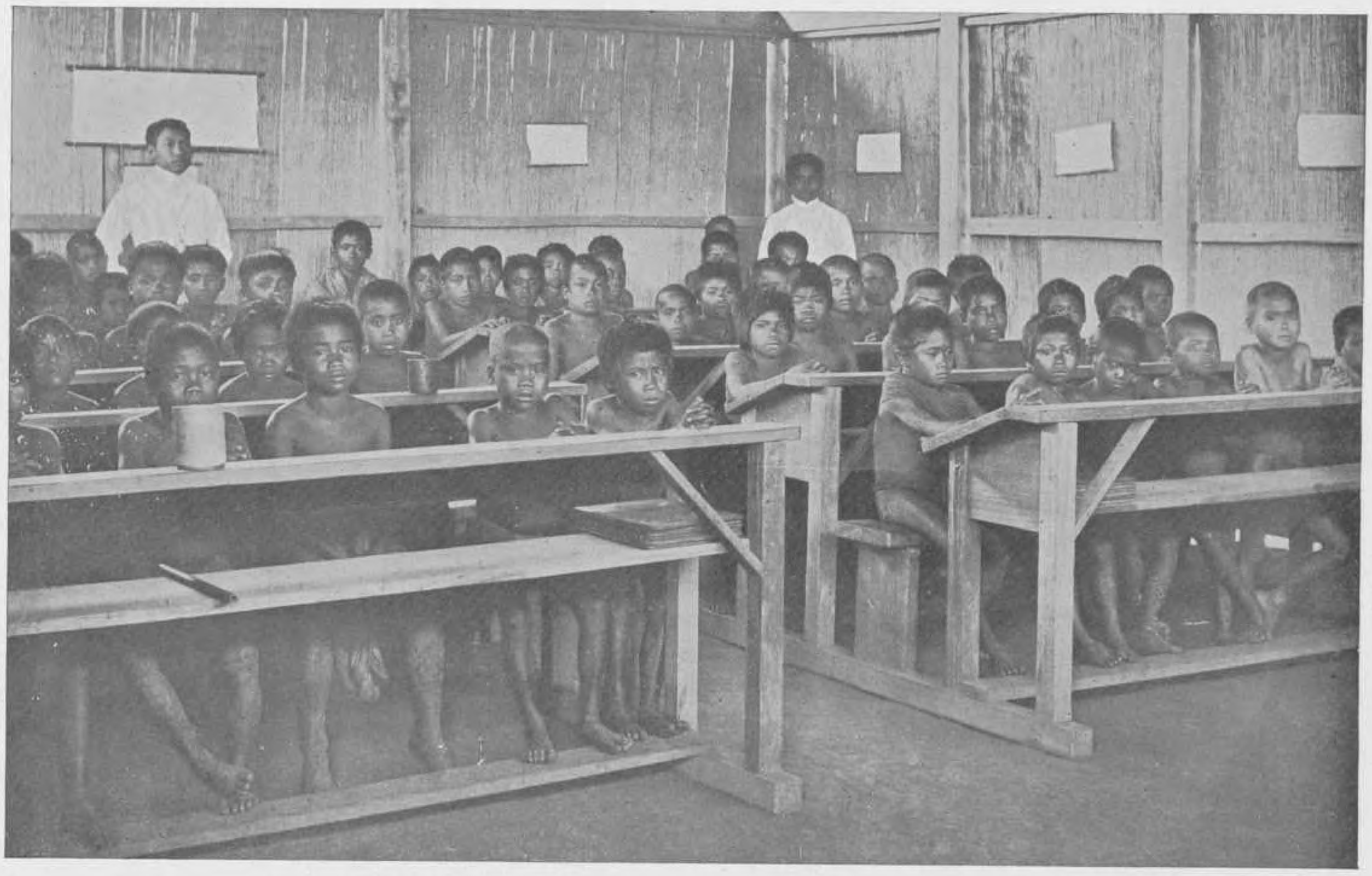

211. School van het Leger des Heils te Gimpoe (Celebes).

De zendingsarbeid, door de wakkere officieren van het Leger des Heils in Indië verricht, heeft zich in den loop der jaren tot Celebes uitgestrekt. Hier heeft het Leger, ook in het verderafgelegen bergland van Midden=Celebes, 6 zendingscentra. Zestien dagscholen zijn er reeds opgericht.

No's 212 a en b. De Particuliere Kweekschool van het Nederlandsch Zendings=Genootschap te Modjowarno, Java. Aan deze kweekschool worden de leerlingen, Inlandsche jongelieden, die den Christelijken godsdienst belijden, tot onderwijzers voor de scholen van het Zendings=Genootschap opgeleid. Afbeelding No. 212a toont ons het schoolgebouw, dat uit 1887 dateert. Afbeelding No. 212b geeft een groep onderwijzers en leerlingen der school weer.

213. Het gebouw der Roomsch=Katholieke vereeniging van Sint Vincentius a Paulo te Weltevreden.
De vereenigingen van Sint Vincentius a Paulo zijn instellingen, die de armenzorg ten doel hebben. Bijzondere zorg werd steeds besteed aan de verpleging en opvoeding der talrijke weezen en halfweezen.

214. Een kijkje in het gebouw van het Landsopvoedingsgesticht Tanah Tinggi, Tangerang, nabij Batavia.
Deze nieuwe Gouvernements=inrichting beoogt de opvoeding van en het onderwijs aan de verwaarloosde en misdadige jeugd. Het eerste Gouvernements dwang=opvoedingsgesticht werd te Semarang opgericht. Behalve het gewone school=onderwijs ontvangen de kinderen in deze inrichtingen ook een opleiding tot een of ander ambacht.

215. Een groep Inlandsche padvinders.

Evenals in Europa wordt de padvinderij ook in Indië druk beoefend als een uitmuntend opvoedingsmiddel voor de jeugd. En niet alleen de Europeesche jeugd kent haar padvinders=vereenigingen, doch ook de Inlandsche jongens en meisjes brengen vaak hun vrijen tijd als padvinder of =vindsters door.

216. De Openbare Leeszaal te Malang.

Meer dan de wetenschappelijke bibliotheken, die vóór 1900 nauwelijks toegankelijk waren voor buitenstaanders, hebben de openbare volksbibliotheken en leeszalen bijgedragen tot de populariseering der wetenschap in den goeden zin des woords en tot de verspreiding van goede lectuur aan minder bedeelden.

217. De boekenauto van het Bureau voor de Volkslectuur en aanverwante aangelegenheden.

Deze Gouvernementsinstelling zorgt door de uitgave en de verspreiding van goede boeken op elk gebied in de belangrijkste Inlandsche talen ervoor, dat de Inlander zijn eenmaal op de scholen verworven kennis kan onderhouden en aanvullen. Ten einde de verspreiding van goede lectuur onder de Inlanders nog intensiever te doen zijn maakt de instelling gebruik van een als boekenwinkel ingerichte automobiel, die thans geheel Java doortrekt.

HOOFDSTUK V.

KUNST EN WETENSCHAP.

HET spreekt van zelf, dat wij, wanneer wij de kunstproducten van den Indonesiër willen beoordeelen, een anderen maatstaf moeten aanleggen dan die, geldend bij de beoordeeling van Westersche kunstuitingen. Wij zullen vooral moeten trachten, door te dringen in het wezen der Indonesische kunsten en ook den samenhang met de kunstuitingen van andere Aziatische rassen niet uit het oog mogen verliezen.

De eerste andere Aziatische cultuur, waarmede de Indonesische samenleving in aanraking kwam, was die der Hindoes. Als zoovele stille getuigen van de verheven invloeden, die de Hindoesche kunst uitgeoefend heeft op de Indische, staan thans de tempels en tem= pelruïnen, enkele op Sumatra, de meesten op Java en Bali. Op Java worden de meeste oude Hindoetempels aangetroffen in Midden= en Oost=Java, b.v. de tempelcomplexen van Prambanan, nabij Djok= jakarta, de Tjandi (tempel) Sèwoe, eveneens nabij Djokjakarta, de tjandi Mendoet, de tempelruïnen op het Diëngplateau en de mach= tige Boroboedoer.

In Oost=Java vooral Tjandi Panataran en Singosari. Deze laatsten staan naar het oordeel van velen in schoonheid van ornamentiek bij die van Midden=Java ten achter.

Het is nog een strijdvraag bij de deskundigen welk aandeel in de oprichting dier kunstwerken aan de inheemsche bevolking moet worden toegekend.

Het meest uit zich de kunstzin der Indonesiërs in de versiering van verschillende gebruiksvoorwerpen, daar de kunst om haar zelfs wil nog slechts zeer schaarsch beoefend wordt. Het opvallende bij de beschouwing van alle Indonesische siermotieven is hare sterke styleering. Prachtig houtsnijwerk wordt thans nog vervaardigd te Japara (Java) en ook het oude Palembangsche snijwerk, rijk met rood en goud geschilderd, wekt nog de bewondering van den beschouwer op. Eveneens de producten van de weefkunst in de verschillende streken van den archipel met de warme kleuren, de stijlvolle versiering met gouddraad (Menangkabausche, Palem= bangsche en Balineesche kleeden) en de gestyleerde menschen= en dierenfiguren. De batikkunst bloeit vooral op Midden=Java.

Bij het zuivere batikken worden de figuren met was uit de hand op het te bewerken stuk wit goed geteekend, waarna dit in de verfkuip wordt gedompeld en alleen het onbedekte dus gekleurd wordt. Door dit tweede een of meermalen te herhalen met ver= schillende wasbedekking en diverse kleuren, worden de terecht alom geroemde batikdoeken geschapen. Om het tijdroovende teekenen met was te bespoedigen, maakt men veelal van in de smaak vallende siermotieven koperen stempels, die in gesmolten was worden gedoopt en dan op het te verven doek afgedrukt. Het spreekt vanzelf, dat hierdoor de eigenlijke batik*kunst* verloren gaat, de productie echter toeneemt.

Deze werkwijze, „tjap" zooals men haar noemt, wordt gevolgd op de, voor het meerendeel door Chineezen gedreven, batikkerijen, die goedkoope saroengs en andere artikelen bij massa's op de in= heemsche markt brengen.

Zulke batikkerijen vindt men over geheel Java verspreid.

Dat Europeesche opvattingen in de laatste tijden inwerken op de oorspronkelijk Indonesische kunst, vooral op de batikkunst, bewijzen b.v. de vele moderne batikinrichtingen, vaak onder leiding van Europeesche dames staande.

Van een eigenlijke tooneelkunst kan alleen bij de Javanen worden gesproken en bij de Balineezen en de Maleiers, die haar van de Javanen overnamen. Men verdeelt in hoofdzaak het Javaansche tooneel in de „wajang poerwa", het oude schimmenspel, waarbij de schaduwen van alleen op Java en Bali vervaardigde, vaak bui= tengewoon fraaie lederen poppen worden vertoond; de „wajang kelitik", waarbij men platte, houten poppen vertoont, de „wajang golèk", voorgesteld door ronde, aangekleede poppen, de „topèng", voorgesteld door gemaskerde personen; de „wajang wong", waarbij de spelers zelf spreken en niet gemaskerd zijn en de „wajang bèbèr", waarbij platen ontrold worden en de „dalang", de leider van het stuk, dan van het voorgestelde tekst en uitleg geeft. De „wajang poerwa" is van deze soorten waarschijnlijk de oudste. Het repertorium dezer tooneelkunst is ontleend aan de Voor=Indische heldendichten „Mahabharata" en „Ramayana". De dalang laat, zoo bij de voorstelling poppen worden gebruikt, de schaduwen van deze op een scherm vallen en reciteert de rollen der personen, die zij moeten voorstellen.

Het nauwe verband, dat bestaat tusschen de tooneelvoorstellingen en den godsdienst, blijkt o.a. hieruit, dat vóór den aanvang aan de geesten geofferd en wierook gebrand wordt.

De Indische muziek is geheel en al verschillend van de Wes= tersche, en is daardoor naar den smaak van vele Westerlingen onbegrijpelijk en onwelluidend. Dit komt door de intervallen der Inlandsche muziek, die aan de Westersche onbekend zijn. Langen tijd heeft men, na een grondig onderzoek, getracht deze intervallen weer te geven met Westersche muziekinstrumenten, zonder echter tot resultaten te komen. Zeer onlangs is het evenwel gelukt een piano zoodanig te stemmen, dat daarmede de Inlandsche muziek getrouw weer te geven is. Notenschrift, als dat der Euro= peesche muziek, bestaat in Indonesië niet, wel echter zijn bij de muziek der Baliërs op beschreven lontarbladeren klankteekens ontdekt, die te vergelijken zijn met de neumes, die van de 4e tot de 11e eeuw, dus tot aan de uitvinding van den notenbalk, in Europa boven de lettergrepen geschreven werden. De Javaansche muziek karakteriseert wel het meest de Indonesische kunst in het algemeen. De beeldende factor — de melodie — is hoofdzaak; de kleur — de harmonie — slechts bijzaak. Bovendien is zij *volkskunst*, d.w.z. er zijn vaste zangwijzen, vaste melodieën, die traditioneel worden voortgezet. Nieuwe composities ontbreken, omdat in de muziek de kunstenaar niet zijn eigen gedachten en ziel legt, maar het innerlijk van het geheele volk weergeeft. Een ieder van dit volk begrijpt dan ook die muziek. Het Javaansche orchest bij uitne= mendheid is de gamelan, een verzameling van verschillende muziek= instrumenten, waarvan de slaginstrumenten de hoofdrol vervullen.

Het dansen der Indonesiërs bestaat hoofdzakelijk in het aanne= men van zekere standen, het doen van langzame rhytmische lichaams=bewegingen met verdraaiïngen van lendenen, armen, handen en vingers, zeer dikwijls met zang gepaard gaande. Meestal wordt door vrouwen gedanst, doch er zijn ook dansen, die door vrou= wen en mannen worden uitgevoerd, met of zonder gezang, doch waarbij nimmer, zooals in Europa, mannen en vrouwen zich paars= gewijze omvatten. Dit wordt n.l. voor onwelvoeglijk gehouden. Beroemd om hunne dansen zijn de serimpi's en de bedaja's in de Vorstenlanden, danseressen, die de oude traditie van de tempel= dansen thans binnen de muren der Javaansche Vorstenverblijven hooghouden. Zij voeren hun dansen nooit anders dan in bijzijn van den vorst uit en zelden buiten het paleis. Krijgsdansen worden bij verschillende volkeren van den Archipel door gewapende man= nen uitgevoerd, zoo b.v. het „tjakalélé" in de Molukken.

Het Europeesche kunstleven in Indië is opgewekt te noemen; goede tooneel= en opera=gezelschappen bezoeken geregeld de hoofd= plaatsen. Een belangrijk instituut, dat voor de instandhouding en bevordering van het Europeesche kunstleven in Indië zorgt, is de Bond van Ned. Ind. Kunstkringen te Weltevreden, die geregeld er voor zorgt, dat van goede muzikale en beeldende kunst genoten kan worden. Een merkwaardig feit van het doordringen der Westersche kunst in het Inlandsche leven is, dat er in de laatste tijden eenige Inlandsche schilders gevonden worden, die geheel volgens de Westersche methode te werk gaan en dikwijls zeer ver= dienstelijke stukken maken.

Bij dit kunstleven staat het wetenschappelijk leven geenszins ten achter. In het vorige hoofdstuk werd reeds gewezen op de inrich= tingen van Hooger Onderwijs, die Indië thans rijk is. Een belangrijk instituut ter bevordering van kunst en wetenschap is het Konink= lijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, gesticht in het jaar 1778, dat zich bezig houdt met onderzoekingen betreffende den Archipel op oudheidkundig, geschiedkundig, taal= kundig en land= en volkenkundig gebied.

In het museum van dit genootschap te Batavia vindt men, be= halve een uitgebreide bibliotheek, die den leden ten dienste staat, een kostelijken schat van voorwerpen, op bovenvermelde gebieden betrekking hebbende, bijeen. De natuurkundige wetenschappen vinden hare beoefenaars bijeen in de in 1850 opgerichte Konink= lijke Natuurkundige Vereeniging. De inrichtingen, waar deze be= oefenaren hunne onderzoekingen kunnen verrichten, zijn vele. Wij willen hier slechts noemen de reeds eerder vermelde Gouverne= ments instelling „'s Lands Plantentuin" te Buitenzorg met de be= langrijke laboratoria, de door particulieren opgerichte proefstations voor de suiker=, rubber=, koffie= en tabakscultures, het Koninklijk Magnetisch en Meteorologisch Observatorium te Batavia, de Neder= landsch=Indische Sterrenkundige Vereeniging, die de eerste sterren= wacht in de tropen stichtte, de op zeer hoog peil staande geneeskundige laboratoria, waar speciale onderzoekingen worden gedaan op het gebied der tropische ziekten en het „Laboratorium voor het On= derzoek der Zee" met het in 1923 voor het publiek opengestelde aquarium te Batavia. Ook de beoefening der technische weten= schappen zal, nu Indië eenmaal een Technische Hoogeschool rijk is, zeer zeker snel vooruit gaan.

Bij gelegenheid van het 25=jarig regeeringsjubileum van H. M. de Koningin is door de ingezetenen van Nederlandsch=Indië eene som gelds bijeengebracht voor het aanbieden van een huldeblijk. Door H. M. is toen echter de wensch te kennen gegeven om dit geld te bestemmen voor de bestrijding van volksziekten hier te lande, hetgeen heeft geleid tot de oprichting van het Koningin= Wilhelmina=Fonds, dat zich ten doel stelt alle maatregelen te steunen, die tot verbetering der volksgezondheid kunnen leiden.

Door middel van den Oudheidkundigen Dienst zorgt het Gou= vernement voor de beoefening der archaeologische wetenschap. De opgravingen van oude monumenten en andere onderzoekingen, door dezen dienst gedaan, hebben reeds veel licht geworpen op de oude geschiedenis van het land. Vergeten wij niet ten slotte het werk te vermelden van de vereenigingen, die zich ten doel stellen door het oprichten en in=stand=houden van bibliotheken de wetenschappen in den goeden zin des woords te populariseeren.

KUNST.

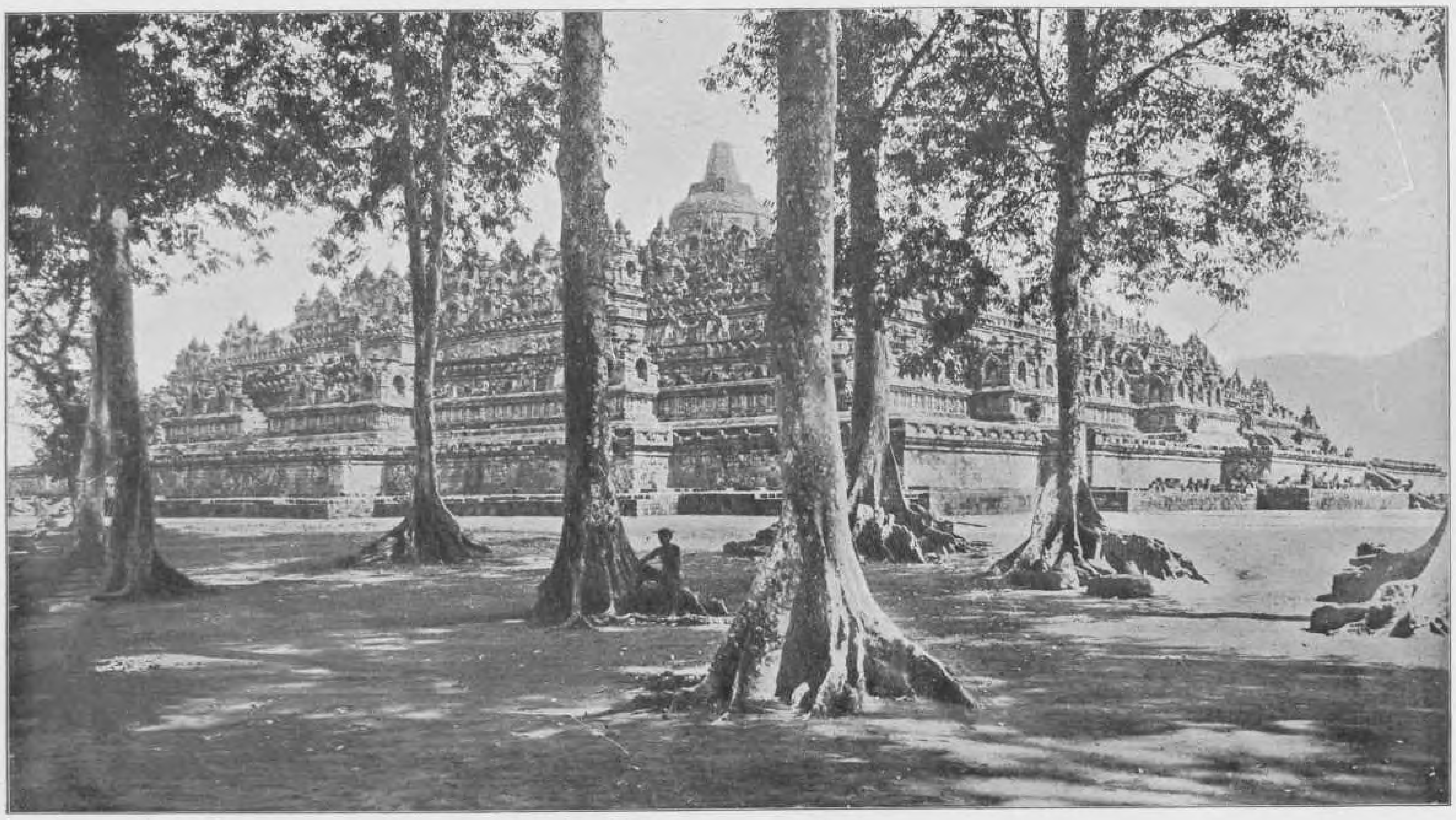

No's 218 en 219. De Hindoe=Javaansche tempel Boroboedoer, gelegen in de vlakte van Kedoe, Java.

De meest grootsche en bekendste der oude Hindoe=Javaansche tempels op Java is wel de Boroboedoer, een Boeddhistische tempel uit de achtste eeuw. Machtig en indrukwek=kend rijst dit bouwwerk in de vlakte op. Op de onderste terrassen is in de wanden de geheele levensloop van Boed=dha in meesterlijk re=liefwerk uitgehouwen. De onderste afbeel=ding toont ons een dezer terrassen met het beeld=houwwerk.

220. Een Hindoe-Javaansche tempel op het Diëng-plateau, Midden-Java.

In den ouden Hindoe-tijd was dit plateau, dat groote vereering genoot, bijna geheel met tempels bezet. Ook bevinden zich daar nog overblijfselen van paleizen en fundamenten van grootere en kleinere huizen, die waarschijnlijk door de in de tempels dienstdoende priesters werden bewoond.

221. De Tjandi (tempel) Mendoet, bij Moentilan (Magelang, Midden-Java), niet ver van den Boroboedoer gelegen.

De Tjandi Mendoet geldt voor een der fraaiste en indrukwekkendste Boeddhistische heiligdommen op Java. Behalve door haar uitwendigen vorm en versiering treft de tempel ons ook door de drie prachtige Boeddhabeelden, welke hij bevat.

222. Twee Boeddhabeelden in de Tjandi Mendoet.

Het rechtsche beeld stelt den Boeddha voor, het linksche een Bodhisatwa.
Een Bodhisatwa is een wezen, dat voorbestemd is, eenmaal in de verre toekomst als een Boeddha voor het heil en de verlossing van het menschdom te leven en te werken. Het woord Bodhisatwa beteekent: Iemand, wiens wezen wijsheid is.

223. Beeld van Pradjnjaparamita.

Pradjnjaparamita is de Godin der wijsheid. Dit bijzonder fraaie beeld werd te Singosari, bij Ma=lang, Oost=Java, gevonden.

224. Een Hindoe tempel op Bali.

Onze afbeelding stelt voor den Ergangga=tempel nabij Gianjar, Bali. Het merkwaardige van dezen tempel is, dat hij in bouwstijl verschilt van de andere Balische tempels en meer overeenkomt met de Hindoe tempels van Java. De Ergangga=tempel, die nog niet zoo lang geleden werd ontdekt, moet volgens kenners reeds zeer oud zijn.

225. Voorbeelden van Indonesisch houtsnijwerk.
Links zien wij een oude minbar (preekgestoelte), uit ± 1400. Rechts staat op een voetstuk, met fraaie Balische kleeden versierd, een beeld van den Hindoeschen God Wisjnoe, gezeten op den vogel Garoeda.

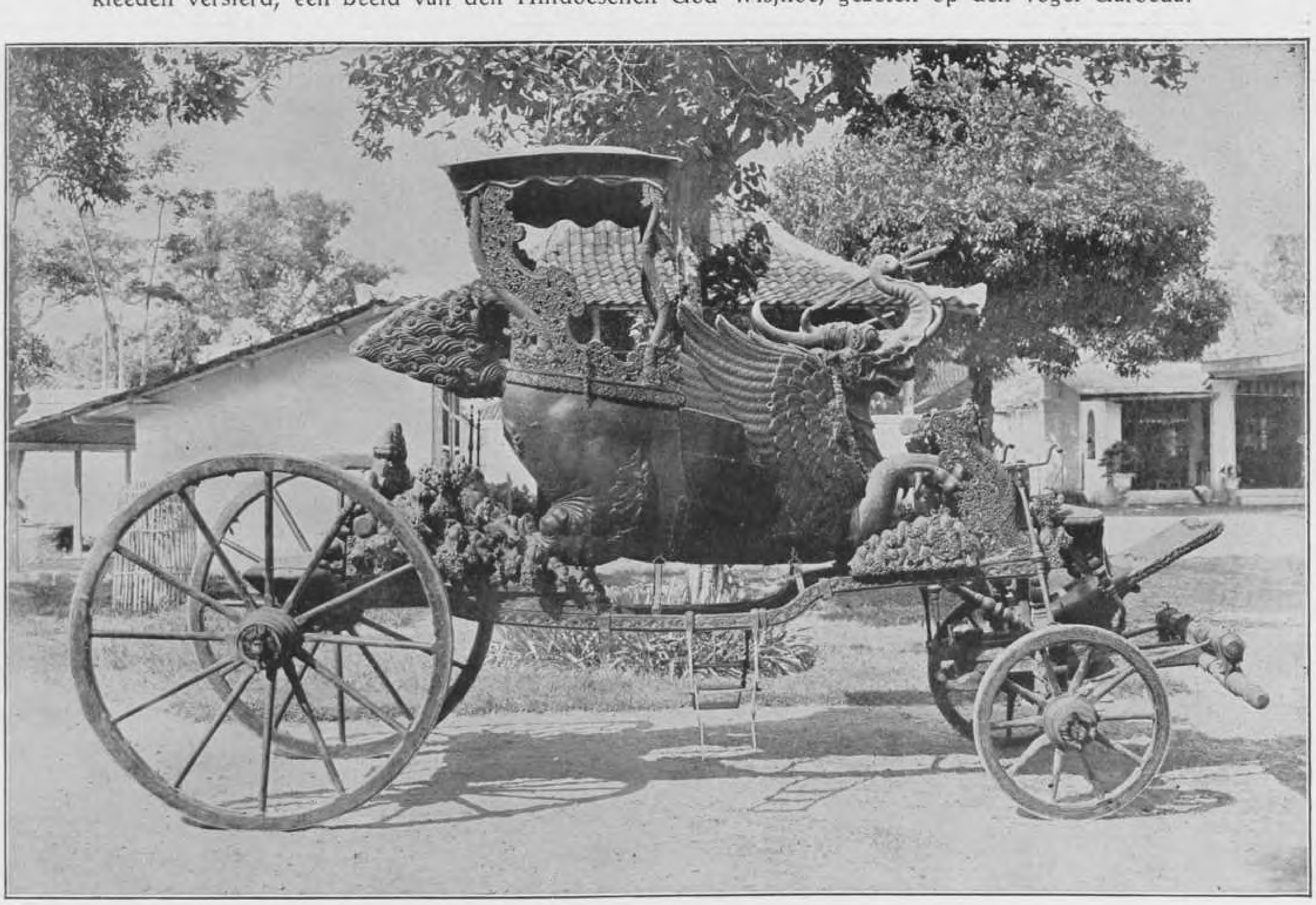

226. Een prachtig uitgesneden statierijtuig van een Javaansch vorst.
Onze afbeelding stelt het rijtuig van den Sultan Sepoeh te Cheribon voor.

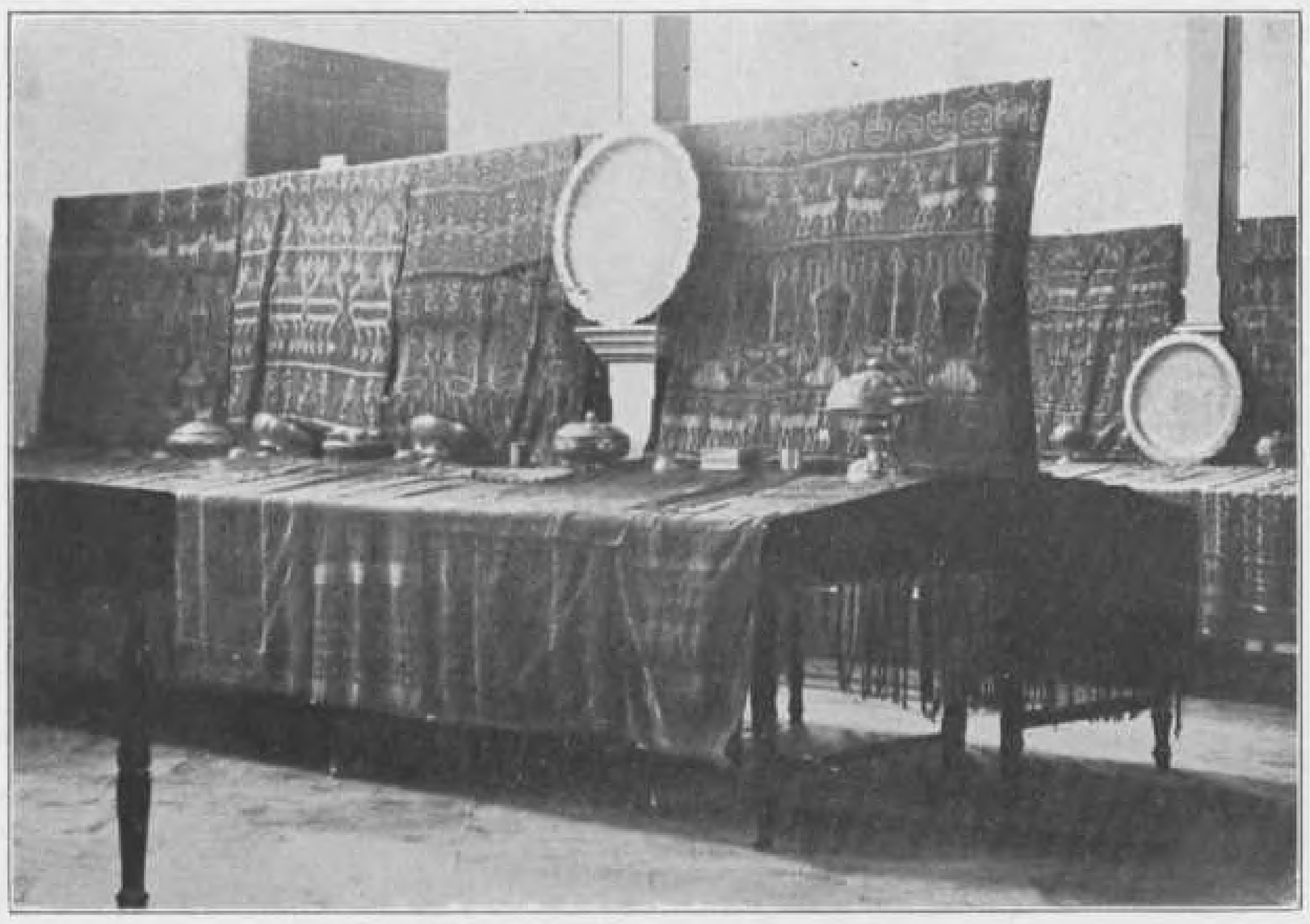

227. Eenige voorbeelden van Indonesische weef= en zilversmeedkunst.

De tentoongestelde kleeden zijn weefsels van het eiland Soemba, met gestyleerde dieren=figuren versierd.

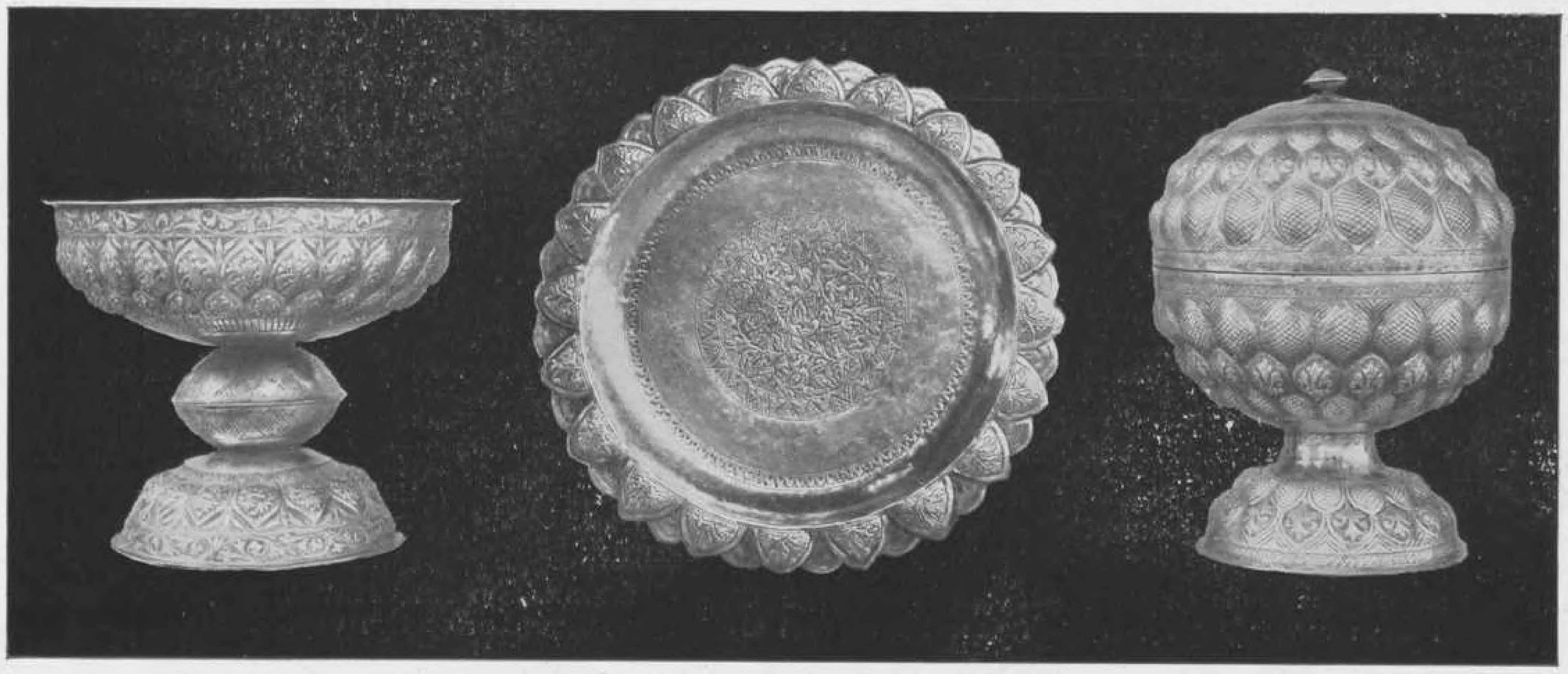

228. Drie voorwerpen van zilversmeedkunst.

Van links naar rechts: een schaal voor sirih=pruim=ingrediënten, een presenteerblad met lotosbloem=motieven versierd, en een doos met deksel.

229. Javaansche vrouwen aan het batikken.

Duidelijk zien wij, hoe door middel van een klein instrument, dat uit een reservoir met tuitje voor de gesmolten was en een handvat bestaat, de figuren met was uit de hand op het te bewerken stuk wit goed worden geteekend.

230. De heilige gamelan van Bandjermasin.

In de gamelan vindt het Javaansche orkest zijn hoogste uiting. Duidelijk toont ons de afbeelding de verschillende, fraai met houtsnijwerk versierde slag=instrumenten, die in dit Javaansche orkest de belangrijkste rol vervullen.

231. Een figuur uit de Serimpi=dansen.

Deze figuur heet „laras" en stelt het moment voor, dat de rechterhand, die met de sjerp, waarmede de danseressen zijn getooid, enkele polsdraaiende bewegingen heeft uitgevoerd, die sjerp losgelaten heeft. De linkervoet heeft den sleep naar rechts geschoven en moet daarna weer achter den rechtervoet geplaatst worden.

232. Een figuur uit de Bedaja=dansen.

Deze figuur heet „ngentjeng tawing" en wordt in twee rijen van vier, met de voordanseres voorop, uitgevoerd. Bedaja's zoowel als Serimpi's zijn danseressen aan de hoven der Inlandsche vorsten van Java.

233. Een compleet stel poppen voor de Wajang Poerwa.

De Wajang Poerwa is het oudste Javaansche schimmenspel. De poppen, wier schaduwen op een wit doek geworpen worden, zijn uit leer gesneden en fraai beschilderd. Zij zijn vaak van zeer hooge kunstwaarde.

234. Moderne Inlandsche meisjes en jongens bij de opvoering van een Inlandsch tooneelstuk.

Onze afbeelding toont ons, dat de Indonesiërs ook den vorm van tooneelspel, zooals die in Europa het meest wordt beoefend, weten te waardeeren.

235. Voorstelling van een Chi=
neesch tooneelgezelschap.

Een Chineesche tooneelvoorstelling gaat steeds gepaard met voor Eu=ropeesche ooren overweldigende muziek. Ook op het tooneel gaat het anders toe dan op een Wes=tersch tooneel; terwijl eenige spelers in soms fantastische, soms buiten=gewoon rijk versierde, nationale costumes hun rollen spelen, zitten andere acteurs, die nog moeten opkomen of hun rol reeds gespeeld hebben, kalm op het tooneel een kopje thee te drinken en een pijpje te rooken.

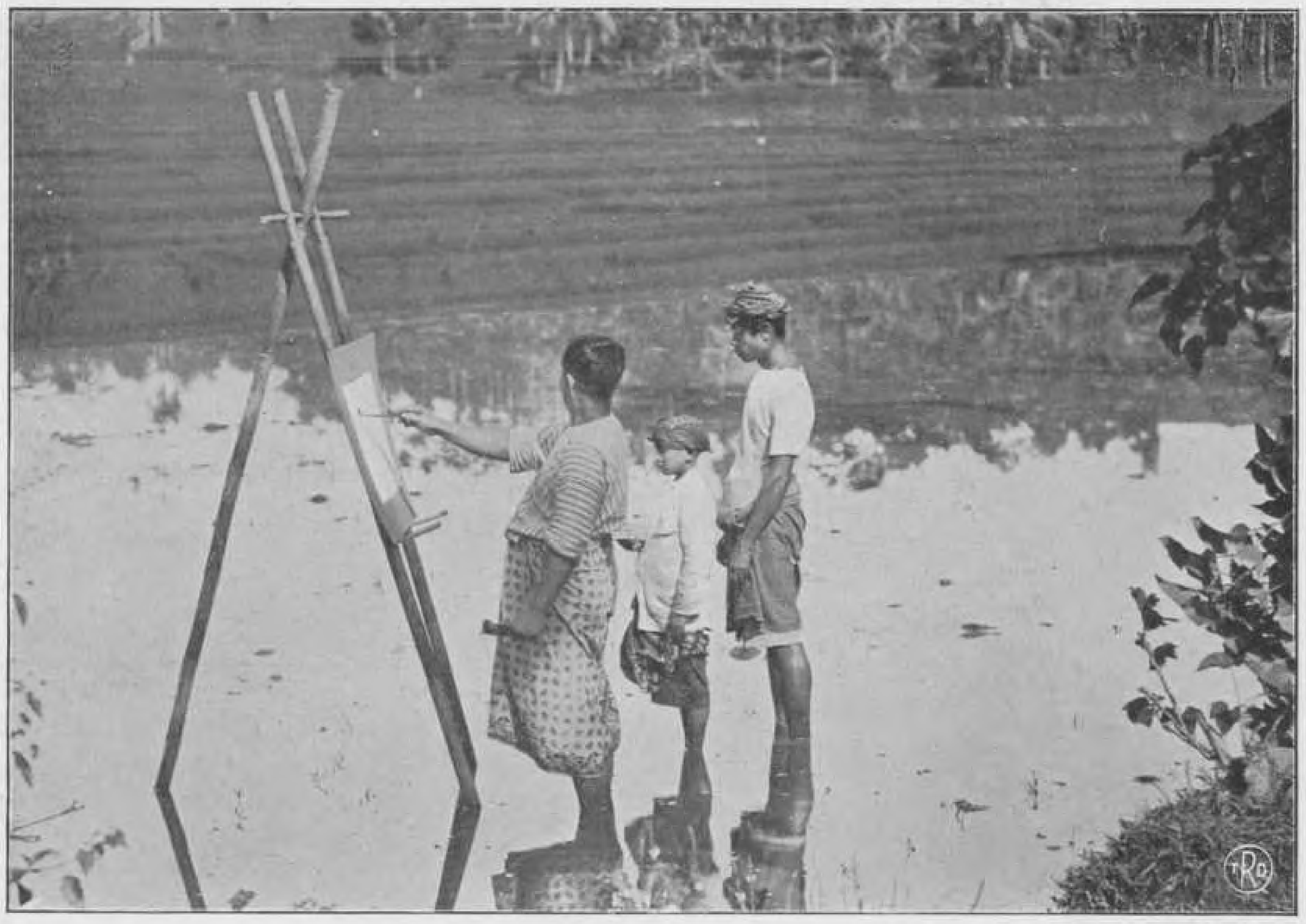

236. Een Javaansche
schilder.

Merkwaardig is het, dat er tegenwoordig vele Inlanders worden aan=getroffen, die zich op de schilderkunst volgens Europeesche methodes werpen en dikwijls zeer verdienstelijke werken, meest Indische land=schappen, weten te maken.

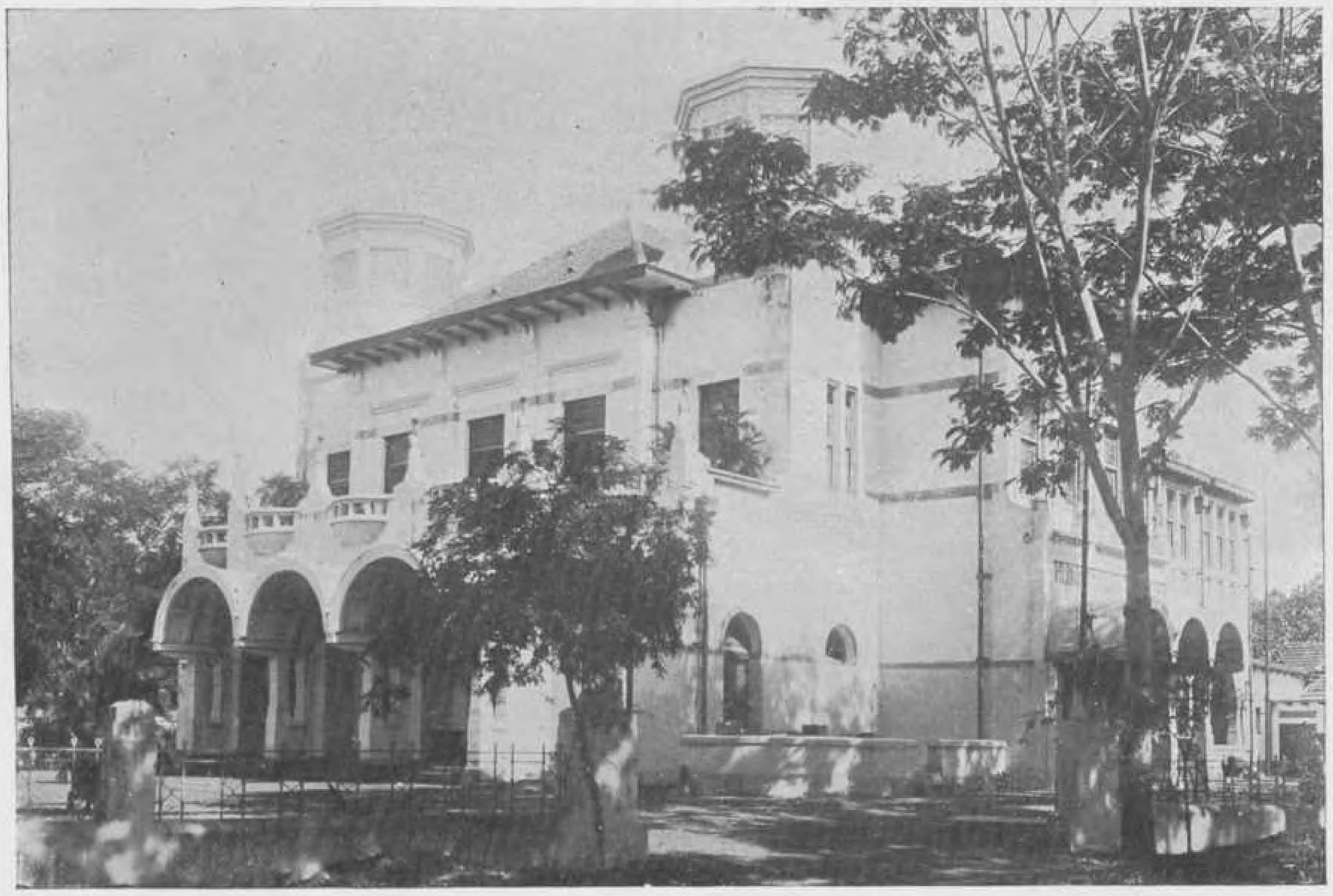

237. Het gebouw van den
Ned. Ind. Kunstkring
te Weltevreden.

De Nederlandsch=Indische Kunstkring te Weltevreden (opgericht in 1901) stelt zich bevordering van beeldende kunsten ten doel. Tentoon=stellingen en lezingen hebben in dit gebouw plaats, waar ook de concerten van het muziekverbond (een Zuster=vereeniging) worden gegeven. Het gebouw dagteekent van 1914.

238. Een versierd Maleisch handschrift.

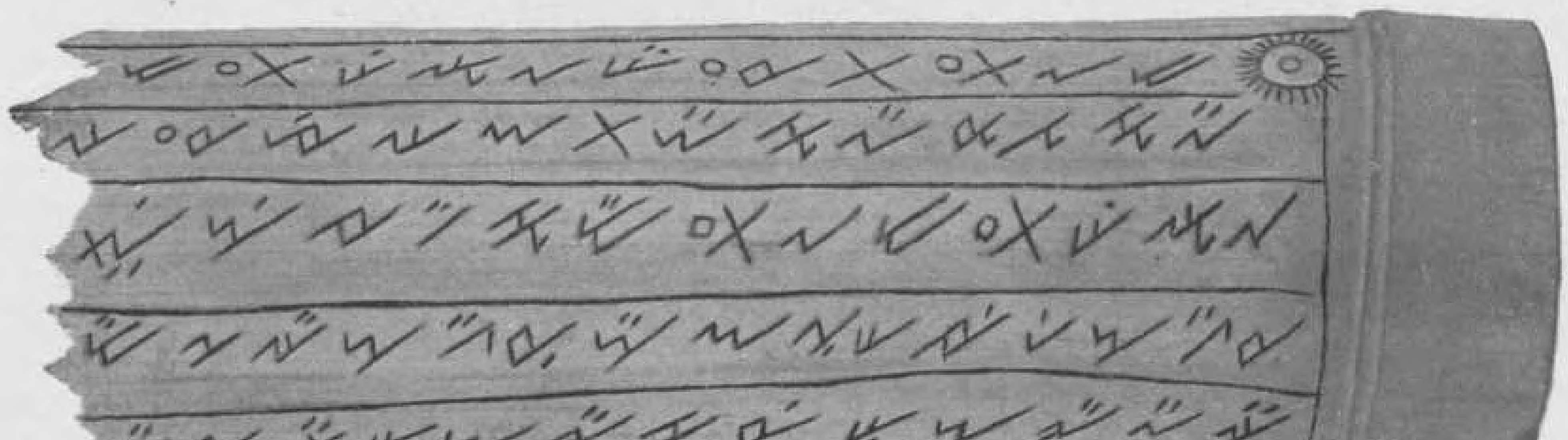

239. Bataksch handschrift op een stuk bamboe.

240. Een versierd Javaansch handschrift.

241. Een Balineesch handschrift op lontarbladeren.

N. B. Deze en de op de vorige pagina afgebeelde handschriften zijn het eigendom van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen.

242. Het gebouw van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Weten= schappen aan het Koningsplein te Weltevreden.

Dit Genootschap werd in 1778 opgericht. Behalve een schat van voorwerpen, op de geschie= denis en de folklore van Indië betrekking hebbende, vindt men in dit museum een uitge= breide bibliotheek van werken op allerlei gebied.

243. De leeszaal van het boven afgebeelde museum te Weltevreden.

Deze kamer is geheel gemeubileerd met meubels, welke in vorige eeuwen door de Hollanders in Indië zijn gebruikt.

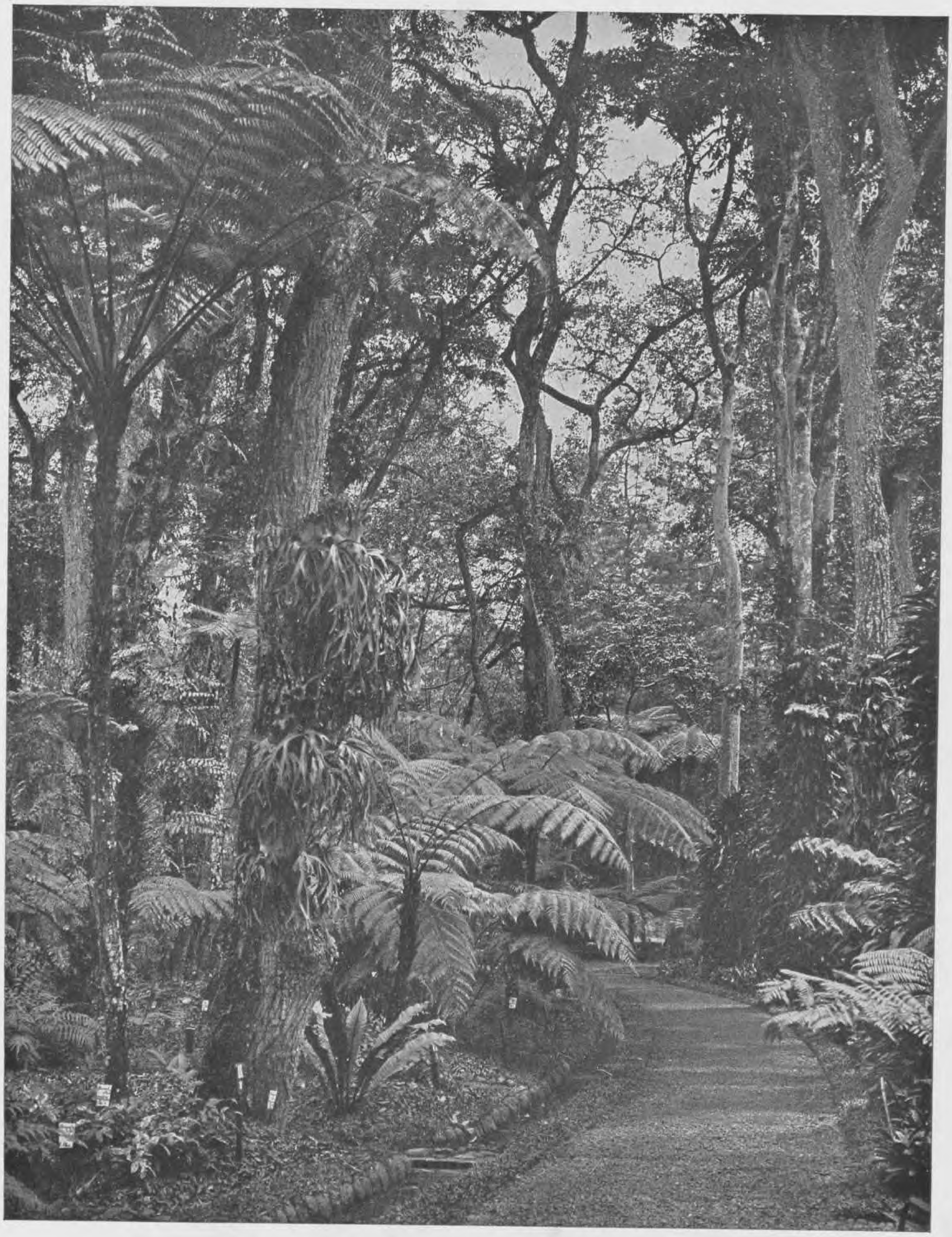

244. Een laan in 's Lands Plantentuin te Buitenzorg.

's Lands Plantentuin te Buitenzorg is een instelling van wereldvermaardheid voor onderzoekingen op botanisch en zoölogisch gebied. Tevens is het een heerlijk, voor het publiek toegankelijk wandelpark.

245. Het gebouw van het Koninklijk Meteorologisch Observatorium te Weltevreden.
Dit Observatorium leidt de wetenschappelijke onderzoekingen, welke op magnetisch, meteorologisch, oceanografisch en seismologisch gebied in Indië worden verricht.

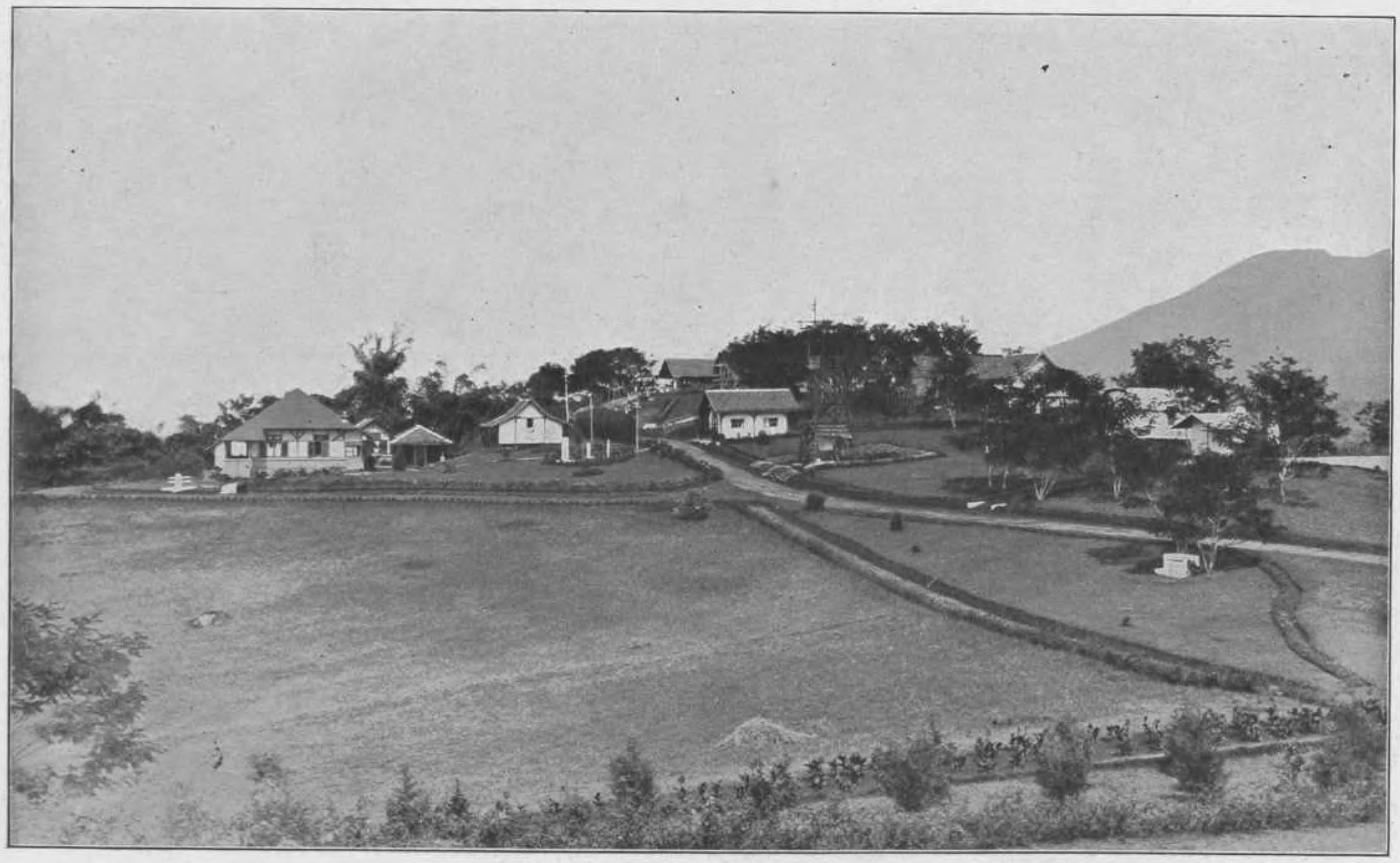

246. De sterrenwacht van de Vereeniging tot bevordering van de Astronomie in Nederlandsch=Indië te Lembang.
Lembang is een plaatsje, bij Bandoeng gelegen op ± 1300 M. boven den zeespiegel en is om zijn heerlijk klimaat en natuurschoon ook bij touristen wel bekend. De sterrenwacht is zeer modern uitgerust; onlangs is er een nieuwe astronomische kijker van grooten omvang in geplaatst.

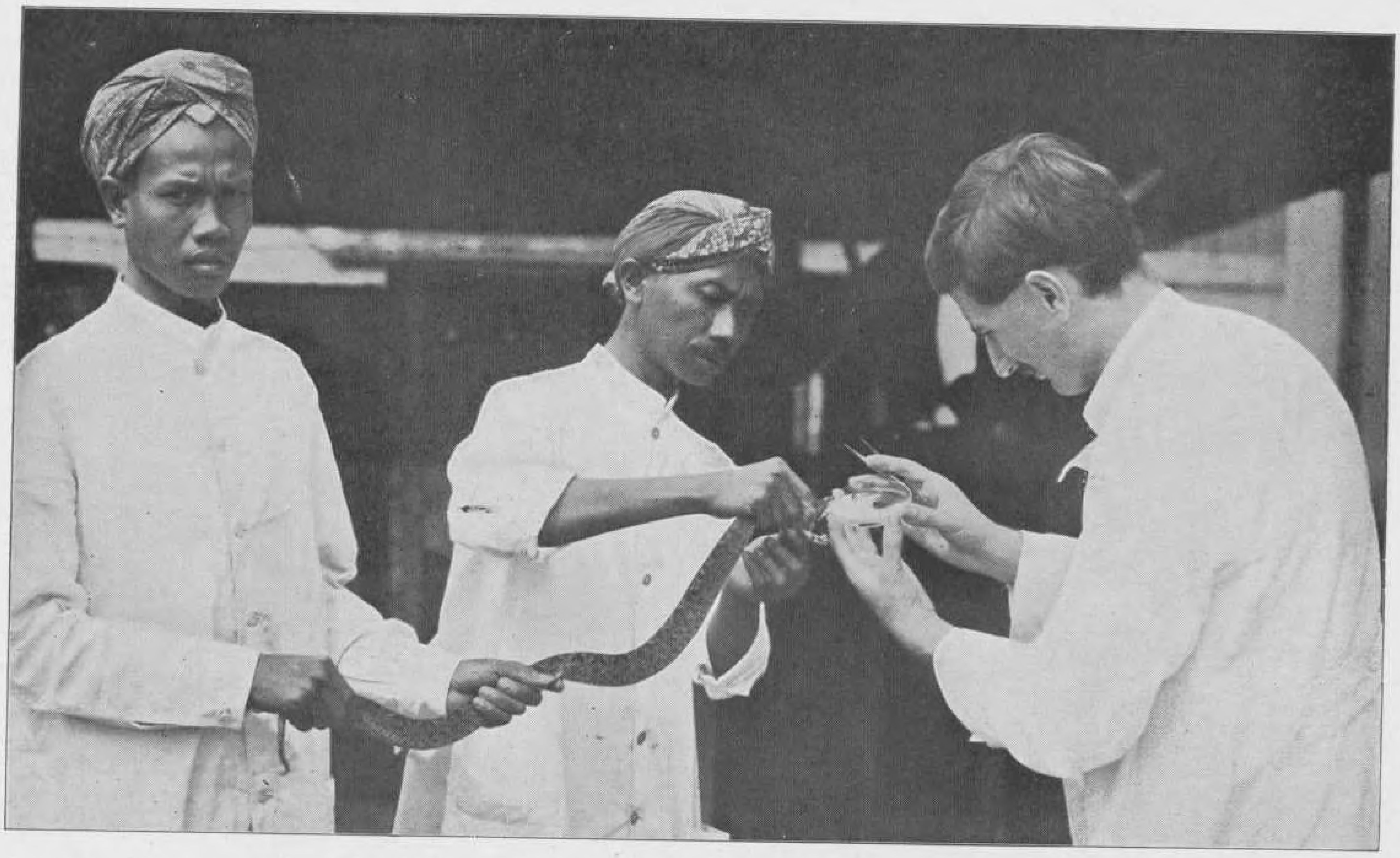

247. Werkzaamheden in het Instituut Pasteur te Bandoeng.

In het Instituut Pasteur worden de verschillende serums vervaardigd, waaraan de moderne geneeskunde behoefte heeft. Onze afbeelding toont ons het gifonderzoek bij slangen.

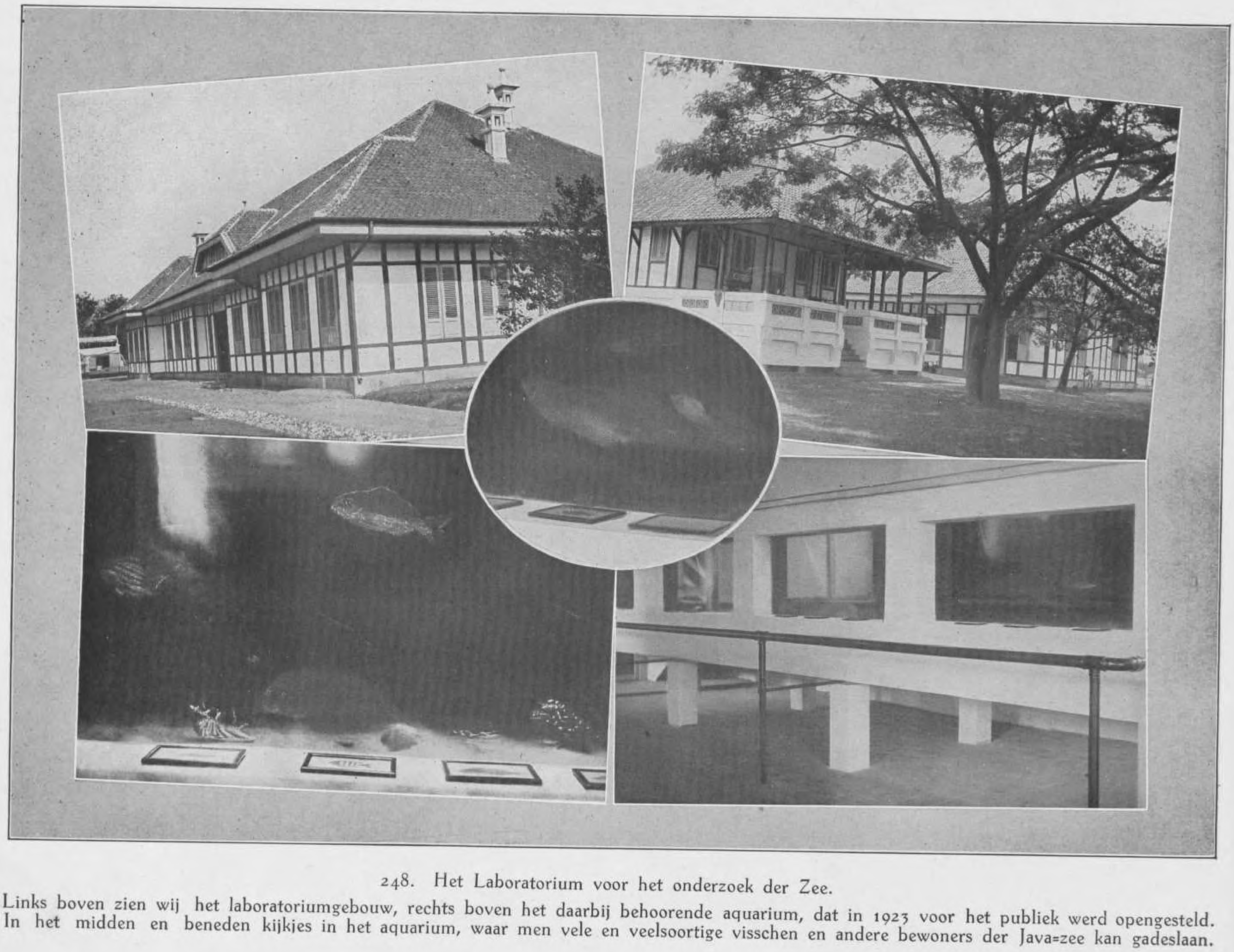

248. Het Laboratorium voor het onderzoek der Zee.

Links boven zien wij het laboratoriumgebouw, rechts boven het daarbij behoorende aquarium, dat in 1923 voor het publiek werd opengesteld. In het midden en beneden kijkjes in het aquarium, waar men vele en veelsoortige visschen en andere bewoners der Java=zee kan gadeslaan.

HOOFDSTUK VI.

INLANDSCHE LANDBOUW, KLEINE CULTURES, VEETEELT EN VISSCHERIJ.

DE landbouw is een der voornaamste middelen van bestaan der Inlandsche bevolking. Van de vele producten, door haar geteeld, is de rijst, het hoofd=voedingsmiddel in Indië, zeker wel het voornaamste. De verbouw van dit product geschiedt op droge (tipar, tegal, hoema, ladang) of natte velden (sawah); die laatste geven de beste resultaten. Allerlei ceremoniën worden door den Inlander bij dezen verbouw in acht genomen; vóór het uitplanten, tijdens den groei en bij het oogsten houdt hij de voor deze gelegen=heden voorgeschreven plechtigheden. Immers de rijst staat onder de bescherming van de godin Dewi Sri, de patrones van den landbouw!

De verbouw op droge gronden kwam op Java vroeger veel alge=meener voor dan tegenwoordig. De daarvoor gebezigde gronden zijn echter sedert beperkt en in 1874 werd, voornamelijk tot tegen=gang van den roofbouw, bepaald, dat geen woeste gronden meer door de Inlandsche bevolking zonder vergunning ontgonnen mochten worden en dat daarbij aan bepaalde voorwaarden moest worden voldaan.

Daar, gelijk reeds is gezegd, de cultuur op natte velden verreweg het voordeeligst is, begrijpt men wel, dat de verbouw op droge gronden over het algemeen slechts voorkomt in waterarme streken of in die, waar de bevolking wat de rijstcultuur aangaat achterlijk is of onverschillig, doordat zij op andere wijze gemakkelijk aan voedsel kan komen.

Wil echter een te droog jaargetijde bij van regen afhankelijke sawah's niet al te veel invloed hebben op den oogst, dan moet voor een goede en doelmatige irrigatie worden zorg gedragen. In stre=ken, waar dit noodig is, voorziet het Gouvernement in die behoefte door den aanleg van irrigatie=werken. Bij een goede bewatering zijner sawah's kan de landbouwer meer dan één oogst per jaar van zijn velden krijgen, ja, in sommige streken oogst hij in twee jaren tijd vijf malen. Dit komt hierdoor dat het slib, door het irrigatie=water aangevoerd, gewoonlijk rijk genoeg is aan voedingsstoffen, zoodat er zoo goed als niet speciaal bemest behoeft te worden.

De sawah's vormen een der karakterestieken van het Indische landschap, afwisselend, na beplanting, als uitgestrekte groene wei=den of als hooge terrassen in bergland.

Als na den oogst de sawah's droog liggen, zaait de Inlander gewoonlijk z.g. tweede gewassen hierop uit, b.v. maïs (djagoeng), knolgewassen (oebi), komkommer (ketimoen) en soorten van aard=noten (katjang). Op droge gronden is de cassaveteelt (ketella) in den laatsten tijd sterk toegenomen door de oprichting der vele tapioca=fabrieken, die dit product van de bevolking opkoopen.

Ook andere producten van den Inlandschen landbouw hebben langzamerhand hun weg naar het buitenland gevonden. Noemen wij hier slechts de coprah, het product van den klapper (in Hol=land kokospalmen geheeten), die in tegenstelling met andere cul=tures hoofdzakelijk door Inlanders wordt beoefend. In de laatste jaren is in Djambi en enkele andere gewesten ook de Inlandsche rubbercultuur van veel belang geworden.

Er is bijna geen boom, die in zoovele behoeften van den Inlan=der voorziet, bijna niets is er aan deze palmsoort, dat niet bruik=baar is voor hem.

Overal in streken, waar een warm, vochtig klimaat het goed gedijen van den klapper bevordert, vindt men dan ook kleine of groote klappertuinen van Inlanders of Chineezen. Op groote hoogten, in de bergstreken, gedijen echter de klapperboomen slecht, of in het geheel niet, het beste doen zij dit dicht langs de kust op een lossen bodem, waarin de stompe wortels van den palm gemakke-lijk kunnen doordringen.

Langen tijd waren de resultaten van den Inlandschen landbouw niet bevredigend, hetgeen hoofdzakelijk te wijten was aan de onvol=doende kennis op dit gebied van den Inlander en aan het zaai=goed van minder goede qualiteit. Om nu beter het belang ervan te kunnen behartigen, werd in 1904 overgegaan tot de oprichting van een Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel, waar=bij later werd ingesteld de afd. Landbouw, aan welks hoofd de rechtstreeksche leiding is opgedragen van den landbouw der bevol=king in den ruimsten zin des woords. Van belang is daarbij de land=bouw=voorlichtingsdienst, die in de verschillende gewesten is op=gedragen aan landbouwconsulenten en de aan dezen toegevoegde Inlandsche en Aspirant=Inlandsche landbouwleeraren (oud=leerlingen der middelbare Landbouwschool te Buitenzorg) en landbouw=opzichters (oud=leerlingen van de Cultuurscholen te Soekaboemi en Malang), terwijl verder nog een aantal ambtenaren met langere opleiding in dienst zijn. Onder de afdeeling Landbouw werd tevens gebracht de tuinbouw=voorlichtingsdienst, die beschikt over eenige tuinbouwkundige ambtenaren.

Veeteelt.

Een andere belangrijke factor voor de welvaart der Inlandsche bevolking is de veeteelt, d.w.z. de teelt van hoornvee (karbouwen en runderen), paarden en klein vee. In vroegere tijden moet de Javaansche veestapel een goeden indruk hebben gemaakt, doch door de geringe fokkennis en het conservatisme der Inlanders is de veestapel zoowel naar qualiteit als quantiteit achteruit gegaan. De Inlander laat de zorg voor zijn vee, indien hij niet wordt gecon=troleerd, in den regel aan de natuur over; laat jong en oud, goed en slecht met elkaar op de grasvlakten los en verwaarloost belang=rijke ontwikkelingsfactoren, als voeding, verpleging en arbeid. Ingrijpen vanwege de Regeering werd dus noodig, om den vee= en paardenstapel voor algeheele uitputting te behoeden. Bij het ter hand nemen van de veeverbetering werd, onder de algemeene leiding van den Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel, het veeartsenijkundig toezicht opgedragen aan de Gouvernements=veeartsen, bijgestaan door het Europeesch en Inlandsch bestuur. Dit toezicht, zoomede de veeartsenijkundige politie, is in de laatste jaren sterk uitgebreid, vooral wat betreft het bestrijden van be=smettelijke veeziekten, waarmede de oprichting van een laboratorium

voor de bestudeering der Indische veeziekten verband houdt. Het streven der Regeering is steeds meer van inheemsche krachten gebruik te maken. Na de oprichting van het genoemde laboratorium werd aan deze inrichting de opleiding verbonden tot Inlandsch veearts. Thans is deze onderwijsinrichting sterk uitgebreid en draagt zij den naam van Nederlandsch=Indische Veeartsenschool, gevestigd de Buitenzorg, waar jongelieden van alle landaarden kunnen worden opgeleid tot Indisch veearts.

Vischteelt.

Is de rijst de hoofdspijs van den Inlander, visch is een zijner voornaamste bijspijzen, daar hij betrekkelijk weinig vleesch eet. Wie de Indische zeeën bevaart, merkt dan ook op, dat de visscherij in deze wateren een zeer belangrijke rol speelt, hoewel zij hier niet zoo als grootbedrijf wordt uitgeoefend, als b.v. in de Noordzee. Stoomtrawlers ontbreken, evenals andere visschersvaartuigen van grooten inhoud. Vaak ziet men op de kalme Indische wateren de kleine, ranke visscherspr auwen in troepjes bijeen liggen, „wachtend tot de visch komt", gelijk de bemanning zegt. De methoden, waarop de Inlander de zeevisch vangt, zijn velerlei; noemen wij hier slechts de vischvangst door middel van boeboe's en van sero's. Boeboe's worden op den zeebodem neergelaten, meestal bij koralen of een kunstmatige lokplaats. Sero's zijn staketsels van bamboelatjes, opgesteld in water van ongeveer 3 vaam diepte, met de opening naar de kust gekeerd. De vangst met boeboe's, zoowel als die met sero's, berust op het beginsel, dat de visch langs een steeds nauwer wordenden ingang naar binnen zwemt en, eenmaal binnen, den uitgang niet meer kan vinden. Het belangrijkste zeevisscherij=centrum is Bagan Si Api=Api (Sumatra's Oostkust), dat met een centrum als IJmuiden kan wedijveren en waar een Chineesch concern een groot exportbedrijf van gedroogde visch heeft gesticht. Typisch voor Indië is ook de vischteelt in vijvers aan het vlakke strand en in zoetwatervijvers of op de sawah's, vooral in de Preanger van belang. Van een tot viermaal 's jaars wordt de vijver droog gelegd. Op de sawah's wordt de visch in plaats van tweede gewassen geteeld.

In de laatste jaren wordt van Gouvernementswege ook veel gedaan voor de bevordering van visscherij en vischteelt. Wij noemden in een ander verband reeds het Laboratorium voor het onderzoek der Zee, dat zich vooral bezig houdt met het onderzoek der zee=fauna. Ook de economische aangelegenheden betreffende beide bestaansmiddelen van den Inlander, worden door de Regeering nauwkeurig bestudeerd.

No. 249. Een kijkje op de terrasvormige natte rijstvelden van Java.

Onze afbeelding vertoont de rijstvelden nabij Garoet, Java. Deze streek van de Preanger is zeer vruchtbaar en levert een goede rijstsoort op. Op de sawah's de jonge padiplantjes, op den achtergrond de slanke kegelvormige berg Tjikoraij.

No. 250. Het beploegen der natte rijstvelden of sawah's.

Zooals ook onze afbeelding doet zien, wordt algemeen in Indië de buffel of karbouw voor het trekken van den ploeg gebezigd.

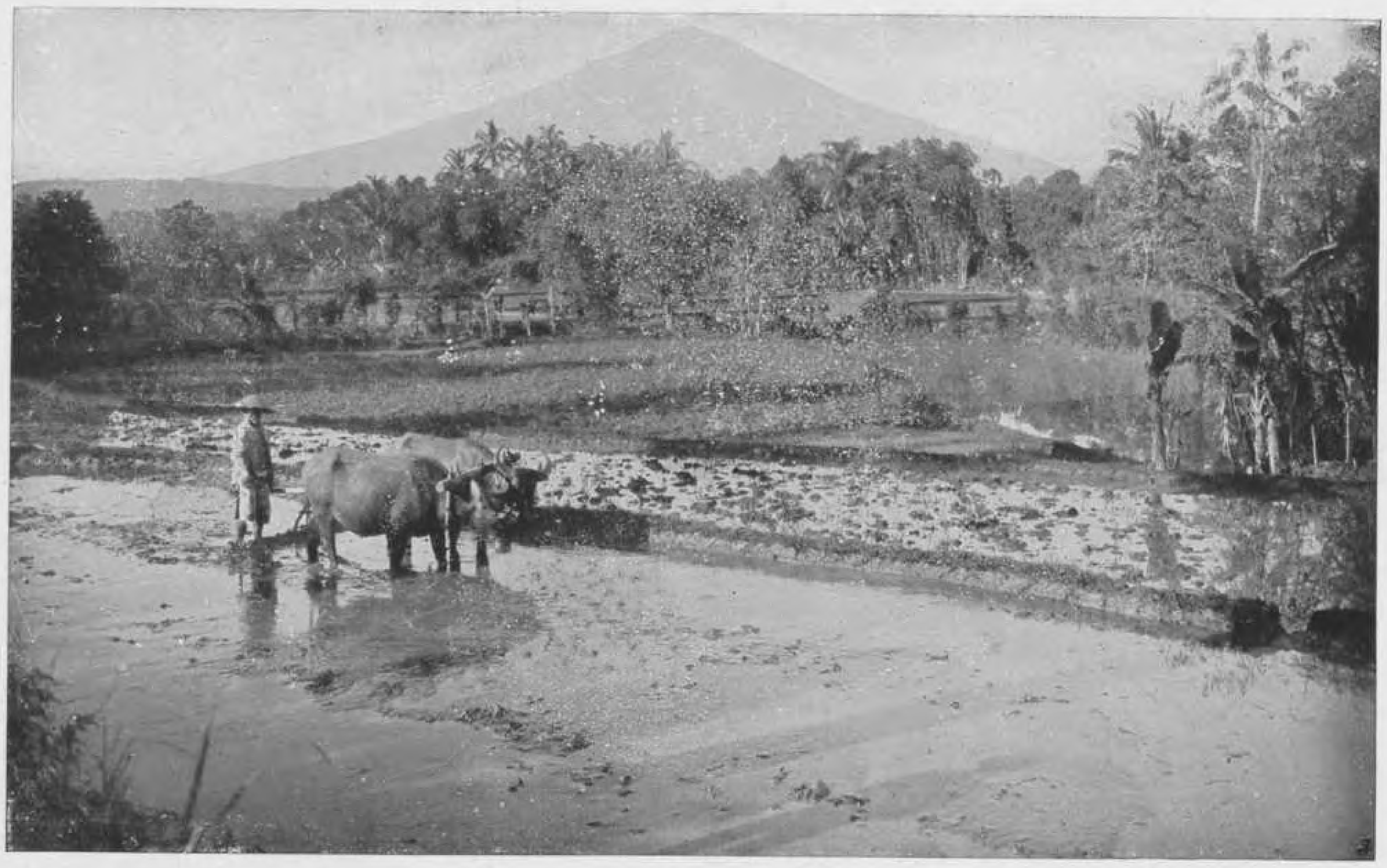

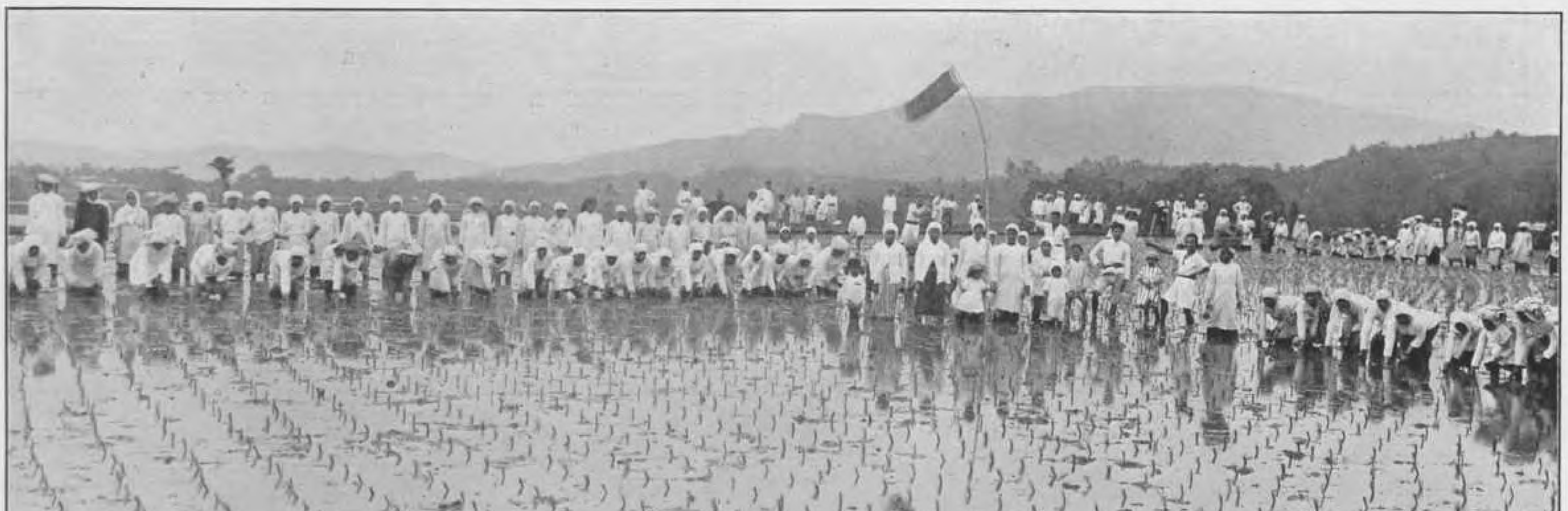

No. 251. Het uitplanten der jonge rijstplanten op de sawah's.

De afbeelding toont ons een sawah in de Padangsche Bovenlanden, waar van oudsher reeds de Menangkabausche dorpsbewoners elkaar helpen bij het bewerken der sawah's.

252. Het binnenhalen van den rijstoogst.

Op de rijstvelden is de padi rijp geworden en met eenige feestelijkheden afgesneden. Thans wordt de oogst van de velden naar de rijstschuren of de rijstpellerijen vervoerd. Onze plaat doet ons een van de wijzen van vervoer zien. Op den achtergrond zien wij nog een veld met rijpe padi.

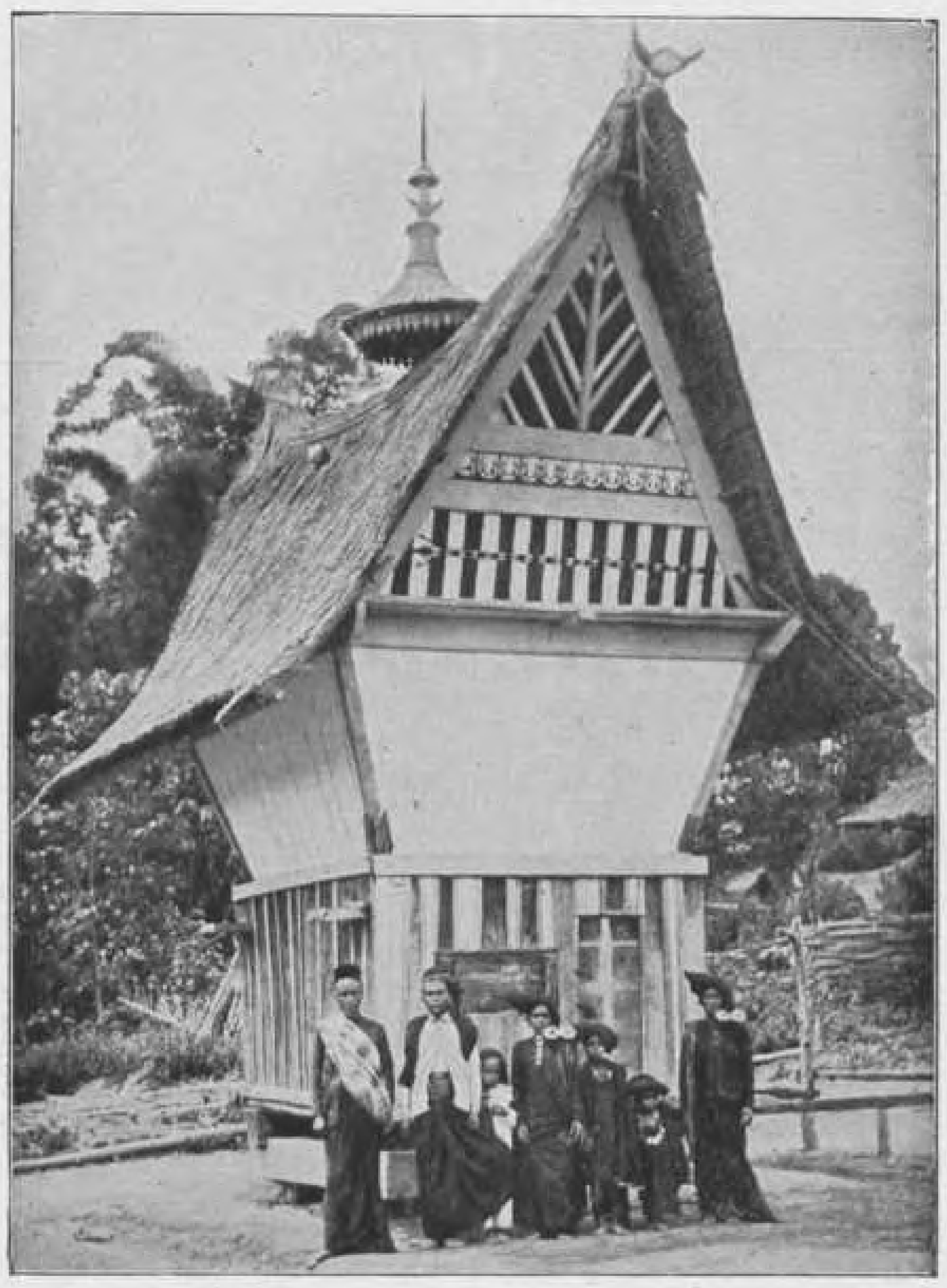

253. Een Menangkabausche rijstschuur.

Vermogende gezinnen bergen hun padi=voor=raad in schuren bij het woonhuis op. Dat deze rijstschuren of „loemboengs" zeer fraai van bouw zijn toont ons de plaat.

254. Op groote hoopen gestapelde padi.

De rijstpellerijen koopen de oogsten van vele sawah's op of bezitten zelf eenige rijstvelden. De padi wordt dan voor de fabriek op groote hoopen gelegd om te worden ontbolsterd. Op Java vindt men vele en groote rijstpelmolens in de buurt van de plaats Krawang, res. Batavia.

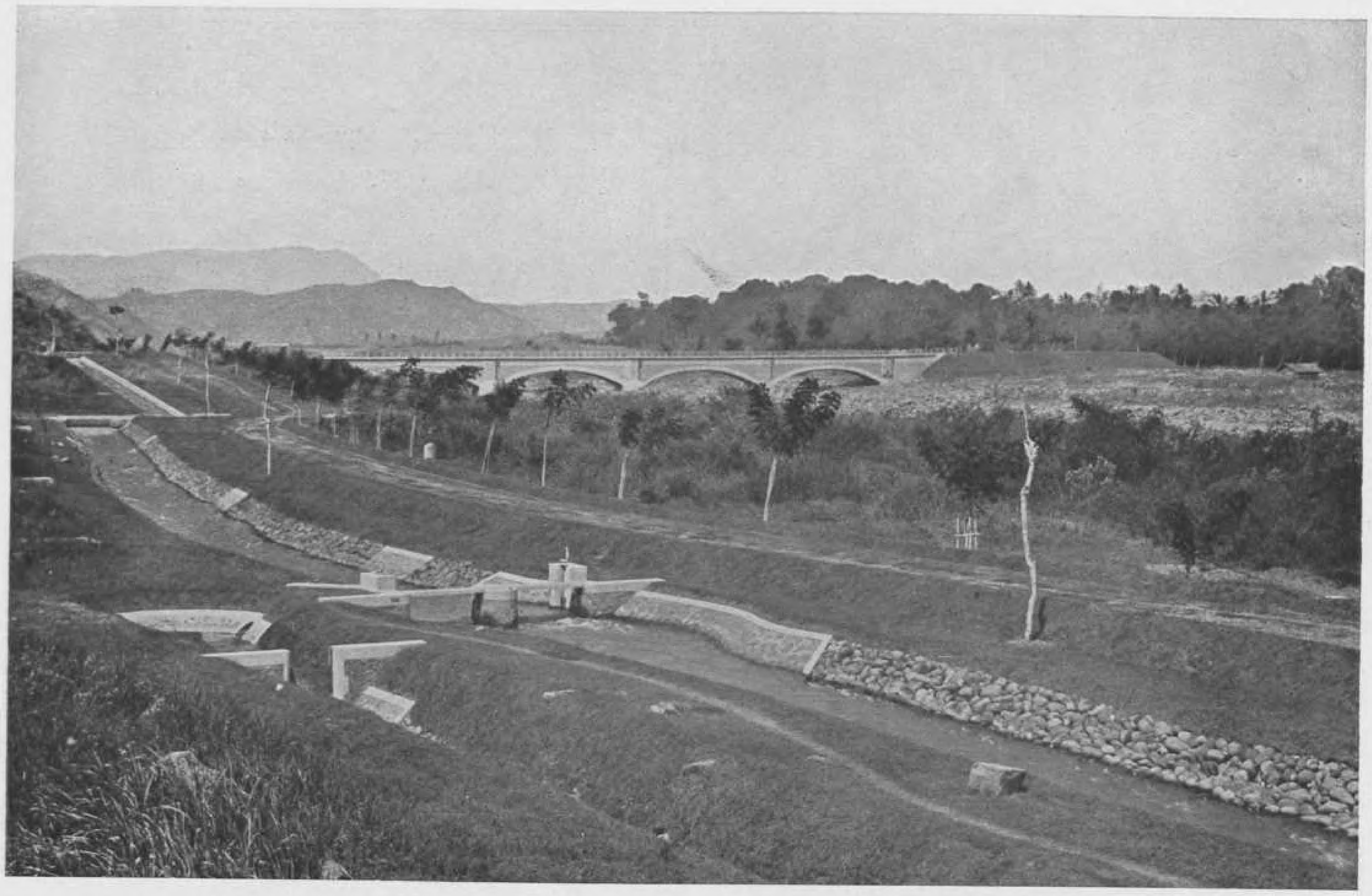

255. Een bevloeiingsleiding.

Voor de regelmatige en goede bevloeiing der bouwlanden worden in streken, waar dit noodig is, door den Gouvernementsdienst der Irrigatie groote bevloeiingswerken aangelegd. Onze afbeelding toont zulk een werk. Op den voorgrond een stuw met duiker, op den achtergrond een aquaduct.

256. Nog een afbeelding van een belangrijk irrigatiewerk.

Door dit irrigatiewerk kunnen door de rivier 917 bouws sawahgrond bevloeid worden.

257. Waterschepraderen.

Waar de bouwvelden op een hoo= gen rivieroever zijn gelegen worden door de Inlanders vaak waterschep= raderen aangebracht, om de gron= den met het water uit de rivier te kunnen bevloeien.

258. Een cassave = aanplant.

Als tweede gewas wordt op de rijstvelden, wanneer zij afgeoogst zijn, vaak cassave geplant. Op den voorgrond van onze plaat zien wij de ketela=, of cassave=planten, ter= wijl de middengrond ons weer een goed denkbeeld geeft van de ter= rasvormige, thans, na den oogst, droogliggende rijstvelden.

259. Een mais = aanplant.

Een ander gewas, dat vaak op de na den oogst droge rijstvelden ge= plant wordt, is de mais of djagoeng. Deze plant verdraagt zeer goed de warmte en heeft niet veel water noodig, vandaar dat men haar vaak in het droge jaargetijde als tweede gewas uitplant op de sawah's.

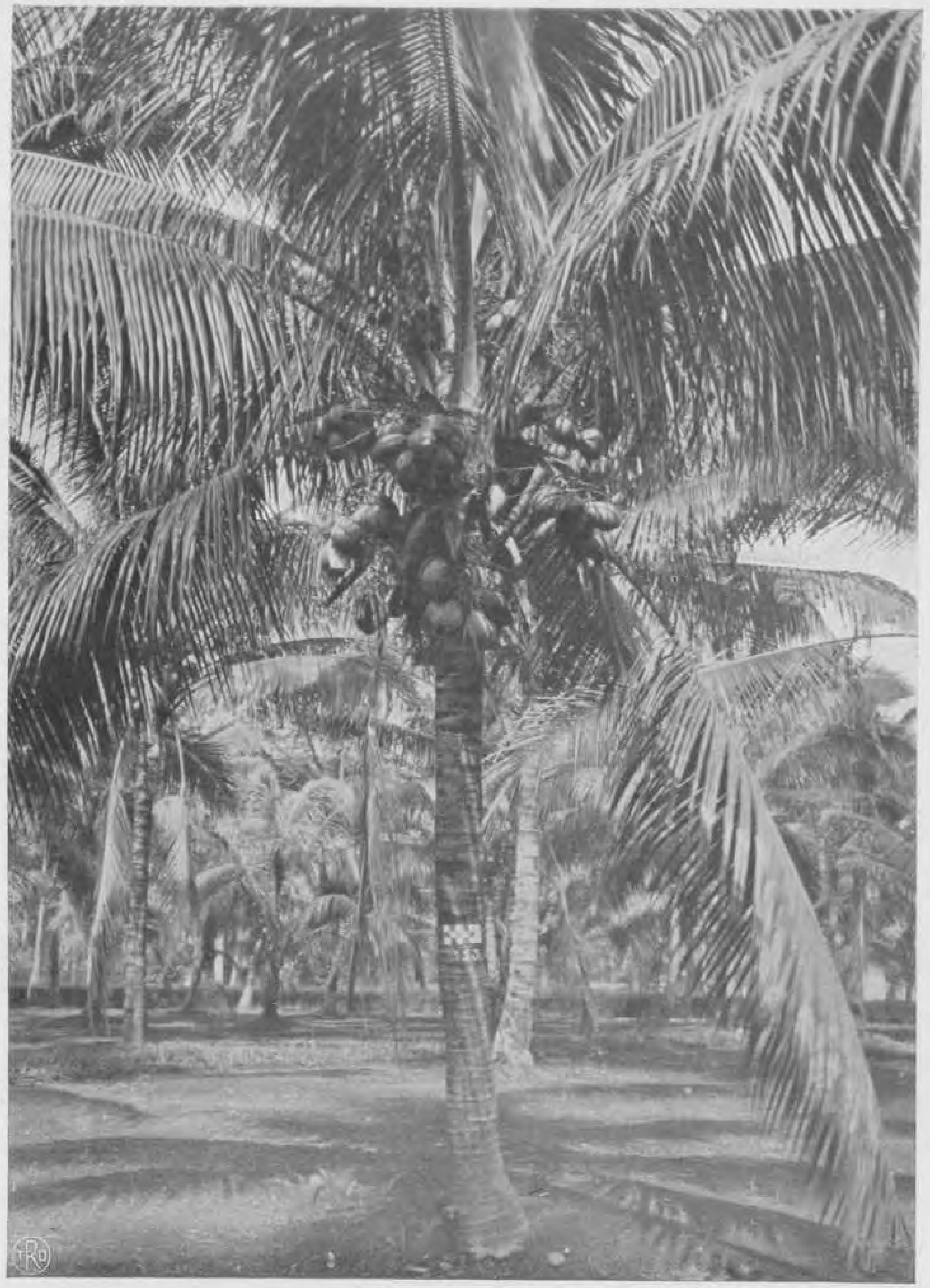

260. Een vruchtdragende klapperaanplant.

Er is geen boom, die van zooveel nut is voor den Inlander als de klapperboom. De vrucht dient, behalve voor export in den vorm van copra, voor dagelijksch gebruik. Ook de kolossale bladeren weet hij voor allerlei doel=einden te gebruiken. De klappercultuur is zeer gemakkelijk, daar de boom niet bijzonder veel zorg eischt. Midden op onze plaat zien wij een klapper=boom, die voor zijn soort laag te noemen is, volop vrucht dragende.

261. Jonge klapperloten.

Goede, rijpe klappernoten laat men uitloopen, om ze daarna diep in den grond te planten en losjes met aarde te bedekken.

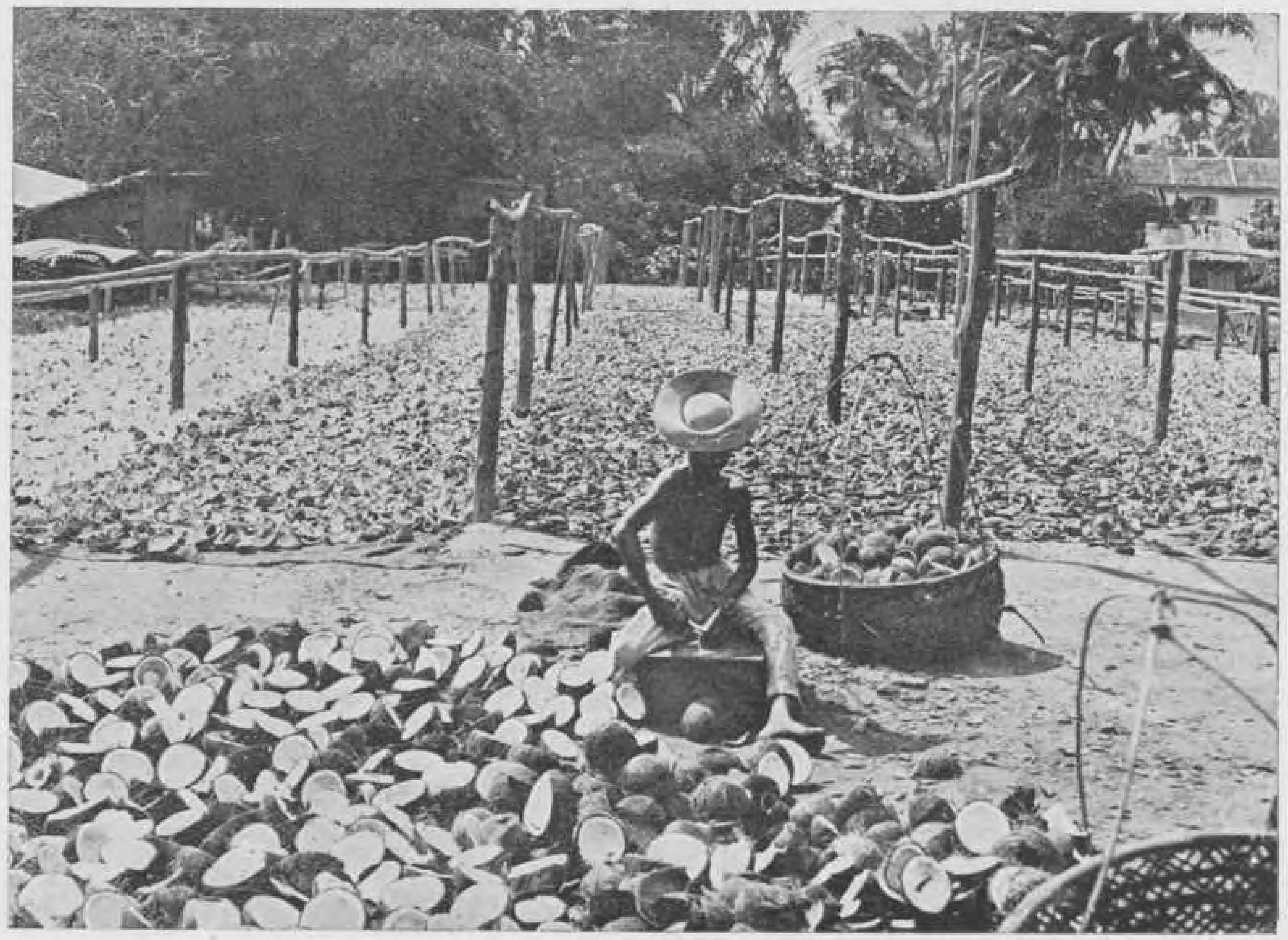

262. Het verwerken der klappernoot tot copra.

De rijpe klappers worden eerst van de buitenbast, die eenige centimeters dik is, ontdaan en dan geopend. Het witte vruchtvleesch wordt gedroogd en dan als copra uitgevoerd.

263. Het oogsten van gambir.

Gambir is een slingerplant die door Inlanders op opengekapte bosch=gronden wordt gekweekt en een der ingrediënten uitmaakt voor het sirihkauwen, doch ook wel gebruikt wordt als looistof. Bijna de geheele gambircultuur, die weinig zorg ver=eischt, is in handen van Chineezen.

264. Het drogen van gambir.

De in den handel ge=brachte gambir is de hars, die door kooken uit de bladeren van de gambirplant wordt verkregen. Deze hars wordt gedroogd en dan in den handel gebracht.

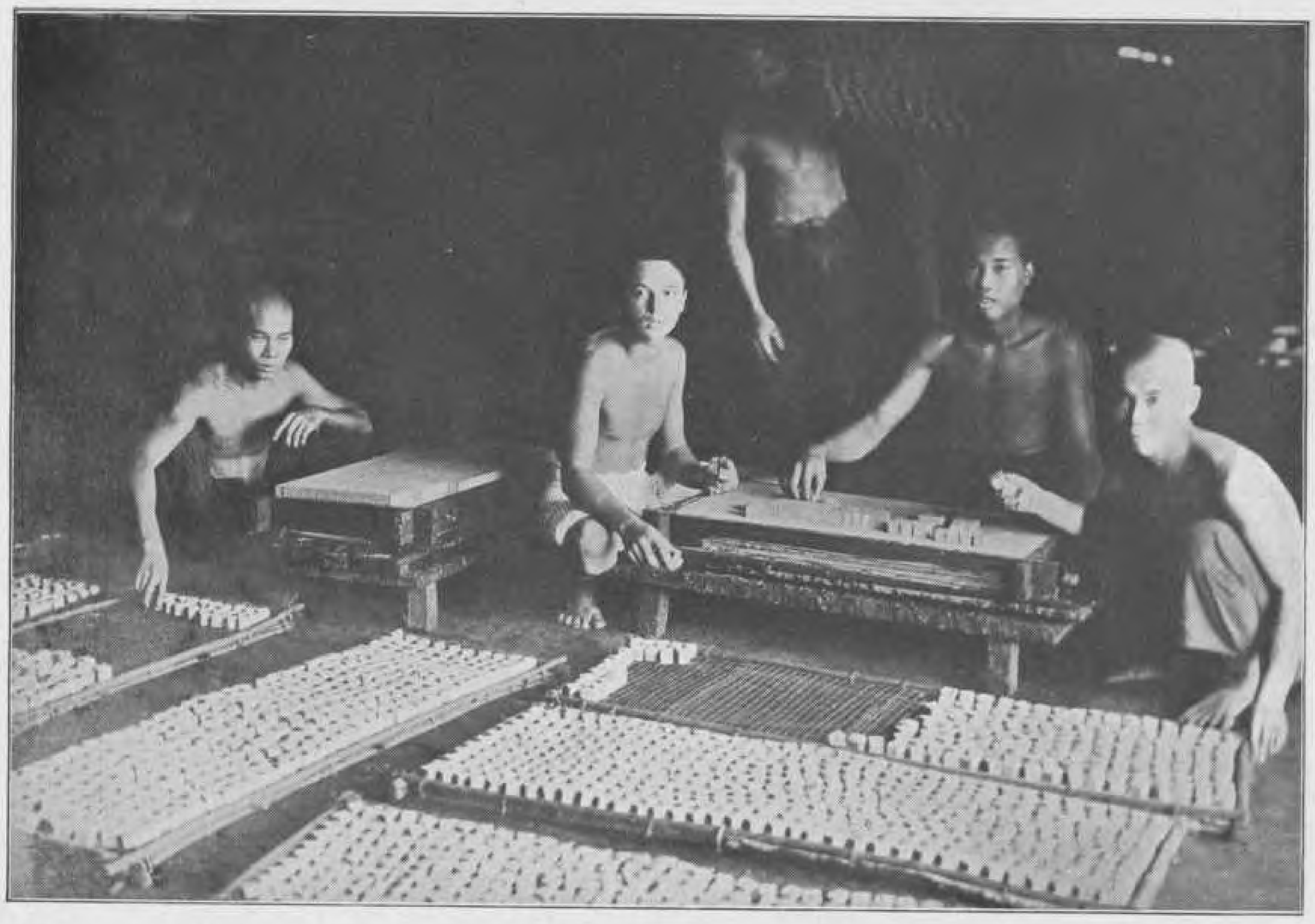

265 en 266. Kapok=cultuur.

Onder Kapok verstaat men de boomwol van den kapokboom. De lange doosvruchten van dezen boom, dien men overal in Indië vindt, snel groeit en met allerlei soorten grond genoegen neemt, springen als zij rijp zijn in vijf kleppen open; zij zijn dan opgevuld met een zijdeachtige wol, die de ronde zaadjes omhult. Deze wol wordt met andere vezelstoffen vermengd om bij het spinnen de hoeveelheid draad te vermeerderen of wordt gebezigd voor het opvullen van kussens en matrassen. Uit de pitten wordt olie bereid. Java voert veel kapok uit. De linksche plaat toont ons het ontdoen van de vruchten van hun inhoud, de rechtsche het persen van kapok tot balen.

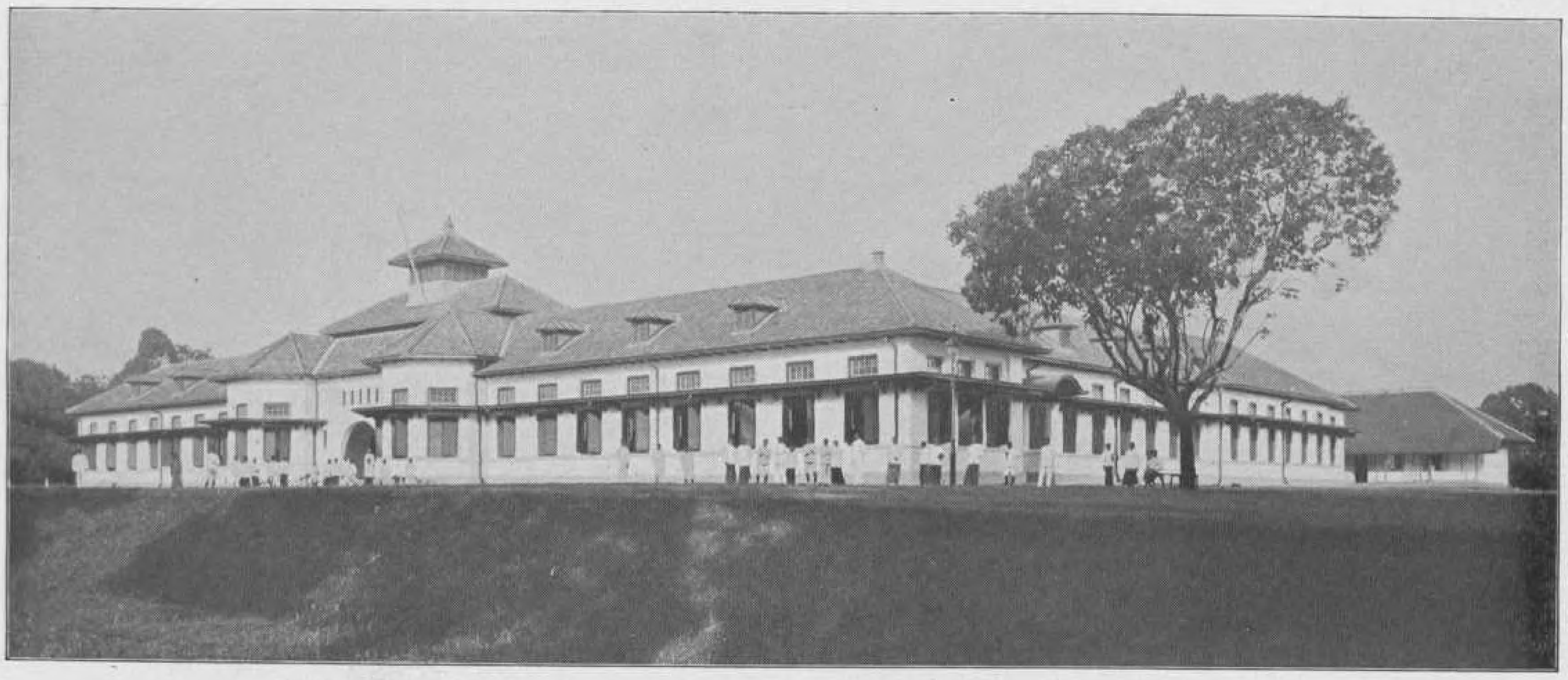

267. Het gebouw der Middelbare Landbouwschool te Buitenzorg.

Deze school is voornamelijk gesticht voor de vorming van Inlandsche landbouwkundigen, die de Europeesche Landbouwleeraren bij de vervulling van hun taak moeten bijstaan. Tot de school worden toegelaten jongelieden, die de 3e klasse van een H.B.S. met goed gevolg hebben doorloopen of een gelijkwaardige algemeene ontwikkeling hebben. De cursus duurt drie jaren. Behalve deze landbouwschool heeft men nog de z.g. Cultuurschool, waar jongelingen opgeleid kunnen worden voor opzienersbetrekkingen op de Europeesche cultuurondernemingen en voor opzieners bij den dienst van het Boschwezen.

268. Een groep leerlingen eener Inlandsche landbouwschool.

Op de Inlandsche landbouwscholen wordt elementair landbouwonderwijs gegeven. Dit onderwijs richt zich naar de streek, waar het wordt gegeven en naar de personen, die het genieten. Er zijn Inlandsche landbouwscholen, waar alles behandeld wordt, dat betrekking heeft op de cultuur, die in de streek, waar de school is, beschouwd kan worden als hoofdcultuur. Ook zijn er scholen, die bestemd zijn voor jongelieden, die een gewone lagere school hebben doorloopen, andere weer zijn uitsluitend bestemd voor volwassenen, die reeds in het landbouwbedrijf werkzaam zijn. Behalve Gouvernements Inlandsche landbouwscholen zijn er ook particuliere instellingen voor dit onderwijs, die met financieelen steun van de Regeering tot stand kwamen.

VEETEELT.

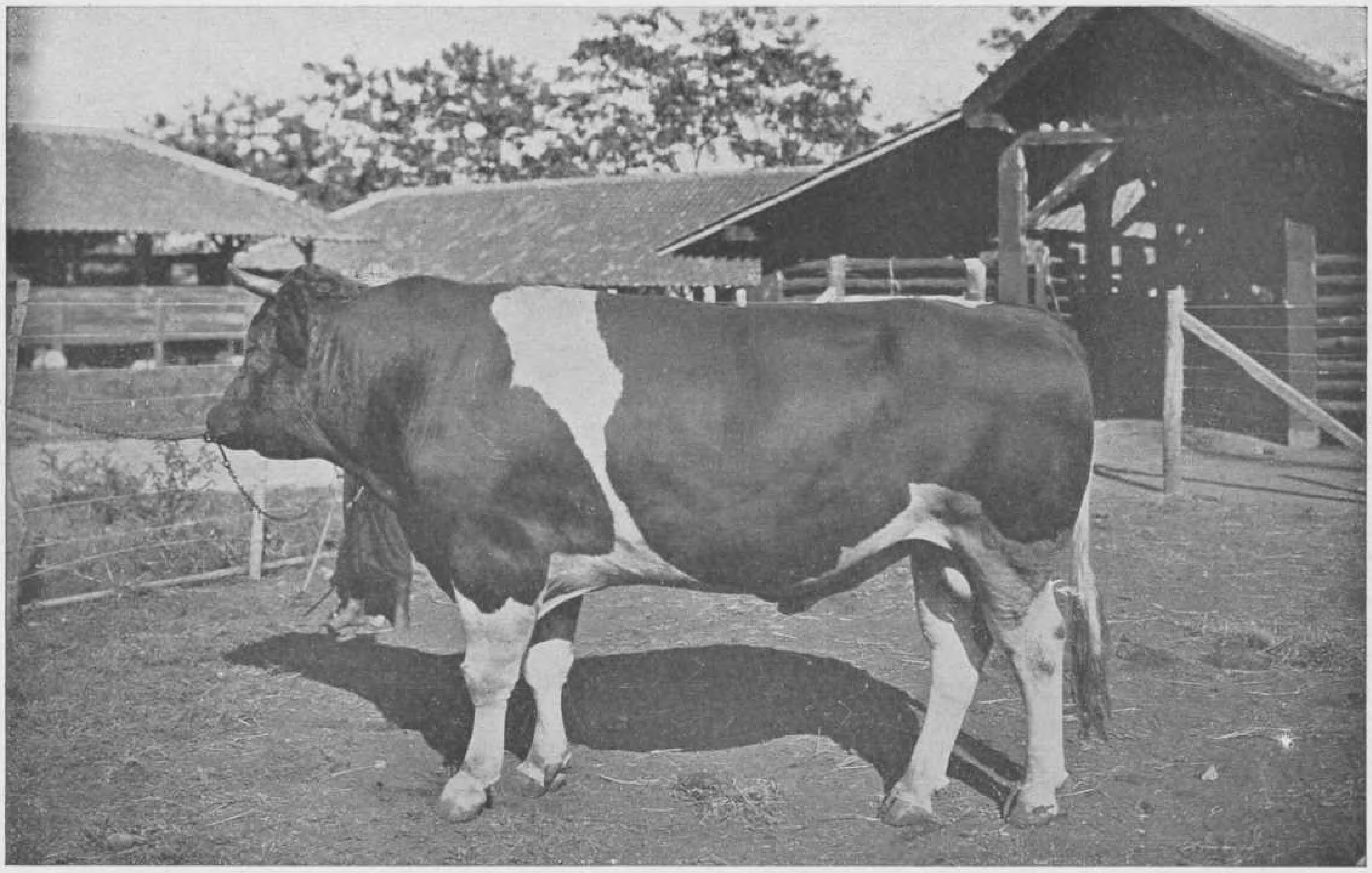

269. Een op Java geboren stier van Hollandsche afkomst.

Nederlandsch vee, waaronder ook stamboekvee, werd jaren geleden in Indië voor de melkerijen ingevoerd en hield zich het beste in de bergstreken. Het is in Indië overal gekruist met Australisch en Javaansch vee, zoodat in de melkerijen hiervan allerlei bastaardtypen worden aangetroffen.

270. Een Batakhengst.

De beste soort Sumatra=paarden is het Bataksche paard, dat gefokt wordt in de Toba= en Karolanden. De goede exemplaren zijn elegant gebouwd, hoewel ietwat gedrongen van lichaamsbouw. Zij hebben een levendig tempe= rament en een groot uithoudingsvermogen, waardoor zij zeer gezocht zijn voor z.g. tuigpaarden. De overige Sumatra=paarden hebben veel overeen= komst met den Batakker, doch zijn wat zwaarder gebouwd.

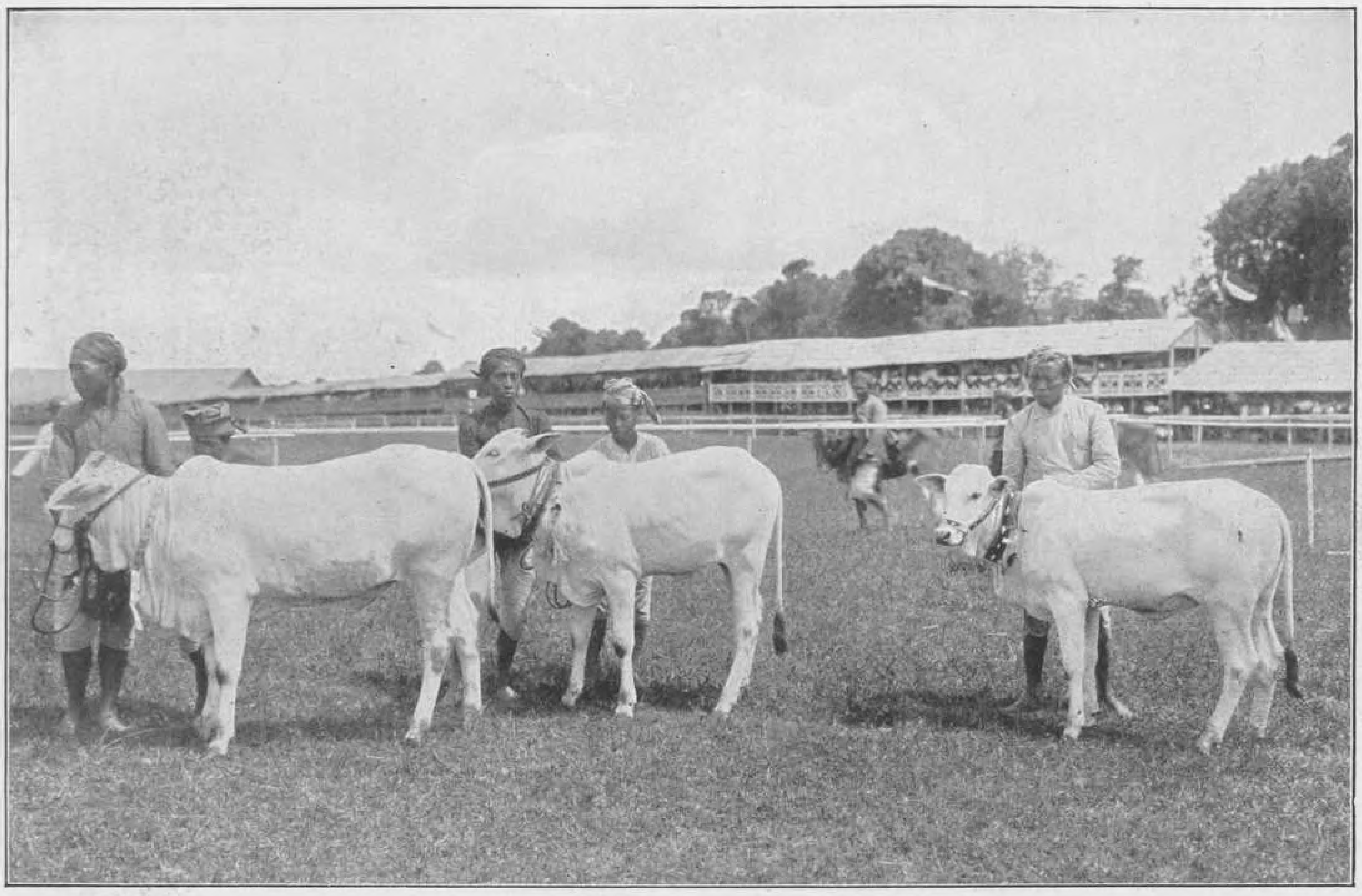

271. Type van Javaansche runderen.

Het Javaansche rund heet ontstaan te zijn uit kruising van den zebu, door de Hindoes op Java ingevoerd, en den bantèng, het wilde rund. Over het algemeen verkeert het in een toestand van toenemende degene=ratie; de beste exemplaren worden nog aangetroffen in de bergstreken. Het is een zuiver vleesch= en arbeidsdier, en geeft niet meer dan ongeveer 3 Liter melk daags.

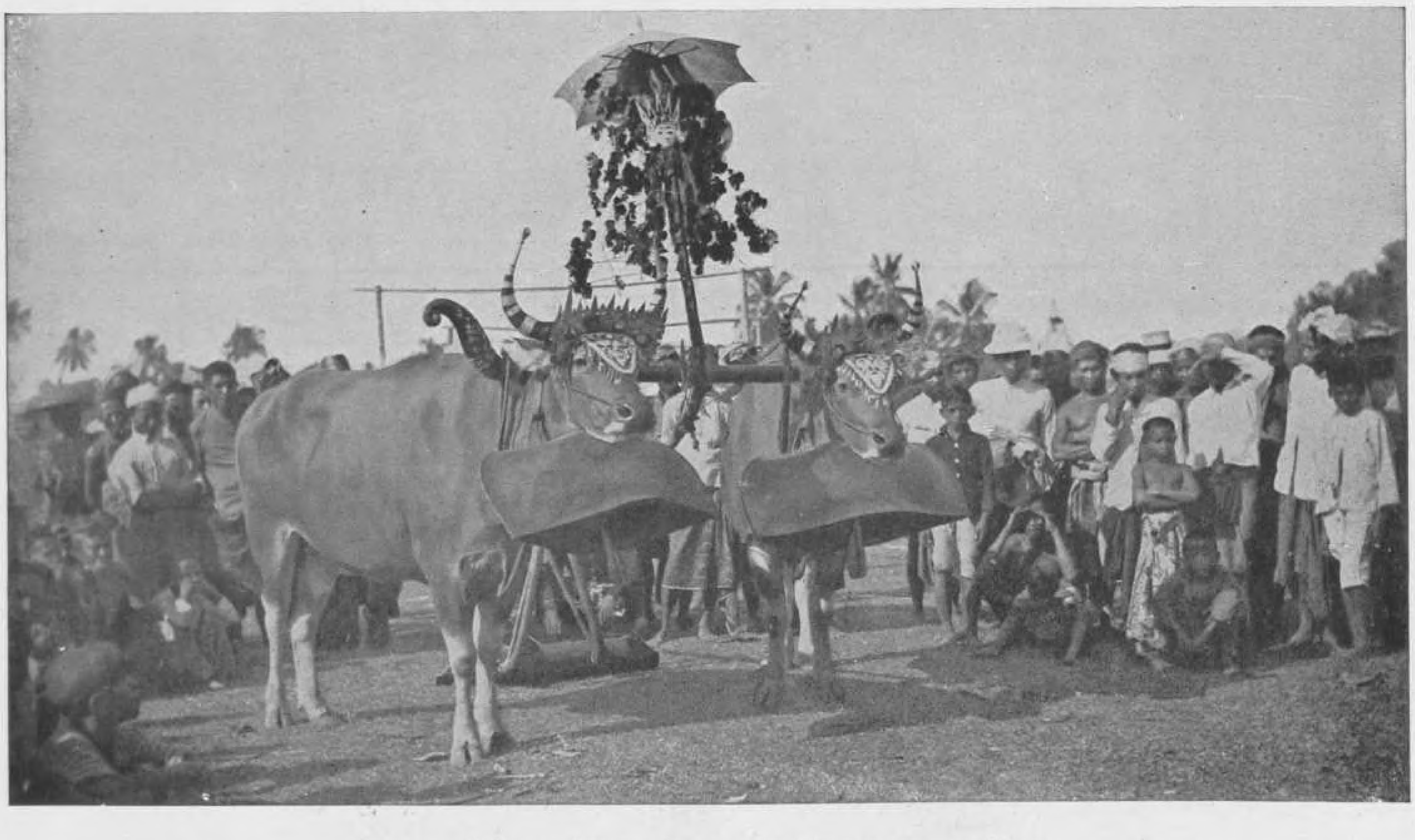

272. Balineesche runderen getooid voor een wedren.

Het Balische rund is nog raszuiver en komt veel overeen met het wilde rund, de bantèng. De stieren zijn meestal zwart=bruin en meten 1,3—1,4 M. Hooge waarde heeft het als arbeids= en vleeschdier. Op Bali en Madoera worden jaar=lijks tusschen verschillende jukken ossen wedstrijden gehouden, die met groote feestelijkheden gepaard gaan. Men lette op de kolossale houten bellen, waarmede de ossen op onze plaat aan den hals zijn getooid.

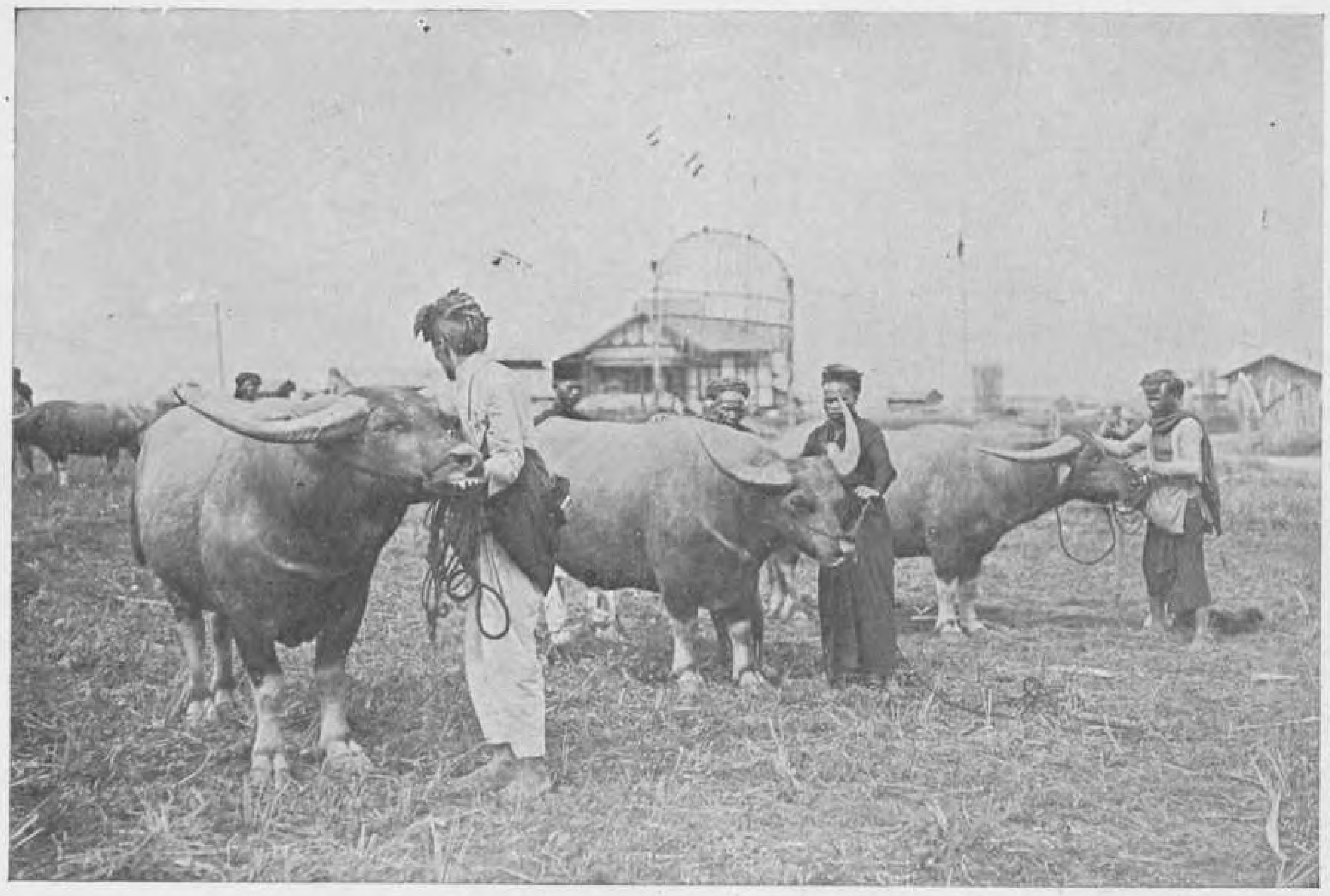

273. Drie karbouwen.

De karbouw is de Indische buffel. Over het algemeen is de buffelstapel op Java erg in verval. De beste karbouwen treft men nog aan in de residenties Bantam, Batavia en in de Preanger. Om de buffelteelt op Java weer in goede banen te leiden, is een selectie van goede stieren begonnen, waarbij er zorg voor werd gedragen, dat op één stier 25 koeien beschikbaar bleven.

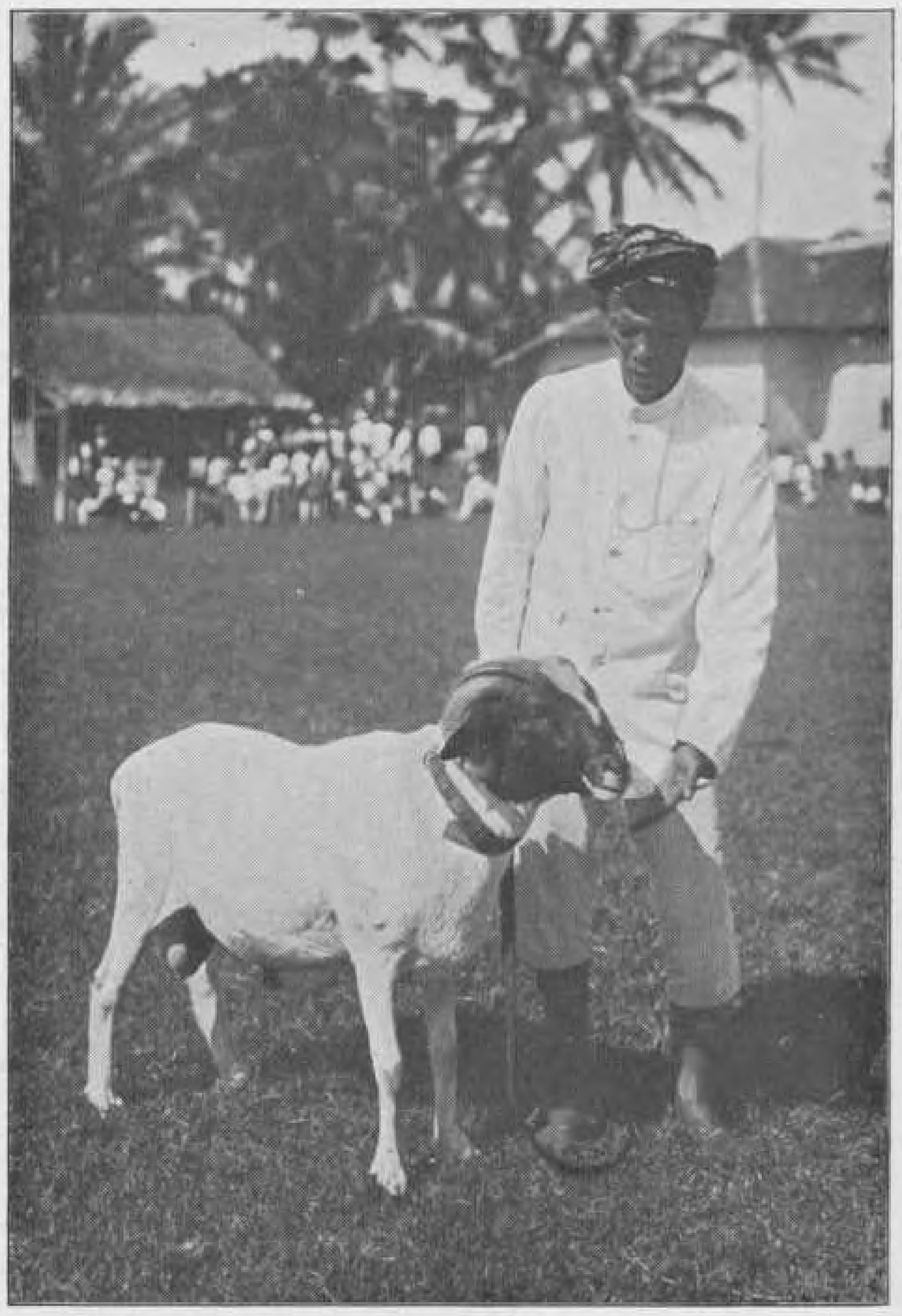

274. Een Indische geit.

Voor de voeding van den Inlander is de geitenteelt van het hoogste belang. Het is een vleeschdier, dat weinig melk geeft. Door Arabieren zijn langs de Noordkust van Java Britsch=Indische geiten ingevoerd, waarmede de Javaansche geit gekruist werd, zoodat uitstekende bastaarden ontstonden.

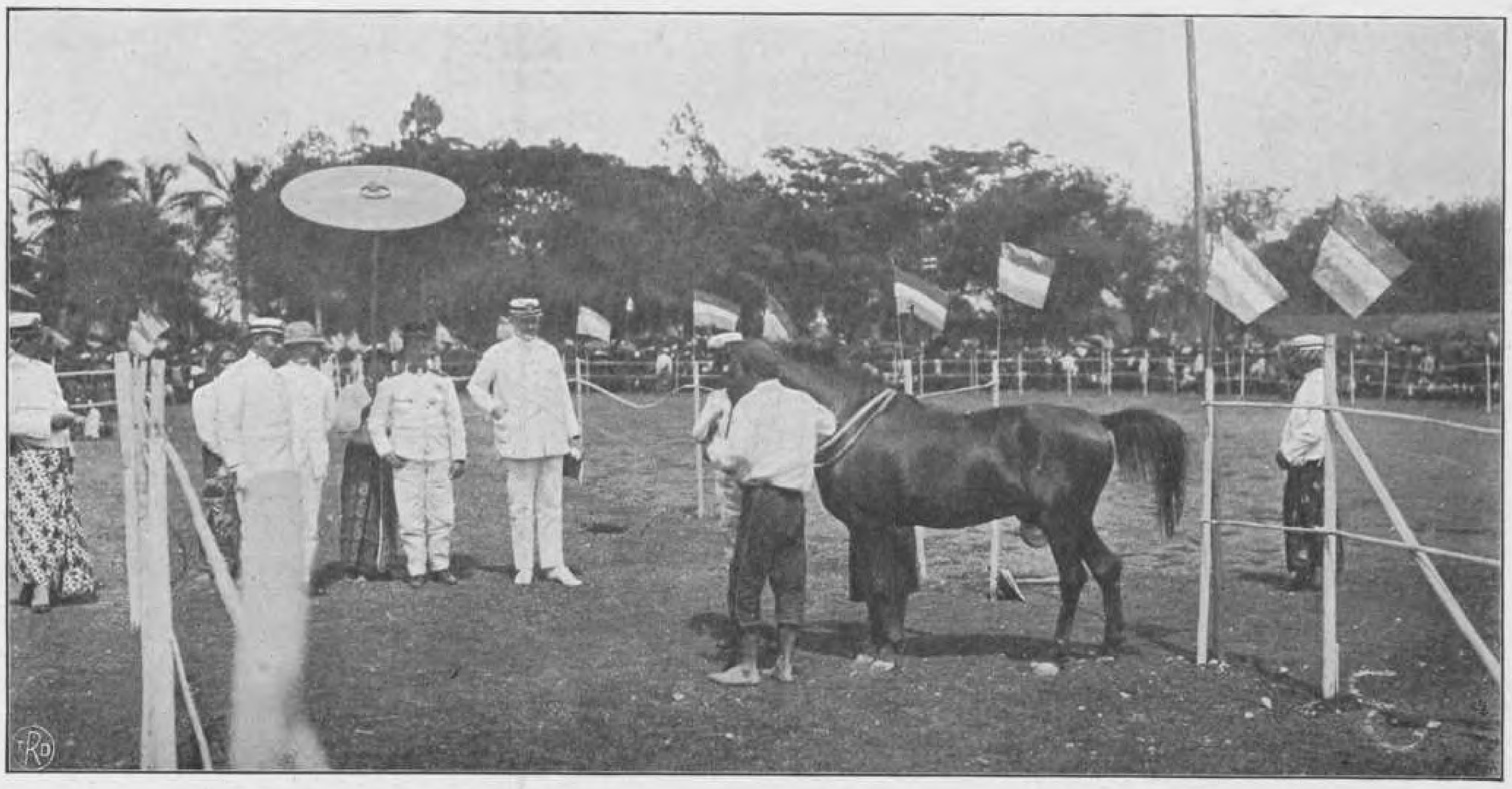

275. Paarden= en nijverheidstentoonstelling te Wonosari, afdeeling Goenoeng Kidoel, residentie Djokjakarta. Z. H. de Sultan en de resident van Djokjakarta bezichtigen een Dekhengst.

Vee= en paardententoonstellingen dienen een overzicht te geven van de kwaliteit van het vee en den paar=denstoet in een bepaalde streek, alsook om te controleeren, of de handhaving en de leiding der fokregels in goede handen is. Voor deze tentoonstellingen, die met feestelijkheden gepaard gaan, wordt door de Regeering een subsidie toegekend ter bestrijding der kosten en om prijzen te kunnen uitkeeren.

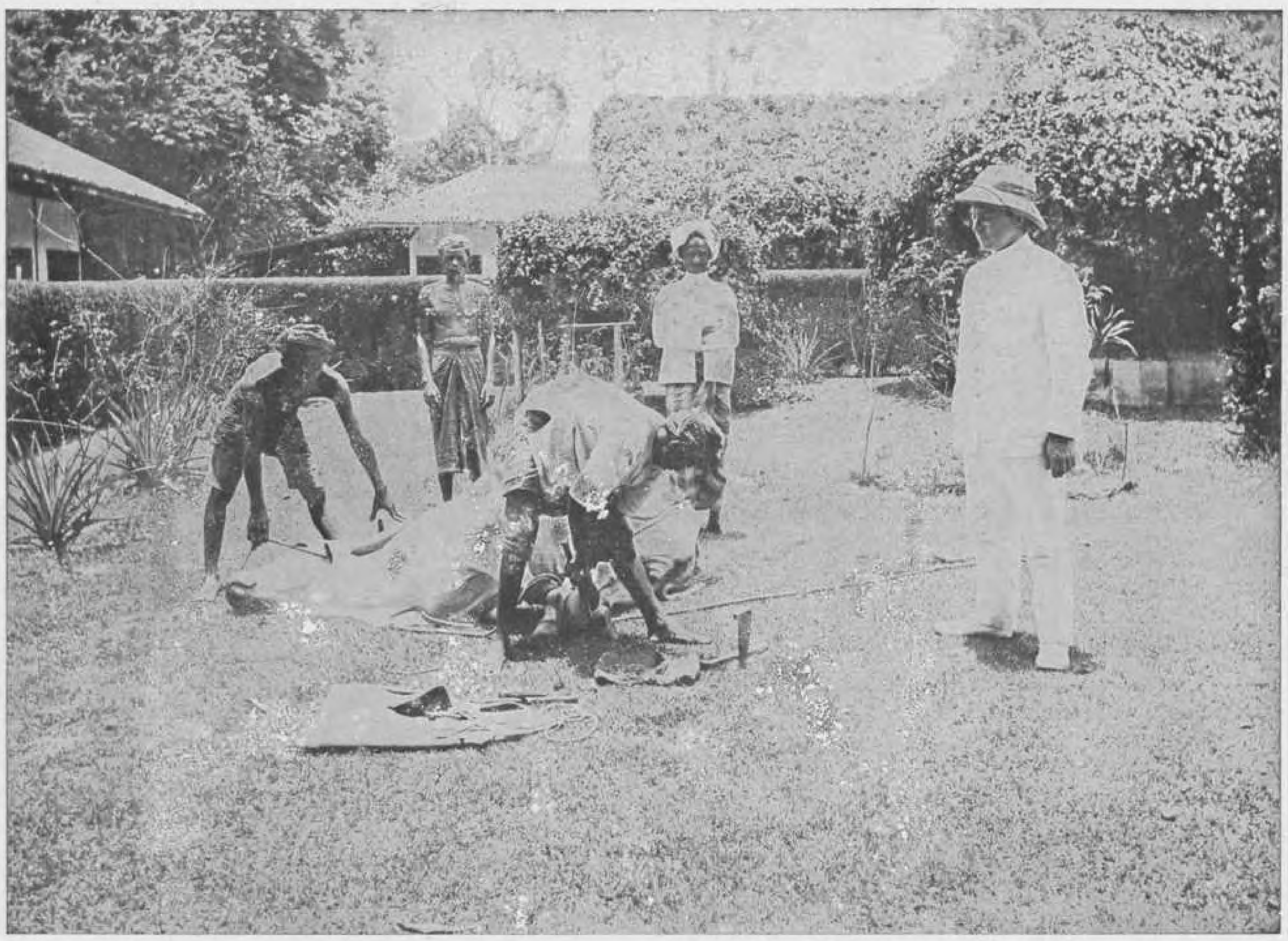

276. Het beslaan van een rund.

In het belang der dieren zelf worden runderen, die als trekdieren dienst moeten doen, van hoefbeslag voorzien. In Deli, waar runderen op de verschillende groote cultuurondernemingen veelvuldig als trek=dieren gebruikt worden, doet men thans geregeld de dieren van een ijzeren hoefbeslag voorzien. Onze afbeelding toont ons deze bewerking.

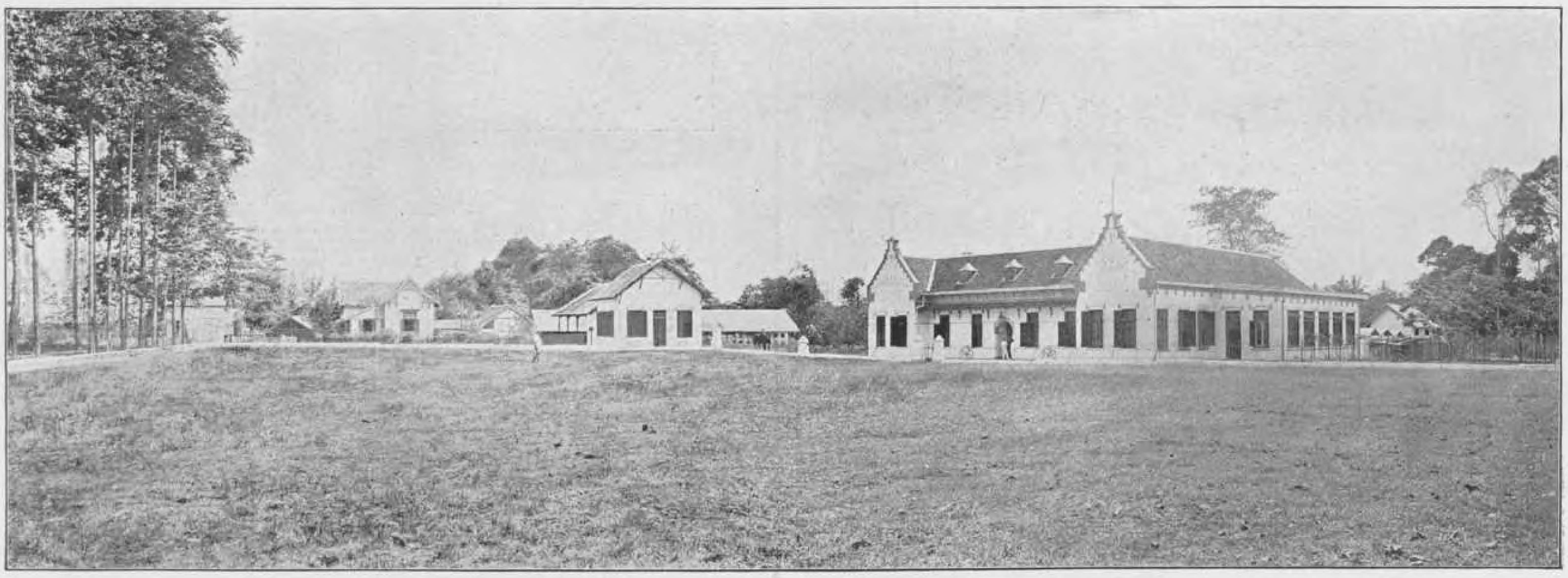

277. De Nederlandsch=Indische Veeartsenschool te Buitenzorg, Java.

Op deze school, die in 1907 werd opgericht, kunnen jongelieden van allerlei landaard opgeleid worden tot Indisch=Veearts. Tot leerling kun=nen worden toegelaten zij, die het overgangsdiploma van de 3e klasse H.B.S. bezitten of het einddiploma van een H.B.S. met 3=jarigen cursus.

278. Inlandsche visschersvaartuigen, zee kiezende.

De zeevisscherij is een belangrijk bestaansmiddel der Inlandsche maatschappij. Met hun ranke prauwen gaan de Inlanders soms ver de zee in, doch ook langs de kusten zijn allerlei vischvallen opgesteld, vaak heele bouwwerken, die aan de zandige Hollandsche kusten onbekend zijn.

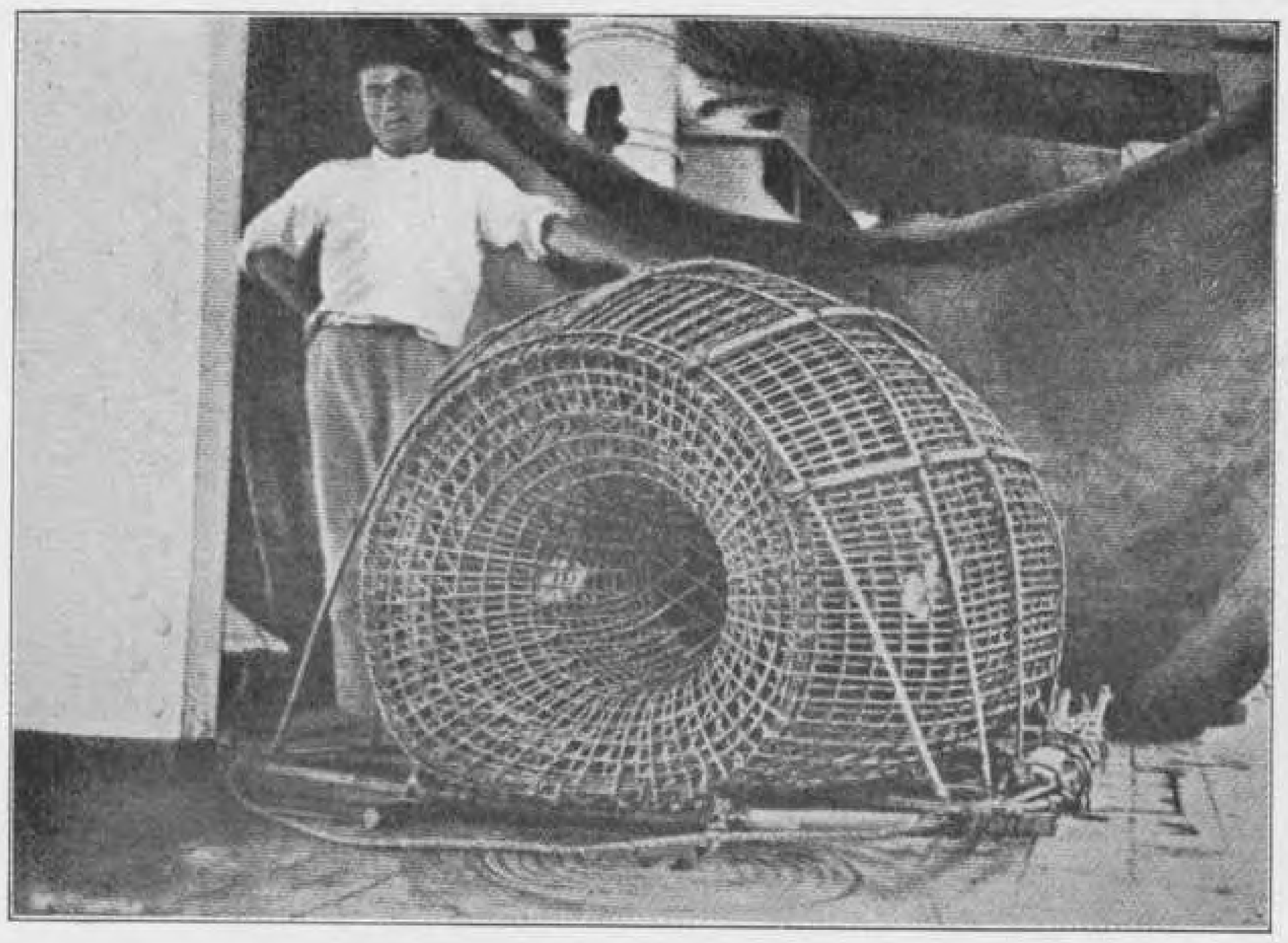

279. Een z.g. boeboe, een soort vischval.

Een boeboe is gewoonlijk gemaakt van bamboelatjes, met rotan aaneengebonden en wordt op den zeebodem neergelaten. De visch, die langs een steeds nauweren ingang naar binnen wordt gelokt, kan, eenmaal binnen, den uitgang niet meer terug vinden.

280. Eenig te drogen gezet Inlandsch vischtuig.

Op den voorgrond zien wij, naast een schepnet (links), een boeboe en eenig ander vischtuig.

281. Een z.g. sampan sero.

Een sampan sero is een vaartuigje, dat dient om sero's, soms ver in zee opgetrokken vischvallen, leeg te halen en de vangst te vervoeren.

282. Een primitieve manier van visschen.

Onze afbeelding toont ons een paar vischschietende papoea's. Pijl en boog worden op Nieuw-Guinea vooral ook gebruikt om de visschen, die zich aan de oppervlakte vertoonen, te schieten. De Papoea's zijn hierin zeer behendig.

283. In de haven van Bagan Si Api-Api.

Het plaatsje Bagan Si Api-Api ligt in de onderafdeeling van de afdeeling Bengkalis van het Gouvernement Sumatra's Oostkust. Het is gelegen nabij de monding van de Rokanrivier en wordt bijna uitsluitend bewoond door Chineezen. De nabijzijnde zee is buitengewoon rijk aan visch en garnalen. Het plaatsje is dan ook een visscherijcentrum dat bijkans even belangrijk is als IJmuiden.

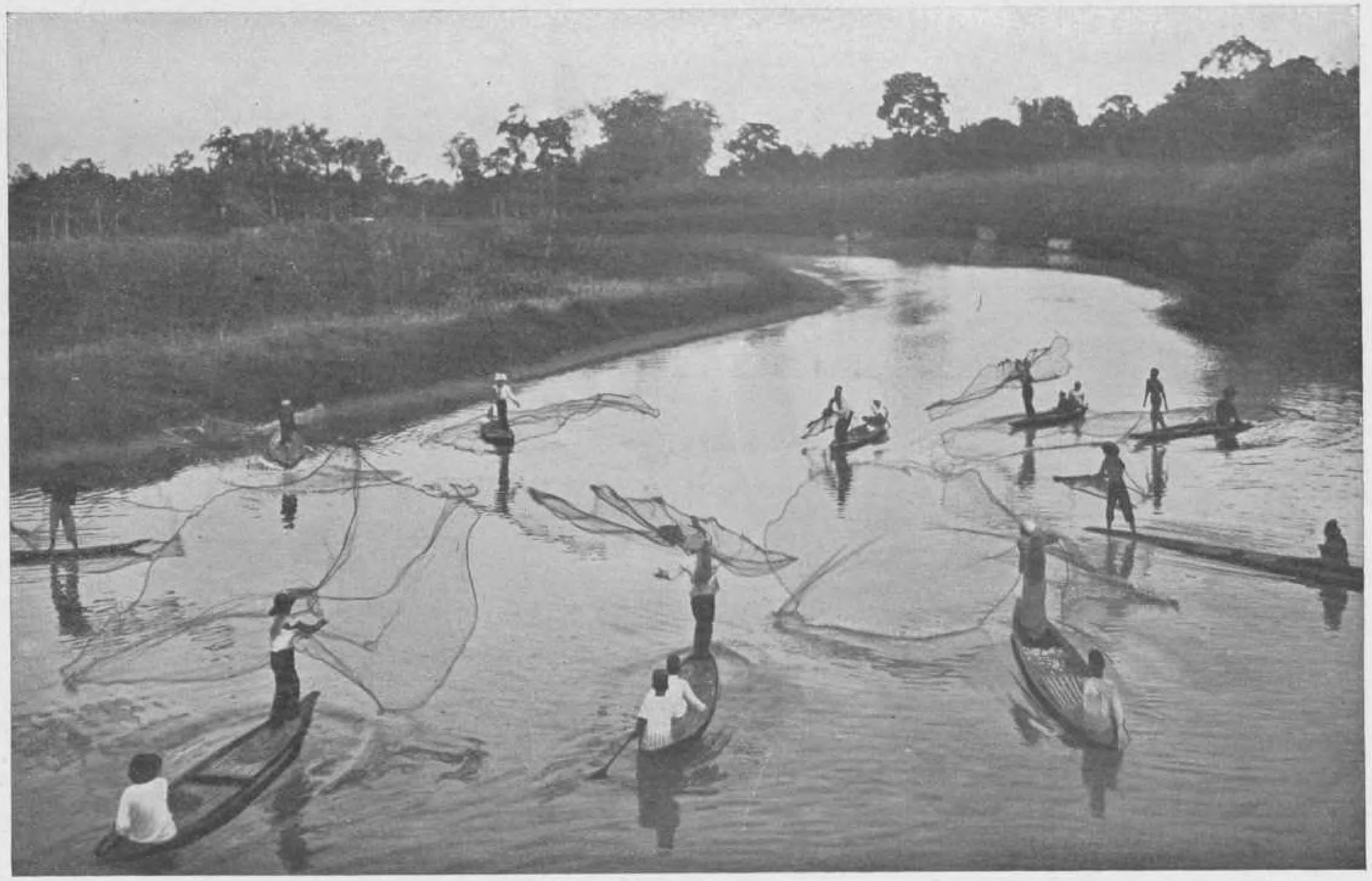

284. Het visschen met djala's.

Djala's zijn netten, die zoowel bij de zoetwater- als bij de kustvisscherij algemeen in gebruik zijn en die door één man gehanteerd kunnen worden. Zij hebben den vorm van een cirkel, waarvan de randen met steentjes bezwaard zijn, terwijl aan het middelpunt een touw bevestigd is, dat de visscher in zijn hand houdt. Deze werpt zijn djala zoo uit, dat zij in een vlak uitgespreid op het water neerkomt, waarna de rand begint te zinken.

285. Het visschen in een vischvijver langs het strand.

HOOFDSTUK VII.

EUROPEESCHE CULTURES.

BEHALVE de in het vorige hoofdstuk besproken Inlandsche landbouw, worden in Indië voor de wereldmarkt op groote schaal cultures door grootendeels Europeesche ondernemers uitgeoefend. De daarvoor benoodigde gronden kunnen — wanneer ze niet reeds in particulier landbezit zijn — worden verkregen in erfpacht van het Gouvernement, door inhuur van de Inlandsche bevolking en in de Vorstenlanden door de z.g. landverhuur.

Van oudsher is onder de verschillende Europeesche cultures de *suikerindustrie* de belangrijkste. Reeds in den Compagniestijd waren er Chineezen, die suikerrietmolens hadden en tegen vooraf bepaalde prijzen hun product aan de Compagnie verkochten. Tijdens het cultuurstelsel werd bepaald, dat de Inlandsche bevolking 1/5 van haar bouwvelden voor de teelt van suikerriet beschikbaar moest stellen en dat de opbrengst na zekeren aftrek aan het Gouvernement zou komen.

In 1891 werd echter de laatste band tusschen de Javasuikerindustrie en het stelsel der gedwongen Gouvernements=cultuur verbroken en toen ging, ondanks vele moeilijkheden, deze cultuur gestadig vooruit.

Regelmatig nam de suikeroogst toe, doordat het met suikerriet beplante oppervlak toenam, en ook gingen de prijzen, waarvoor de oogst werd verkocht, omhoog. Elke bouw gronds ging elk jaar meer suiker opleveren, zoodat de concurrentie met andere suiker=produceerende landen behoorlijk kon worden volgehouden. Er waren natuurlijk ook wel zeer moeilijke jaren, doch het meerendeel der ondernemingen maakte bijna ieder jaar winst. De toename van het product per bouw grond werd verkregen doordien het bedrijf steeds intensiever werd, steeds betere zorg aan den verbouw van het riet werd besteed en in fabrieken op steeds betere wijze de suiker werd vervaardigd. Al spoedig ging men toen ook behoefte gevoelen aan instellingen, die de gemeenschappelijke belangen der suikerindustrie zouden behartigen. Proefstations werden opgericht om de wijze van aanplanten, de bestrijding der suikerrietziekten, alsook de wijze van suikerfabricatie op wetenschappelijke wijze te bestudeeren en de resultaten geregeld te publiceeren.

In 1895 werd bovendien het „Algemeen Syndicaat van Suikerfabrikanten in Ned.=Indië" opgericht, dat te Soerabaja zetelt en de algemeene, economische belangen der industrie behartigt. Het is dus geen wonder, dat op die wijze de Javasuikerindustrie haar vaste plaats op den eersten rang onder de groote cultures behouden heeft.

De *tabakscultuur* is reeds ongeveer een halve eeuw een van de voornaamste grootcultures in Indië, met Deli (Sumatra), de Vorstenlanden en Besoeki (Java) als drie voornaamste centra, die hun product vrijwel geheel naar de Hollandsche markten sturen. Naast deze centra vindt men streken met een belangrijke Inlandsche tabakscultuur, zooals de Padangsche Bovenlanden en sommige residenties op Java (Preanger). Deels werken deze voor de locale markt en voor uitvoer naar China en andere Oostersche markten, anderdeels wordt het product door Europeesche firma's opgekocht en naar Holland verzonden. Tabak is, in tegenstelling met massa=producten, als b.v. suiker en rubber, een qualiteitsproduct. Alle bewerkingen moeten met zorg en juist op tijd geschieden, zoodat noodzakelijk over vele, goed geschoolde werkkrachten moet kunnen worden beschikt. Het groote risico, aan de tabakscultuur verbonden, heeft gemaakt, dat in den loop der jaren de kleine maatschappijen verdwenen, de leiding van het bedrijf meer en meer werd geconcentreerd en de cultuur ten slotte in handen kwam van enkele groote maatschappijen, die nauw aan elkaar zijn verbonden.

Ook voor de tabakscultuur zijn proefstations opgericht (Deli, de Vorstenlanden en Besoeki), waar men de ziektebestrijding grondig ter hand heeft genomen. Door het streng doorvoeren van zaadselectie en veredeling door kruising bereikte men een grooter opbrengst per bouw, terwijl door het volgen van bepaalde methodes men het verloop van de bereiding meer in zijn macht kreeg. Dit alles heeft ertoe geleid, dat de tabakscultuur is geworden een hechte steunpilaar voor de Indische welvaart.

De *rubbercultuur* is een der jongste cultures, doch heeft in het laatste vijf=en=twintigtal jaren een zeer grooten omvang genomen. Van een weinig beteekenend uitvoerartikel is rubber in deze spanne tijds gegroeid tot een der voornaamste export=artikelen. De meeste Nederlandsche rubbermaatschappijen werden in de jaren 1908 — 1910 opgericht; ondernemingen, die voor rubber geschikt waren, of reeds met rubber waren beplant, werden herhaaldelijk en voor steeds stijgende prijzen verkocht.

Het met rubber beplante oppervlak werd snel grooter, de economische ontwikkeling maakte moeilijke tijden door, doch overwon die ten slotte.

De technische ontwikkeling hield daarmede gelijken tred. Alle stadia, welke oudere cultures in tientallen jaren doormaakten, doorliep de rubbercultuur in weinig meer dan tien jaren, zoodat zij thans in technische ontwikkeling zeker niet bij de andere ten achter staat. Onze goed geschoolde planters, die veelal reeds een rijke ervaring hadden met andere grootcultures, begonnen aanstonds reeds belangrijke aangelegenheden, zooals de veredeling van de plant, in beschouwing te nemen en proefstations werden opgericht, die den buitenlandschen planter vaak verbaasd doen staan.

Zoo lukte het dan ook op den duur andere productielanden in vele opzichten vooruit te komen. Doch men is nog lang niet aan het einde; de rubbercultuur bergt nog groote ontwikkelingsmogelijkheden in zich, welke voor de toekomst nog veel mogen doen verwachten

De *koffiecultuur* was jaren lang Gouvernements=monopolie. Het kan hier de plaats niet zijn om over dit monopolie een beschouwing te geven; vermelden wij daarom slechts dat toen de gedwongen cultuur eerst geleidelijk en in 1907 geheel werd afgeschaft, de verwachting, dat daardoor de vrije koffiecultuur der bevolking zou herleven, niet door de werkelijkheid werd beantwoord. Deze cultuur maakte dan ook zeer moeilijke tijden door, zeker niet het minst door de zoo gevreesde bladziekte; vooral de Java=koffie, die daar=

van het meest had te lijden, ging sterk achteruit. Men ging er toen toe over de cultuur van rubber met die van koffie, speciaal robusta, te verbinden, hetzij dat men de koffie tot hoofdcultuur maakte, of wel de rubber.

Thans is de koffiecultuur niet meer regelmatig over Indië verspreid, doch beperkt zij zich tot enkele streken. Langzamerhand is de aan=plant van coffea arabica (z.g. Java=koffie) naar hoogere en droge streken verhuisd en vindt men thans de voornaamste aanplantingen in de koele en droge bergstreken van Besoeki (Java), Bali en Timor. Andere koffiesoorten dan de coffea arabica, zooals de Liberia= en de Robusta=koffie, hebben zich door haar krachtige natuur beter weten te handhaven. Hoe het ook zij, de Ned.=Indische koffiecultuur is thans nog de grootste van geheel Azië, het beste en hoogste in aanzien.

Thans willen wij ons begeven naar de hooge bergstreken en tot slot de bergcultures van *thee* en *kina* in het kort bespreken.

De *thee*=cultuur wordt in Indië uitsluitend op Java en Sumatra gedreven. Oorspronkelijk werd de theeplant uit China hierheen gebracht en haar cultuur was jarenlang Gouvernements=monopolie, totdat in 1865 de laatste Gouvernements=onderneming werd gesloten en de aanplantingen aan particulieren overgingen. Belangrijke ver=beteringen kwamen tot stand door de invoering der Assamtheeplant, terwijl de opbrengst werd verhoogd door verbetering der cultuur=methoden en den grooten vooruitgang in de machinale bereiding van het product. Thans is deze cultuur een der meest bloeiende takken van landbouw in Indië.

De cultuur van *Kina* is nog voor een deel in handen van het Gouvernement, welks ondernemingen 1/10 van den Java=oogst leve=ren. Geen berekeningen van mogelijk financieel gewin hebben geleid tot de overbrenging van den kinaboom uit Zuid=Amerika naar Indië. Het ging erom, een onmisbaar geworden geneesmiddel voor de toe=komst te behouden en beschikbaar te hebben.

Doch dit is slechts bereikt kunnen worden door ingespannen arbeid en nauwgezette wetenschappelijke bestudeering der cultuur.

Zoo kwam deze technisch tot grooten vooruitgang, maar de econo=mische vooruitzichten hielden daarmede niet steeds gelijken tred. In plaats van het vroeger gevreesde tekort ontstond n.l. door de goed geslaagde cultuur een belangrijke over=productie met als gevolg een sterke prijsdaling. Gelukkig kwam hierin verbetering door de oprichting in 1896 van de Bandoengsche Kininefabriek te Bandoeng, welke tegen een vast fabrikatieloon kinine=zouten voor de bastproducenten bereidt. Deze vestigden in 1900 een kininemarkt te Batavia.

Zoo is de kinacultuur na moeitevolle voorbereiding, na jaren van ongeregelde productie en lage markprijzen nu tot bloei gekomen. In de cultuur van geneeskrachtige planten neemt zij een eerste plaats in, terwijl reeds sedert lang in bijna de geheele wereld=behoefte aan kinabast door Nederlandsch=Indië wordt voorzien.

SUIKER.

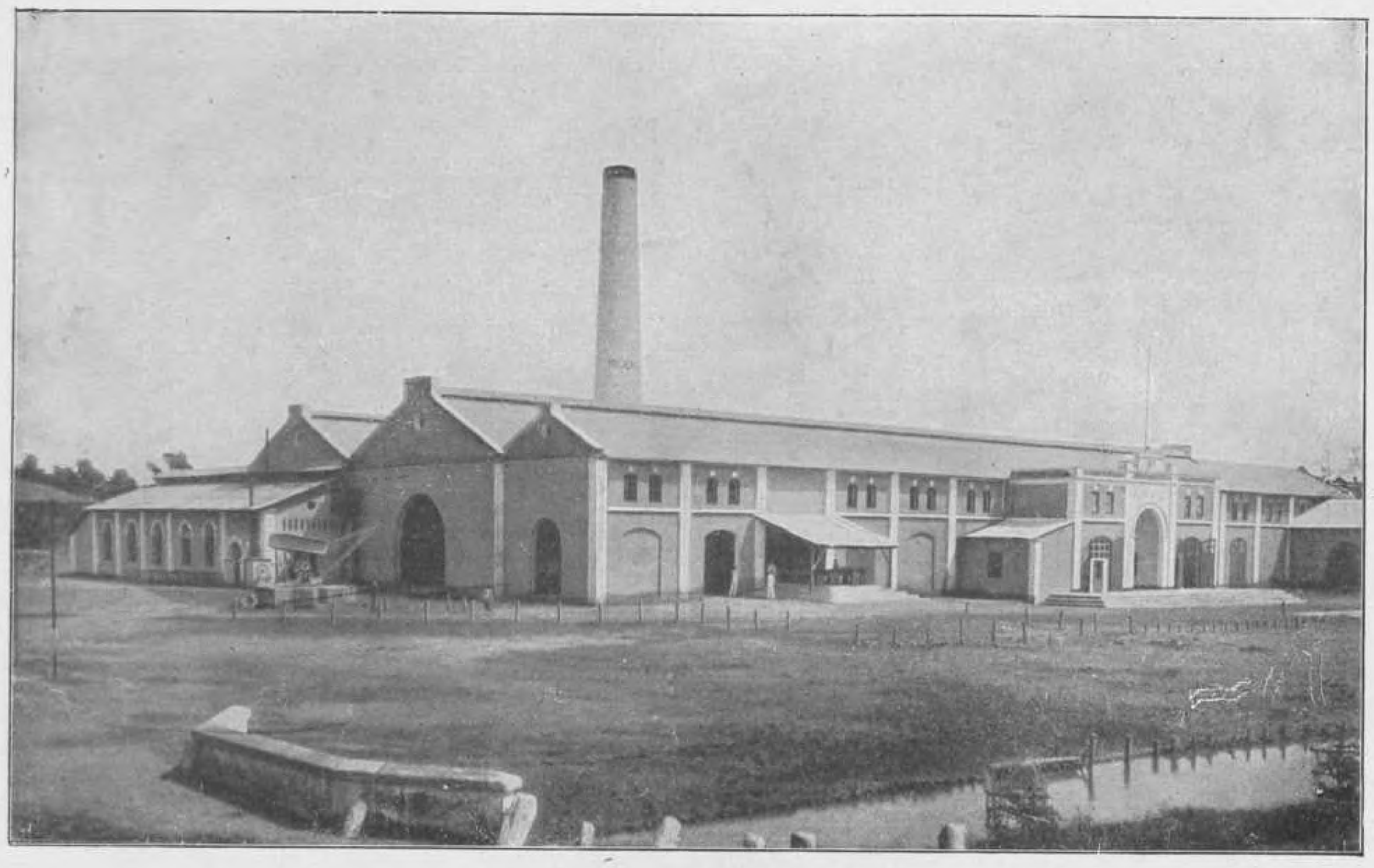

286. Een suikerfabriek op Java.

Reeds sedert zeer lange jaren heeft de suikerindustrie een groote beteekenis voor het economische leven op Java. Vooral in den laatsten tijd is die beteekenis nog toegenomen nu, door steeds grootere intensifieering van het bedrijf, de opbrengst per bouw belangrijk is gestegen, terwijl ook de arbeid der suikerproefstations beteekenisvolle resultaten heeft opgeleverd. De totale kapitaalwaarde, die thans in de Javasuikerindustrie is vastgelegd, zal wel niet veel van een milliard gulden verschillen.

287. Suikerriet, rijp om gesneden te worden.

Omstreeks 1898 was men reeds begonnen, het tevoren bijna uitsluitend geplante Zwart=Cheribon=riet te vervangen door andere, ingevoerde rietsoorten, zonder dat hierdoor echter de Java=productie op een belangrijk hooger peil kwam te staan. Toen is men echter begonnen door kruising der bestaande rietsoorten kunstmatig nieuwe soorten te scheppen, hetgeen zeer goede resultaten afwierp.

288. Het maken van plantgeulen voor het suikerriet.

Voor de verbetering van het product werd bij den aanplant steeds meer aandacht besteed aan de juiste graaf= en plant=methoden, aan bemesting, aan de keuze der voor iedere grond=soort geschikte rietsoorten, enz. Onze afbeelding doet zien, dat de stekken van het suiker=riet in diepe geulen worden uitgeplant.

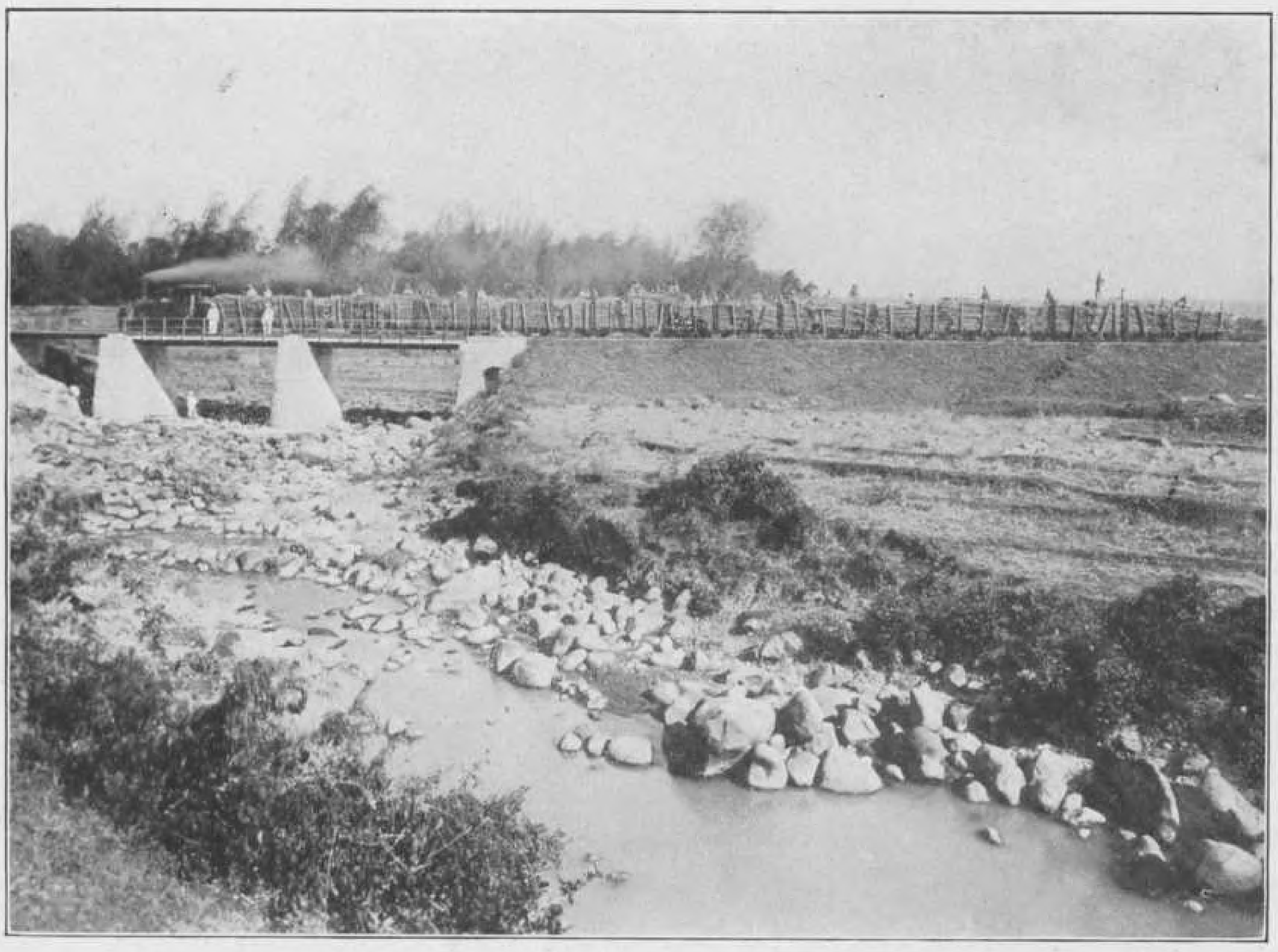

289. Transport van het gesneden suikerriet per lorrie naar de fabriek.

Een groot deel der door de fabriek gemaakte winsten werd besteed aan verbetering der gronden en irrigatie en aan den aanleg van railbanen voor het riettransport. De oude wijze van vervoer van het riet, n.l. per ossenwagen, is daardoor tegenwoordig veelal vervangen door transport door middel van railbanen met lorries.

RUBBER EN KOFFIE.

290. Een tuin van Hevea=rubberboomen.

De eerste Hevea=plantjes werden in 1870 uit Kew ontvangen en in den Cultuurtuin te Buitenzorg uitgeplant. In 1898 was echter de uitvoer van Hevea=rubber nog van geen beteekenis. Pas de sterke en voortdurende stijging in den marktprijs deed de plantage=rubbercultuur ontstaan, die tegenwoordig voor een groot deel in de wereldbehoefte voorziet.

291. Het tappen van een Hevea=boom.

De rubber wordt ver=kregen door coagulatie van het melksap, dat in den Heveaboom ge=vormd wordt in melk=sapvaten, in de bin=nenste lagen van den bast gelegen. Om dit melksap af te tappen, maakt men in den bast een insnijding van zoo=danige helling, dat het dikke sap gemakkelijk afvloeit en in een alu=minium kop kan drup=pelen. Onze afbeelding toont ons het maken van zulk een insnijding. Links op den grond bij den stam zien wij een aluminium kop, waarin het sap uit=vloeit door het metalen gootje, vlak daarboven in den bast aange=bracht.

292. Een gecombineerde rubber= en koffietuin.

De cultures van koffie en rubber worden vaak met elkaar gecombineerd, met de rubber of de koffie als hoofdcultuur. Bovenstaande plaat toont ons een tuin van robusta=koffie, terwijl de rubberboomen daarin dienst doen als schaduwboomen.

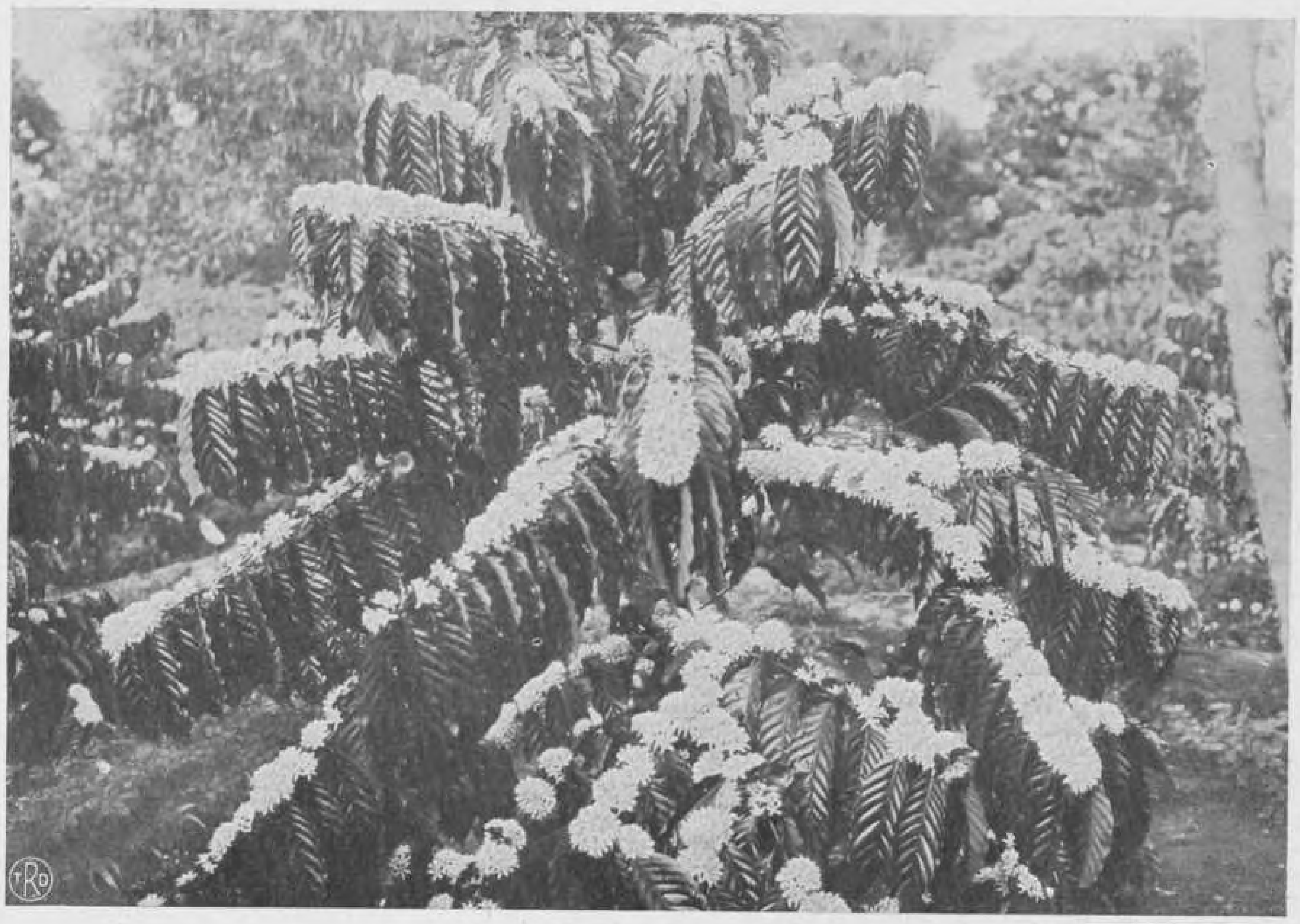

293. Een bloeiende robusta=koffieboom.

Een koffie=aanplant geeft onder gunstige omstandigheden reeds na drie jaren een kleinen oogst, doch eerst na 5 of 6 jaren zijn de oogsten overvloedig. Om ze goed te kunnen verzorgen en den pluk der rijpe bessen te vergemakkelijken, laat men de boomen niet hooger worden dan 6 à 8 voet. Zoodra de bessen donkerrood zijn, worden ze met de hand afgeplukt en naar de fabriek vervoerd.

TABAK.

294. Een tabaksafdeeling op een bovenonderneming.

De tabaksplant groeit niet alleen in de vlakte doch ook nog in de bergen tot op een zekere hoogte. Zulke tabaksaanplantingen in bergterreinen noemt men bovenondernemingen. In de afgebeelde bovenonderneming liggen hellingen, die te steil waren, om met tabak te beplanten.

295. Tabaksplanten in bloei.

Duidelijk komen op onze plaat de groote bladeren van de tabaksplant uit. Niet alleen van de grootte der bladeren hangt echter de waarde der tabak af, doch ook van de fijnheid. Zijn de bladeren rijp om geoogst te worden, dan worden zij geplukt en gefermenteerd, hetgeen een bewerking is, die zeer nauwkeurig dient te geschieden.

THEE

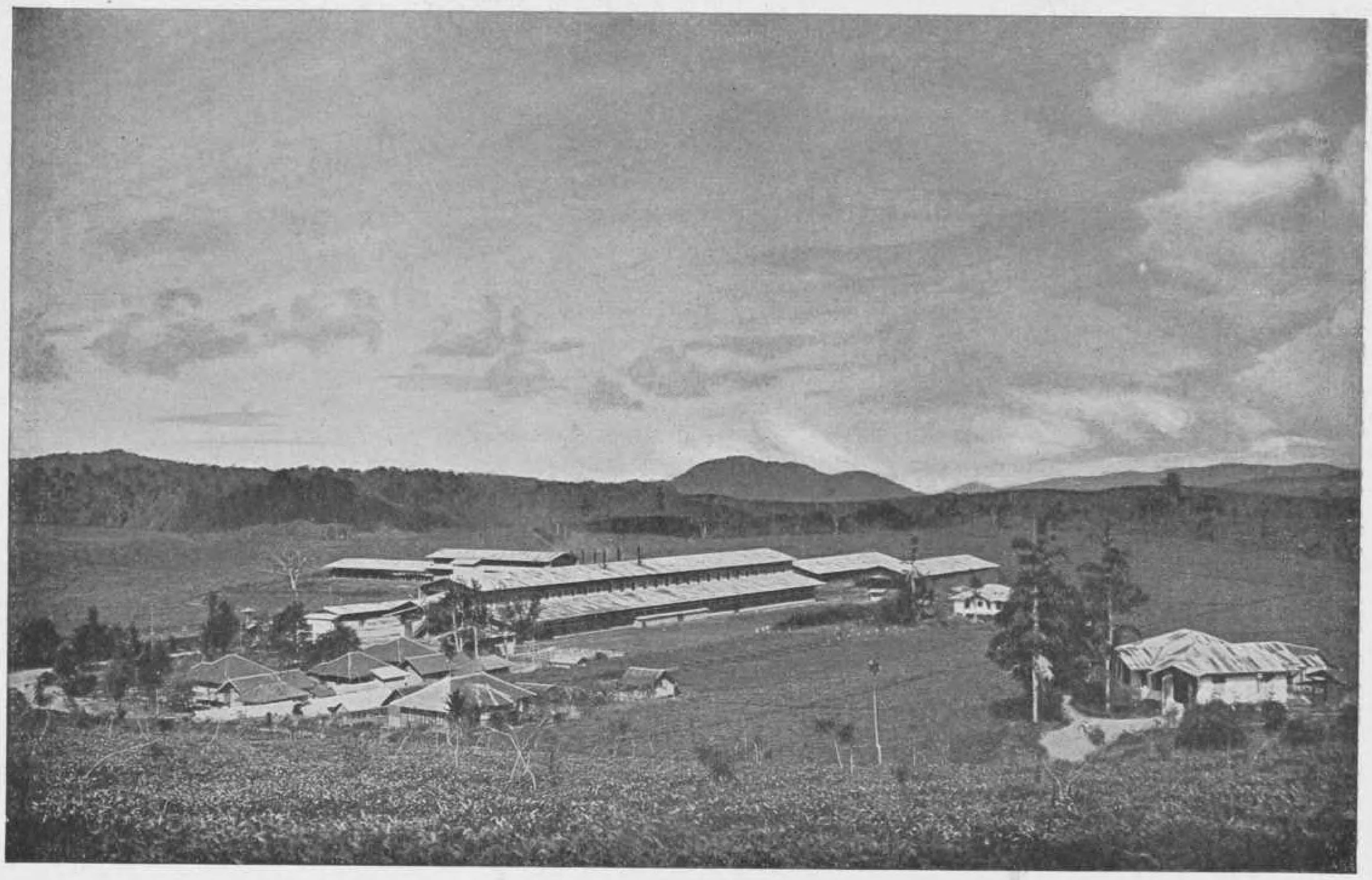

296. Theefabriek op de afdeeling Tanara van de Asamthee=Onderneming Malabar, Preanger, Java.
Hoewel de theeplant ook wel in lagere streken gedijt, krijgt men het beste product van de hooger gelegen bergstreken. Onze afbeelding toont ons zulk een theeonderneming in de bergen. Op den voorgrond zien wij een gedeelte van den aanplant.

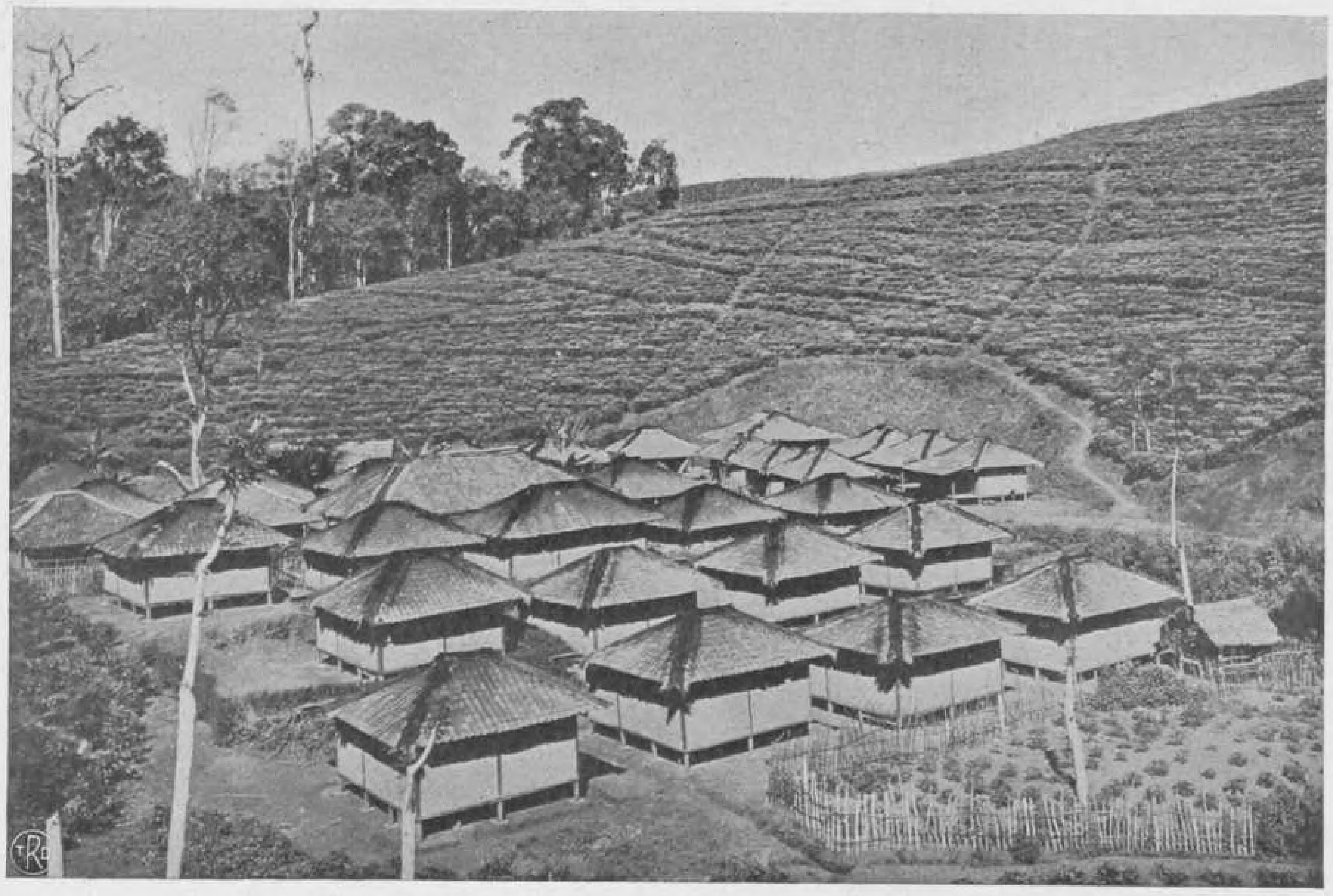

297. Arbeiders=woningen op een theeonderneming.
Vriendelijk en netjes liggen de door de onderneming ten behoeve van haar Inlandsche arbeiders gebouwde woningen te midden van den aanplant.

298. Een sorteer=loods voor de thee.

Na verschillende bewerkingen, als verflensen, rollen en drogen te hebben ondergaan, wordt de droge thee in snijmachines op maat gesneden en door een aantal vrouwen gesorteerd en van de steeltjes of stokjes ontdaan, welke afkomstig zijn van het oorspronkelijke takje, door de pluksters geplukt.

299. Een kijkje in een theefabriek.

De eerste bewerking, die het theeblad ondergaat, is het verflensen, om een gedeelte van het water aan het versche blad te onttrekken. Dan worden de bladeren in rolmachines gebracht, die een gedeelte van het sap eruithalen en de blaadjes tot rolletjes oprollen. Dan wordt de thee gefermenteerd, waardoor de bekende bruine kleur ontstaat en daarna in droog=machines gedroogd.

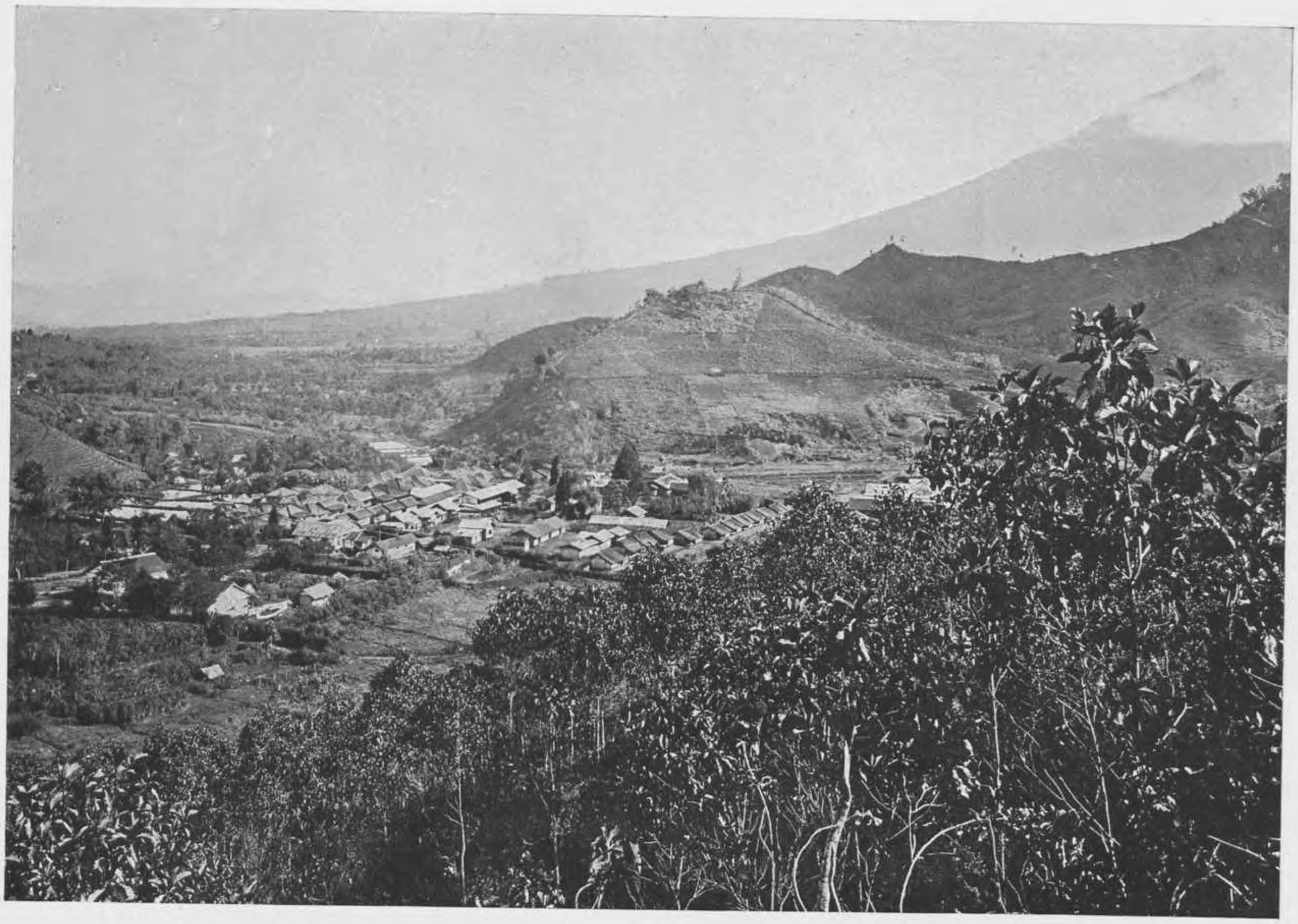

300. Een gecombineerde thee= en kina=onderneming in de Preanger, Java.
De kina=cultuur is een echte bergcultuur, daar de kinaplant alleen maar in hoog gelegen streken goed gedijt. Vaak worden de cultures van thee en kina met elkaar gecombineerd.

301. Een jonge kina=aanplant.
Van groot belang voor de kina=cultuur is geweest, dat men reeds vrij vroeg een geschikte verentingsmethode gevonden had. De kina=cultuur werd begonnen en langen tijd voortgezet op meestal maagdelijke gronden uitsluitend met zaailingen en stekken, doch in de laatste jaren werden steeds meer enten geplant.

SISAL.

302. Het aanleggen van kweekbedden van sisalhennepplanten.

Onder sisal verstaat men de vezelstof, afkomstig uit de bladeren van verschillende agave=soorten. De cultuur van de sisal=hennep op Java is een der nieuwere cultures en wordt voornamelijk in de Vorsten=landen bedreven. Op den achtergrond onzer afbeelding zien wij de fabriek.

303. Transport van sisal uit de tuinen door middel van lorries en trekvee.

De bereiding van den vezel uit de bladeren geschiedt in de fabriek door middel van machinerieën van groote capaciteit. De vezels worden voor verschillende doeleinden gebruikt, o.a. voor de vervaardiging van touwwerk. Het is echter niet zoo goed tegen water bestand.

NOTEMUSKAAT.

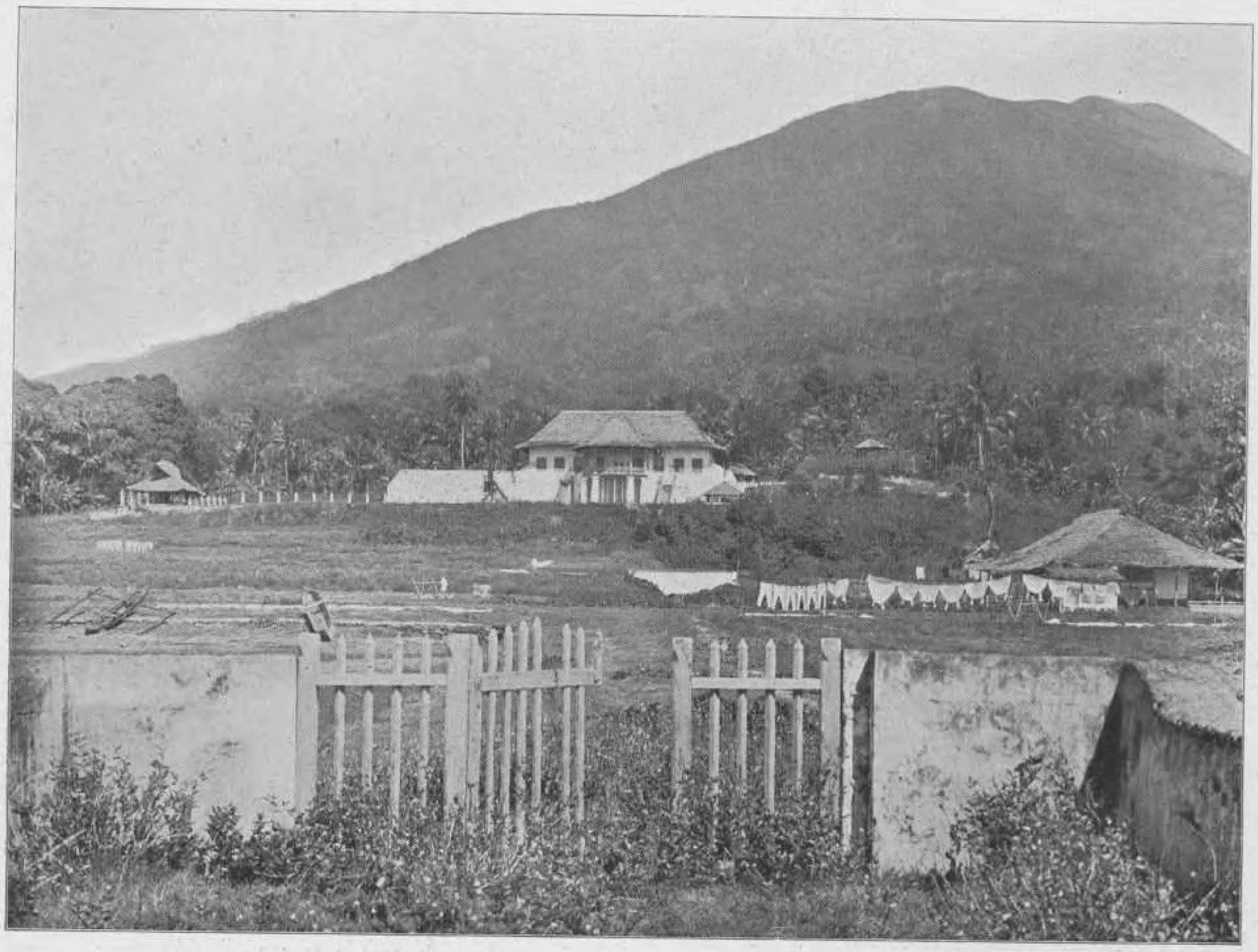

304. Een notemuskaat=onderneming in de Molukken.

Ambon en de Banda= en omliggende eilanden is het vaderland der muskaatnoteboomen. De O. I. C. beperkte de teelt tot de Banda=eilanden en roeide de noteboomen elders, waar zij die aantrof, uit. Buiten de Banda=eilanden wordt de notencultuur in den Archipel nog gedreven op Sumatra, de Minahassa, Ambon, Java en Ternate met Halmaheira.

305. Kijkje in een tuin van muskaatnoteboomen.

De muskaatnoteboom groeit het best in de lagere bergstreken en wordt bijna uitsluitend van zaden gewonnen. Daar de vrucht gedurende het geheele jaar rijpt, wordt ook voortdurend geoogst, maar in de maanden Juli en Augustus zijn de werkzaamheden het menigvuldigst, daar dan gewoonlijk de helft, soms meer, van den oogst wordt binnengehaald.

HET BOSCHWEZEN.

306. Transport per ossenwagen naar de houtstapelplaats.

Aan den Dienst van het Boschwezen is het beheer opgedragen van 's Lands bosschen, opdat daaruit bij voortduring de meeste direkte en indirekte voordeelen voor de gemeenschap verkregen worden. Het algemeen beheer wordt onder opper= toezicht van den Directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel gevoerd door een Hoofdinspecteur.

307. Boschexploitatie op Java.

De bosschen op Java en Madoera worden onderscheiden in djatibosschen, die het zoo waarde= volle djati= of teakhout leveren, en wildhoutbosschen, die in stand gehouden worden om klimatologische, hydrologische of andere redenen. Op de bovenste afbeelding zien wij op den achtergrond een cultuur van djatiboomen.

HOOFDSTUK VIII.

HANDEL EN INDUSTRIE.

NEDERLANDSCH=INDIË is al van eeuwen her, zelfs lang voordat de Europeanen er kwamen, het tooneel geweest van een levendigen handel en een druk handelsverkeer, dat zich niet alleen tot de eilanden onderling beperkte, doch zich ook uitstrekte tot Voor= en Achter=Indië, Arabië en China.

Den 25en Juni 1596 verscheen de eerste vloot der Hollanders in Indië en betraden zij als eenvoudige handelaren een land, op welks toekomst Nederland later zulk een overwegenden invloed zou uitoefenen. De weg naar Indië was gevonden; een groot aantal ondernemende mannen in de z.g. vereenigde gewesten sloeg de handen aan het werk en voor de verdere vaart op Indië, speciaal voor handelsbelangen, verrezen vele maatschappijen, die echter spoedig met elkaar in onmin geraakten, terwijl de groote concur=rentie, die zij elkaar aandeden, de voordeelen van de vaart aan=merkelijk deden verminderen. Dit gaf er toe aanleiding dat een groote, alleenhandelende Compagnie tot stand werd gebracht aan wie onder den naam van „Vereenigde Oost=Indische Compagnie" in 1602 door de Staten=Generaal, met uitsluiting van andere lichamen, een octrooi voor 21 jaar werd verleend voor den handel op Indië.

Hoewel ook in Indië zelf de V.O.C. aanvankelijk op den alleen=handel bedacht was, zag zij toch spoedig in dat het voordeeliger was om den handel tusschen de verschillende havens in Indië onderling aan niet of niet meer in dienst van de Compagnie staande personen over te laten. Deze lieden mochten dan in bepaalde koopwaren, voor eigen rekening, binnen de grenzen van den Oostelijken archipel en op gestelde voorwaarden handel drijven. Die voorwaarden waren echter van zoodanigen aard, dat van krachtige ontwikkeling van dezen particulieren handel geen sprake kon zijn. Coen toonde zich een beschermer niet alleen van de Chineesche handelaren, wier aanwezigheid hij voor het pas=gestichte Batavia een levensquestie achtte, doch ook van de Nederlandsche vrijburgers, die van den handel of de scheepvaart leefden. Tot bloei en welvaart heeft deze handeldrijvende burgergemeente het echter niet kunnen brengen, haar welvaart nam zelfs af, daar zij het op den duur niet kon volhouden tegen den handel van vreemde Oosterlingen, als Chineezen, Arabieren, Klingaleezen. Zoo bleef het een voortsukkelen, totdat met den val der V.O.C. in 1800 ook haar handelsmonopolie ophield te bestaan. De tijden werden langzamerhand beter, zelfs aan handelaren van vreemde nationaliteit werden geen belemme=ringen in den weg gelegd en gaandeweg nam het aantal der te Batavia gevestigde handelshuizen toe. Daar echter het grootste deel van dit handelsverkeer in handen viel van vreemde reeders en kooplieden, was men in Nederland nog niet tevreden en nam men maatregelen, om tot het uiterste de nationale nijverheid te be=schermen. De weg, dien men daartoe insloeg (consignatiestelsel), was echter niet gelukkig gekozen en een tijdperk van inzinking volgde, nog verergerd door den slechten toestand, waarin het munt=stelsel verkeerde. Toen men echter tijdig een beteren koers ging sturen, herstelde zich de vrije handel ook weer spoedig en thans heeft Nederlandsch=Indië zijn eigen markten voor de producten van het land, waar iedere natie zijn inkoopen kan komen doen.

De vreemde Oosterlingen, vooral de Chineezen, fungeeren als schakel tusschen den Europeeschen importeur en den Inlandschen afnemer.

De vraag, op welke wijze hun werk als tusschenhandelaar door de Inlanders zou kunnen worden overgenomen, is nog lang niet opgelost; vooralsnog zijn zij onder de bestaande omstandigheden onmisbaar. Geen gehuchtje is er bijkans, of men vindt er een Chineesche winkelier, die de bewoners van allerlei noodigs voor=ziet. In de laatste jaren heeft zelfs een deel van dezen Chinee=schen tusschenhandel zich in rechtstreeksche verbinding gesteld met Europeesche handelshuizen; eenige Chineesche maatschappijen treden reeds op als exporteur, zoodat er langzamerhand een Chineesche im= en export ontstaat, op dezelfde wijze als de reeds bestaande Japansche groothandel.

De Inlandsche handel daarentegen is, over het geheel genomen, slechts van plaatselijke beteekenis, van groothandel is nog geen sprake, hoogstens van tusschenhandel. Men hoort wel eens klagen over het verloren gaan van den handelszin, speciaal bij den Javaan, en daarin is zeker wel veel waars, de buitenlandsche handel is althans voor de concurrentie nagenoeg bezweken. Eigenaardigheden van den Inlandschen handel zijn dat bepaalde streken, b. v. het eiland Bawean (behoorende tot Soerabaja,) Koedoes (Semarang) en Bandjarmasin (Borneo) de bakermat zijn van Inlandsche han=delaren over den geheelen archipel. Een typisch Indische ver=schijning is de Inlandsche koopvrouw, die, groot in het kleine, ook in den tusschenhandel een belangrijke rol speelt.

Een kentering ten goede valt in de laatste jaren in den Inland=schen handel waar te nemen; van Europeesche rechtsfiguren, als firma en vennootschap, wordt echter nog spaarzaam gebruik gemaakt.

Voor credietverleening aan Inlandsche handelaren dient het Volkscredietwezen.

Onder toezicht van de Regeering staande Volksbanken, waarvan op Java en Madoera 70 en in de Buitengewesten 18 zijn gevestigd, hebben ten doel goedkoop en opvoedend crediet aan de bevolking te verschaffen op commercieelen grondslag, doch zonder dat winst=maken anders dan voor reserve=vorming wordt beoogd. Zij hebben ten doel het woekereuvel te bestrijden en de concurrentie, door dit plaatselijk kleincrediet aan dien woeker aangedaan, blijkt vruchtbaarder te werken dan de wettelijke regeling, tot bestrijding daarvan in 1916 bij Koninklijk Besluit vastgesteld.

Als groote geldinstellingen moeten genoemd worden de Javasche Bank, welke optreedt als circulatiebank, de Nederlandsche Handel=Maatschappij, die tevens in hoedanigheid van Commissionnair de Indische Gouvernements=producten, voor verkoop in Nederland bestemd, afscheept, vervoert, opslaat en verkoopt, de Nederlandsch Indische Handelsbank, de Nederlandsch=Indische Escompto Mij., de Koloniale Bank, de Handelsvereeniging „Amsterdam" en de Inter=nationale Crediet= en Handelsvereeniging „Rotterdam".

Verder eenige Buitenlandsche banken, w.o. de Chartered Bank of India, Australia and China en de Hongkong and Shanghai Banking Corporation.

Door de steeds verder doordringende concurrentie van import=producten is de inheemsche industrie sterk achteruit gegaan, doch door de toenemende geldhuishouding zijn aan den anderen kant ook vele nieuwe nijverheidsbedrijfjes ontstaan.

Het aantal Inlandsche industrieelen is echter nog gering en de industrieën, die door hen worden beoefend, zijn overwegend neven=bedrijven. De Inlandsche nijverheid is handwerks=nijverheid, gewoonlijk huisindustrie, en werkt, daar zij over het algemeen kapitaalarm is, op bestelling of op verkoop bij den dag, zoo mogelijk op voorschot.

Ook op dit gebied heeft echter in de laatste jaren het Gouvernement bevorderend en steunend gewerkt. Daar de Inlandsche bevolking snel toenam, maar economisch niet vooruitging, daar de gelegenheid tot ontginning verminderde, de levensbehoeften der Inlanders echter vermeerderden, moest naast den landbouw een bloeiende industrie haar te hulp komen, eene, die voor een deel der bevolking een goede bron van inkomsten moest opleveren. In 1915 werd een com=missie tot ontwikkeling der fabrieksnijverheid ingesteld en de ontwik=keling van een op Westersche leest geschoeide industrie als onderdeel van de regeeringstaak erkend, terwijl in 1918 het Departement van Landbouw en Handel met een afdeeling Nijverheid werd uitgebreid, welker taak het is in de meest uitgebreiden zin voor=lichting te verschaffen zoowel aan de Europeesche als Inlandsche industrie.

Wat de Europeesche industrie aangaat, deze heeft zich in de laatste tijden zeer snel ontwikkeld en wordt van steeds meer beteekenis voor de kolonie, want reeds lang koesterde men den wensch, zich meer en meer onafhankelijk te maken van het buitenland.

Bouwmaterialen, als baksteenen en dakpannen, worden op Java bijna overal gemaakt en op de Buitengewesten in vele streken. Het aantal kalkbranderijen is reeds vrij belangrijk en breidt zich nog voortdurend uit. Bij Indaroeng, nabij Padang (Sumatra's Westkust), is een fabriek van portlandcement, die een product van zeer goede qualiteit levert. Van de chemische industrie willen wij hier de reusachtige petroleum=industrie in herinnering brengen.

Een belangrijke plaats nemen ook de constructiewerkplaatsen en de machinefabrieken in.

De scheepsbouw breidt zich meer en meer uit, doch bepaalt zich, behalve op het Marine=etablissement te Soerabaja, nog tot het vervaardigen van houten en ijzeren prauwen, kleine zeilschepen en motorbooten. In de behoeften aan voedings= en genotmiddelen voorzien de broodbakkerijen, koffiebranderijen, de vele limonade= en mineraalwater=fabrieken, de sigaren= en sigaretten=fabrieken, de ijs=fabrieken en de arakstokerijen. Nabij Padalarang (Preanger, Java) is thans ook een groote papierfabriek verrezen.

Men begrijpt echter wel dat in een land als Nederlandsch=Indië met een afzetgebied, dat binnen betrekkelijk enge grenzen is beperkt, de industrialisatie geen gemakkelijke zaak is. Steun van de Regeering kan nog niet ontbeerd worden, en wordt dan ook in ruime mate verleend, waardoor het mogelijk is, aan vele, in de centra van industrie levende Inlanders een goed bestaan te waarborgen.

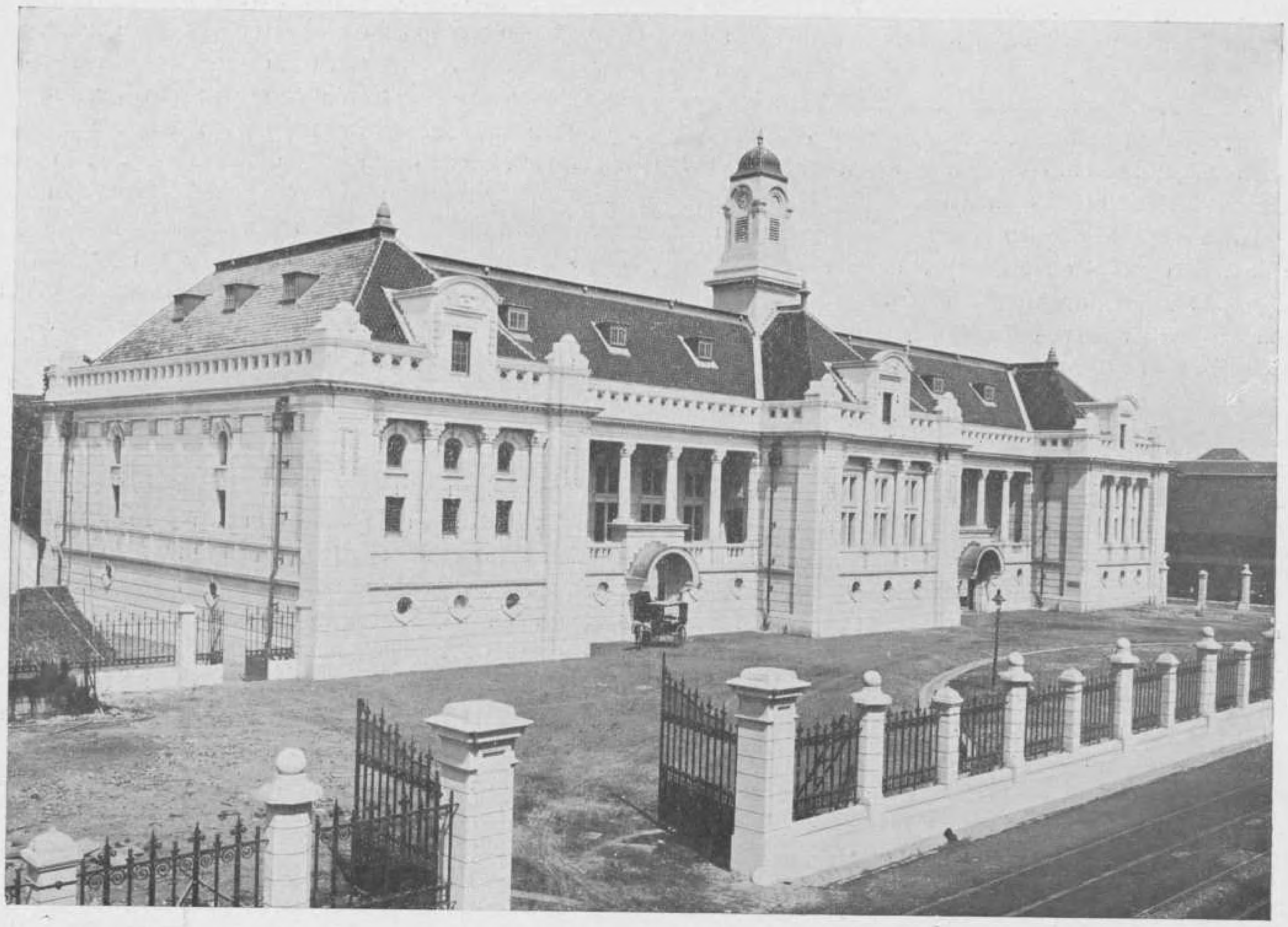

308. Het hoofdkantoor van de Javasche Bank te Batavia.
De Javasche Bank is de circulatiebank en tevens de grootste bankinstelling van Nederlandsch=Indië.

309. Het hoofdkantoor van de Nederlandsch=Indische Escompto Maatschappij te Batavia.

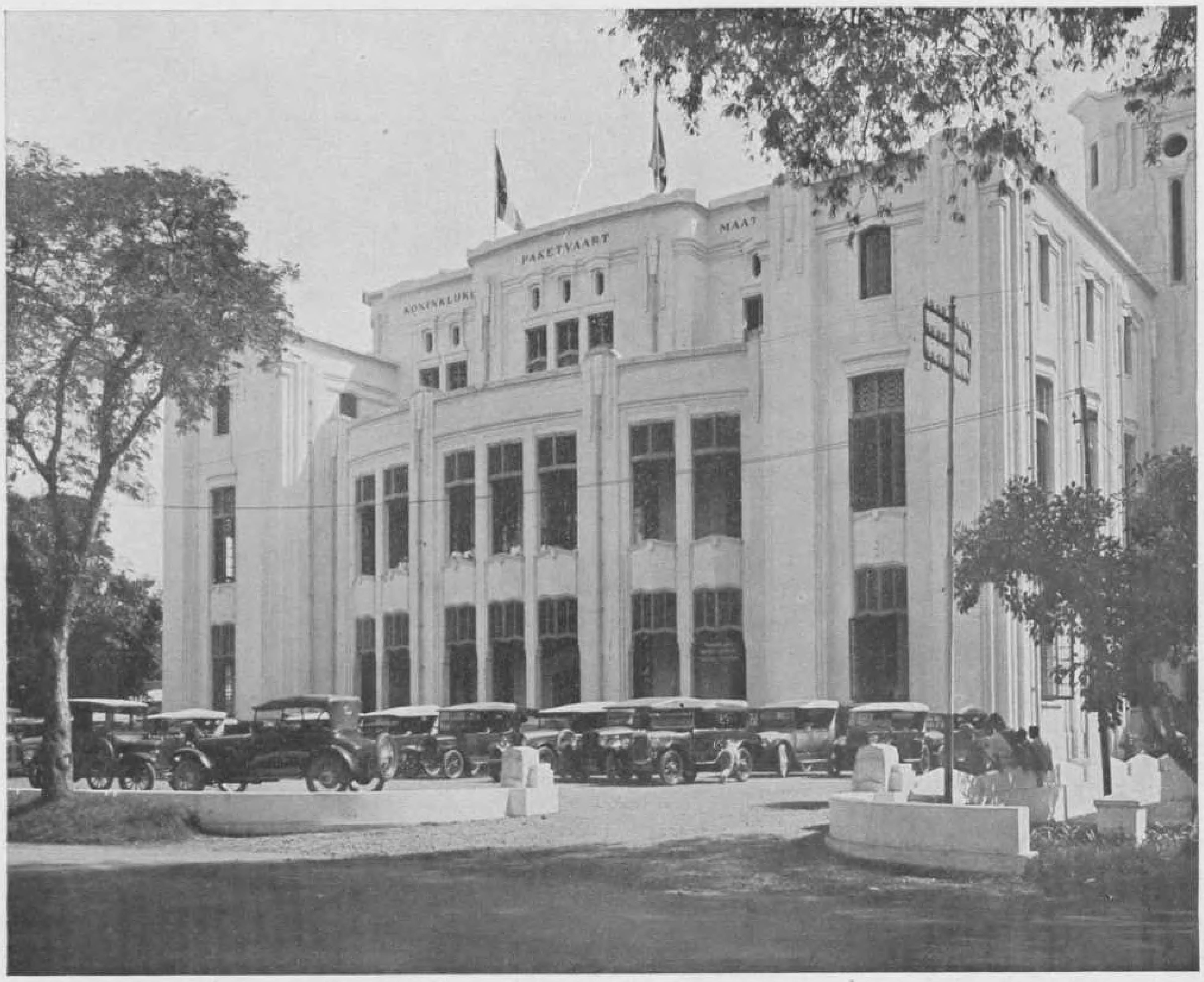

310. Het hoofdkantoor der Koninklijke Paketvaart Maatschappij te Weltevreden.

Een zeer belangrijke plaats in den handel van Nederlandsch=Indië neemt de K P. M. (Koninklijke Paketvaart Maatschappij) in, die voor de scheepsverbinding tusschen de verschillende eilanden onderling zorgt.

311. De Kali=Besar te Batavia.

De buurt Kali=Besar is het centrum van den handel te Batavia. De prauwen op onze afbeelding zijn vaartuigen, waarop handelswaren vervoerd worden. Op den achtergrond zien wij eenige moderne handelsgebouwen.

312. Een Chineesche handelaar.

De Chineesche handelaar is vooral op Java de schakel tusschen den Europeeschen importeur en den Inlandschen afnemer. Hij kent uitnemend de behoeften en ook de zwakheden der Inlandsche bevolking, weet in de eersten te voorzien en van de tweeden partij te trekken.

313. Een vruchtenmarkt.

Op de verschillende markten (pasars) bieden de Inlanders hun producten ten verkoop aan. Men vindt er behalve de artikelen, om te voorzien in de dagelijksche behoeften, als groenten, vruchten, vleesch, enz., nog een menigte andere zaken te koop. De ouderwetsche pasars munten niet uit door zindelijkheid, doch in den laatsten tijd verrijzen in de groote steden meer en meer moderne pasar=gebouwen, die wel aan de eischen der hygiëne voldoen.

314. Gezicht op een petroleum=boorterrein.
Van ontzaggelijk groot belang zijn de petroleumvelden op Borneo. Onze afbeelding geeft een overzicht van een terrein, waarop de aangeboorde petroleumbronnen liggen met de boortorens en de fabrieksgebouwen.

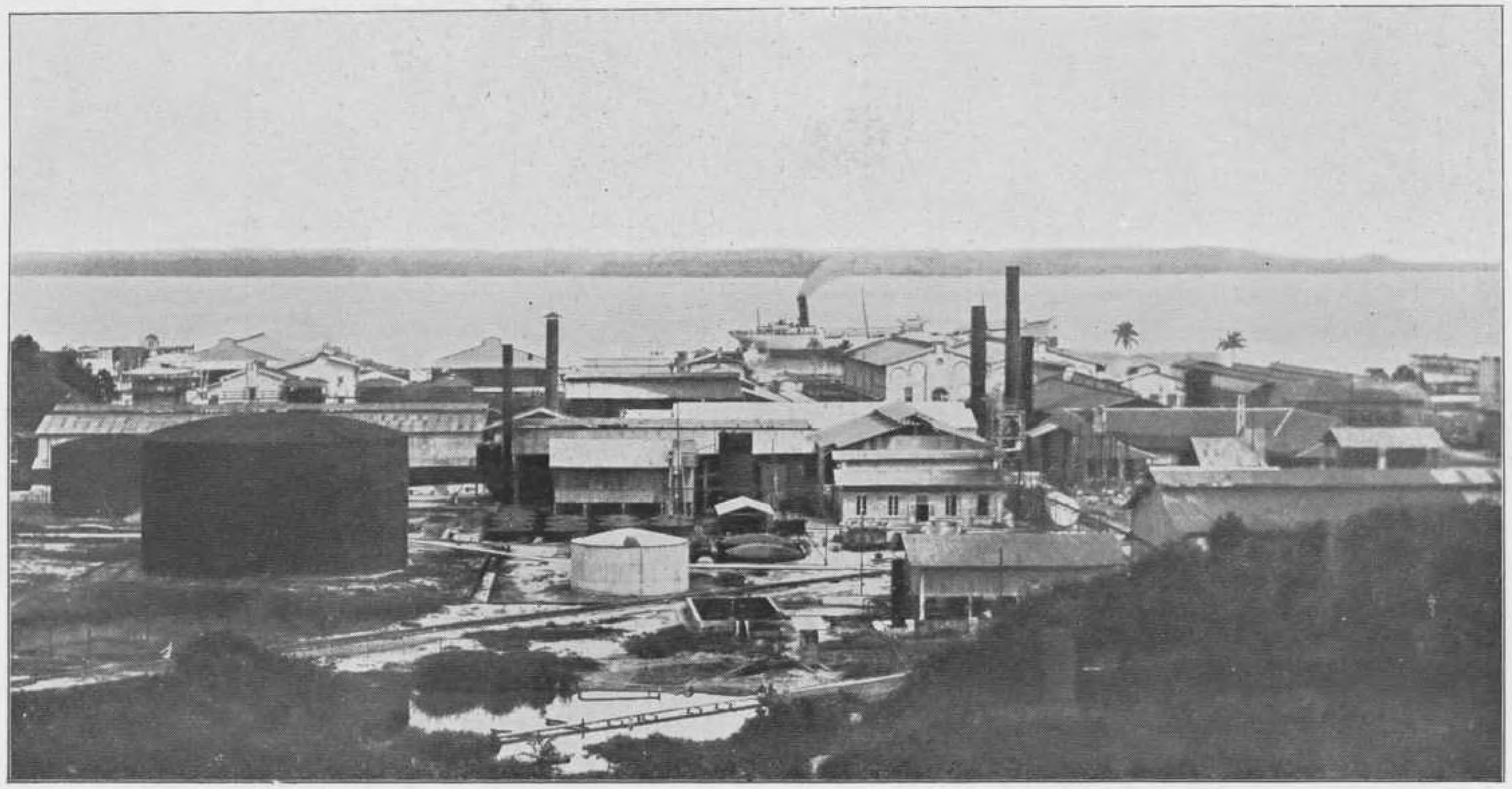

315. De haven van Balikpapan, Borneo.
Balikpapan is het groote centrum op Borneo van de Bataafsche Petroleum Maatschappij. Duidelijk zien wij op de plaat de vele petroleum=, benzine= en residu= reservoirs.

316. De tinmijnen van Koba, eiland Banka.

De eilanden Banka en Billiton behooren tot de landen, die het meeste tin opleveren. Tin wordt óf op zekere diepte in den grond gevonden òf reeds vrij dicht aan de oppervlakte. Het op Banka gevonden tin wordt op het eiland zelf gesmolten, dat, wat op Billiton gewonnen wordt, elders.

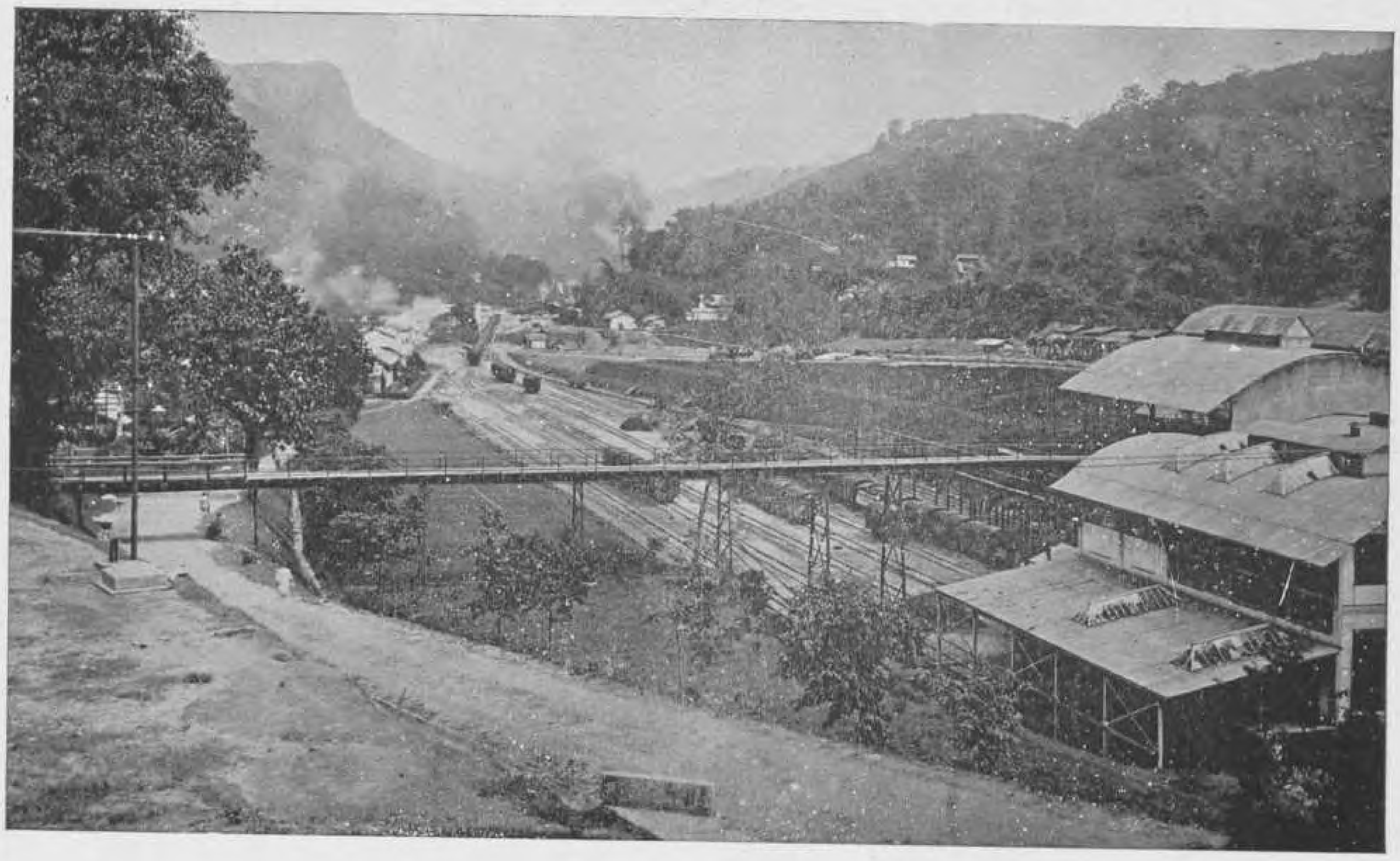

317. Een kijkje in het steen=kolenmijnengebied te Sawah Loento, Sumatra.

Deze landstreek van Sumatra's Westkust, vroeger zonder eenig belang, werd na 1867, toen aldaar de Ombilinsteenkolen=lagen ontdekt waren, van zeer groot belang. De mijnen aldaar worden door het Gouvernement geëxploiteerd. Sinds 1892 staat het gebied door een spoorweg in rechtstreeksche verbinding met Emmahaven, Padang.

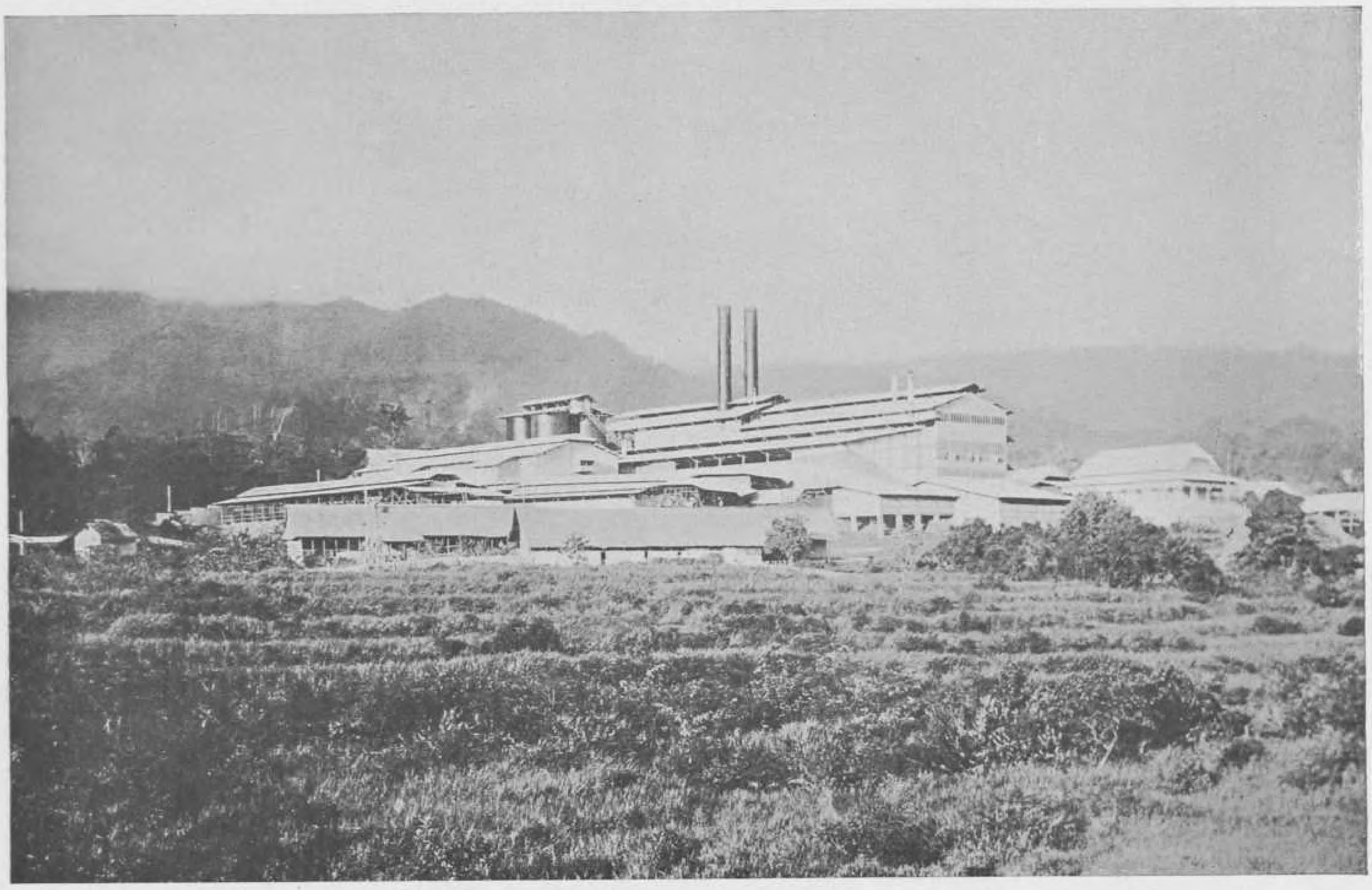

318. De Cement=fabriek Indaroeng, Sumatra's Westkust.

Indaroeng is een kleine nederzetting op Sumatra's Westkust nabij Padang. Het plaatsje is van belang geworden door de aldaar verrezen groote fabriek, waar uitmuntende portlandcement wordt vervaardigd. De bergwand, in de nabij=heid der fabriek, levert den grondstof. Een klein riviertje, dat daar ontspringt, vormt door afdamming een waterval van 70 M. hoogte, waarvan de kracht wordt aangewend tot het opwekken van electriciteit, noodig voor de bewerking en het vervoer van het cement.

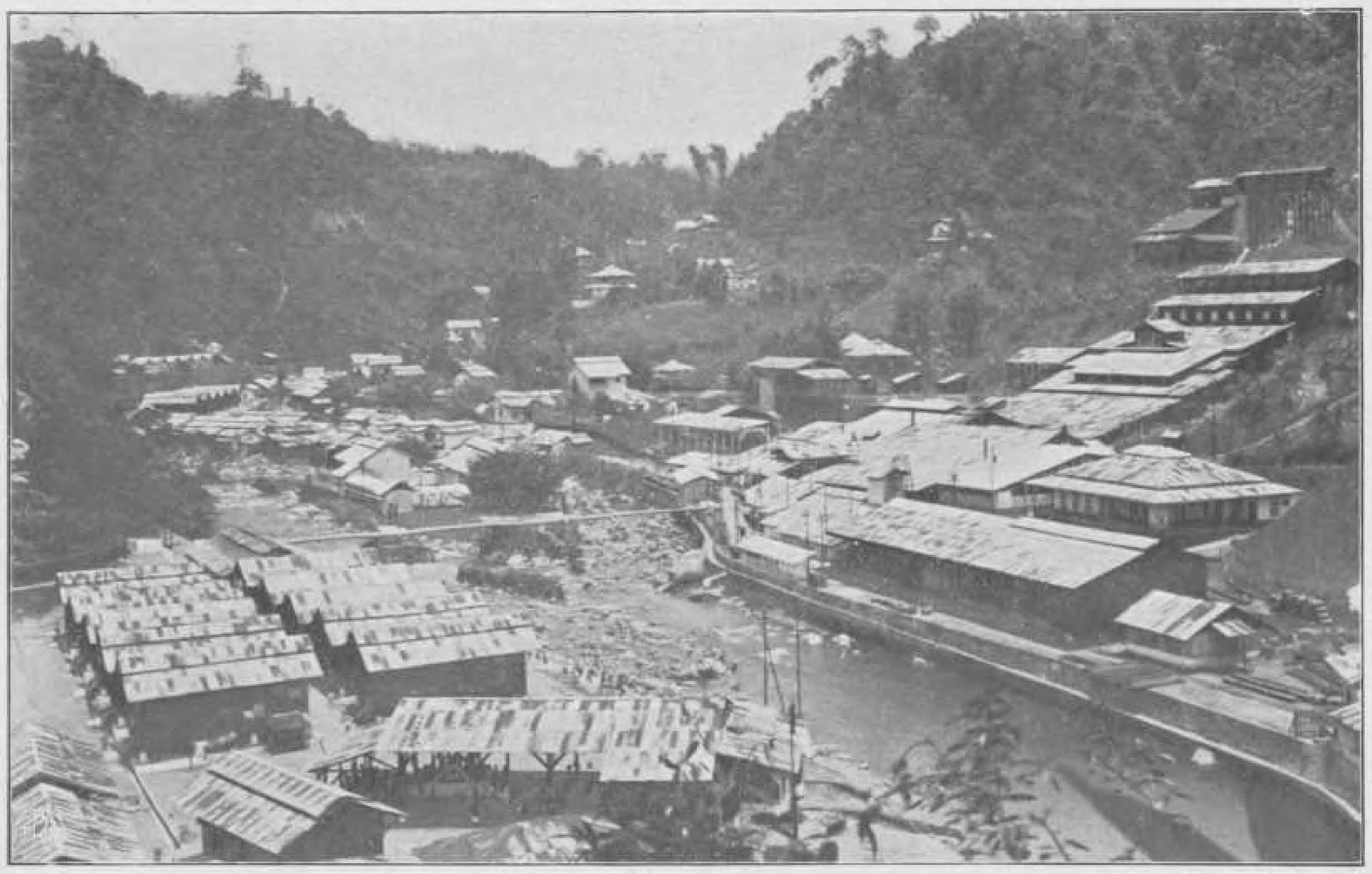

319. De Goudmijn Simau in de Lebongstreek der residentie Benkoelen, Sumatra.

De voornaamste edelmetaal=afzettingen in Nederlandsch=Indië, tot dusver bekend, zijn die van de Lebongstreek in de residentie Benkoelen, Sumatra. In 1906 werd aan de Mijnbouwmaatschappij Simau concessie verleend voor een terrein, waarin de afzettingen Simau en Tandai gelegen zijn. In 1910 werkte dit goudbedrijf op volle kracht en heeft sindsdien groote winsten afgeworpen.

320. Gezicht in de Gouvernements Opiumfabriek te Weltevreden.

Tegen het einde der vorige eeuw besloot de Regeering een proef te nemen met het in eigen beheer nemen van het opiummiddel onder den naam van Opiumregie. Deze opiumregie werd in 1898 definitief ingesteld voor geheel Nederlandsch=Indië. De opiumfabriek te Weltevreden, waar het rookopium vervaardigd wordt, dateert uit 1901 en is ontstaan uit een proefinstallatie met beperkte capaciteit. Zij is tevens ingericht voor het vervaardigen van de verpakkingsmiddelen.

321. Een der werkplaatsen van het Marine=Etablissement te Soerabaja.

Het te Soerabaja gelegen Marine=Etablissement is de Gouvernements inrichting, waar aanbouw en herstelling van vaartuigen plaats heeft, behoorende tot de oorlogs=, Indische militaire, dan wel Gouvernements Marine. In omvang en capaciteit is de Marine=werf grooter dan de andere, particuliere instellingen in Indië. Behalve de grootste, is het Marine=Etablissement ook de oudste inrichting van dien aard in deze gewesten.

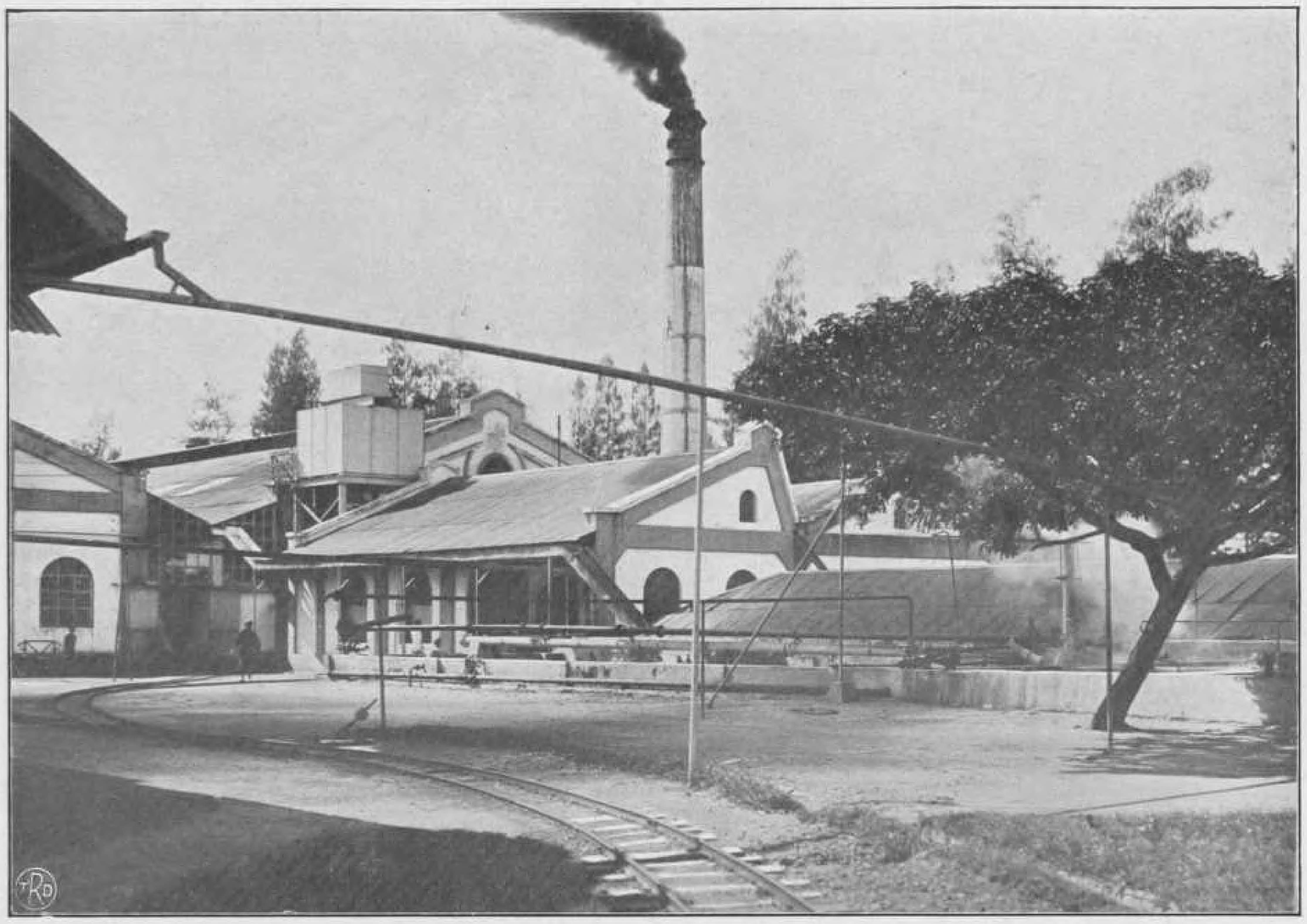

322. De zoutbriketten=fabriek te Krampon, Madoera.

De zoutaanmaak is in Nederlandsch=Indië voor het grootste gedeelte in handen van het Gouvernement, dat ook voor de zout=distributie zorgt. De uitoefening van dit Gouvernements=Zoutmonopolie is opgedragen aan een afzonderlijken dienst, behoorende tot het Departement van Gouvernementsbedrijven, onder den naam van den dienst der „Zoutregie". In den loop der tijden hebben ingrijpende veranderingen plaatsgevonden in de wijze van verstrekking van het zout, n.l. in briketvorm verpakt, in plaats van los.

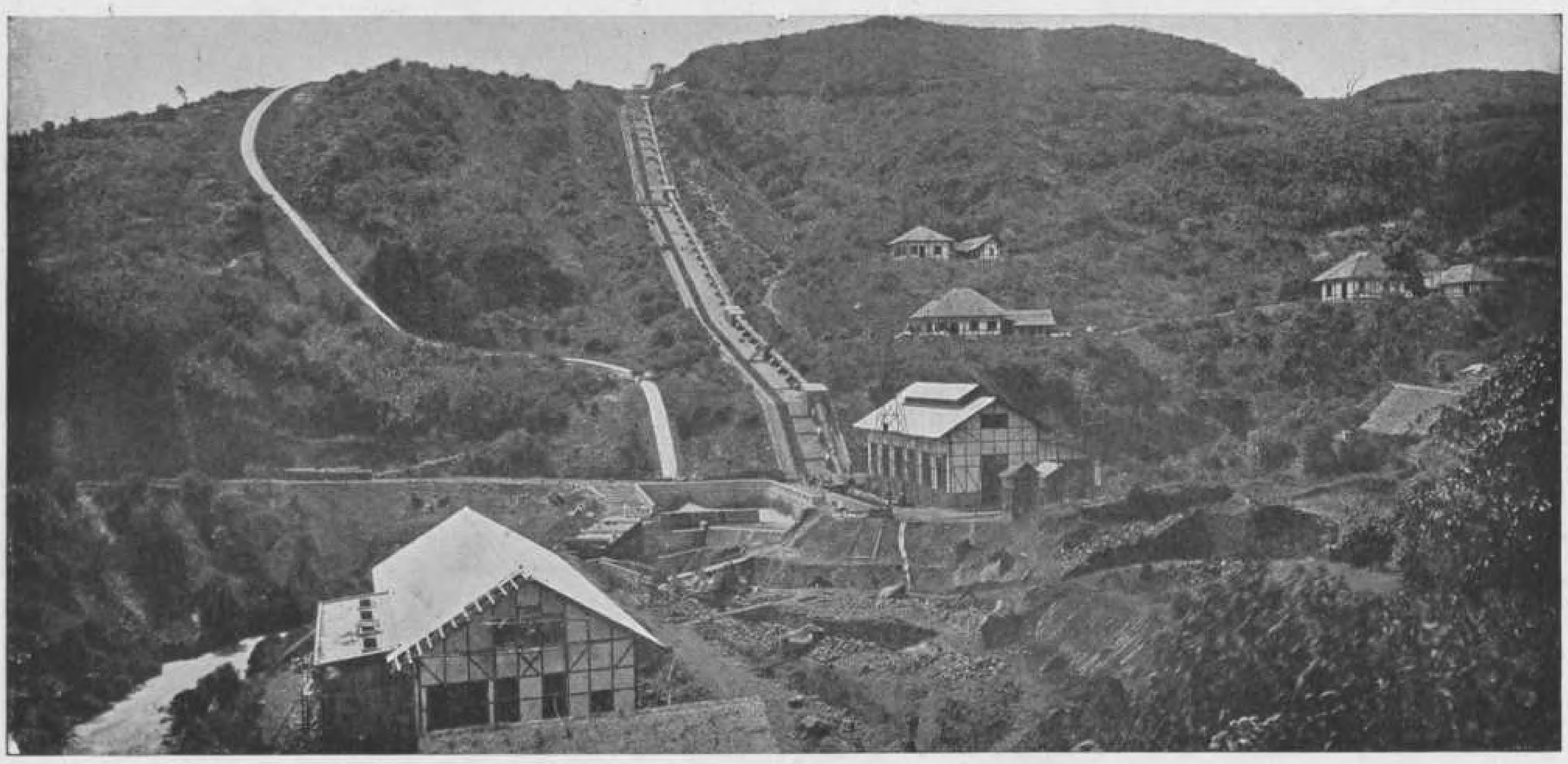

323. Het waterkrachtwerk Plengan, Preanger, Java.

Het gebruik van waterkracht op eenigszins ruimere schaal dateert in Nederlandsch=Indië pas van de laatste jaren. Tot 1910 gaf de Regeering slechts concessies uit aan particulieren tot het aanleggen van waterkrachtwerken, doch sinds dit jaar nam Zij dezen aanleg ook zelf ter hand. Het boven afgebeelde waterkrachtwerk verkrijgt zijn water door aftappingen uit de Tji Saroea en de Tji Sangkoei en heeft een totaal verval van 435 M.

324. Een gedeelte der plaatdrukkerij van de Firma G. Kolff & Co. te Batavia, de grootste inrichting op dit gebied in Nederlandsch=Indië, waar o.a. dit boekwerk uitgevoerd werd.

325. Het sorteer=lokaal der sigarenfabriek „Negresco" te Djokjakarta.
De sigarenfabriek „Negresco" is een uitgebreid bedrijf, waarin ± 650 Inlanders een goed bestaan vinden. In het afgeloopen jaar bedroeg het debiet der sigaren van deze fabriek 35% van dat der geïmporteerde sigaren. Thans is ook een afdeeling sigarettenfabricage aan het bedrijf verbonden.

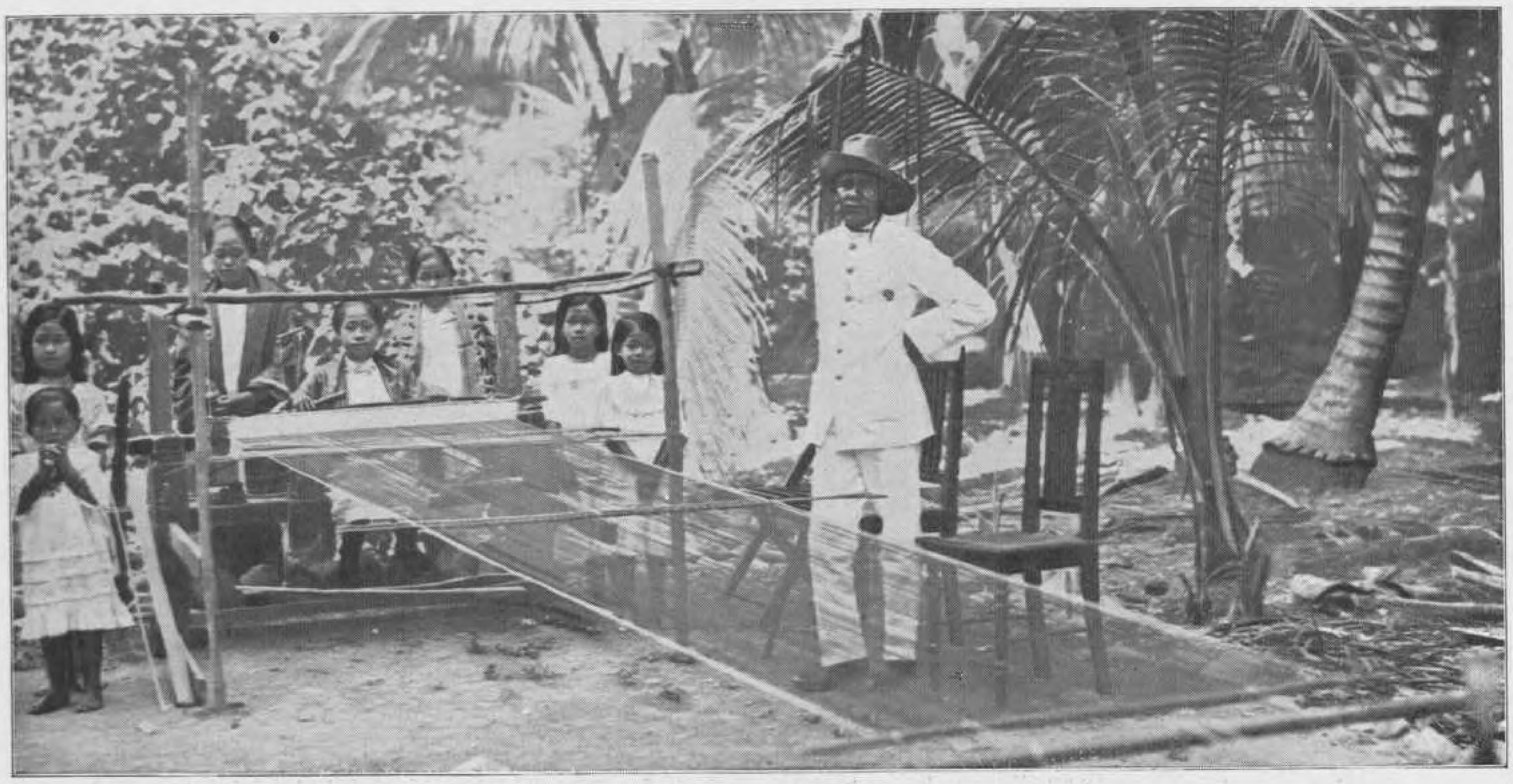

326. Een Inlandsch weefgetouw te Siloengkang, Sumatra.

Onder de Inlandsche industrieën neemt de weefindustrie een voorname plaats in. De streek Siloengkang ter Sumatra's Westkust is een bekend centrum van weefkunst. Daar in het nauwe dal, waarin Siloengkang gelegen is, bijna geen rijstvelden voorkomen, zijn de mannen genoodzaakt, hun bestaan elders te zoeken. De vrouwen leggen zich toe op het weven als middel van bestaan. Mede door belangstelling van Europeesche dames is dit middel van bestaan belangrijk opgevoerd.

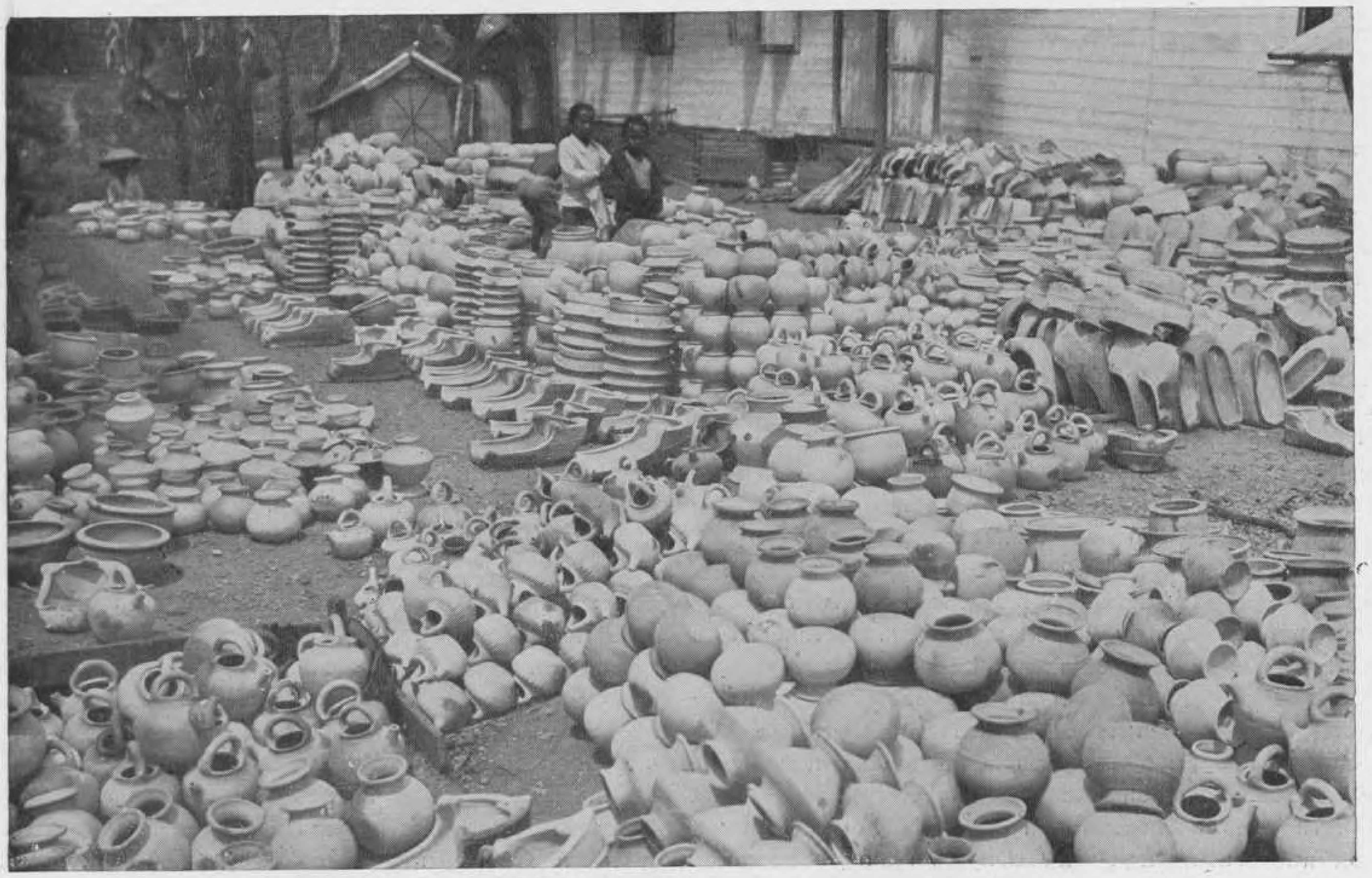

327. Een Inlandsche pottenbakkerij.

De vervaardiging van bouwmaterialen en het bedrijf der pottenbakkerijen is bijna geheel in handen van Inlanders en Chineezen. Duidelijk zijn op onze plaat de verschillende producten dezer Inlandsche industrie te zien.

HOOFDSTUK IX.

VERKEER.

HET eerste vereischte voor economischen bloei van een land is het bestaan en de instandhouding van een goed wegennet. Indien men met wegen banen bedoelt, welke ook voor voertuigen bruikbaar zijn, dan kan worden geconstateerd, dat Indië, wat het bestaan van zulke banen aangaat, vergeleken bij andere landen, geenszins ten achter staat; immers bestaat de doorgaande, verharde postweg op Java, het grootsche werk van Daendels, reeds langer dan de doorgaande verharde wegen in Nederland en nog steeds is Java, wat wegenstel betreft, bij alle Aziatische en eenige Europeesche landen verre voor.

Naar mag worden aangenomen, dienden de banen, waarlangs de groote wegen op Java loopen, in hoofdrichting reeds vóór den Compagniestijd voor geregeld verkeer, ook met voertuigen. De toestand van verval, waarin deze wegen, vóór en tijdens de Compagnie verkeerden, houdt natuurlijk verband met den achteruitgang van de macht der oude Javaansche staten.

De Compagnie zelf deed niet veel aan wegen=aanleg en =onderhoud; slechts wanneer krijgsverrichtingen zulks noodig maakten, werd soms een belangrijke weg aangelegd, zoo b. v. de weg naar Bantam in de 17e eeuw.

Toen echter het Compagniesgebied uitgebreid werd, liet men zich toch ook wel wat aan de verbindingswegen gelegen liggen. De bevolking moest aan deze wegen werken, ondanks de onbewoonde wildernissen, waardoor zij vaak liepen. Een denkbeeld van het reizen in die dagen over deze banen kunnen wij krijgen, als wij de oude reisbeschrijvingen er op nalezen. Zoo b. v. het rapport van den sergeant Pieter Scipio van Oostende, die in 1687 met een krijgsmacht ter verkenning trok van Batavia naar de Wijnkoopsbaai (Zuidkust van Java, Preanger). Hij begon zijn tocht den 21sten Juli, moest zijn mannetjes herhaaldelijk gebruiken „tot het cappen van de wech als anderssins" en bereikte den 4en Augustus Tjitjoeroeg, een plaatsje, even boven Buitenzorg gelegen, dat men thans in een paar uren per auto vanuit Batavia bereikt.

En als hij dan eindelijk zijn doel bereikt, kan hij niet nalaten, uit het volste van zijn hart uit te roepen: „Den almogenden Godt zij gedanck voor de genade die hij ons bewesen heeft en soo merckelijk voor alle onheylen heeft bewaart".

De toestand echter, waarin de wegen later weer kwamen te vervallen, doet ons zien, hoe men het beheer erover en de zorg ervoor opvatte. Daendels zelf moppert nog, dat in de ommelanden van Batavia slechts weinige wegen voor rijtuigen bruikbaar waren en dat die wegen over het algemeen uit slechte voetpaden bestonden, die in de bosschen nauwelijks kenbaar waren!

Eerst onder het bestuur van dezen „donderenden maarschalk" werd de geregelde communicatie over land verzekerd door het in berijdbaren toestand brengen van den „grooten postweg" van Anjar (residentie Bantam) naar Banjoewangi over zijn geheele lengte.

Wie een denkbeeld wil krijgen van het grootsche van dit werk leze er de geschiedenis op na.

Thans zijn de toestanden wel heel veel beter. Java, het belangrijkste eiland van den Archipel, bezit een uitgebreid net van goede transport=wegen, volgens een vast wegenplan aangelegd. Bijna iedere cultuuronderneming, hoe geïsoleerd gelegen ook, is hierdoor nu in staat haar product per vrachtauto naar het dichtstbijzijnde spoorwegstation te vervoeren en de automobilist kan bijkans geheel Java doorsnorren, zonder zich al te zeer te vermoeien of te veel van zijn wagen te vergen. De Waterstaatsdienst onder het Departement der Burgerlijke Openbare Werken is belast met het toezicht op aanleg en onderhoud der wegen; de technische diensten der locale raden dragen zorg voor de door die diensten noodig geachte secundaire verbindingen.

De Buitengewesten stonden hierin bij Java ten achter. Toen echter op het einde van de vorige eeuw de politiek van onthouding ten aanzien van deze gewesten werd verlaten en onder den Gouverneur Generaal Van Heutsz werd vervangen door een krachtige en doelbewuste politiek van het onder ons gezag brengen daarvan, werd ook ingezien, dat daartoe een behoorlijk wegennet een eerste voorwaarde was. En welk een verschil tusschen b. v. het Sumatra van 25 jaren geleden en thans. Toen kon men dit eiland slechts deels te voet, te paard of per karretje met veel moeite en opoffering van tijd doorkruisen, thans kan men per auto van Kota=Radja (in Atjeh) uit, Padang bereiken! Van Bandjermasin zijn wegen aangelegd naar het binnenland van Borneo, Zuidwest=Celebes is thans per auto te bereizen en in de Minahassa zijn de verschillende hoofdwegen verbeterd.

Ook op het gebied van spoor= en tramwegen is veel verbetering vergeleken bij vroeger waar te nemen. Een 75 jaren geleden verkeerde het transportstelsel op Java in een zoo treurigen toestand, dat de afvoer van Gouvernements=producten zeer bezwaarlijk en de opvoer van allerlei benoodigdheden onmogelijk was. Doch ondanks het feit, dat iedereen het gemis aan een snel en betrouwbaar vervoermiddel voelde, was men toen toch niet algemeen doordrongen van het nut der spoorwegen. Gelukkig dat ook in deze denkbeelden spoedig een kentering ten goede intrad en in 1862 werd de eerste concessie tot het aanleggen van een spoorlijn in Midden=Java (Semarang — Solo — Djokja) verleend. Aan de Nederlandsch=Indische Spoorwegmaatschappij (de N. I. S.) gelukte het, na veel moeilijkheden te hebben overwonnen, met behulp van het Gouvernement de lijnen in Midden=Java af te bouwen. Ook de Staat begon nu spoorwegen te exploiteeren en thans bereikt men langs de hoofdlijn dezer Staatsspoorwegen vanuit Batavia in 1½ dag Soerabaja, terwijl de keurig ingerichte treinen met restauratie=rijtuigen het reizen niet al te vermoeiend maken. Verschillende zijlijnen en tramlijnen verbinden de hoofdlijnen met de meest belangrijke plaatsen.

Zooals begrijpelijk is, kunnen de Buitengewesten nog niet op zulk een spoor= en tramwegennet als Java wijzen. In Atjeh en Deli (Sumatra's Oostkust) treft men een belangrijk spoorwegnet aan, dat naar gelang van de behoefte wordt uitgebreid. Ook

Zuid=Sumatra zal zijn spoorweg krijgen. Op Celebes loopt nog slechts een tram van Makassar naar Takalar.

Bespreken wij thans het voor een eilandenrijk als Indië zoo uiterst belangrijke transport over zee. De kustvaart met Inlandsche prauwen of zeilschepen van Arabische reeders is door de concur= rentie der stoomvaart=maatschappijen nagenoeg geheel verdwenen. Wel maken nog Inlandsche handelsprauwen soms verre tochten door den Archipel, doch dit verkeer is van weinig beteekenis meer. De Koninklijke Paketvaart Maatschappij (K. P. M.) heeft voor het grootste deel het vervoer tusschen de eilanden onderling in handen en onderhoudt met haar zeer uitgebreide vloot een geregelden dienst zoowel tusschen de hoofdplaatsen en zelfs de meest afge= legen plaatsen in Ned.=Indië als naar Singapore, Penang en Timor= Dilly. Zij is een niet te geringschatten middel voor de geleidelijke ontwikkeling der Buitengewesten, daar zij door haar overeenkomst met het Gouvernement verplicht is geregeld afvaarten te geven naar en tusschen plaatsen waar zich nog niet het minste handels= verkeer heeft kunnen ontwikkelen; immers, het oude spreekwoord, dat de handel de vlag volgt, is nog steeds waar. Van veel belang is ook haar in 1906 ingestelde Java — Australië=lijn, een maan= delijksche dienst tusschen Java=havens en Brisbane, Sydney en Melbourne. De schepen der Stoomvaart=Maatschappijen „Neder= land" en „Rotterdamsche Lloyd", die als voldoende bekend mogen worden verondersteld, onderhouden een geregelde post=, passagiers= en vrachtdienst tusschen Indië en het moederland, terwijl met de omliggende landen, als Britsch=Indië, China, Japan, Australië en Amerika, een geregelde verbinding bestaat door middel van de schepen der onder Nederlandsche vlag varende Stoomvaart= Maatschappij „Oceaan", die van de „Java=China=Japan=lijn" en vele andere, ook buitenlandsche maatschappijen.

Met de ontwikkeling der scheepvaart heeft de organisatie van het havenwezen in Indië gelijken tred gehouden. De belangrijke havens zijn voor de grootste schepen toegankelijk, terwijl ook de outilleering aan de modernste eischen voldoet. Het bedrijf der groote havens, dat op commercieelen grondslag is ingericht, berust in handen van een Directeur, Gouvernements=ambtenaar, die belast is met de exploitatie en in de vervulling van zijn taak wordt ge= holpen door een commissie van bijstand, waarin de particuliere belangen zijn vertegenwoordigd.

Over het verkeer per vliegtuig kunnen wij kort zijn. Luchtlijnen, zooals in Europa, bestaan in Indië nog niet, doch groote vlieg= tochten, door Marine en Leger ondernomen, hebben getoond, dat in die richting goede verwachtingen gekoesterd kunnen worden.

De Post=, Telegraaf= en Telefoondienst, zulk een voornaam middel voor het verkeer, staat op een hoogen trap van ontwik= keling, doch daarvoor heeft men groote moeilijkheden moeten overwinnen.

Op de groote plaatsen, die gelegen zijn aan de hoofdaderen van verkeer, behoeven natuurlijk geen bijzondere voorzieningen getroffen te worden, anders is dat echter op de afgelegen plaatsen in de uithoeken van den Archipel, waar deze dienst soms heel lastige vraagstukken krijgt op te lossen. De toepassing der radio= telegrafie komt echter in vele gevallen te hulp; behalve dat door haar een rechtstreeksche verbinding met Nederland tot stand is gebracht, heeft zij ook met enkele geïsoleerde plaatsen in Indië zelf aansluiting weten te bewerkstelligen.

DE LANDWEGEN.

328. Een deel der Kerintjiweg op Sumatra.
De Kerintjiweg op Sumatra is wel geschikt om ons een beeld te geven van de moeilijkheden der wegen in het woeste Sumatraansche bergterrein.

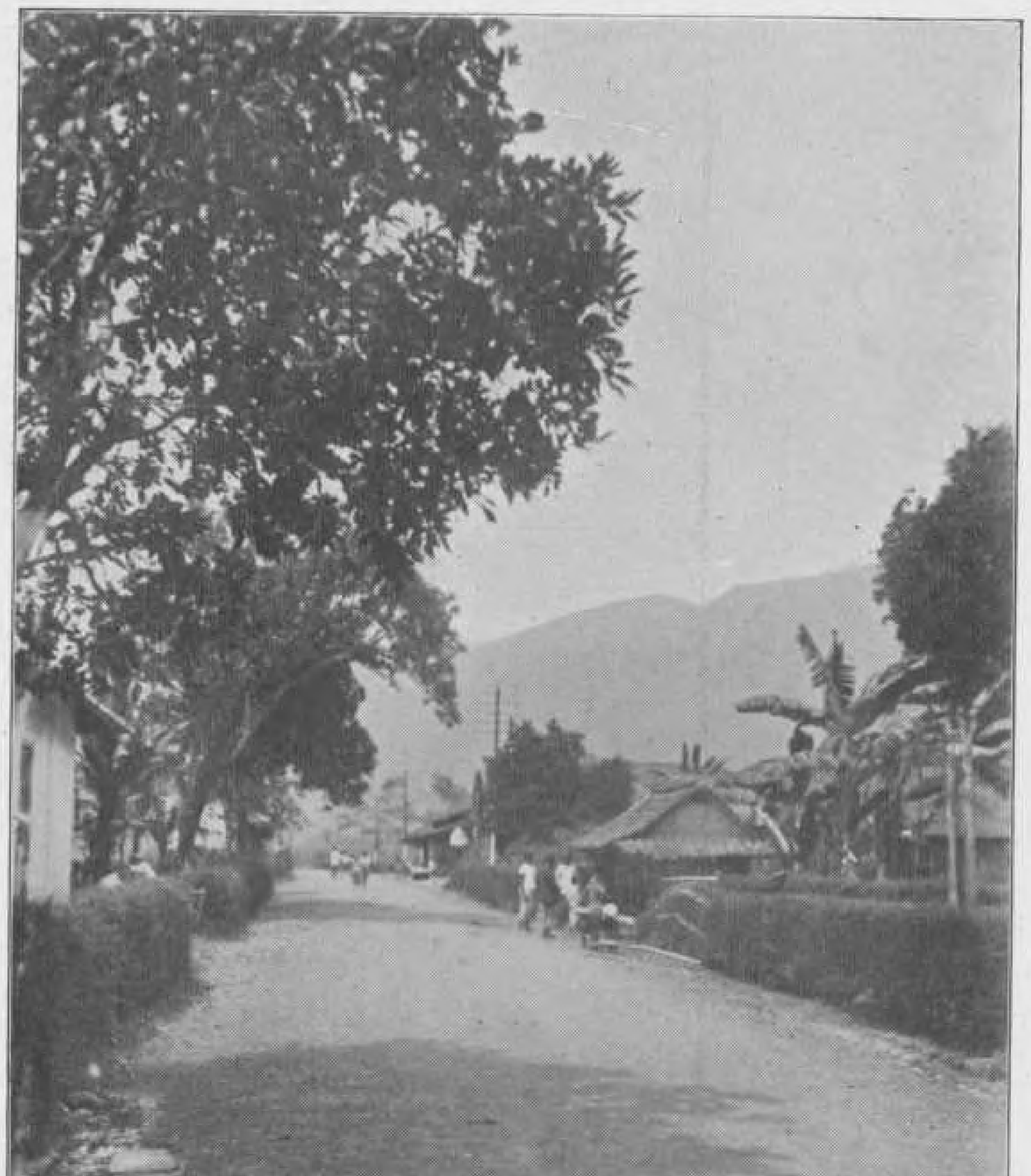

329. De groote weg van Garoet naar de Zuidkust van Java.

Van Garoet uit loopt een uitmuntende autoweg naar het plaatsje Pameungpeuk, aan Java's Zuidkust in de Preanger gelegen. Daar echter de weg door zwaar bergterrein voert, is hij niet gemakkelijk te berijden.

330. Een z.g. grobakweg.

Onder grobaks verstaat men Inlandsche transportwagens door paarden of ossen voortbewogen. Grobakwegen zijn wegen, die voor het vervoer door middel van deze wagens zijn aangelegd. Zij zijn dus voor andere voertuigen, als automobielen, vooral in den regentijd, niet berijdbaar.

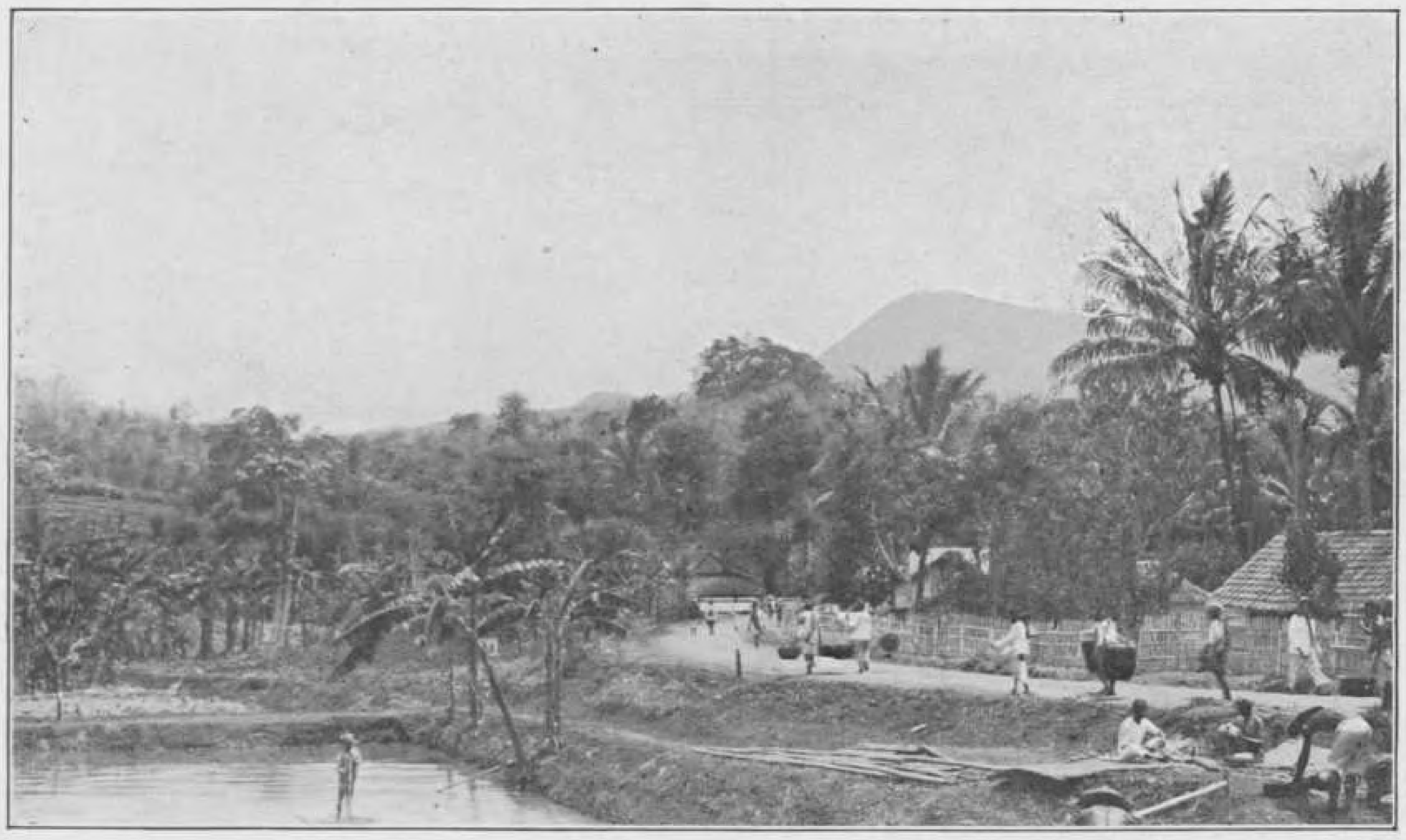

331. Een gedeelte van den grooten postweg van Bandoeng naar Garoet in de Preanger.

De groote wegen in de Preanger zijn voor het grootste gedeelte uitmuntend onderhouden en allen berijdbaar voor auto's, wat het tourisme zeer ten goede komt. Onze afbeelding geeft ons tevens een goeden kijk op het vriendelijke Indische landschap langs den weg.

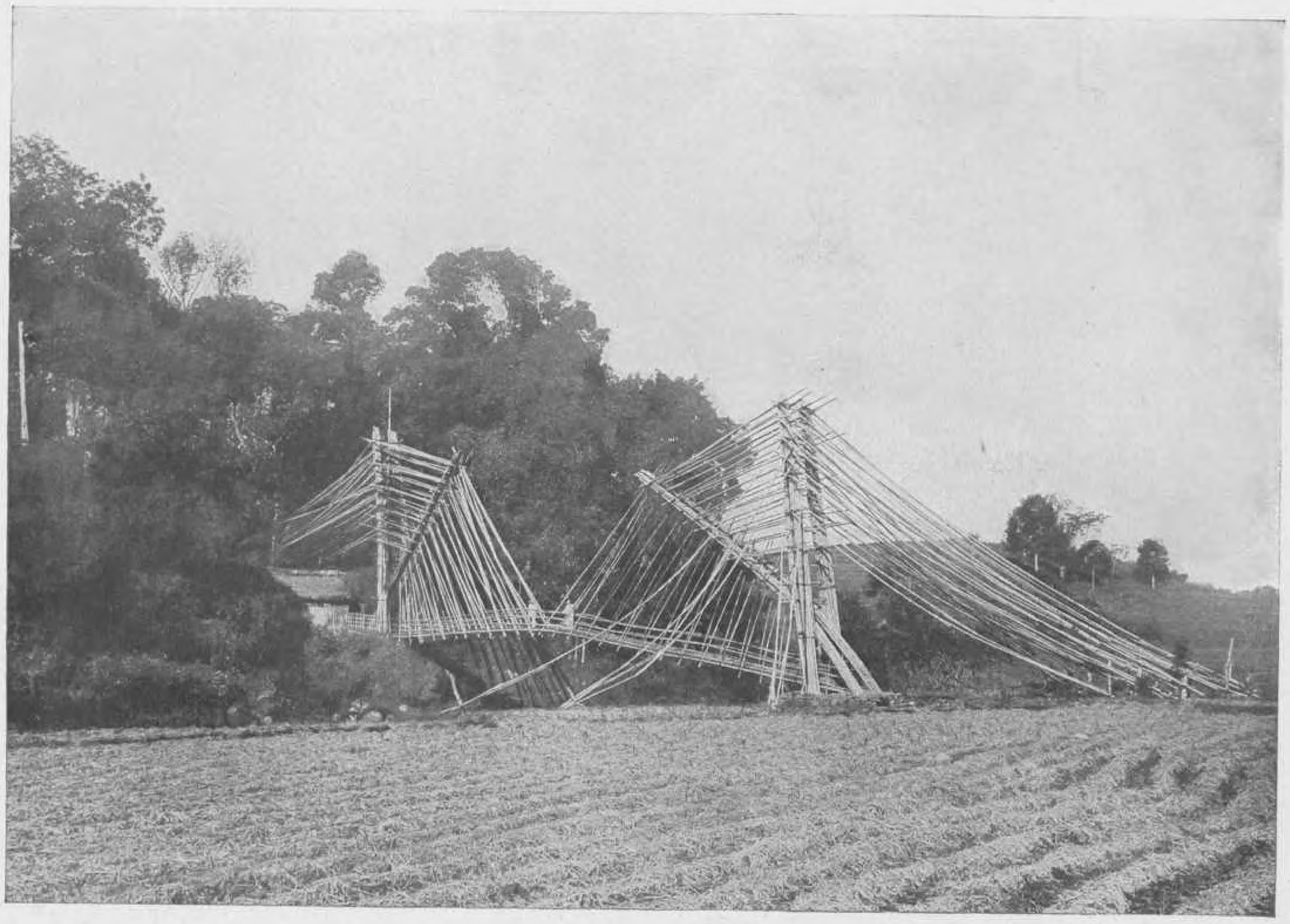

332. Een bamboebrug voor voetgangers.

Het vraagstuk van den bruggenbouw is in Indië niet gemakkelijk. Waar een steenen brug niet noodzakelijk is worden vaak bruggen van hout of bamboe over riviertjes geslagen.

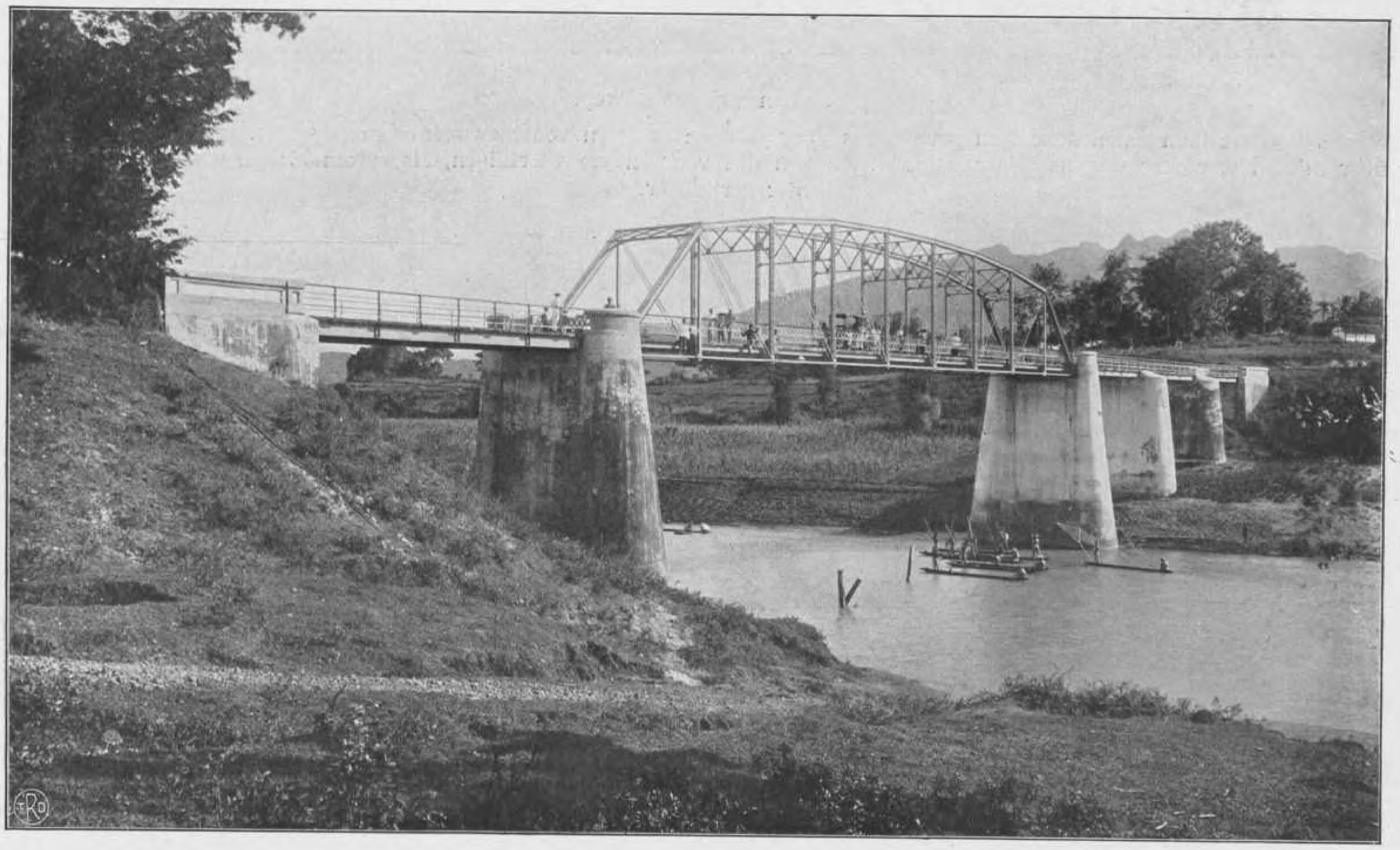

333. Een moderne steenen brug.

Dat smalle riviertjes en beekjes in den regentijd vaak tot breede stortvloeden kunnen aanzwellen is een feit, waarmede bij den bruggenbouw steeds rekening dient gehouden te worden.

DE WATERWEGEN.

334. Inlandsche riviervaartuigen.

Op de uitgestrekte Buitengewesten, waar het net van landwegen nog niet zoo uitgebreid is als op Java, zijn de waterwegen nog van groot belang. Op Borneo vooral geschiedt het verkeer nog voor een groot gedeelte over de breede rivieren.

335. Het bouwen van een Inlandsch vaartuig.

Inlanders, die voor hun verkeer op de waterwegen zijn aangewezen, zijn zeer bekwaam in bouwen van voor hun doel meest geschikte vaartuigen. Vaak zijn hun prauwen kunstig met houtsnijwerk versierd.

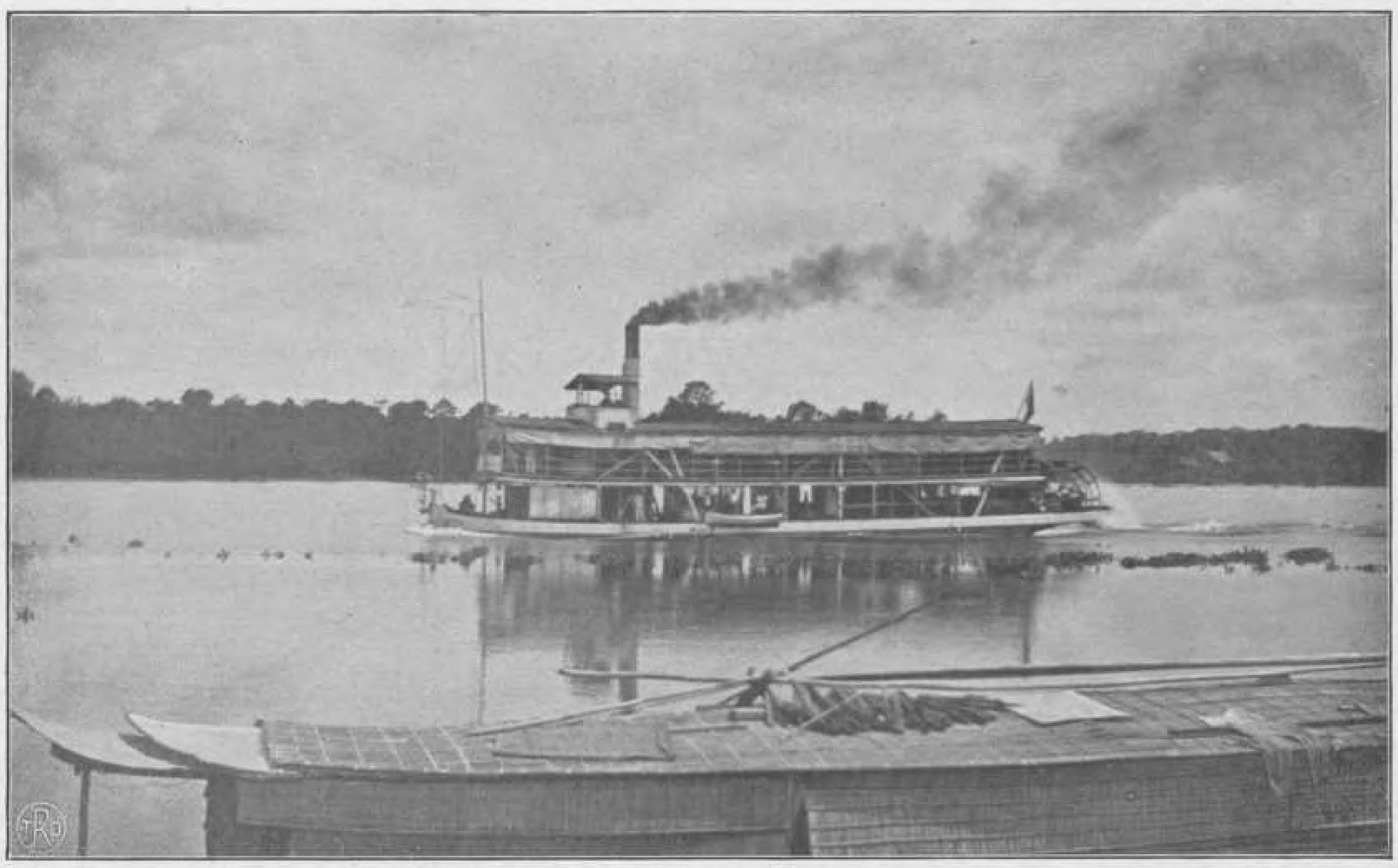

336. Een Gouvernements hekwiel=stoomer.

Een zeer voorname waterweg op Borneo is de breede Kapoeas=rivier. Het verkeer op dezen stroom wordt o.a. ook onderhouden door boven afgebeelde hekwiel=stoomer. Zulke hekwielstoomers zijn met het oog op de gesteldheid van het vaarwater de meest doelmatige vaartuigen, doch bieden weinig comfort.

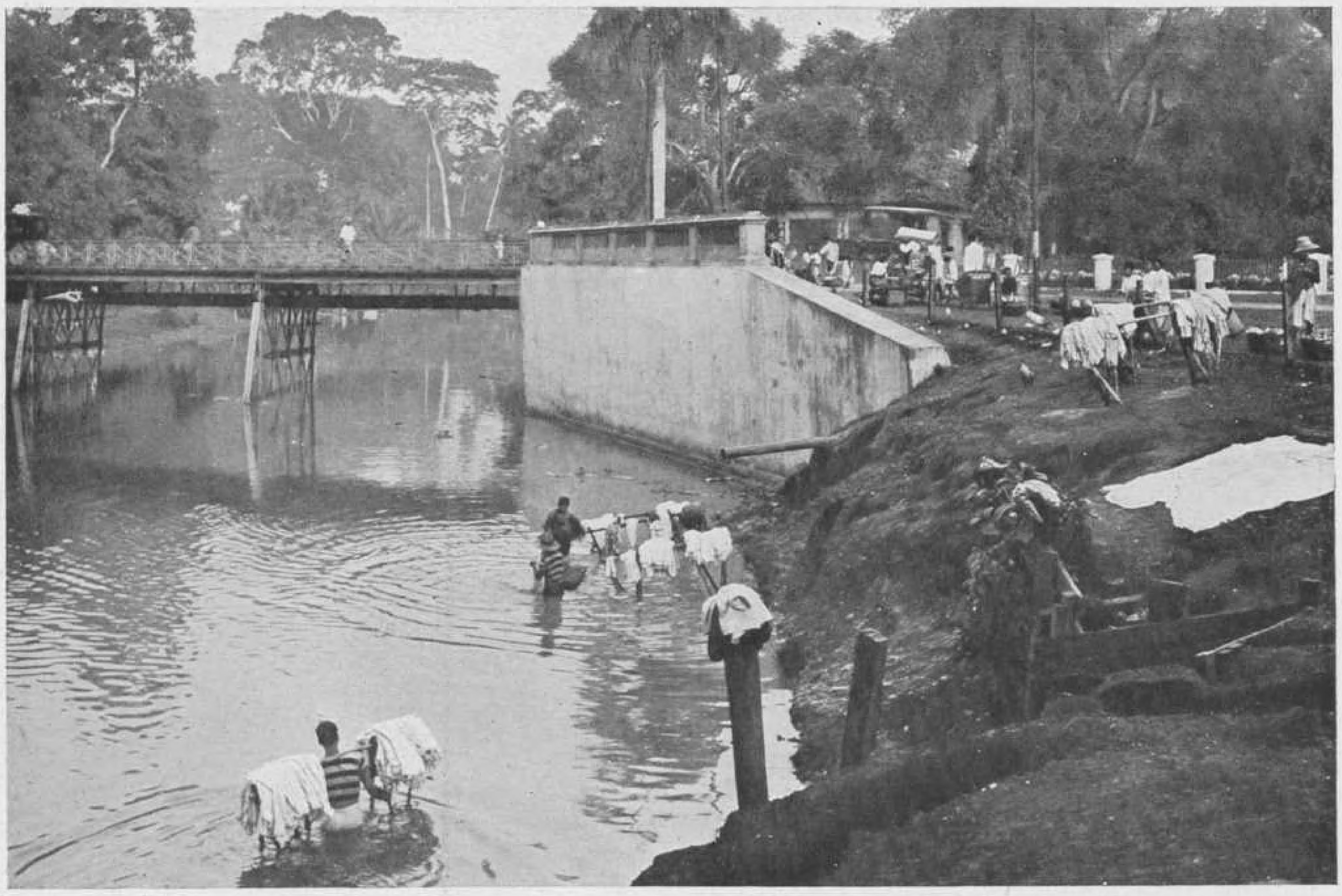

337. Een open=lucht=waschinrichting.

Dat de rivieren niet uitsluitend dienen voor het transport en het verkeer, spreekt vanzelf. De Inlander gebruikt het door het meegevoerde slib bruin gekleurde water der rivieren voor alles, hij baadt zich erin, hij drinkt het, enz. Onze afbeelding geeft ons een typisch kijkje in het Inlandsche leven in de groote steden, waar de waschman in de rivieren zijn goed wascht.

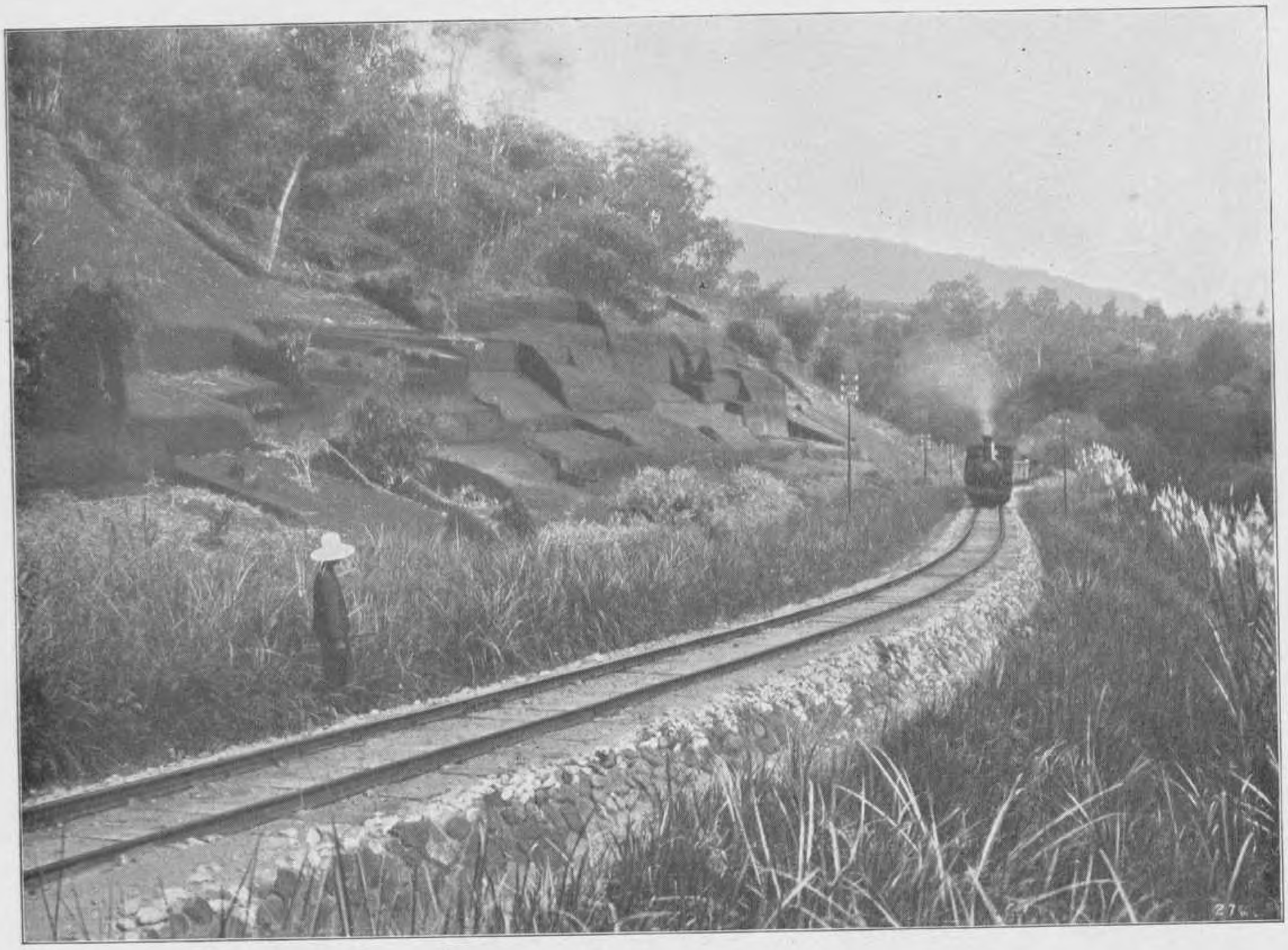

338. Een spoorbaan in de bergen.

Aan de hoeveelheid rook, die de locomotief uitstoot, kunnen wij zien, dat de helling, welke de trein op onze afbeelding bezig is te beklimmen, vrij zwaar is.

339. Een spoorwegbrug der Staatsspoorwegen op Java.

De vele diepe ravijnen, die in het Indische bergland voor de spoorlijnen overbrugd moeten worden, leveren soms moeilijkheden op. De afbeelding toont ons duidelijk, welke ontzagwekkende constructies vaak de Indische spoorwegbruggen zijn.

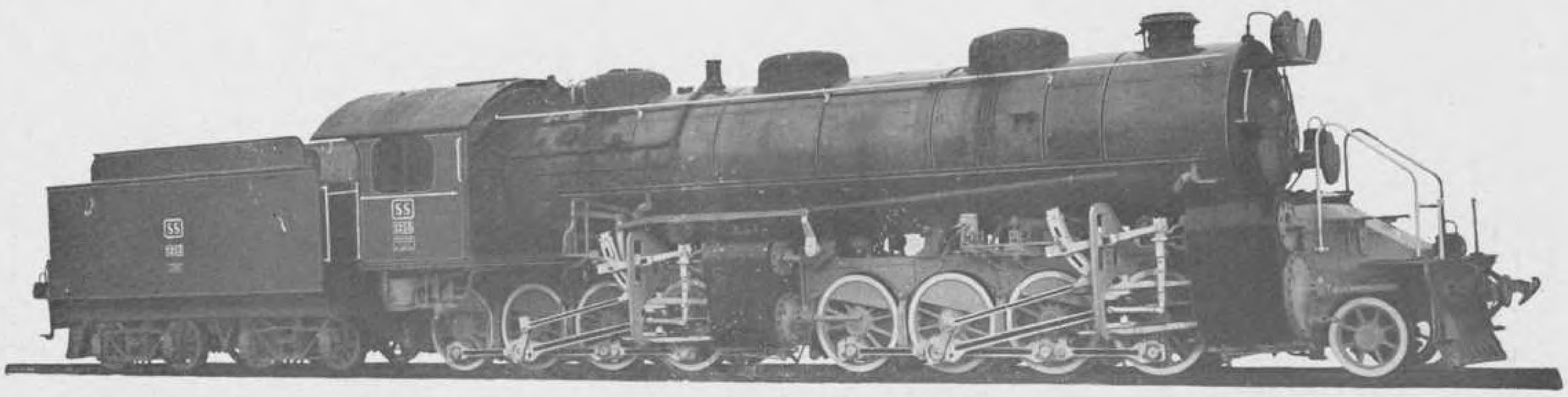

340. Een der nieuwste berg=lijn=locomotieven der Staatsspoorwegen.
De kolossale afmetingen van deze locomotief toonen duidelijk aan, welk een kracht er ontwikkeld moet worden, om de Indische treinen over het zware bergterrein heen te trekken.

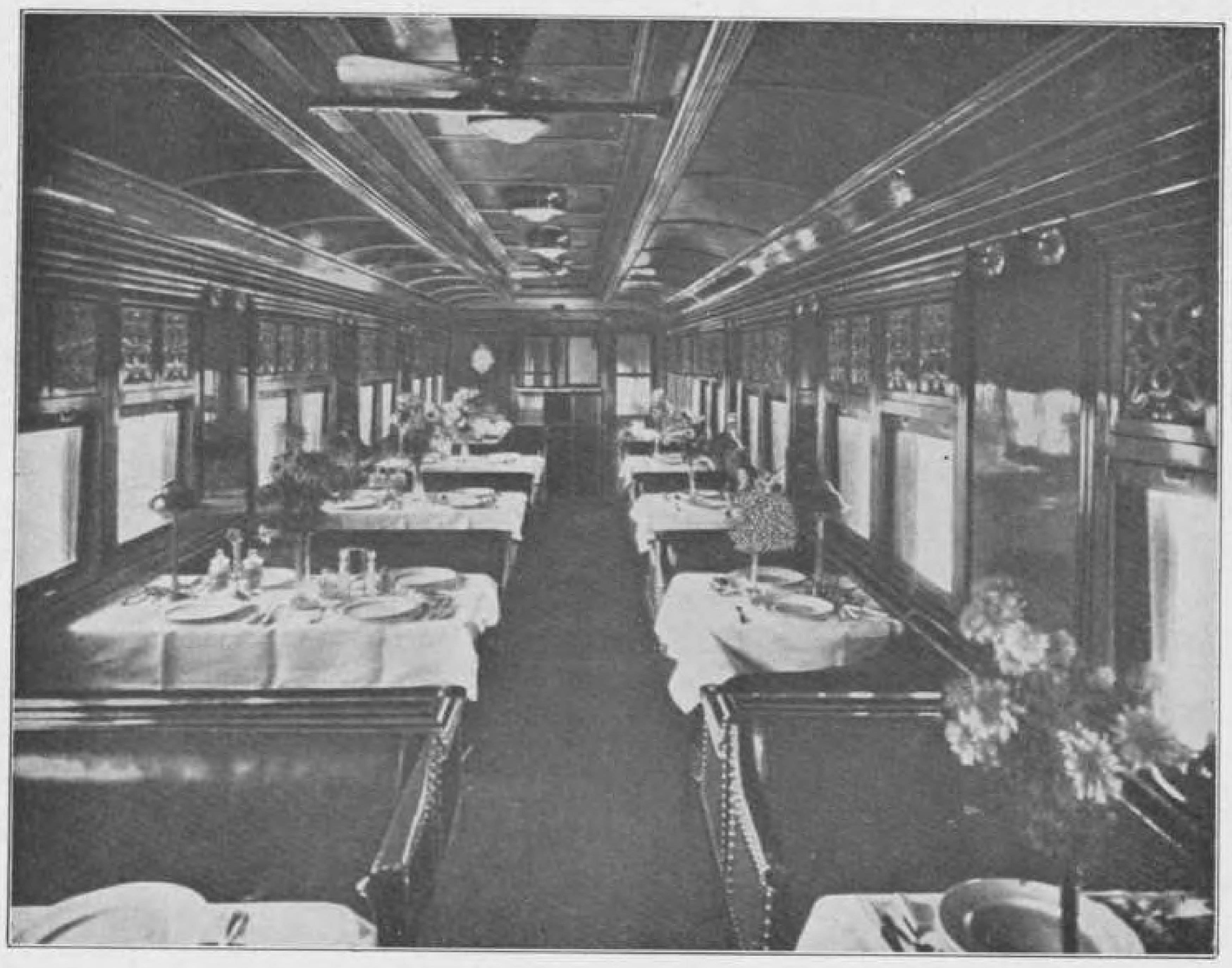

341. Het inwendige van een restauratie=rijtuig der Staatsspoorwegen.
Het reizen per spoor is en blijft in de tropen een warme en vermoeiende bezigheid. De spoorwegmaatschappijen komen de reizigers echter zooveel mogelijk te hulp door comfortabele wagens en, op de expres=lijnen, keurige restauratie=rijtuigen te laten rijden, waar tegen billijk tarief gedurende de geheele reis spijzen en koele dranken te verkrijgen zijn.

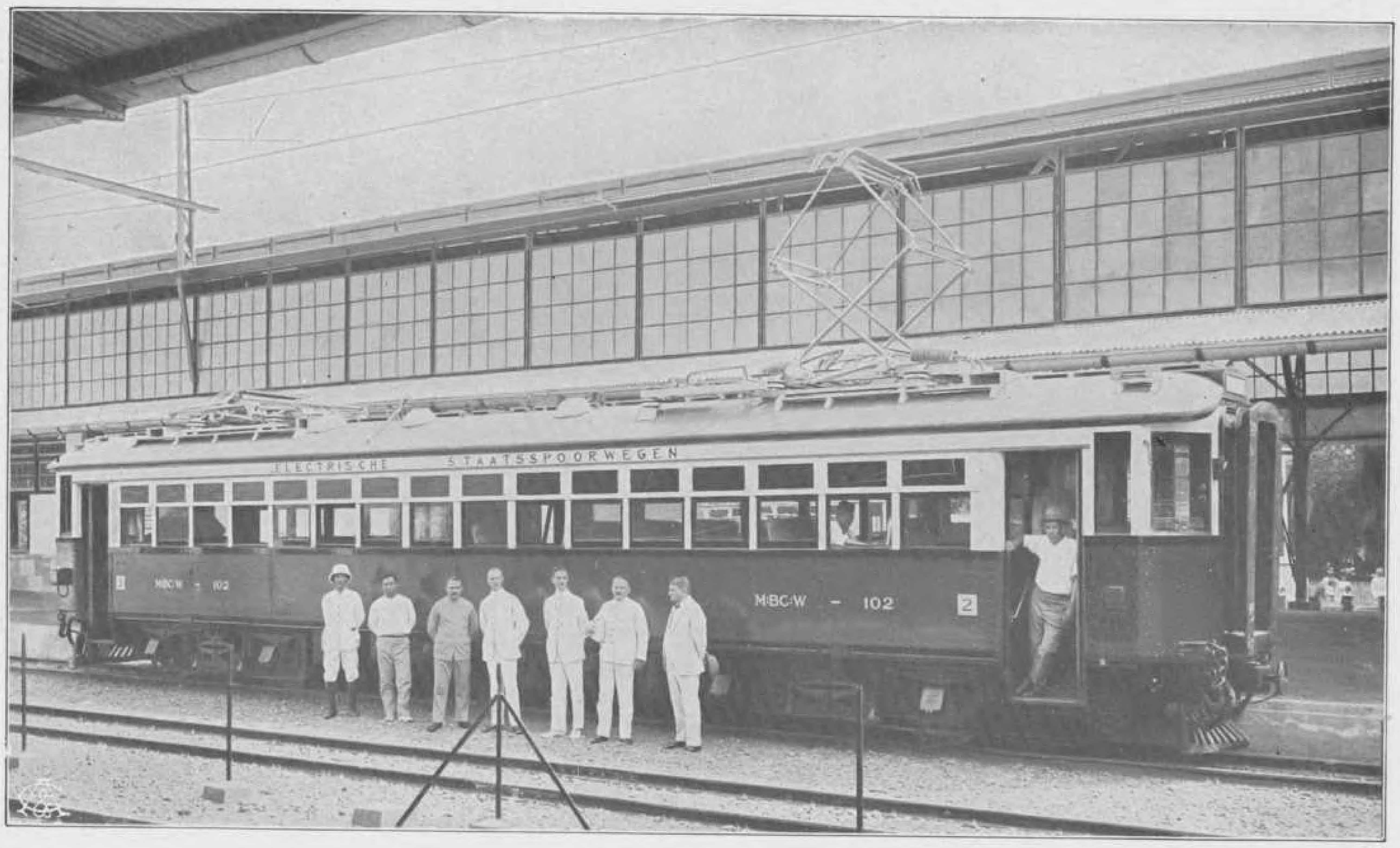

342. Een der nieuwe electrische motor=rijtuigen der Staatsspoorwegen.
Men gaat er in de laatste tijden toe over om de spoorwegen zooveel mogelijk te electrificeeren en na vijftig jaren van stoom=tractie heeft ook de Staatsspoor in Indië haar electrische beweegkracht gekregen. De inwijding der eerste electrische lijnen in en om Batavia viel samen met het jubileum der Staatsspoorwegen op 6 April 1925.

343. Voorplein van het personen=station te Bandoeng.

Er wordt in Indië, door het klimaat, veel meer gereden dan in Europa. Afstanden in de steden, die men in Europa te voet zou afleggen, legt men in Indië per auto of karretje af. Dit verklaart de menigte huurrijtuigjes, die op onze afbeelding voor het stationsgebouw te zien zijn.

344. Het hoofdkantoor der Nederlandsch=Indische Spoorweg Maatschappij te Semarang.

De N.I.S. (Nederlandsch=Indische Spoorweg Maatschappij), een particuliere instelling, is de eerste, die spoor= en tramwegen op Java exploiteerde.

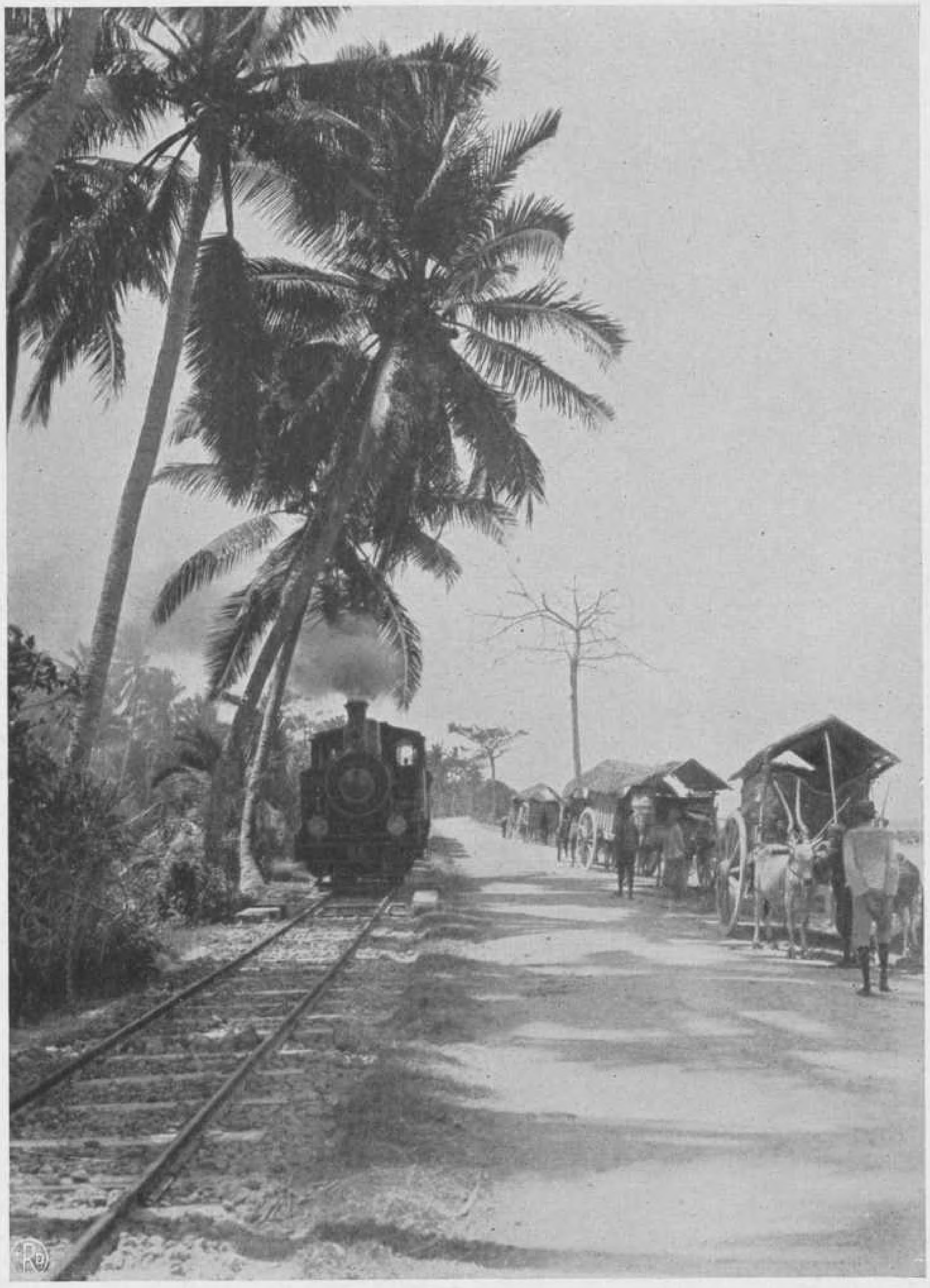

345. Een trambaan naast een openbaren weg.
Een sprekend contrast leveren de tramlocomotief en de logge ossenwagens naast elkaar op.

346. Een z.g. „kosong", huurrijtuigje van Soerabaja.
Nog een tegenstelling met de vlugge verkeersmiddelen op de vorige afbeeldingen. Veel snelheid straalt er niet uit dit sjofele wagentje, de suffende koetsier en de kleine, magere paarden!

DE SCHEEPVAART.

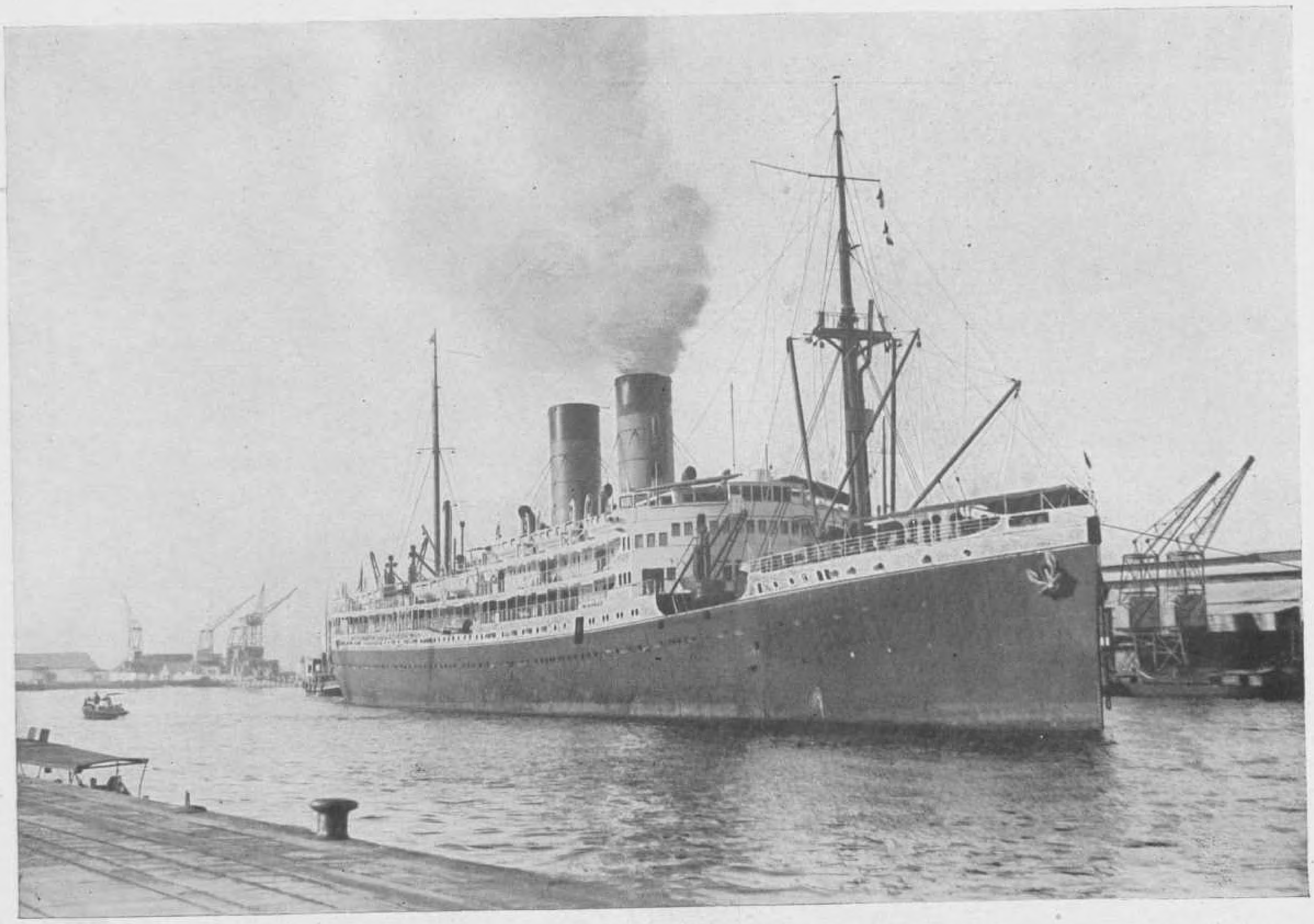

347. Het s.s. „Johan de Witt" der Stoomvaart=Mij. „Nederland" te Tandjong=Priok (Batavia) aankomend van Europa. De mailbooten der Stoomvaart=Mij. „Nederland" zijn voor het Europeesche publiek in Indië goede bekenden. Zij zorgen er immers, in samenwerking met den Rotterdamschen Lloyd, ook voor, dat de band, die Nederland met zijn koloniën verbindt, steeds blijft bestaan.

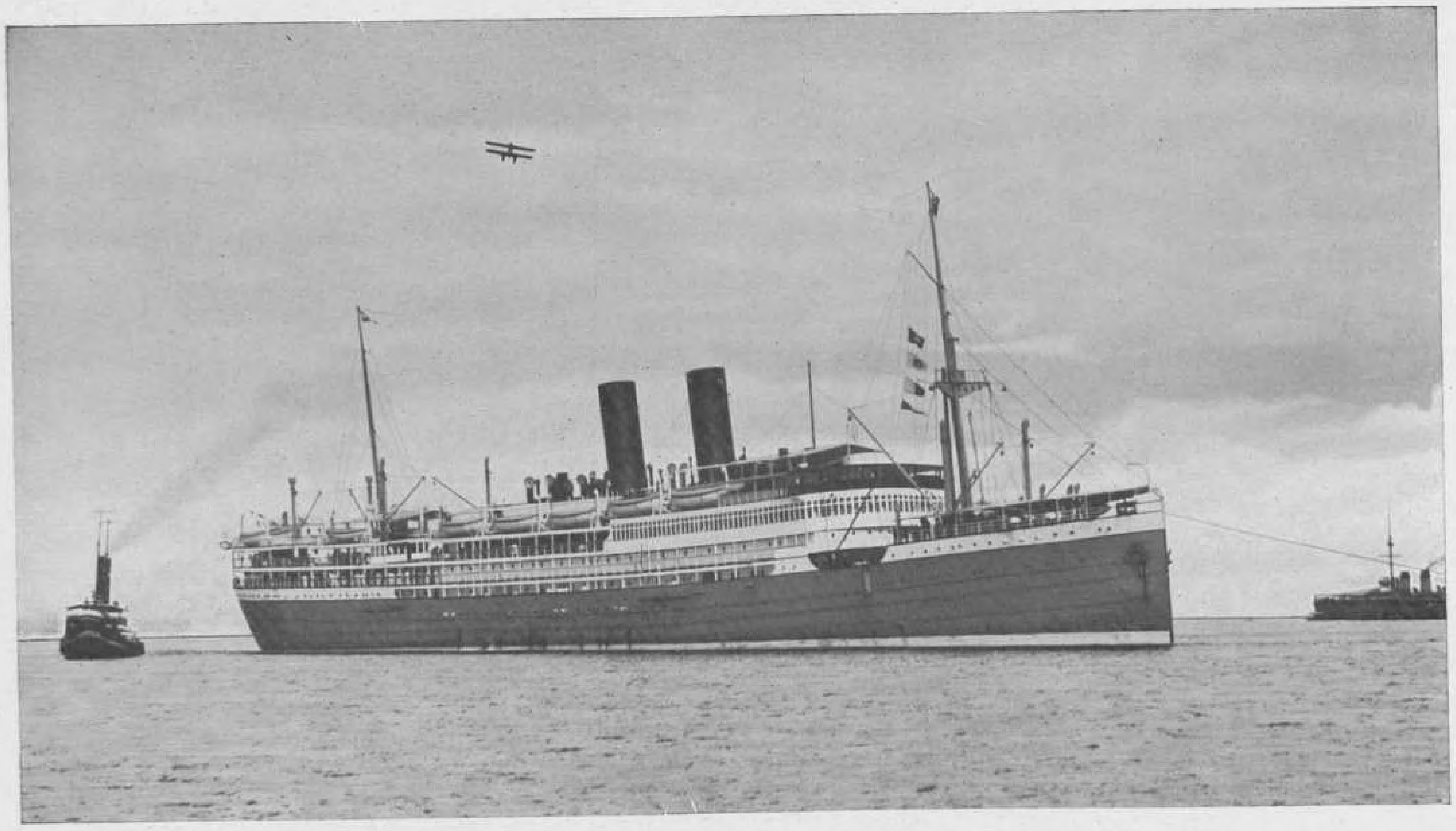

348. Het s.s. „Slamat" van de Stoomvaart=Mij. „Rotterdamsche Lloyd", de haven van Tandjong Priok binnenvarende.

Het stoomschip „Slamat" is een der grootste en meest luxueuze mailbooten van den Rotterdamschen Lloyd. Men lette op het watervliegtuig van de Marine, dat het schip schijnt te verwelkomen, door erboven te cirkelen.

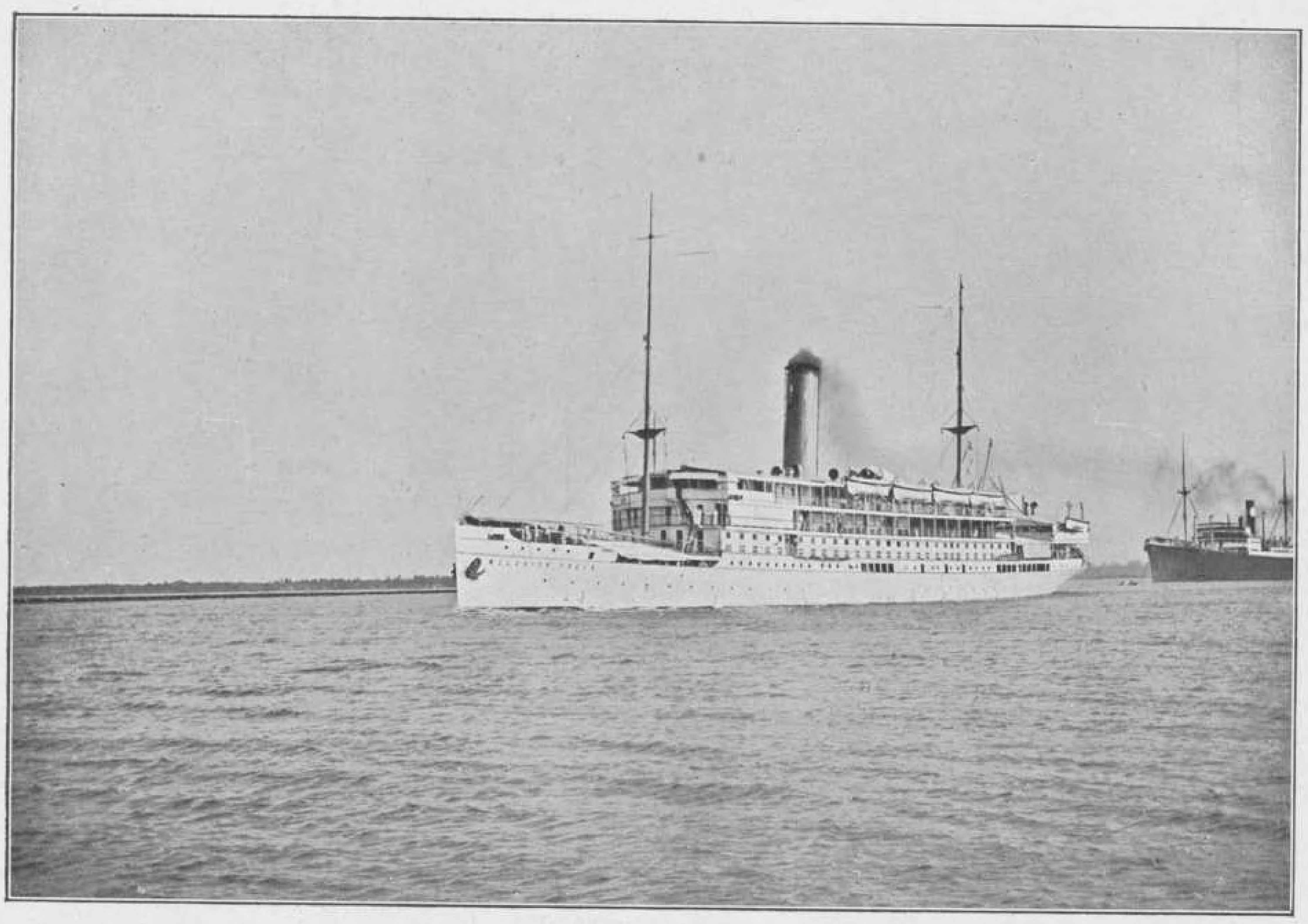

349. Het s. s. „Melchior Treub" van de Koninklijke Paketvaart Mij.

De K. P. M. (Koninklijke Paketvaart Mij.) onderhoudt met haar uitgebreide vloot van veelsoortige schepen de verbinding tusschen de verschillende eilanden van Indië. Het bovenafgebeelde, luxueuze passagiersschip vaart tusschen Singapore en Soerabaja.

350. Een Chineesche Wangkang.

Wangkangs zijn Chineesche zeilschepen, welke men in Indië in de Buitengewesten veelvuldig aantreft.

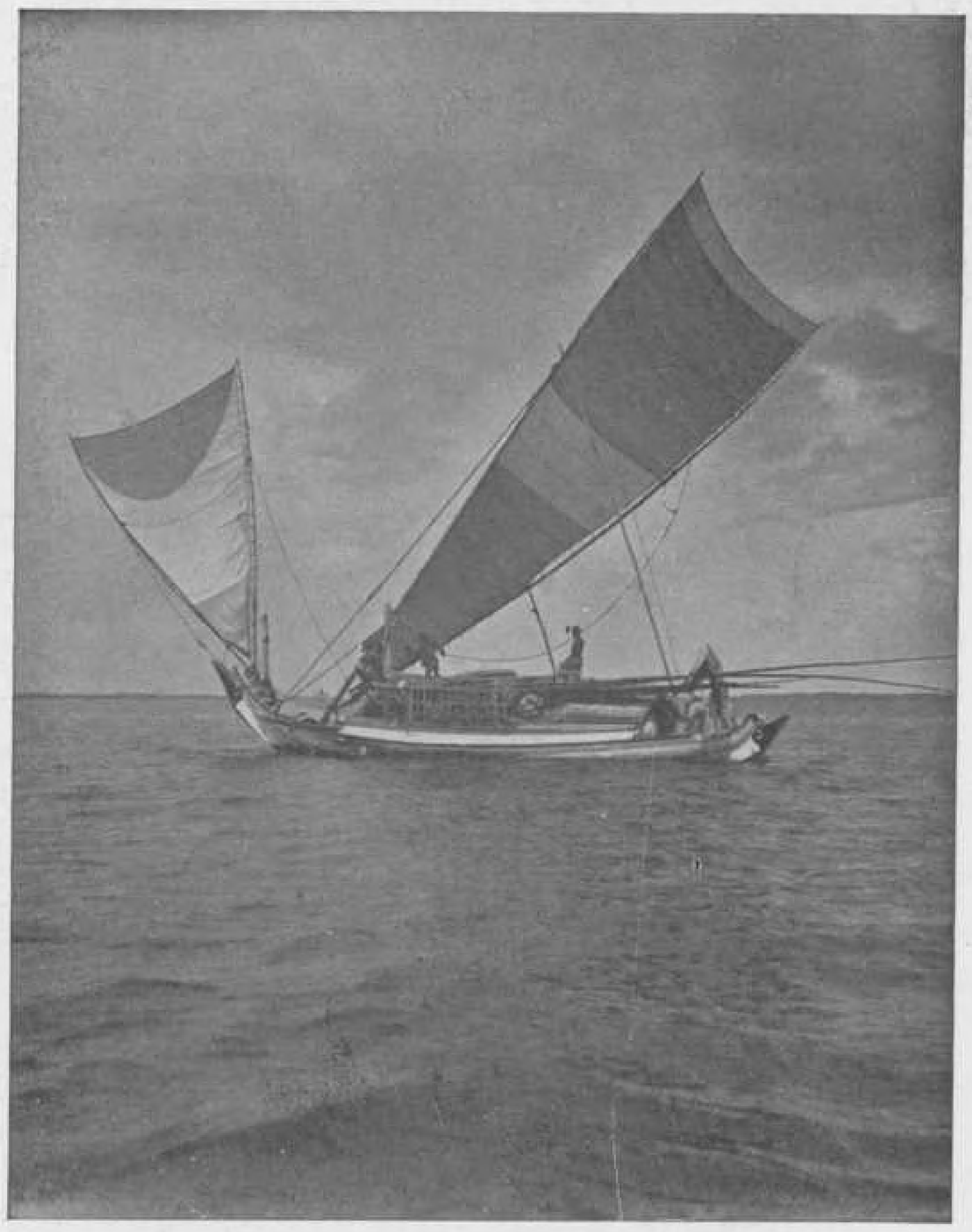

351. Een Madoereesche handels=zeilprauw.

Met zeilvaartuigen, als het bovenafgebeelde, ondernemen de Madoereezen soms verre reizen in den Archipel, om handel te drijven.

352. De haven van Soerabaja in vogelvlucht.
Tandjong Perak, de haven van Soerabaja, is voor de grootste schepen toegankelijk en geheel modern ingericht.

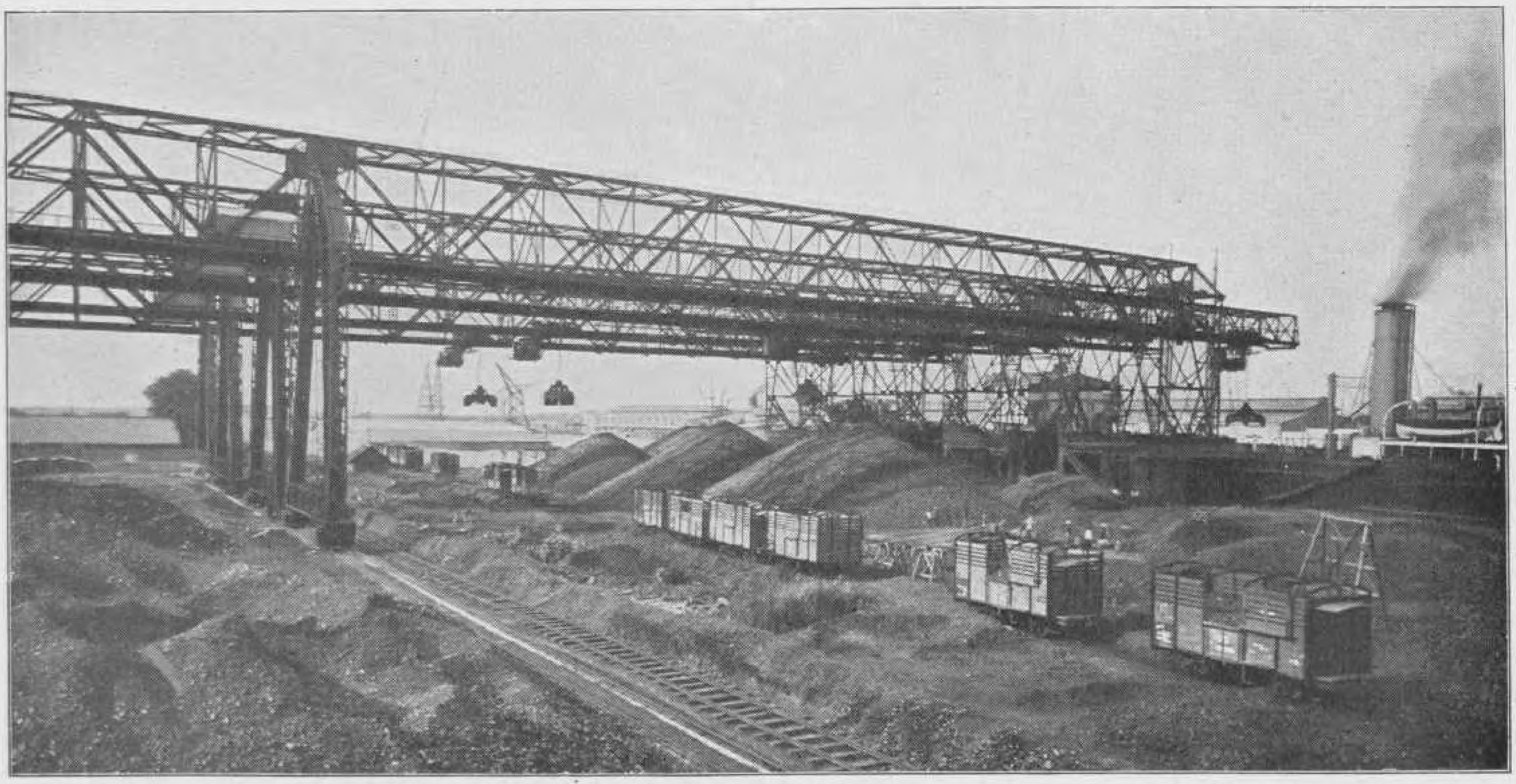

353. Kolentransporteurs der Nederlandsch-Indische Steenkolen Handel Mij. in de haven van Tandjong Priok, Batavia.
Het bedrijf der N. I. S. H. M. (Ned.-Ind. Steenkolen Handel Mij.) is ten nauwste verbonden met de scheepvaart. Met haar kolentransporteurs is zij in staat kolenstokende schepen op de meest moderne wijze te bunkeren.

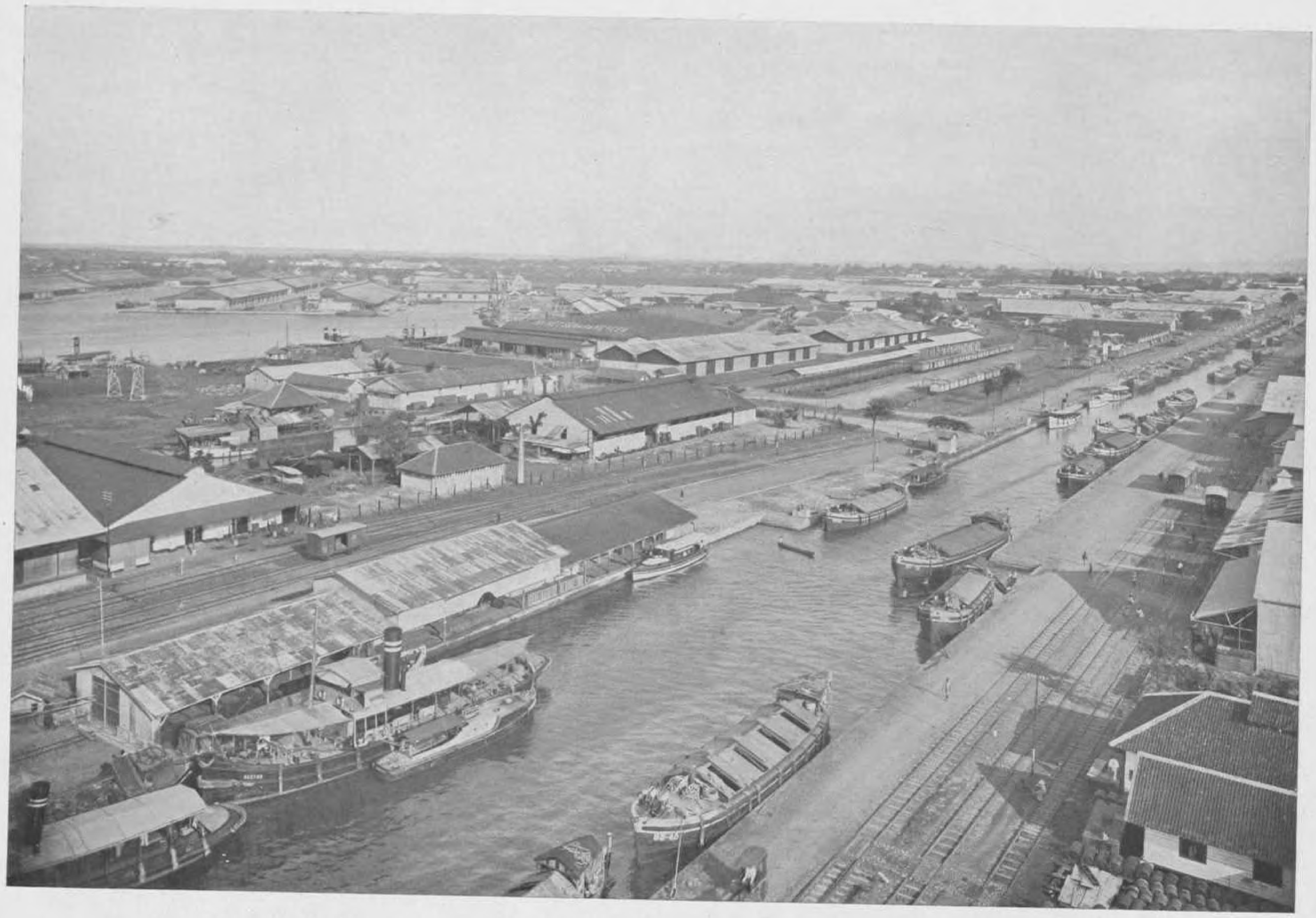

354. De Kali Baroe te Semarang.
Semarang bezit nog geen haven, voor groote schepen toegankelijk. Deze zijn genoodzaakt ter reede te blijven liggen, waar zij door middel van prauwen moeten laden en lossen.

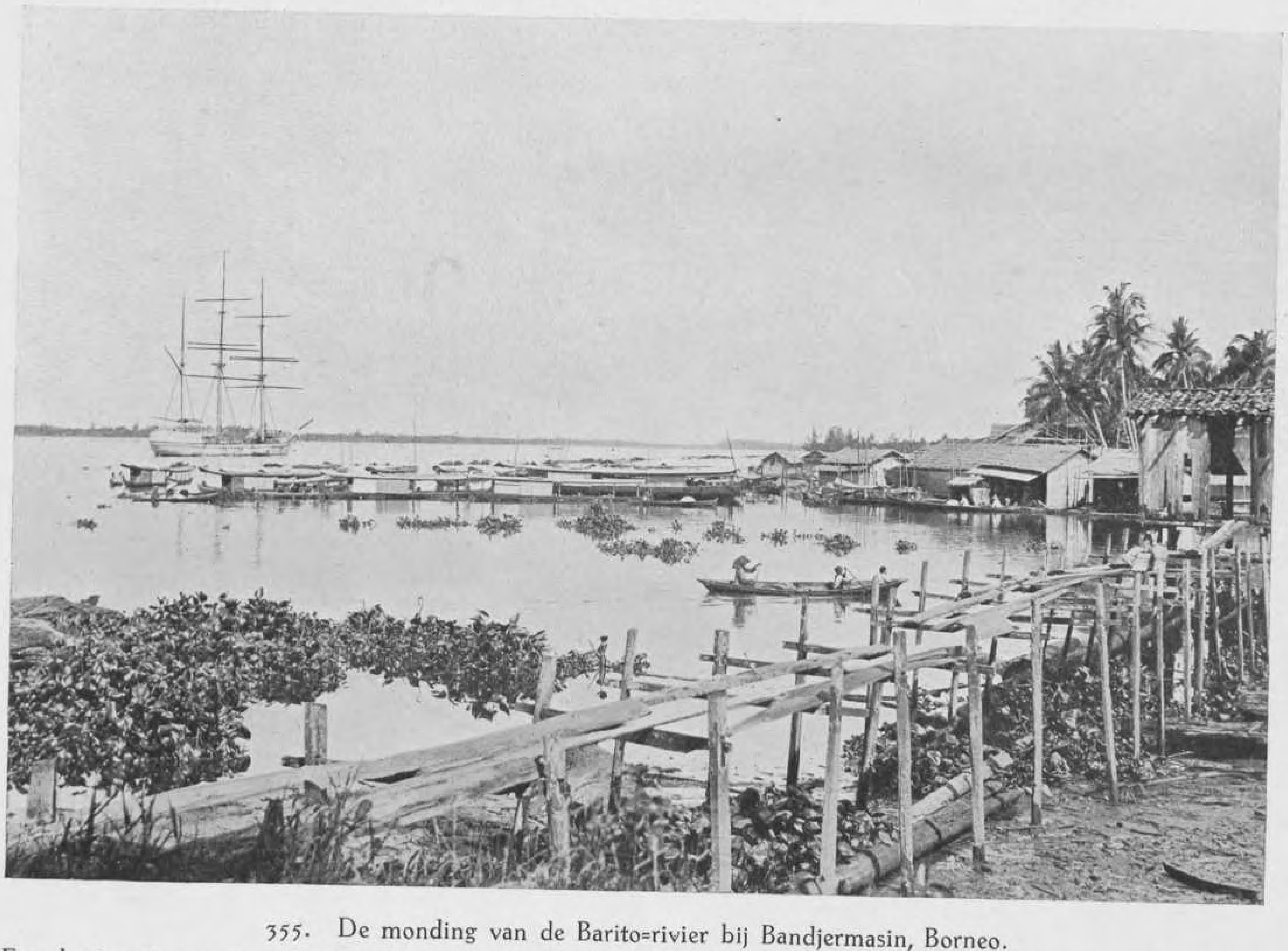

355. De monding van de Barito=rivier bij Bandjermasin, Borneo.
Een herinnering aan oude tijden is het op stroom liggende zeilschip, dat ook in de Indische wateren thans tot de zeldzaamheden behoort.

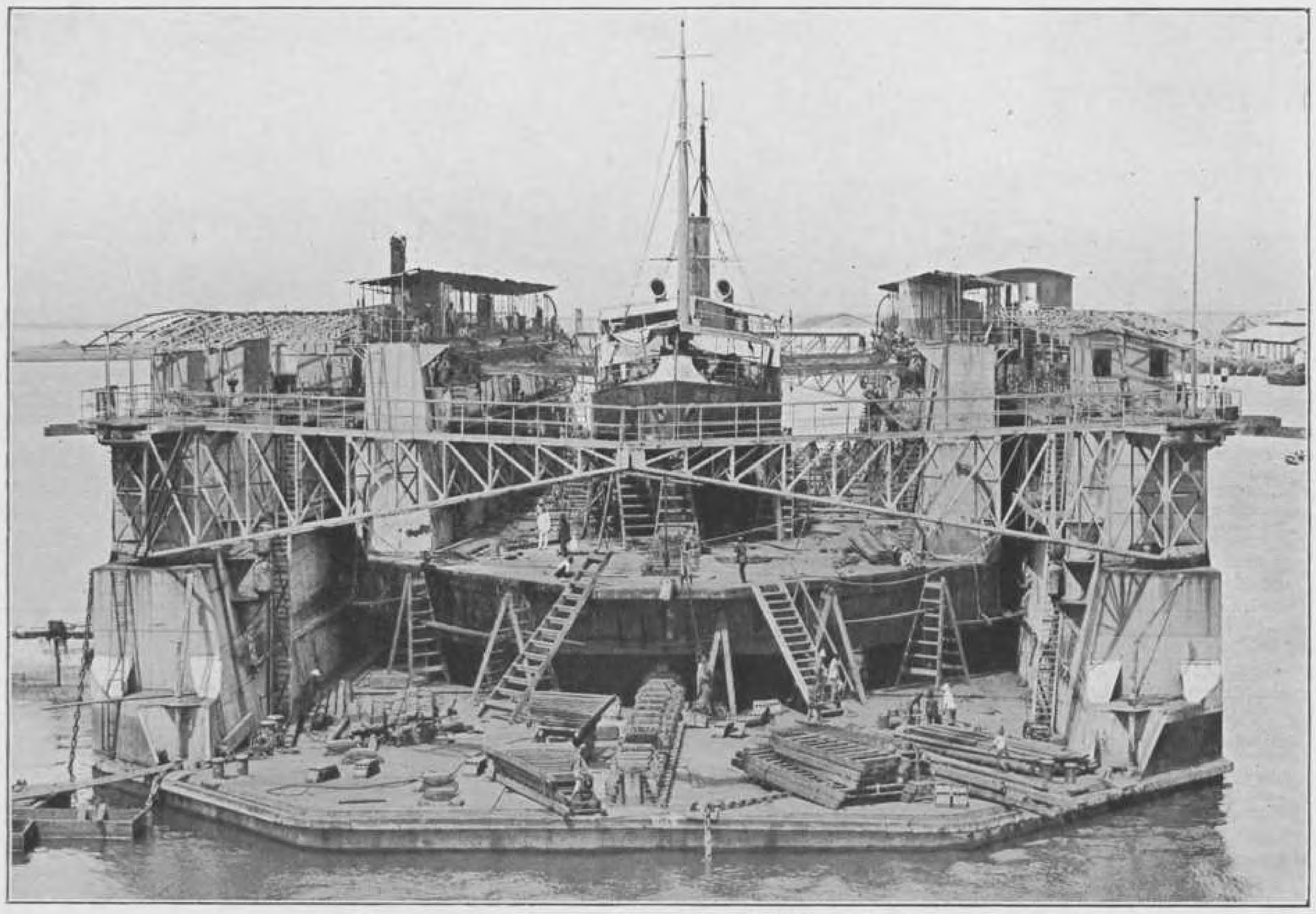

356. Het s.s. „Sampit" der K.P.M. te Soerabaja liggende in het kleine, 4000 tons dok, opge=nomen in het groote, 14000 tons dok.

De verschillende Dok=Maatschappijen in Indië zorgen ervoor, dat alle reparaties aan schepen uitgevoerd kunnen worden.

357. Een scheepshelling van het Marine=etablissement te Soerabaja.

Deze scheepshelling dateert uit 1855 en wordt thans uitsluitend voor aanbouw benut.

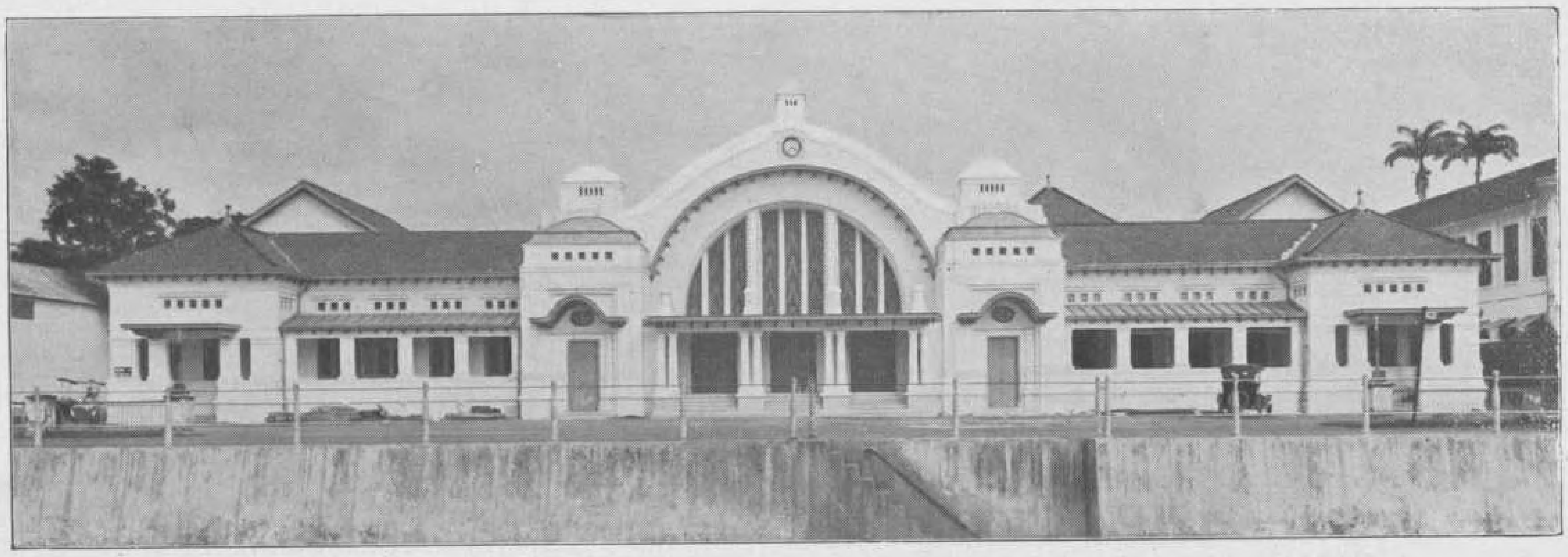

358. Het groote postkantoor te Weltevreden.

De brievenposterij werd in Indië eerst in 1862 door het Gouvernement gemonopoliseerd, terwijl in 1864 de eerste frankeerzegel hier werd ingevoerd. Sedert heeft het postwezen, mede door de geleidelijke uitbreiding van het spoor= en tramwegennet, in binnen= zoowel als in buitenlandsch verkeer, vele veranderingen ondergaan. De omvang van het postverkeer nam voortdurend toe. In de groote steden verrezen modern ingerichte hoofdpostkantoren en bijkantoren. Het vervoer over zee in den Archipel geschiedt hoofdzakelijk met de vloot der Koninklijke Paketvaart Maatschappij.

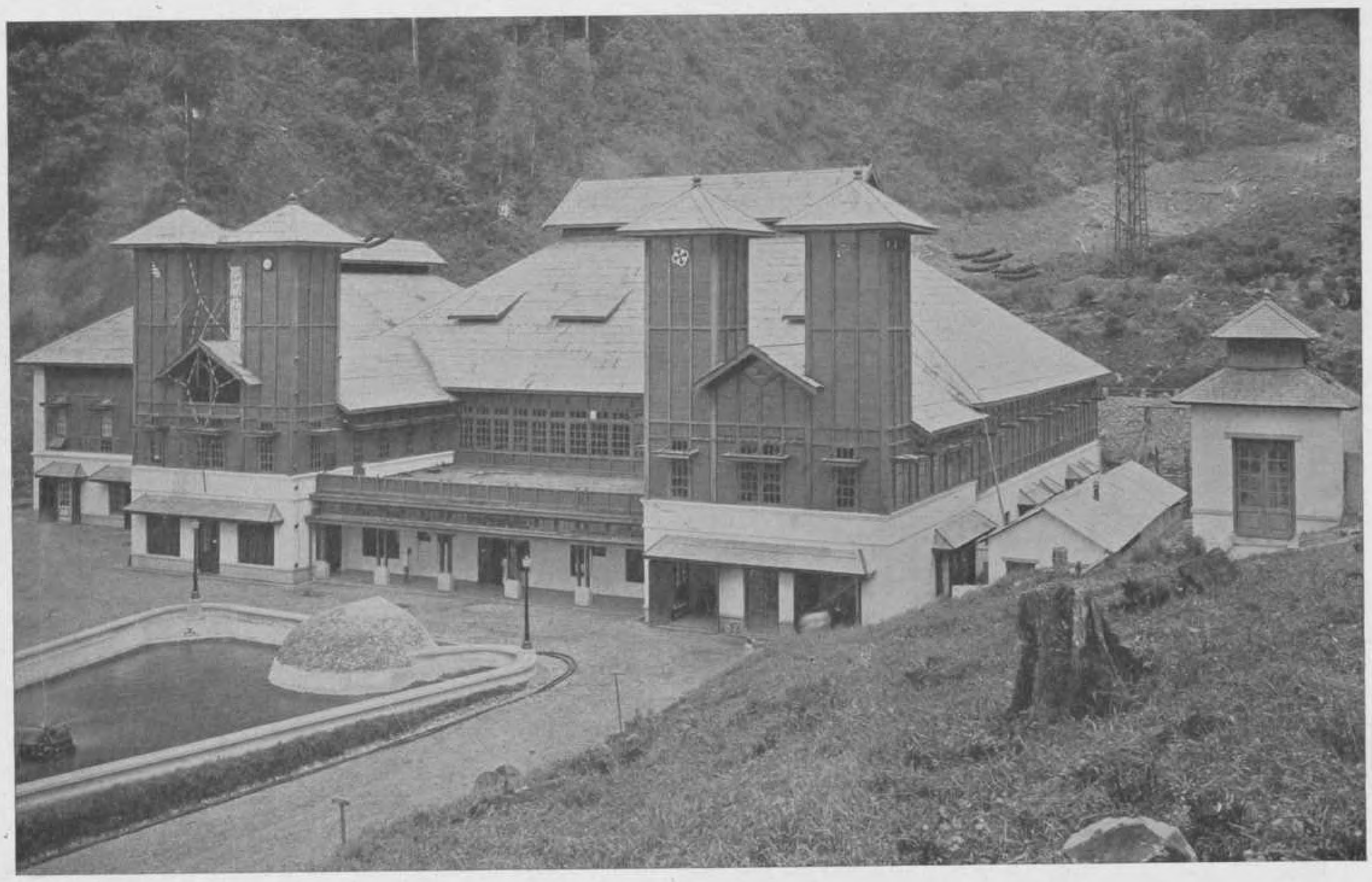

359. Het draadloos station te Malabar, Preanger, Java.

Het draadloos station te Malabar onderhoudt een rechtstreeksche radioverbinding met Nederland. De berg=antenne van dit station, in een kloof tusschen twee bergruggen tegen de Westelijke helling van den vulkaan Malabar, nabij Bandoeng in de Preanger, opgehangen, overtreft door haar groote hoogte elke bestaande antenne.
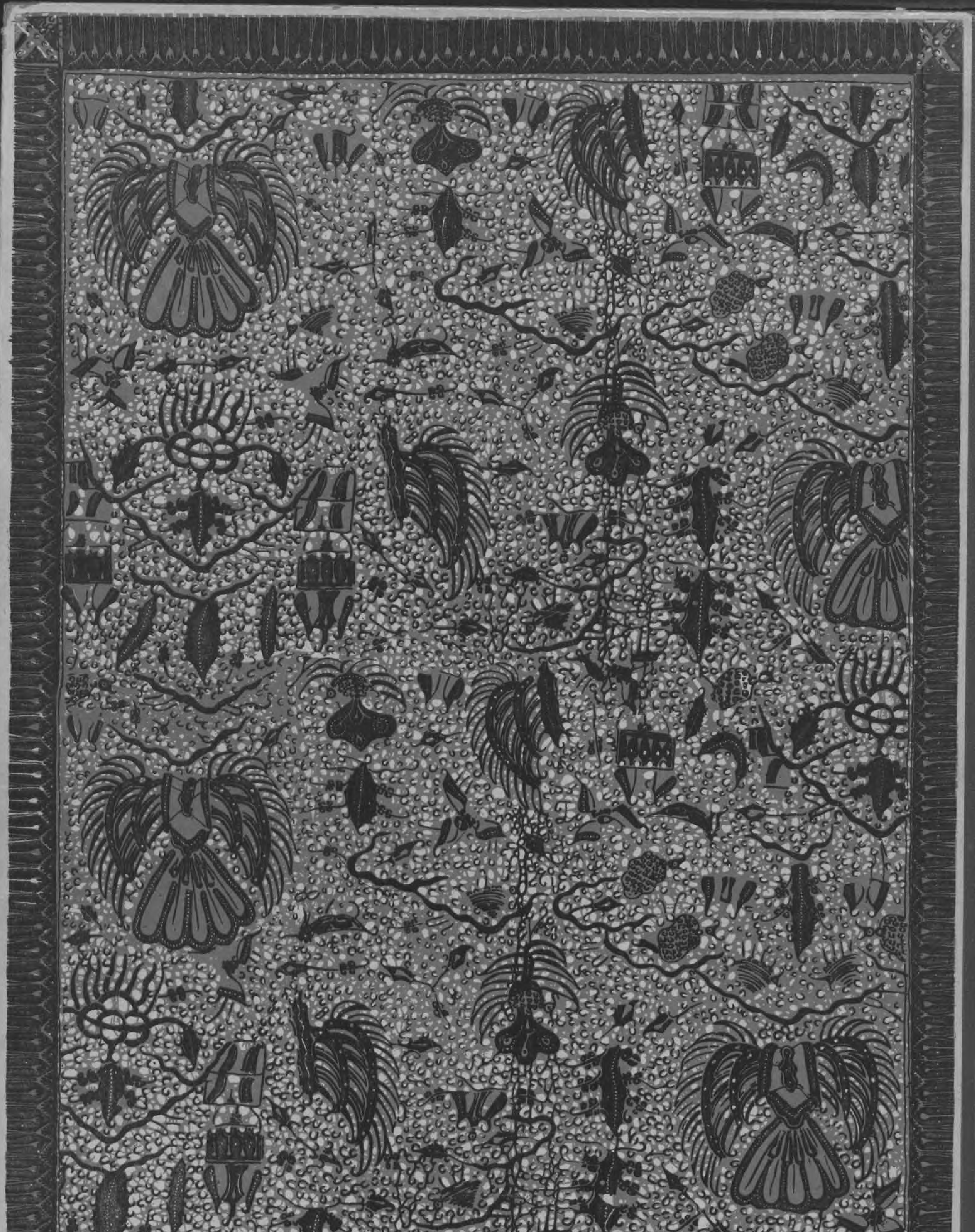
BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT
3 0000 00625 1247